॥ श्रीः ॥

काशी संस्कृत ग्रन्थमाला
२१६

श्रीमद्मङ्खविरचितः

मङ्खकोशः

मङ्खविरचितटीकासारसहित-
त्रिप्रकारक-शब्दसूच्यादि-विभूषितः

सम्पादकः
थियोडोर ज़कारिया

चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, वाराणसी-१
१९७२

प्रकाशक : चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, वाराणसी
मुद्रक : विद्याविलास प्रेस, वाराणसी
संस्करण : द्वितीय, वि० संवत् २०२९
मूल्य : रु० ३०-०० (साधारण संस्करण)
: रु० ४०-०० (विशिष्ट संस्करण)

गोपाल मन्दिर लेन
पो० बा० ८, वाराणसी-१ (भारतवर्ष)
फोन : ६३१४५

प्रधान शाखा
चौखम्बा विद्याभवन
चौक, पो० बा० ६९, वाराणसी-१
फोन : ६३०७६

THE

KASHI SANSKRIT SERIES

216

THE

MAṄKHAKOŚA

EDITED, TOGETHER WITH EXTRACTS FROM THE COMMENTARY, AND THREE INDEXES,

BY

THEODOR ZACHARIAE.

CHOWKHAMBA SANSKRIT SERIES OFFICE

VARANASI-1

1972

Gopal Mandir Lane
P. O. Chowkhamba, Post Box 8
Varanasi-1 (India)
1972
Phone : 63145

Second Edition
1972 3.50

Price : Rs ~~30-00 (Ordinary~~ Edition)
Rs ~~40-00 (Extra-Ordinary Edition~~)

Also can be had of
THE CHOWKHAMBA VIDYABHAWAN
Publishers and Oriental Book-Sellers
Chowk, Post Box 69, Varanasi-1 (India)
Phone : 63076

म ङ्ख को शः

PUBLISHERS' NOTE

The present edition of the Maṅkhakośa, with extracts from a commentary composed by Maṅkha himself is based on seven manuscripts.

This ancient kośa (Dictionary) contains numerous uncommon words and uncommon meanings, not available elsewhere. The examples adduced in the commentary amount to about 3,400. The editor has scrupulously tried to preserve the peculiarities of the Maṅkha even with regard to the orthography. Besides he has given almost full cross references from Amarkośa, Nighantus, Ayurvedic works and various other Indian kośa works. All this, besides of course The Maṅkha kośa itself, has made it a unique work almost unparalleled in the Indian kośa-works, with the exception of the celebrated Amarkośa.

The work of Editing this kośa for the first time, was entrusted to the Editor by the committee of the Imperial Academy of Sciences of Vienna and was first published in the year 1897. Soon after, however, it went out-of-print and remained so for such a long time. We are therefore reprinting it in the series numerous other such out of print works reprinted by us so far.

PREFACE.

The present edition of the Maṅkhakośa,[1] with extracts from a commentary composed probably by Maṅkha himself, is based on the following materials:—

(1) A., an excellent birch bark manuscript in Śāradā characters, containing the text only, No. 338 of the Government Collection of 1875-76 in the Deccan College Library at Puna; see Prof. Bühler's Kasmir Report, p. XXII. It consisted originally of 84 or 85 leaves. The first five leaves, and three (or four?) leaves at the end of the book, are missing. Leaves 6—80 contain the text from कनक v. 56 down to नागदन्तके v. 960. This part of the manuscript is, on the whole, well preserved, apart from a few leaves which are slightly damaged at the bottom, especially at the beginning of the book. Some leaves are covered with glosses mostly consisting of extracts from the commentary. The last leaf of the MS., which is not numbered, has been pasted on paper and is in such a bad condition, that it could be deciphered only with the utmost difficulty. It comprises the conclusion of the work from v. 1003-1007. Compare, in the Kaśmir Report, p. CXLI, Paṇḍit Vâmanâchârya's reproduction of this part of the MS., which, I am sorry to say, little agrees with what I have printed. For my part I have, without the help of any other manuscript, restored the concluding verses to the best of my ability, and I think I have at least succeeded in discovering that Maṅkha explains the particle ओम् in the last verse of his Kośa apparently in order to conclude his work with an auspicious word. The MS. just described, containing as it does nine-tenths of the whole, and being exceedingly correct in most places, forms the basis of my edition of the text.

---

1. Regarding the Maṅkhakośa compare my edition of the Śāśvatakośa, pp. XI–XIV., and my Beiträge zur indischen Lexicographie, pp. 70-73. Some of the statements made there require modifications on the ground of the manuscript B described below.

(2) B, a modern paper manuscript, in Devanâgarî characters, No 337 of the same collection (Kaśmir Report, p. XXII.), consisting of 92 leaves. It is—as may be gathered from certain clerical blunders—a direct or indirect transcript from a Śâradâ original It contains both the text and the commentary complete—apart from some minor gaps which, for the most part, have been duly noted in the Various Readings—from the beginning to v. 683, a It abruptly ends with यस्यावर्णैत p. 97, 5. Many parts of the *MS are very corrupt; indeed*, with this MS. alone an edition of the commentary would have been impossible. Yet not a few leaves are pretty correct, *e g*, 37-46, containing verses 271-358 and the commentary thereon.

(3) C., a modern paper MS. in Devanâgari characters, consisting of 51 leaves, and belonging to the Calcutta collection of the Government, likewise has been derived from an original in Śâradâ. I first discovered it among the manuscripts catalogued in the Notices of Sanskrit MSS. published under orders of the Government of Bengal, Vol. VIII., p. 40, No. 2584, where it has been entered as an anonymous work. It is described a second time, and *more accurately* in Vol. X., p. 225, under *No.* 4105. *Here* the author's name has been correctly given in the extracts from the introduction (v. 4), and recently again in the Alphabetical Index of MSS. purchased up to 1891, in Vol. XI. of the Notices (Calcutta, 1895), p 5. The manuscript itself bears the number 2535. Apart from a gap extending from रक्त v. 292 to अनितात्ययोनुरागा v. 312, it contains the text complete from the beginning up to अञ्जसा v. 1005. *Although it is fairly correct in general, it has* proved of little value to me by the side of the excellent Śâradâ manuscript A. But verses 960, b. to 1002 of my edition rest on C. alone. Without the help of the Calcutta manuscript, I should not have been able to give the complete text of the Maṅkhakośa.

(4) S, a paper MS. of text and commentary, in Śâradâ characters, written about 200 years ago, according to the opinion of the owner. It is the property of Professor Stein, of Lahore, who bought it in October 1892 at Śrinagar, Kaśmir, from Prasâda Paṇḍit, son of Nârâyana Paṇḍit and grandson of Sâhib Paṇḍit,

through Vishnubhatta Kachari Karkun his Yajamâna It originally consisted of 92 leaves, eight of which (*viz*, 1 3, 12 15 and 65) are now lost It begins with त्रिनाहमङ्गलम्ये v 38 and ends abruptly with the comment on the word क्षुद्र v 633, b, thus carrying the commentary a little farther than B Some minor lacunæ *e g*, from v 85, b to 93 have been noted in the Various Readings The first two leaves are damaged at the bottom The rest of the MS is well preserved, and exceedingly correct in general, except in the commencement and in some parts of the second half of the book In spite of the omissions and defects just named, S is by far the most important of my MSS I have not hesitated to make it the basis of my edition of the commentary In some cases, it is true, it may be I have followed it too closely, instead of giving the preference to B

(5) Vi., a MS of the Visvaprakasakosa, Orient Oct 99 of the Royal Library of Berlin, described in Prof. Weber's Verzeichniss I (Berlin, 1853) under No 803 As is evident from certain peculiarities in the spelling of words, the MS is of Kasmirian origin. It contains a fair number of extracts from the Mankhakosa,—no doubt, originally marginal glosses which were subsequently mixed up with the genuine Visva by ignorant scribes. I have used a copy of these extracts—which were recognized by me as such fifteen years ago[1] —made by Professor Pischel in 1872 and liberally placed at my disposal The fragments would have been of much greater use to me than they have actually been, if not, unfortunately, about 100 verses among the दन्ता were missing in Vi., and if the extracts from Mankha did not entirely cease from about the middle of the स्न्ता . Thus, the assistance of Vi has failed me just in that part of my work where my materials were rather scanty Incompleteness is a sad peculiarity of the Kasmir manuscripts

(6) Mh., the numerous quotations, both from the text and the commentary, found in Mahendrasûri's tîkâ on the Anekârtha saṃgraha, for which see the first volume of this Series. The

[1] See my Beiträge zur indischen Lexicographie, p. 73, n. 2

irretrievable loss [1] of the last third of the *Mankhatikâ* is, to a certain degree, made up by Mahendra's extracts from it By the way, the fact that Mahendra (last quarter of the 12th century) quotes the Mankhatikâ, proves that *the commentary* has been written either by Mankha himself (about 1150 A D) or, perhaps, by one of his contemporaries or pupils

(7) Stutik, the quotations from the text, found in Rajanaka Ratnakantha's commentary on the Stutikusumâñjali These have been of little use to me, as Ratnakantha generally quotes only what is common to most Anekarthakośas, and not what is peculiar to the Mankhakosa Ratnakantha's tika on the Yudhishthiravijayakavya likewise contains a few quotations from Mankha But when the manuscript of my text was sent to the press, only about thirty pages of that poem had appeared in the Kavyamala

Now as to my edition of the text, I think *that the two first* thirds (v 1 083) are exhibited, almost without exception, in their original wording, accompanied as they are by a commentary. *Of the fact that* in the last third of the *work there* are passages requiring further emendation, I am but too conscious. Compare, *e g*, verses 748, 749, 775, 809, 813, 814, 835, 838 *Sometimes the* two *only* MSS at my disposal coincide in *what* is decidedly wrong Thus, among the नान्ता v. 813, A and C read हेरा This cannot be correct, because हेरा has been explained *already at 804 I have conjectured* खेरा —*I should remark* that, in the MSS., the verses are not numbered, and that the headings, or rather colophons एकार्थ, नान्ता, etc, regularly introduced in the MSS, have been *omitted by me*

My edition of the Mankhatika is absolutely reliable only as far as it is based upon S Those parts, which have been edited according to B alone, are corrupt and defective in many places, and, besides, not free from interpolation I shall have to say

---

[1] There is but little hope that a *complete MS. of the commentary* will ever turn up Professor Stein, who spared no trouble in hunting for MSS in Mankha's native country could get hold of no other MS. than of the incomplete copy B above described Yet a complete copy may be hidden somewhere in India proper although the editors of the Abhidhânasamgraha (Vol. I, Bombay 1889 last leaf) enumerate the Mankhak among the अनेककोशा-

more on this point in a special paper[1] Here I can only warn the reader against considering the extracts from B as equal to those from S. The Various Readings should be consulted in every doubtful case.

As I had not a single complete MS. of the Commentary at my disposal I resolved, though with great reluctance, on giving only extracts, *i.e.*, a selection from the examples illustrating the meanings of the words, to which—unlike the Anekârthakairavâkarakaumudî—the Mankhatikâ almost entirely confines itself. I have retained all examples given for uncommon words and uncommon meanings, and all examples that I could trace to their sources. In case the examples are identical with those quoted in the Commentary on the Anekârthasamgraha, a reference to Mh. (Mahendra) has been thought sufficient. On the other hand, I have omitted, as a rule, the examples for words with common meanings, and most of the general references to the Amarakośa, Nighantu, Âyurveda, &c. But the reader may rest assured that all that is really important, and all that is peculiar to Mankha, has not been omitted. Of the examples, a good many more have been given here than in my extracts from the Anekârthakairavâkarakaumudî, specially whenever my MSS. furnished me with a readable and apparently correct text.

While in Mahendra's Commentary the examples are introduced by यथा and stand after the meanings to which they belong,[2] the author of the Mankhatikâ has followed a different, but certainly not better, method: he has placed the examples before the meanings, separating the latter from the former by the words इत्यादौ. See, *e.g.*, p. 4, l. 24. Now, in order to save space, I have, as a rule, omitted the इत्यादौ and placed the examples after the meanings, just as in my extracts from Mahendra's Commentary.

---

[1] I intend to write a supplement to this Preface, corresponding to the Epilegomena to the edition of the Anekârthasamgraha, which appeared in the Proceedings of the Imperial Academy of Vienna, Vol. CXXIX, No. XI., Vienna, 1893.

[2] A single instance of this method of quoting is found also below, *e.g.* इत्यादि p. 1, 30. This passage, however, is missing in S. Mahendra's method seems to be an improvement upon Mankha's.

The examples adduced in the MSS of the Commentary amount to about 3,400 Of those which are given in my extracts, many, I regret had to be left unidentified. No sufficient time was permitted to me for examining thoroughly the extensive literature quoted by the commentator Those who are better read in classical literature, or have access to books unknown to me, will easily identify a greater number of passages

As regards the spelling of individual words, I have often adhered to the orthography of the Kasmir MSS (see Prof Stein's Rajatarangini, Preface to vol I, p xvi), thus deviating from the authority of the St Petersburg Dictionaries. It may be that I have gone too far but I thought it expedient to preserve the peculiarities of the Mankhakosa also with regard to the orthography

In the Various Readings, II Commentary, pp 108 116, I have taken into account chiefly the manuscript S, the basis of my edition. I have noted only the more important variations from B, more especially the numerous interpolations, consisting mostly of quotations from the Visvaprakâsa and extracts from the Rayamukuti tîkâ on the Amarakosa, have not been given complete A few conjectures and corrections and a few additional references and miscellaneous notes have been added to the Various Readings The reader is requested to pay regard also to the additional corrections at the end of the volume

The three Indexes, p 117, will, it is hoped prove useful to those who, with me, believe in the importance of the native dictionaries and their commentaries

Finally, the abbreviations which I have introduced into the Commentary and the Various Readings, have been duly explained at the end of the volume As to the figures following the sigla, the reader is requested to bear in mind that two figures usually refer to the pages and lines in the case of dramas, romances and Alamkarasastras, but to the cantos (chapters) and verses in the case of Kâvyas, of the Kavyadarśa and of the Rudratâlamkara

Single figures always refer to the verses Roman figures have been employed for the chapters or acts in contradistinction to the pages, e g, in the quotations from the Bâlarâmâyana.

I have to record my thanks to the Committee of the Imperial Academy of Sciences of Vienna, which entrusted me with the preparation of this edition of the Mankhakosa, to K M Chatfield, Esq, the late Director of Public Instruction, Bombay; to the Government of India, and to Professor Stein, of Lahore, for the loan of the manuscripts, to Professor Pischel for placing at my disposal his copy of the Berlin MS of the Visvakosa, and last, not least, to Hofrath G Buhler, who first drew to light the Mankhakosa, and who, with his continued help and encouragement, furthered the publication of this book.

TH ZACHARIAE.

Halle, January 29th, 1897.

ओं स्वस्ति श्रीगणेशाय नमः । ओं नमः ॥

पातु वोऽभिमतं दूरविकीर्णकरशीकरः ।
दुःखबीजच्छिदे वर्षत्करका इव विघ्नजित् ॥ १ ॥
विषमपदविषधरालीं निहत्य सगृह्य शेवधिविशेषान् ।
सकलजनसुलभविभवान्कश्चन निर्मत्सरः कुरुते ॥ २ ॥
भागुरिकात्यहलायुधदुर्गामरसिंहशाश्वतादिकृतान् ।
कोशान्निरीक्ष्य निपुणं धन्वन्तरिनिर्मितं निघण्टुं च ॥ ३ ॥
लिङ्गानुशासनानि च विचार्य लक्ष्यं महाकवीनां च ।
कुरुतेऽनेकार्थानां शब्दानां मङ्खकः कोशम् ॥ ४ ॥
यथासंभवकान्तादिक्रमादक्षरसंख्यया ।
करामलकवत्साक्षादेष भासिष्यते सताम् ॥ ५ ॥
यत्रैक एव रूढोऽर्थो यौगिकस्तत्र दर्श्यते ।
अनेकस्मिंस्तु रूढेऽर्थे यौगिकः प्रोच्यते न वा ॥ ६ ॥
पदभङ्गादनेकोऽर्थः प्रकटीक्रियते न च ।
विशेषणप्रत्ययार्थैः सिद्धं लिङ्गं न चोच्यते ॥ ७ ॥
प्रायशो रूपभेदेन साहचर्याच्च कुत्रचित् ।
स्त्रीपुंनपुंसकं ज्ञेयं तद्विशेषविधेः क्वचित् ॥ ८ ॥
त्रिलिङ्ग्यां त्रिष्विति पदं मिथुने तु द्वयोरिति ।
निषिद्धलिङ्गं शेषार्थं त्वन्ताथादि न पूर्वभाक् ॥ ९ ॥

को धात्रर्कात्मवातेषु कं शिरोम्बुसुखेषु तु ।
आकाशे त्रिदिवे नाको लोकस्तु भुवने जने ॥ १० ॥
पद्ये यशसि च श्लोकष्टङ्को दर्पाश्मदारणे ।
अङ्कः एकादिगणनान्यास उत्सङ्गचिह्नयोः ॥ ११ ॥

भानुद्रुस्फटिका अर्काः शल्के शकलवल्कले ।
किष्कुर्माने चतुर्विंशद्द्वादशाङ्गुलसमिते ॥ १२ ॥
साष्टे शते सुवर्णानां हेम्नि हेमदले पले ।
उरोविभूषणे कर्षे दीनारे निष्कमस्त्रियाम् ॥ १३ ॥
शोको दीप्तौ बिले चूर्णे कल्कोस्त्री समलैनसोः ।
दम्भेल्पपुत्रयोः स्तोकः पाकौ पचनशावकौ ॥ १४ ॥
शुल्कोस्त्री घट्टलभ्यार्थे जामातुर्गृह्यते च यः ।
नगरीशाखयोर्लङ्का शङ्का त्रासवितर्कयोः ॥ १५ ॥
ऊहाकाङ्क्षावितर्केषु तर्को मुख्यान्यकेवलाः ।
एके त्रिषु च संख्यायां पङ्कोस्त्री कर्दमैनसोः ॥ १६ ॥
चक्रवाकवृकौ कोकौ भेकौ मण्डूकभीरुकौ ।
गृहासक्ताः पक्षिमृगाश्छेकाः सहृदया अपि ॥ १७ ॥
क्षत्रायुधभिदोः स्थाणौ शङ्कुः कीलकसंख्ययोः ।
कूपयन्त्रे त्रिका क्लीबे गात्राङ्के त्रितये तथा ॥ १८ ॥
त्रिषु त्रयाणां सघाटौ मूकोवागशयोस्त्रिषु ।
राका नवरजःकन्या पूर्णिमा प्रतिपद्युता ॥ १९ ॥
किंशारौ कण्टके च स्याच्छूकोनुक्रोशशुङ्गयो ।
रत्नस्वरूपभिच्छत्रभाण्डाभ्यञ्जनतूलिकाः ॥ २० ॥
परीक्षा च शलाका स्यात्तुरी देश्ये च दैशिकः ।
चित्रकृद्भाण्डशय्याभिच्छलाकासु च तूलिका ॥ २१ ॥
विलेपने चन्दने च परीक्षोद्धृतवस्तुनि ।
ना वर्णकस्तान्तवे स्याद्द्वयो रागेषु वर्णिका ॥ २२ ॥
पर्यायार्थादिकथने व्याख्यातरि भवेत्त्रिषु ।
यूथीभ्यो गणिका वेश्या दैवज्ञे त्रिषु चित्रकम् ॥ २३ ॥
तिलके ना तु शार्दूले पाठ्यामेरण्डके तथा ।
जम्बुकौ क्रोष्टुवरुणौ कलङ्कोङ्कापवादयोः ॥ २४ ॥
पृथुको बालको भक्ष्यं खलभृष्टार्द्रसस्यजम् ।
आलोकौ दर्शनोद्द्योतौ भेरीपटहमानकः ॥ २५ ॥

दाराज्ञयोः स्यान्नालीकस्तक्षकौ नागवर्धकी ।
स्यात्पुलाकस्तुच्छधान्ये संक्षेपे भक्तसिक्थके ॥ २६ ॥
उलूके करिणः पुच्छमूलोपान्ते च पेचकः ।
कमण्डलौ दाडिमे ना करकः करिका पुनः ॥ २७ ॥
मद्यभाण्डे च करका भवेद्वर्षोपले द्वयोः ।
करङ्को मांसरहिते ताम्बूलादेश्च भाजने ॥ २८ ॥
– – – – – – – – – – – – – – – – – – ।
प्रतिकूले प्रतीक त्रिष्वंशे दीपे च पुंस्ययम् ॥ २९ ॥
छत्रायनान्योर्भूतीकं भूनिम्बे कट्फलेऽपि च ।
यवान्यां जीरके दीपे नालंकारे तु दीपकम् ॥ ३० ॥
कौशिका गाधिजोलूकगुग्गुल्विन्द्राहितुण्डिकाः ।
कनिष्ठे च दरिद्रे च स्वल्पेऽपि क्षुल्लकस्त्रिषु ॥ ३१ ॥
तिलकल्के सिल्हके च पिण्याकोऽथ द्वयोः खगे ।
वर्तकोऽश्वखुरे पुंसि शरे खड्गे च सायकः ॥ ३२ ॥
व्यलीकं कामजे दोषे विलक्षाप्रिययोरपि ।
विपर्यये रुजायामप्यकार्ये चाथ गैरिकम् ॥ ३३ ॥
स्वर्णे धातुविशेषे चाथाम्बिका मातृकोमयोः ।
मालानृताप्रियेऽलीकमनूकं कुलशीलयोः ॥ ३४ ॥
क्षुरिकोमा करेण्वां च धेनुका चाथ कालिका ।
देव्यां धृष्टौ स्वर्णमले मेघजालेऽथ कारिका ॥ ३५ ॥
यातनावृत्तिकृतिषु ना भृत्ये त्रिषु कर्तरि ।
कर्मादौ साधने क्लीबे कर्णिका कर्णभूषणे ॥ ३६ ॥
करिहस्ताङ्गुलौ पद्मबीजकोश्यां स्त्रिया गदे ।
वाह्लीकं कुङ्कुमे हिङ्गौ वाह्लिदेशोद्भवे त्रिषु ॥ ३७ ॥
विवाहमङ्गलद्रव्ये कौतुकं कुतुके तथा ।
द्वयोः शिशौ वानुकायां भूषाभेदे च वालिका ॥ ३८ ॥
कङ्गे चाङ्गुलीये च ह्रीबेरे चापि वालकम् ।
प्रियकौ नीपबन्धूकौ कारम्भो मृगमित्तया ॥ ३९ ॥

उदर्के उत्तरे काले फले चोत्तरकालिके ।
मेचकः त्रिषु कृष्णे स्यात्पुमांस्तु शिखिचन्द्रके ॥ ४० ॥
विधवाया जारजाते गुले पिण्डे च गोलकः ।
त्रिष्वलोकथा कृष्णलवणे तिलकः क्लोम्नि चास्त्रियाम् ॥ ४१ ॥
जङ्गुले चित्रके ना द्रुरालङ्कास्तापभीरुजः ।
गुणवृक्षः कूपकः स्यात्तोयार्थे विवरश्च यः ॥ ४२ ॥
अल्पकूपः श्रोणिपार्श्वगर्तावपशिलाजतु ।
सौभाञ्जनं गन्धकं स्याद्रेणुकौषधभित्तथा ॥ ४३ ॥
मार्गवाम्बा पुण्ड्कोतिमुक्तेभुतिलकेषु तु ।
प्रस्तरे पुलकः ना तु रोमाञ्चक्रिमिभेदयोः ॥ ४४ ॥
क्षुद्रवैरिणि रोमाञ्चे तरोरङ्गे च कण्टकः ।
कटकोस्त्री नितम्बाद्रेः क्लीबे वलयसैन्ययोः ॥ ४५ ॥
इक्षुशीधौ शीधुपाने सरकं मद्यभाजने ।
तारकस्त्रैलिङ्गि च न ना दैत्यभेदे पुमानयम् ॥ ४६ ॥
देवीभेदे नारिका स्याल्लिङ्के मत्स्यपक्षिणाम् ।
क्षारकः कोरके चाथ जीवकः प्राणके त्रिषु ॥ ४७ ॥
बन्धूके क्षपणे पुंसि जीवने वेतने स्त्रियाम् ।
पर्यस्तिकायां शयने पर्यङ्कोथ मयोज्झिते ॥ ४८ ॥
त्रिष्वमीकः कामयिता कुलटेभी च बन्धकी ।
आधावली बन्धिका तु बन्धकारिणि वाच्यगा ॥ ४९ ॥
वार्द्धकं वृद्धसंघाते वृद्धत्वे वृद्धकर्मणि ।
स्याद्दर्शकः प्रतीहारस्त्रिषु दर्शयिता पुनः ॥ ५० ॥
चर्चाया स्यासको ज्ञेयो हारभेदेपि बुद्बुदे ।
स्यादंशुकं शुक्लवस्त्रे वस्त्रमात्रोत्तरीययोः ॥ ५१ ॥
शिशुकः शिशुमाराख्यनक्रोलूप्योश्च बालके ।
त्रिष्वथो मधुयष्ट्यां स्यान्मधुकः वन्दिमित्पुमान् ॥ ५२ ॥
खनकी त्रिषु शिल्पिन्यां खनकी भेकमूषकौ ।
जलाधारे स्त्रियां रत्नाद्याकरे चाथ कार्मुकम् ॥ ५३ ॥

चापे त्रिषु तु कर्मण्ये शक्तमात्रेय कञ्चुकः।
निर्मोके कवचे वारवाणेच धनरस्य पुः॥ ५४॥
अलका स्त्रीकिने न स्यनीकं तु रणसैन्ययोः।
धम्बको जम्बुके धूर्ते स्त्री चुल्यां निकटेन्तिकम्॥ ५५॥
विपाकौ पवनस्वेदौ कृपकौ कालकार्षकौ।
कनकं मातुले स्वर्गे रेखाम्रयोस्तु राजिका॥ ५६॥
स्यादार्द्रायां शाकुनिके लुब्धको मध्यगो मणिः।
नेता च नायको नाट्यपात्रभूम्युत्तमे द्वयोः॥ ५७॥
खेटकौ ग्रामफलकौ पेटकं भाण्डवृन्दयोः।
त्रिष्वतो जालिकौ धूर्तधीवरौ पद्मकेसरे॥ ५८॥
पुष्परेणौ च किञ्जल्को दारकौ बालभेदकौ।
करम्भ्यां भाण्डभेदे चाप्युद्रिकाय वितर्दिका॥ ५९॥
वलभी चोन्नते देशे विटङ्कः पुंनपुंसकः।
शांकरे शूलधनुषी पिनाकावथ जालकम्॥ ६०॥
जालाभे क्षारके संघे ना मार्गी स्त्री मुखावृतौ।
सेवाजीवे प्रसेवे च सेवकः सूतको मदे॥ ६१॥
सूतिका सूतका सूता क्लीबे जन्मनि ना रसे।
जनकौ पितृवैदेही दीक्ष्यभेदे तु पुत्रकः॥ ६२॥
कृत्रिमादौ द्वयोः स्त्रीत्वे पुत्रका पुत्रिकापि च।
अभ्रातृपितृका कन्या पूर्णदाया च पुत्रिका॥ ६३॥
जलधानी वारिपर्णी वलनं नरकास्पदम्।
कुम्भिका प्राणरोधे ना कुलकं श्लोकसंचये॥ ६४॥
च स्त्री पटोले काकेन्दुतरौ भेडिनि चापि ना।
पट्टिकालूलपूगेषु क्रमुकोऽौषधीभिदि॥ ६५॥
आढकौ मानमिषजौ कैशिकं केशसंचये।
ना रागभेदे वृत्तौ तु कैशिकी हस्तिबिन्दुषु॥ ६६॥
औषधे च कुसुम्भे च पद्मकं स्यात्तु यावकः।
कुल्मासेनक्तके च स्युः सेनारक्षास्तु सैनिकाः॥ ६७॥

सेनायां समवेताथ रीतिपुष्पं तु पुष्पकम् ।
विमाने नेत्ररोगे ना पौष्पिकी त्रिषु शिल्पिनि ॥ ६८ ॥
रीतिपुष्पे भवेत्क्लीबं वातिकौ रोगिमान्त्रिकौ ।
भावुक कुशलं क्लीबं भवेद्भवितरि त्रिषु ॥ ६९ ॥
रूपकः स्यान्मातुलुङ्गैरण्डभूगततामसु ।
क्लीबे सौवर्चलेयान्तरङ्ग उण्डूकमुत्करे ॥ ७० ॥
पुंस्ययो मल्लिका दीपपात्रं शेफालिकापभित् ।
मोचकः शाल्मलिः सौभाञ्जनो रम्भा च मोक्तरि ॥ ७१ ॥
सहेतौ त्रिषु चाङ्गेरी शौण्डिकी शुक्तिकाम्लिका ।
पदातिः पदिकः पुंसि भवेत्स्यानवति त्रिषु ॥ ७२ ॥
अलातमुल्मुकं वृष्णिराजभेदे पुमानयम् ।
मड्डुकं वाद्यभेदे च मुष्टौ स्यात्फलकस्य च ॥ ७३ ॥
खजाको दारुहस्ते च मन्थे च पदकः पुमान् ।
पदाध्येता मध्यमणिभरणत्रे नपुंसकम् ॥ ७४ ॥
क्रीतायर्थे पादिकः स्याद्भेषवत्पादिका पुनः ।
उपानद्रसतूर्येण वेधः स्वर्णादिकस्य च ॥ ७५ ॥
व्यालको दुष्टहस्ती स्याच्चाक्रिकश्चाथ चन्द्रकः ।
बर्हमपक्षे तोयस्यतैलादिमसरे तथा ॥ ७६ ॥
मोदको भक्ष्यभित्पुंसि हर्षहेतौ भवेत्त्रिषु ।
कीचकाः स्युर्विराटस्य स्याला वंशाश्च सस्वनाः ॥ ७७ ॥
सिंहिका राहुमाता स्याद्वाशिका सिंहपोतिका ।
लाक्षारक्तो लाक्षिकः स्याल्लक्षमूल्यश्च भेषवत् ॥ ७८ ॥
इक्ष्वाकुः कटुतुम्ब्यामप्यादिराजेथ कालिमा ।
स्वर्णव्याजो लोहमलं श्यामिका गण्डकं पुनः ॥ ७९ ॥
उपधाने स्त्रियां छेदे ना माण्यय कदम्बकम् ।
समूहे सर्षपे पुंसि विषे सौराष्ट्रिकः पुमान् ॥ ८० ॥
सुराष्ट्रजे त्रिष्वथार्धोरुके चण्डातकं नरि ।
करवीरौषधौ गन्धाश्मनि सौगन्धिकं तथा ॥ ८१ ॥

कह्लारेथ क्षीतकिका मधुयष्टी च नीलिका ।
अश्मन्तकं भवेच्चुल्यां ना वृक्षतृणभेदयोः ॥ ८२ ॥
मात्स्यें गणेशे प्रेतेशे सुगते च विनायकः ।
पटोलिकाप्यपामार्गः कोशावक्यय कट्फले ॥ ८३ ॥
करञ्जे खदिरे सोमवल्कः शालावृक· कपिः ।
क्रोष्टा श्वा स्यादयायुष्मान्मत्रेज्जैवात्रिकः शशी ॥ ८४ ॥
स्तनवृन्ते पिप्पलक. शर्वीसीवनसूत्रयोः ।
अङ्गारकः पक्षिभेदे भौमे वह्निकणे तथा ॥ ८५ ॥
द्वयोः कपर्दके बीजकोशेऽब्जस्य वराटकः ।
प्रसेवकस्तु ककुभे त्रिषु सेवापरायणे ॥ ८६ ॥
हारभेदे माणवको बाले कुपुरुषे द्वयोः ।
वैदेहको वाणिजके शूद्राद्वैश्यासुतेपि च ॥ ८७ ॥
विदेहादागतादौ च द्वयोः कौलेयकः शुनि ।
त्रिषु कुल्येथ यन्ता च पोतवाहो नियामकः ॥ ८८ ॥
स्याशाम्बिकः कौक्कुटिको यश्चादूरेरितेक्षणः ।
लालाटिकः प्रभोर्भालदर्शी कार्याक्षमश्च यः ॥ ८९ ॥
वीच्युरकण्ठे उत्कलिके देवे वृन्दारकः पुमान ।
त्रिषु मुख्ये मनोज्ञे च पुण्डरीकस्तु दिग्गजे ॥ ९० ॥
व्याघ्रे सिताम्बुजसितच्छत्रयोस्तु नपुंसके ।
अनेलमूकस्त्विष्यन्धे शठे वाक्कायवर्जिते ॥ ९१ ॥
पीतयूथ्यां स्त्रियां हेमपुष्पिका चम्पके नरि ।
उपकर्ण्यां त्रिषु स्त्री तु पटकुट्युपकारिका ॥ ९२ ॥
बोधके त्रिषु खट्वाङ्म्याधारे स्यात्प्रतिपादकम् ।
मातुलापत्ये धत्तूरफले मातुलपुत्रकः ॥ ९३ ॥
खानि स्वरिन्द्रियाकाशा अयुपायानने मुखम् ।
अमज्वालाकेकिचूडाचूडाशाखाशिफाः शिखाः ॥ ९४ ॥
शङ्खो निधौ ललाटास्थ्नि नागेन्द्रोशे नखौषधौ ।
कम्बावली नखोप्येवमोषधौ करजे तथा ॥ ९५ ॥

व्युड्डौ मन्त्रपदौंकारमनोज्ञाश्च दैवते ।
लेख्ये च लेखः पङ्क्तौ स्त्री चन्द्रांशाभोगयोरपि ॥ ९६ ॥
स्यात्त आभोग उल्लेख्ये रेखा स्यादल्पके तथा ।
उखा स्थाल्यां यन्त्रभाण्डे शाखा वेदद्रुमांशयोः ॥ ९७ ॥
हस्तद्वाराङ्घ्र्यवयवे सखा मित्रसहाययोः ।
आदौ प्रधाने प्रमुखमग्रे चाथ नपुंसकम् ॥ ९८ ॥
धानुष्कस्थानभेदे ना वैशाखो मासमन्थयोः ।
वाद्यभाण्डे लेपने च गोमुखं विशिखा पुनः ॥ ९९ ॥
प्रतोल्यां च खनित्र्यां च निभूडे सायके पुमान् ।
विशाखः षण्मुखे शाखारहिते भे पुनः स्त्रियाम् ॥ १०० ॥
मयूखस्त्विट्करज्वालास्वलिबाणौ शिलीमुखौ ।
स्त्रियां वह्निपार्श्वरोपध्योः क्लीबमग्निशिखं वरे ॥ १०१ ॥
क्लीबे जले ब्रह्मणि तु पुमान्स्यात्सर्वतोमुखः ।
स्यात्क्लीबे मकरमुखं मकराकारधारिणि ॥ १०२ ॥
जलनिर्गमनद्वारे जानूर्ध्वावयवे तथा ।
स्वर्गेषुपशुवाग्वज्रदिङ्नेत्रघृणिभूजले ॥ १०३ ॥
लक्ष्यदृष्ट्या स्त्रियां पुंसि गौः सङ्गः श्लेषरोधयोः ।
भगः श्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्तिषु ॥ १०४ ॥
मोक्षविज्ञानवैराग्ययोनिधर्मेष्वथो मृगः ।
मृगशीर्षे हस्तिजातौ कुरङ्गे मार्गणे पशौ ॥ १०५ ॥
सपदङ्गुलयोर्ना तु नायिकायां भवेन्मृगी ।
सर्गः स्वभावनिर्मोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु ॥ १०६ ॥
पालनेऽभ्यवहारे च निर्वेशो च पणस्त्रियः ।
भोगः स्याद्वित्तसुखयोरहेश्च फणकाययोः ॥ १०७ ॥
योगः संनहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु ।
अलब्धलाभे भेषज्ये शारे विलब्धघातिनि ॥ १०८ ॥
मासान्वेषणयोर्मार्गस्तथा मृगमदाध्वनोः ।
द्वयोरसौ गजे नागः क्लीबे सीसकरङ्गयोः ॥ १०९ ॥

सनगुनाकयोः पुंग· शैलवृक्षौ नगावगौ ।
रागः क्लेशादिके मन्त्रे पानके लोहितादिषु ॥ ११० ॥
यानाद्यङ्गे युगः पुंसि युग युग्मे कृतादिषु ।
चतुर्हस्तप्रमाणे च शरार्कविहगाः खगाः ॥ १११ ॥
सांख्योक्तप्रकृतौ बुद्धौ लिङ्गं स्याच्चिह्नशेफसोः ।
उपकारिण्युपस्थेङ्ग गात्रे ना त्वङ्गवत्यय ॥ ११२ ॥
नृत्तयुद्धस्थले रागे रङ्गः क्लीबे त्रपुण्यय ।
धनुर्नाचे विष्णुचापे शार्ङ्गं मृङ्गस्तु षट्पदे ॥ ११३ ॥
धूर्त्ताटे च त्वचे क्लीबे शृङ्गं स्वाम्यादिकूटयोः ।
क्रीडाम्बुयन्त्रे प्रत्यङ्गे मागो भाग्यैकदेशयोः ॥ ११४ ॥
मेरोर्निमक्तिकौटिल्यभीषु मङ्गः स्त्रियां शगे ।
वेगः प्रवाहजवयोर्भङ्गिर्भक्तितरंगयोः ॥ ११५ ॥
गिरीशभास्करौ भर्गौ खड्गोसौ गण्डकेपि च ।
वर्गः पक्षे समूहे च त्यागस्त्यजनदानयोः ॥ ११६ ॥
वङ्गं त्रपुणि ना राशि तद्देशे तत्सुते बहुः ।
भृगुः प्रपाते मुनिसित्तत्सुते पुंसि भूम्नि ॥ ११७ ॥
तुङ्गाजगन्धा पुंनागे नोच्चे त्रिष्वल्पमोनयोः ।
काकोदुम्बरिकायां ना फल्गुरिङ्गं नगीङ्गिते ॥ ११८ ॥
क्लीबं जगति रक्ताङ्गः कम्पिल्येङ्गारके तथा ।
आशुगौ वायुविशिखौ भुजंगः षिङ्गसर्पयोः ॥ ११९ ॥
गन्धमाल्योपहारे स्यादाभोगो व्यापृतावपि ।
परागः कौसुमे रेणौ स्नानीयार्थे रजस्यपि ॥ १२० ॥
कलिङ्गः स्यादिन्द्रयवे शाके धूम्याटदेशयोः ।
चातके हरिणे पुंसि सारङ्गः शबले त्रिषु ॥ १२१ ॥
शालिप्रभेदे शलभे पतंगः पक्षिसूर्ययोः ।
मातङ्गाविभचण्डालौ निषङ्गः सङ्गतूणयोः ॥ १२२ ॥
वराङ्गं मन्नके योनौ त्वचेभ कर्णिकयोः ।
प्रवगो लोचनान्ते स्यादपाङ्गस्तिलकेपि च ॥ १२३ ॥

रते भोगे च संभोगः प्रियङ्गुः कङ्गुसस्ययोः ।
निर्मोके च स्वभावे च निसर्गो द्रुमिदम्पयोः ॥ १२४ ॥
पुंनागोथ विसर्गः स्यात्त्यागे विन्दुद्वये तथा ।
सामान्यविधिरुत्सर्गः प्रचारस्त्याग एव च ॥ १२५ ॥
समङ्गा गण्डकाल्याख्यशाकमञ्जिष्ठयोर्भवेत् ।
स्यादुद्वेगः पुमान्खेदे क्लीबे पूगफले पुनः ॥ १२६ ॥
त्रिवर्गो धर्मकामार्थाः स्थानं वृद्धिः क्षयस्तथा ।
रतान्विती संप्रयोगाप्यभिषङ्गः पराभवे ॥ १२७ ॥
आक्रोशशापयोश्चापवर्गो मोक्षे क्रियाफले ।
त्यागे चाथोपरागः स्यादुपरक्तौ विधुंतुदे ॥ १२८ ॥
व्यसनेथ वृके काव्यभेदे ईहामृगः पुमान् ।
पदभेदे तूपसर्गः पीडोपद्रवयोरपि ॥ १२९ ॥
उपयोगस्तु भोगे स्याद्विद्याया ग्रहणे तथा ।
कथाप्रसङ्गः संलापक्षणे गारुडिके तथा ॥ १३० ॥
वृन्दाम्बुवेगयोरोघो दुःखांहोव्यसनेष्वघम् ।
स्त्री स्पृक्कालेयाश्वसारे लघु त्रिष्वगुरौ तु ना ॥ १३१ ॥
मूल्ये पूजाविधावर्घो द्रव्ये तदुपकारके ।
आयुधार्गलघातेषु परिघः प्रतिघः पुनः ॥ १३२ ॥
द्वेषे शत्रावथ ग्रीष्मे निदाघः स्वेदतापयोः ।
तापके त्रिष्वथामोघा विडङ्गे पाटला तथा ॥ १३३ ॥
दिग्देशकाले पूर्वादिभावे प्रागादयस्त्रिषु ।
वल्कचर्मत्वचेषु त्वग्वाग्वाण्यां वाचकार्थयोः ॥ १३४ ॥
शुक्शोके व्यसने तापे रुक्स्याद्दीप्त्यभिलाषयोः ।
श्मश्रुमर्मभिदोर्दम्भे केशमञ्जनभाजने ॥ १३५ ॥
कुविन्दभाण्डे कूर्चः स्याच्चित्रकृद्राजने द्वयोः ।
सौवर्णरसदाने स्त्री ताम्रादे. पावके शुचिः १३६ ॥
मास्यमात्ये चाप्युपधे पुंसि मेध्ये सिते त्रिषु ।
इच्छांशुसङ्गेषु रुचिः केशे शुक्रसुते कचः ॥ १३७ ॥

अर्चे पूजाकृती काचाः शिक्यमृद्भेदहृग्रुजः ।
व्यधनेभिनये सूचा वीचिः स्वल्पतरंगयोः ॥ १३८ ॥
देवीस्यासकचिन्तासु चर्चा नीचमधोधमम् ।
त्रिपूर्धोत्कृष्टयोर्धोवः पिचु स्यात्तायुतूलयोः ॥ १३९ ॥
मोचा कदल्यां ना वृक्षे चोचं पानेवते त्वचे ।
देशमेखलयोः काञ्ची प्रपञ्चस्ततिमाययोः ॥ १४० ॥
सकोचं कुङ्कुमे क्लीवं ना विकासविपर्यये ।
त्रिपूत्फुल्ले तु विकचो द्रव्यभेदे नपुंसकम् ॥ १४१ ॥
सूक्ष्मैला नीलिनी तुच्छा लाघवेल्पे भवेत्त्रिषु ।
कच्छस्तु गहनो देशस्तुन्याख्या नौषधिर्भवेत् ॥ १४२ ॥
स्तवके हारभेदे च गुच्छोच्छो निर्मलेल्पके ।
मोचस्रावो भवेत्पिच्छा द्वयोस्तु विषदेतरे ॥ १४३ ॥
अब्जो धन्वन्तरौ चन्द्रे शङ्खे पद्मे नपुंसकम् ।
त्रिषु कुब्जेधोमुखे च न्युब्जो बीजं तु रेतसि ॥ १४४ ॥
हेतावङ्कुरकार्ये च दन्तविप्राण्डजा द्विजाः ।
स्त्री करेण्वौषधौ व्याजो दोषे दम्भापदेशयोः ॥ १४५ ॥
छागोजो ब्रह्मविष्णीशा गोष्ठाध्वनिवहा व्रजाः ।
समे क्ष्मांशे रणेप्याजिः प्रजा स्यात्संततौ जने ॥ १४६ ॥
ध्वजश्चिह्ने पताकायां स्तवके नित्ये निजं त्रिषु ।
खनौ सुरागृहे गञ्जा भाण्डागारे पुमानयं ॥ १४७ ॥
कुञ्जोस्त्री गहने दन्ते गुञ्जा स्यात्काकचिञ्चिका ।
वाद्यभाण्डे च वाणिज्ये तज्जीविन्यपि ना वणिक् ॥ १४८ ॥
निसर्गे च सहोत्थे च सहजं त्रिष्वथाण्डजाः ।
मीनपक्ष्यहयः सामजाते हस्तिनि सामजः ॥ १४९ ॥
वलजे क्षेत्रपूर्द्वारे त्रिषु स्याद्वल्गुदर्शने ।
अङ्गजो मन्मथे पुत्रे शोणिते तु नपुंसकम् ॥ १५० ॥
कोकिलार्क्यावहिभुजावग्रजो भ्रातृविप्रयोः ।
लाक्षा स्त्रियां स्यात्क्रिमिजा पट्टवस्त्रे नपुंसकम् ॥ १५१ ॥

करजो नक्तमाले स्यान्नखे च निचुलोऽम्बुजः ।
पद्मे क्लीबे विप्रवरे द्विजराजः शशिन्यपि ॥ १५२ ॥
धर्मराजः प्रेतराजे पञ्चभिज्ञे युधिष्ठिरे ।
महराजौ चन्द्रसूर्यौ शूद्रनीचौ जघन्यजौ ॥ १५३ ॥
ज्ञः सौम्ये त्रिषु सूरौ त्रिष्वज्ञो मूर्खेऽर्भके द्वयोः ।
ज्ञे प्राज्ञत्रिषु धीः प्रज्ञा संज्ञाभिख्यासमूचनाः ॥ १५४ ॥
शिवबुद्धौ तु सर्वज्ञौ दोषज्ञा वैद्यविच्चलाः ।
पुंस्यात्मनि प्रवीणे तु क्षेत्रज्ञो वाच्यलिङ्गकः ॥ १५५ ॥
मायानिश्चलयन्त्रेषु कैतवानृतराशिषु ।
अयोघने शैलशृङ्गे सीराङ्गे कूटमस्त्रियाम् ॥ १५६ ॥
क्लीबे हस्तिनखे घण्टा किङ्किणी पाटलिस्तरुः ।
सूक्ष्मैलायां त्रुटिः स्त्री स्यात्कालेऽल्पे संशये तथा ॥ १५७ ॥
अत्यर्बुदाश्रयः कोटयो मूले लग्नकचे जटा ।
भाष्यां नटस्तु पत्तोर्णो नड्यां स्त्री नर्तके द्वयोः ॥ १५८ ॥
व्युष्टिः फले समृद्धौ च दृष्टिर्ज्ञानेऽक्ष्णि दर्शने ।
इष्टिर्यागेच्छयोः स्पष्टं निश्चिते व्यक्तवत्त्रिषु ॥ १५९ ॥
शवे भोगी कलिञ्जे च गजगण्डे भृशे कटः ।
रसे कटुः कटुकार्ये त्रिषु मत्सरतीक्ष्णयोः ॥ १६० ॥
चटुः पिचण्डे भूपादेरपि सद्गुणवर्णने ।
कष्टे तु कृच्छ्रगहने कृष्टिः कर्षे बुधे तु ना ॥ १६१ ॥
देवशिल्पिनि तक्ष्ण्यर्के त्वष्टाथ चतुरे रुजि ।
त्रिष्वथ पटौ ना पटोले क्लीबं तु लवणे पटु ॥ १६२ ॥
दिष्टं दैवे पुमान्काले कुटः कुम्भे गृहे द्वयोः ।
अत्यर्थगृहयोरट्टः सिद्धान्ने च वणिक्पथे ॥ १६३ ॥
पेटा दासी हिलिङ्गा च सृष्टिः सर्गस्वभावयोः ।
पुटं व्याघ्रनखे जातीफले हस्तादिसंपुटे ॥ १६४ ॥
रसरौ पणे पाणिबन्धे मुष्टिः पर्यन्तवस्त्रयोः ।
पट्टो घट्टः शुल्कदेशे तरोपाये घटी द्वयोः ॥ १६५ ॥

भाण्डे गोष्ठ्यां हस्तिपङ्क्तौ घटनायां तथा घटा ।
दिष्टिः स्यात्तु परीमाणभेद आनन्दने स्त्रियाम् ॥ १६६ ॥
आजूवेतनयोर्विष्टिः करणे कर्मकृत्यपि ।
अविस्पष्टे तु वचसि म्लिष्टं म्लाने विलिङ्गकम् ॥ १६७ ॥
आशंसिते भवेदिष्टं यज्ञादौ दीयते च यत् ।
दृष्टं स्यादैहिके दृष्टौ त्रिषु ज्ञातेक्षतारिते ॥ १६८ ॥
ग्रामभेदे मले खेटः कुत्सिते च भवेत्त्रिषु ।
रिष्ट स्यादशुभे पापे घृष्टिर्घर्षे किरे तु ना ॥ १६९ ॥
वातवर्षप्रतिहते विस्मिते हर्षिते त्रिषु ।
रोमाञ्चविषये क्लीबे हृष्टः केशेषु पुंस्ययम् ॥ १७० ॥
झाटामलक्यां गहने ना सटा सिंहकुन्तले ।
जटायां स्यात्तु शुद्धं च क्षान्तं मृष्टं भवेत्त्रिषु ॥ १७१ ॥
शिष्टस्तु साधौ खसिते विहिते शिक्षिते त्रिषु ।
त्रोटिः स्यात्पक्षिचञ्च्वां स्त्री द्विधाभावे च वस्तुषु ॥ १७२ ॥
अरिष्टमासवे तक्रे लक्षणे मृत्युसूचके ।
सूतिगेहे चाप्यशुभे शुभे तद्वति तु त्रिषु ॥ १७३ ॥
ना दैत्ये लशुने काके निम्बफेनिलवृक्षयोः ।
सुवासिन्यां चिरण्टी स्याद् द्वितीयवयसि स्त्रियाम् ॥ १७४ ॥
परिचर्यान्वेषणयोः परीटिः स्त्री त्रिपूत्कटः ।
प्रबले च प्रमत्ते च कूपीटमुदरे जले ॥ १७५ ॥
विकटस्तु करालोर्वीरवटः कूपगर्तयोः ।
त्रिषु प्रमत्ते करटः स्यात्तु काकेभगण्डयोः ॥ १७६ ॥
खाद्यप्रभेदे चिपिटस्तथा पिचितविस्तृते ।
अज्ञानादर्शनासौम्याक्षिष्वदृष्टिरथ त्रिवृत् ॥ १७७ ॥
सूक्ष्मैला त्रिपुटा मर्कटचपामार्गः करञ्जभित् ।
कपिकच्छ्वर्हयोः प्राणीभगण्डद्वारपट्टयोः ॥ १७८ ॥
कवाटः स्यादथोच्छिष्टं भुक्तशेषे नपुंसके ।
क्षते च वृक्षभेदस्तु पत्तोर्णाख्यः कुटन्नटः ॥ १७९ ॥

कुटघटा दाशपुरे शाकभेदे न पुंसि च ।
देशानोकहयोर्भेदे करहाटोम्बुजाङ्कुरे ॥ १८० ॥
शिपिविष्टस्तु खलती दुश्चर्मणि महेश्वरे ।
प्रख्याख्याते सेविते च प्रतिशिष्टस्त्रिलिङ्गकः ॥ १८१ ॥
तुलाकोटिर्मानभेदेऽर्बुदे स्यान्नूपुरे पुमान् ।
पुंसि कोष्ठोन्तर्जठरं कुसूलोन्तर्गृहं तथा ॥ १८२ ॥
दिक्कालोत्कर्षमर्यादाः काष्ठाः क्लीबे तु दारुणि ।
समीपगलशब्देषु कण्ठोपसंभिदि स्त्रियाम् ॥ १८३ ॥
मासभेदे पुमाञ्ज्येष्ठस्त्रिषु वृद्धप्रशस्ययोः ।
गोस्थानाङ्गनयोर्गोष्ठं कुष्ठमोषधिरोगयोः ॥ १८४ ॥
निष्ठा निष्पत्तिनाशान्ताः पार्ष्णिग्रहसमौ हठी ।
पाठः पुमानध्ययने स्त्रियां स्यादोषधीभिदि ॥ १८५ ॥
देशभेदे महादेवे श्रीकण्ठः संकरोद्भवे ।
अम्बष्ठो यूथिकापाठाचाङ्गेरीषु स्त्रियां भवेत् ॥ १८६ ॥
प्रतिष्ठास्पदमर्यादादेवादिस्थापनेष्वथ ।
अतिविस्तीर्णवर्ययोर्वरिष्ठं स्यात्त्रिलिङ्गकम् ॥ १८७ ॥
कमठी मानभित्कूर्मी कनिष्ठोतियुवाल्पयोः ।
नीलकण्ठः शिवो बर्ही कलकण्ठी सुधाशिपकौ ॥ १८८ ॥
चाङ्गेरी स्याद्दन्तशठा ना जम्बीरकपित्थयोः ।
पतिवत्नीसुते जारात्कुण्डः क्लीबे न भाजने ॥ १८९ ॥
न ना कुण्डी जलाग्न्यादेराधारे स्यान्नपुंसकम् ।
वशाङ्कुरे सिहनादे क्ष्वेडा ना विषशब्दयोः ॥ १९० ॥
इषौ पुमान्विपाठः स्यात्पाठहीने तु वाच्यवत् ।
मरुत्वाचामद्रया मण्डास्तरुस्कन्धलतेपि च ॥ १९१ ॥
काण्डोऽस्त्री दण्डवाणार्ववर्गावसरवारिषु ।
स्याद्भाण्डमश्वाभरणे पात्रे मूलवणिग्धने ॥ १९२ ॥
तुर्योपाये राजबले दण्डोऽस्त्री लगुडे मथि ।
गुडी गोलेक्षुविकृती स्नुहीगुलिकयोः स्त्रियाम् ॥ १९३ ॥

संघातमासयोः पिण्डी द्वयोः पुंसि कलेवरे ।
गण्डौ कपोलविस्फोटौ मुण्डं के त्रिषु मुण्डिते ॥ १९४ ॥
स्थाणौ तु ना त्रिजातशृङ्गकाकृसचूडयोः ।
खण्डोस्त्री शकलेपीक्षुभेदे स्फुटितशृङ्गके ॥ १९५ ॥
द्वयोर्गवादौ शौण्डा तु पिप्पली वृषभे नरि ।
समर्थे मधुसक्ते च विज्ञेयो वाच्यलिङ्गकः ॥ १९६ ॥
ण्डा मूषकपर्णी स्याद्विधरा कठिने तदा ।
मुके खगादिकोशेण्डं किरि क्रोडो न नोरसि ॥ १९७ ॥
क्रीवमर्दयोः पीडा नीडं स्थानकुलाययोः ।
न ी कायसिरा नाडी नाल कालश्च षट्क्षणः ॥ १९८ ॥
शुण्ड पानमदस्थान स्तम्बेरमकरस्तथा ।
सुरावक्त्रैकदेशश्च कुब्जे पृष्ठगले गडुः ॥ १९९ ॥
रोगेर्यैधिभिचण्डा गणे ना कोपने त्रिषु ।
चण्डीस्त्रियां गोपतौ तु षण्डो वष्यादिसंचये ॥ २०० ॥
सर्पमार्त्तपद्म व्याडौ भूगोवागप्सरःस्विडा ।
तरुस्कन्ध प्रकाण्डोस्त्री प्रशंसायां नपुंसकम् ॥ २०१ ॥
सपिण्डे पुत्रदायादौ शिखण्डो वर्हचूडयोः ।
पोगण्डं विकलाङ्गः स्याद्बालश्चापोडशाब्दगः ॥ २०२ ॥
शक्तस्नौ त्रिषु दृढौ व्यूढौ विन्यस्तसंहतौ ।
जडतन्त्रियोर्मूढो रूढोङ्कुरितलग्नयोः ॥ २०३ ॥
भृशप्रतियोर्वाढं तीढं स्वादितम्लिष्टयोः ।
गाढौ विडितदृढावूढौ धृतविवाहितौ ॥ २०४ ॥
षढूढावूढयुलावुग्राढं भृशकृच्छ्रयोः ।
उपोढमूढत्वे स्यात्समासत्तेपि च त्रिषु ॥ २०५ ॥
आषाढो मेनां दण्डे मासभूधरभेदयोः ।
रितदृष्टादिते त्रिष्वालीढं चापभृत्स्थितौ ॥ २०६ ॥
अतिक्रमेरयुंगमे चारयारूढं नपुंसकम् ।
अध्यारूढः ेवाके त्रिषु पृष्ठगते तथा ॥ २०७ ॥

भ्रूणोऽर्भके स्त्रैणगर्भे बाणो बलिसुते शरे ।
देवभेदे स्त्रिया वाणि द्वयोर्दासीकुरण्टके ॥ २०८ ॥
स्त्रियामजाज्यतिविषापिप्पलीष्वल्पविप्रुषो ।
कणोऽतिसूक्ष्मधान्यांशे कर्णोऽरित्रे श्रुतौ नृपे ॥ २०९ ॥
गण समूहे प्रमथे सख्यासैन्यप्रभेदयो ।
ग्लहे माने रत्तिकाना मूल्ये कार्षापणे धने ॥ २१० ॥
द्यूतादौ कल्पिते चैव बद्धमुष्टौ भृतौ पण ।
रज्जौ मौर्व्यामप्रधाने रूपादौ सूद इन्द्रिये ॥ २११ ॥
भागभाण्डोत्कर्षशौर्यसत्त्वसन्ध्यादिके गुण ।
निर्व्यापारस्थितौ कालविशेषोत्सवयो क्षण ॥ २१२ ॥
वर्णा गुणप्रतियश शुक्लादिब्राह्मणादिषु ।
विलेपने कुथाया च गीभे रूपाक्षरे स्त्रियाम् ॥ २१३ ॥
ऊर्णा मेषादिलोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा भ्रुवो ।
स्थूर्मीस्तम्भगदा स्थूणास्तृष्णोत्करणपिपासयो ॥ २१४ ॥
विषाजिलोहाभिसरे तीक्ष्णमस्त्री खरे त्रिषु ।
अनिर्झरे मेहनांशे रत्नेजादिगलस्तने ॥ २१५ ॥
मणि कृष्णस्तु बीभत्सौ व्यासदाशकविष्णुषु ।
वर्णे त्रिषूपणे क्लीबे द्रौपदीकणयो स्त्रियाम् ॥ २१६ ॥
वीणादिवादनोपाये कोणोऽश्री लगुडेऽपि च ।
शोण स्याद्बन्धुजीवाभे नदे लोहितवाजिनि ॥ २१७ ॥
बलवाय्वसव प्राणा जुगुप्साकरुणे घृणे ।
श्रेणि स्त्री तुल्यशिल्पाना संहति कुलमावलि: ॥ २१८ ॥
पादमन्थेरथ पार्ष्णि स्त्रिया स्याद्वाहिनीकर्णि
मध्यमे पाण्डवे शक्रे जिष्णु स्यात्त्रिषु जित्वरे ॥ २१९ ॥
प्रमाणकाकयोर्भेदे द्रोणोऽर्जुनगुरावपि ।
द्रोणी काष्ठाम्बुवाहिन्या गवेदनादिभाजने ॥ २२० ॥
नीलिन्या च गुहाया च देवताडो नदीसुति:
वेणी केशकलापे स्याद्दुग्ग स्रोतनिदाघयो: ॥ २२१ ॥

त्रिषु तन्ने निर्वृते त्रिष्वगुरल्पोन्नभित्नुमान ।
चूर्णो धूलौ क्षारभेदे क्लीवे मूल्याधिवासके ॥ २२२ ॥
अक्षामकीलकाश्योः स्यादाणिः काणे मृधे रणः ।
मेषयादवयोर्वृष्णिः क्षुण्णः प्रहतदक्षयोः ॥ २२३ ॥
मानभेदे कषे शाणः पर्ण स्यात्किशुके ऽदे ।
वृक्षे शाखाविरहिते पुंसि स्थाणुर्महेश्वरे ॥ २२४ ॥
रात्रिभेदे शकुन्ती च पक्षिणी वरणस्तरौ ।
प्राकारे स्वीकृतौ रोधे क्लीवे स्याद्रूपणा कणा ॥ २२५ ॥
क्लीवे तु मरिचे पट्टौ धोरणी वाहने स्थितौ ।
श्रीपर्णी स्यात्तु काश्मीरी क्लीवे पद्माग्निमन्ययोः ॥ २२६ ॥
ग्रामणीर्नापिते पुंसि श्रेष्ठे ग्रामाधिपे त्रिषु ।
हरिण्येणे ह्ययोर्हेमप्रतिमा हरिता च या ॥ २२७ ॥
यूथिका त्रिषु पाण्डौ स्यात्सुरा प्रत्यक् च वारुणी ।
पण्याध्वहट्टौ विपणी ग्रामीणा नीलिनी त्रिषु ॥ २२८ ॥
ग्राम्ये पट्टांशुके तु स्यात्पत्तोर्णं वृक्षभित्नुमान् ।
करेणुरिभ्यां स्त्री नेभे द्रविणं तु बले धने ॥ २२९ ॥
शरणं गृहरक्षित्रोः प्रोक्षणं सेचने वधे ।
प्रमाणं हेतुमर्यादाशास्त्रेयत्ताप्रमातृषु ॥ २३० ॥
करणं साधकतमक्षेत्रगात्रेन्द्रियक्रियाः ।
नाट्यकन्दर्पशास्त्रोक्ते कार्ये कायस्थकर्मणि ॥ २३१ ॥
निर्वाणं निर्वृतौ क्लीवे शान्तिमोक्षेभमज्जने ।
शान्ते च त्रिष्वथेन्द्राणी करणे कामशास्त्रजे ॥ २३२ ॥
सिन्धुवारे शक्रपत्न्यां काकिणी तु वराटके ।
पणतुर्ये मानभेदे सरणिः पङ्क्तिमार्गयोः ॥ २३३ ॥
सक्थौ स्यात्तर्पणः क्लीवे तृप्तिबृंहणपोषणे ।
पित्राद्युद्देशदाने च पारणा व्रतभोजने ॥ २३४ ॥
कर्मान्ते क्लीवमपि च धर्षणं रतधार्ष्टययोः ।
अनुकूले दक्षिणस्त्रिष्वृजौ दक्षिणदिग्भवे ॥ २३५ ॥

रिक्थभद्रादेययोस्तु स्त्री सव्यहस्ते पुमानयम् ।
अरुणा स्तु साध्यरागसूर्यसूतदिवाकरा ॥ २३६ ॥
त्रिषु शोणेऽव्यक्तरागे लक्षणं नामचिह्नयो ।
नक्षत्रे श्रवण पुंसि क्लीबे तु श्रुतिकर्णयो ॥ २३७ ॥
श्रावण्या श्रवणा बुद्धिर्धिषणा वाक्पतौ पुमान् ।
वरुणो द्रुभिदप्पत्योर्हरण यौतके हृतौ ॥ २३८ ॥
निर्याणं निर्गमेभाङ्गे कल्याण स्वर्णमङ्गले ।
सुवर्णं हेम्नि तन्माने धने वेश्यादिभाण्डके ॥ २३९ ॥
सोमग्रहादौ स्वीकारे म घा ग्रहणमात्रके ।
कङ्कण मण्डने सूत्रे रत्नाद्यकरभूषणे ॥ २४० ॥
कारणं घातने हेतौ कारणा यातने त्रियाम ।
याचके त्रिषु बाणे ना मार्गणो याचने न ना ॥ २४१ ॥
वृक्षादिमूले प्राण्यङ्गे चरणो बह्वृचादिके ।
नूतने यूनि तरुणस्त्विन्ववर्के तरणि पुमान् ॥ २४२ ॥
कुमार्योषधिनाम्नो स्त्री ब्राह्मणी भार्गविप्रयो ।
कुथे प्रवेणी वेण्या च नक्षत्रे गवि रोहिणी ॥ २४३ ॥
रूप्ये कुवर्णे दुर्वर्ण भरण वेतने भृतौ ।
भ्रतस्त्रिषु विषाण स्यात्पशुशृङ्गेभदन्तयो ॥ २४४ ॥
श्रवण क्रमनिम्नोर्व्यां ग्रहे ना तु चतुष्पथे ।
संकीर्णा निचिताशुद्धाविरिणं शून्यमूषरम् ॥ २४५ ॥
रोहण रोपणे रूढौ पर्वते नाथ धारणा ।
योगिकर्मणि साम्ये च धारके धारणी त्रिषु ॥ २४६ ॥
वारण वृत्तिघाते ना गजे स्याद्वारके त्रिषु ।
धरणी भूर्धृतौ क्लीबे चारणौ देवभिद्गिनौ ॥ २४७ ॥
सारणा स्वरसस्थाने सरिदल्पा च सारणी ।
रसभिन्ना घृणाया स्त्री दीने तु करुणा त्रिषु ॥ २४८ ॥
समीरणो मरुवक वायौ सोपानमुद्गम ।
आरोहणे भास्तरण शय्याया वर्णकम्बले ॥ २४९ ॥

विलक्षणं व्यर्थसंस्थाविदितेष्टेऽन्यत्र च त्रिषु ।
मधुपर्णी तु कादमारी गुडूची नालिका तथा ॥ २९० ॥
व्यादानं स्याद्विहरणं प्रापणं क्रीडनं तथा ।
प्राप्युत्पादे ससरणमसबाधचमूगतौ ॥ २९१ ॥
घण्टापथेऽपि वान्तान्ने समुद्धरणमुन्नये ।
वस्त्रेजीर्णे आवरणमर्गले छादने त्रिषु ॥ २९२ ॥
प्रस्तावः स्यात्प्रकरणं कीर्णे रूपकभित्तया ।
निरूपणे दृष्टिचर्वे लज्जाभेदी विदारणे ॥ २९३ ॥
आभये भर्त्सनेभीक्ष्णे क्लीव तु स्यात्परायणम् ।
पारायणं समासक्ते कार्त्स्न्येऽपि प्रविदारणम् ॥ २९४ ॥
रणमारणयोरुक्तौ नियमोनियमेन यः ।
यः सनिन्दमुपालम्भस्तच स्यात्परिभाषणम् ॥ २९५ ॥
मण्डूकपर्णी मञ्जिष्टा पत्तोर्णे नाधिरोहिणी ।
निःश्रेण्यभिनिवेशे तु क्लीवमूर्ध्वगतौ तथा ॥ २९६ ॥
छर्दिः प्रवृत्तिघातश्चाप्यन्तर्धिरपवारणम् ।
स्यादुदाहरणं क्लीवमभिधाने निदर्शने ॥ २९७ ॥
सत्सत्येऽभ्यर्हिते साधौ विद्यमानप्रशस्तयोः ।
त्रिषु विदां दक्षपुत्र्यां मृतौ मरणचेतने ॥ २९८ ॥
धत्तूरे ना त्रिषु प्राज्ञे धूर्तौ वञ्चकदीव्यतोः ।
खाते वाप्यां रोपिते स्याद्वाच्यलिङ्गं विदारिते ॥ २९९ ॥
सेतुर्ना वृक्षभित्सीमा तरणोपाय एव च ।
लता प्रियङ्गुर्वीरुध ज्योतिष्मत्यपि शारिवा ॥ २६० ॥
हारादिसरिकायां च प्रततावतिमुक्तके ।
प्रसक्तावासादितौ प्राप्तावाप्तौ संप्राप्तबान्धवौ २६१ ॥
अविसंवादकः पक्षी पतन्गच्छंक्षुतस्रधः ।
यन्ता हस्तिपके सूते भर्तारौ पतिधारकौ ॥ २६२ ॥
यानपात्रे शिशौ पोतः प्रेतः सत्त्वान्तरे मृते ।
निर्वाणे मोचने मुक्तिर्युक्तौ श्लिष्टसमञ्जसौ ॥ २६३

वह्नित्रये युगे त्रेता तिस्रा कालेऽञ्चिते त्रिषु ।
ग्रहभेदे ध्वजे केतु पार्थिवे तनये सुतः ॥ २६४ ॥
क्षत्ता स्यात्सारथौ द्वाःस्थे क्षत्रियायां च शूद्रजे ।
श्लेष्मादिरसरक्तादि महाभूतानि तद्गुणा ॥ २६५ ॥
इन्द्रियाण्यश्मविकृति शब्दयोनिश्च धातव ।
कायसामर्थ्ययो शक्तिर्मूर्ति काठिन्यकाययो ॥ २६६ ॥
आर्ति पीडाधनुष्कोट्यो सातिर्दानावसानयो ।
उदयेऽधिगमे प्राप्तिरीतिर्डिम्बप्रवासयो ॥ २६७ ॥
रवेरर्चिश्च शस्त्रं च वह्निज्वाला च हेतयः ।
रजस्कम्पितयोर्धूतं भूतिर्भस्मसमृद्धयो ॥ २६८ ॥
श्रुति श्रवसि वेदे च स्वरांशे श्रवणे स्त्रियाम् ।
श्रुतं शास्त्रावधृतयोर्युगपर्याप्तयो कृतम् ॥ २६९ ॥
नि सारारोग्ययोर्वार्त्तं नीरुग्वृत्तिमतोस्त्रिषु ।
वार्त्ताकवर्तनोदन्तपाशुपाल्यादिषु स्त्रियाम् ॥ २७० ॥
वृत्तमध्ययने पद्ये चरित्रे वर्तने मृते ।
अल्पाशये त्रिलिङ्ग स्यादतीते निस्तले वृत्ते ॥ २७१ ॥
प्रियङ्गुयोषितो कान्ता त्रिषु प्रियमनोज्ञयो ।
जातिश्छन्दसि सामान्ये मालतीगोत्रजन्मसु ॥ २७२ ॥
काव्यालङ्कारभेदे च स्वभावे च स्त्रियामयम् ।
सेनाविशेषे पत्ति स्त्री गतौ च पदगे पुमान् ॥ २७३ ॥
वैदर्भ्यादावारकूटे प्रचारस्यन्दयोस्तथा ।
मर्यादाया च रीति स्त्री कृष्णे श्वेते सिते त्रिषु ॥ २७४ ॥
श्वेता स्त्री सूर्यभार्याया राजभेदे पुमानयम् ।
शर्कराभिरसिता शुक्ले मद्यावासितयोस्त्रिषु ॥ २७५ ॥
छन्दोविशेष पङ्क्ति स्त्री दशसंख्यावलिस्तथा ।
क्षये निवासे मेदिन्या क्षिति कान्तिप्रभे द्युती ॥ २७६ ॥
त्रिषु प्राप्ते विस्तृते च ततं वाद्ये नपुंसकम् ।
ब्राह्मण्या क्षत्रियात्सूतस्त्रिषु क्लीबं तु पारते ॥ २७७ ॥

रथकारे सारथौ ना वन्दिन्याज्याम्बुनोर्घृतम् ।
मानभेदे प्रशंसायां हस्तः करभेदयोः ॥ २७८ ॥
असारादवगजे शान्ते वीतमङ्कुशकर्मणि ।
सांख्यसाधर्म्यहेतौ च विगतच्छन्नयोस्त्रिषु ॥ २७९ ॥
लुप्तवर्णपदं ग्रस्तं त्रिषु ग्रासीकृते तथा ।
तिक्ता स्यात्कटुरोहिण्यां शुभगन्धे रसे त्रिषु ॥ २८० ॥
नतं नितम्बे तगरे कुटिलेऽधःकृते त्रिषु ।
जन्ती क्ष्मादौ पिशाचादौ भृत न्याय्योपमानयोः ॥ २८१ ॥
प्राप्ते त्रिषु युतं युक्ते वियुक्ते च तथा त्रिषु ।
गुप्तिः कारा च रक्षा च दीर्णे च विवरं भुवः ॥ २८२ ॥
मूर्धले कठिने मूर्नो वस्तिर्वस्त्राञ्चले द्वयोः ।
अपानमार्गे तत्कर्मण्यदवप्रस्रवणे तथा ॥ २८३ ॥
लूता तु स्यादूर्णनाभे व्याधिभेदे पिपीलके ।
रतिः स्मरकलत्रे स्याद्रताभिष्वङ्गयोरपि ॥ २८४ ॥
चित्ताबस्थानशृङ्गारभावकामफलेष्वपि ।
वित्तं स्याद्रविणे हेम्नि त्रिषु ख्याते विचारिते ॥ २८५ ॥
धूपे दीपशिखायां च वर्तिर्गात्रानुलेपने ।
आलेख्यभाण्डे दीपस्य दशायां चक्षुरञ्जने ॥ २८६ ॥
मानिसंबन्धयोरात्रिर्गमने पद्धतौ सृतिः ।
वर्तने विवृतौ वृत्तिः कैशिक्यादौ मनस्कृतौ ॥ २८७ ॥
काव्याङ्गे कामभार्यायां प्रीतिः प्रेमप्रमोदयोः ।
पक्तिः पाके व्यवहृतौ वीतिर्यानि तुरंगमे ॥ २८८ ॥
विच्छित्तौ सेवने भक्तिर्भित्तिः कुड्यप्रदेशयोः ।
चितिर्धिस्सङ्ग्रचित्याद्य द्रुतं शीघ्रविलीनयोः ॥ २८९ ॥
दन्तौ रदाद्रिकटकौ मृत्युयाचितयोर्मृतम् ।
जातं जन्म प्रकारश्च त्रिषु संपन्नपुत्रयोः ॥ २९० ॥
व्यक्तः स्फुटे बुधे व्यक्तः शितौ शारासितौ त्रिषु ।
यतिर्विरामव्रतिनोस्तृतिः स्याद्युतिरक्षयोः ॥ २९१ ॥

स्थित ऊर्ध्वे वर्तमाने प्रतिष्ठावति च त्रिषु ।
कुङ्कुमे क्षतजे रक्तः सरागारुणयोस्त्रिषु ॥ २९२ ॥
मत्तः करी मदकलो मदेनाव्यक्तवाक्त्रिषु ।
अवस्थायां गतिर्यात्राधीनतोपायवर्त्मसु ॥ २९३ ॥
शुक्रं स्यात्परुषेऽग्नौ च ग्रीष्मादौ स्त्रीरजस्यृतुः ।
विनाशान्तिकयोरन्तः स्वरूपेऽवसानयोः ॥ २९४ ॥
माता गौर्जननी देव्यो रेवत्याद्या बहुस्त्रियाम् ।
मर्यादायां स्थितिः स्थाने भास्वानविवस्वतोः ॥ २९५ ॥
भूभृद्भूमिधरे भूपे स्यादर्हञ्जिनपूज्ययोः ।
सूर्याश्वेषु हरिर्पुंसि नीते त्रिषु दिशि स्त्रियाम् ॥ २९६ ॥
महद्राज्ये सांख्यबुद्धौ न स्त्री बृहति तु त्रिषु ।
छन्दोभिज्जगती भूश्च जगज्जङ्गमलोकयोः ॥ २९७ ॥
समित्सभासंगरयोः पित्सन्पातेष्वपक्षिणोः ।
क्लीबे बिन्दौ पृषता तु हरिणे पृषतोनयोः ॥ २९८ ॥
हल्या भूर्जानकी सीते एतौ शारासितौ त्रिषु ।
धाता ब्रह्मा च धर्ता च क्षितेस्तः पश्चिमाचले ॥ २९९ ॥
गुणे शीतं त्रिषु तद्ब्रह्मा श्लेष्मातकवेतसौ ।
यातरो भ्रातृजायाः स्युर्गतिशीले भवेत्त्रिषु ॥ ३०० ॥
मुक्तास्फोटे हयावर्ते शुक्तिर्मानिनखौषधी ।
पूतः पवित्रे नि:शूके धारिते शुधिते घृतम् ॥ ३०१ ॥
शान्तिः शमे निर्वृतौ च तथा कुशलकर्मणि ।
संक्रान्ताक्रान्तयोः क्रान्तो मरुतौ पवनामरौ ॥ ३०२ ॥
देवसूर्यौ विवस्वन्तौ सरस्वन्तौ नदार्णवौ ।
पक्षितार्क्ष्यौ गरुत्मन्तौ शकुन्तौ भासपक्षिणौ ॥ ३०३ ॥
स्थपतिः कञ्चुकी तक्षा बृहस्पतिसवेष्टवान् ।
जातहर्षे प्रतिहते रोमाञ्चविषये तथा ॥ ३०४ ॥
विस्मिते हषितः स्याच्चिष्वमृतं मोक्षवारिणोः ।
अयाचिते यज्ञशेषे देवान्नसुधयोरपि ॥ ३०५ ॥

दुरालभामलक्योः स्त्री गुडूचीपथ्ययोस्तथा।
परस्यां वाच्यकरदिमसमाधानमिहोस्तया॥ ३०६॥
दूर्वादुरालभाभूमिष्वनन्ता क्लीबमम्बरे।
पुमानागाधिपे विष्णावनाद्यन्तवद्यी त्रिषु॥ ३०७॥
प्रिय सत्य च वचनं कल्याणमपि सूनृतम्।
कृतान्तो यमसिद्धान्तदैवाकुशलकर्मसु॥ ३०८॥
वृत्तान्तः स्यात्प्रकरणे कार्त्स्न्ये वार्त्ताप्रकारयोः।
नितान्तावाभयावार्तौ श्रवाभेय च वर्म यत्॥ ३०९॥
जातीवद्धवृद्धाः स्युरुज्झिता उयितास्त्ववमी।
वृद्धिमत्योऽङ्गतोत्पन्ना आदृतौ सादरार्चितौ॥ ३१०॥
विविक्तौ पूतविजनौ मूर्छितौ मूढसोच्छ्रयौ।
प्रख्यातज्ञातहृष्टेषु प्रतीतं त्रिषु संस्कृतम्॥ ३११॥
कृत्रिमे लक्षणोपेते पिण्डित गुणिते घने।
वनिता जनितात्यर्थानुरागा स्त्र्यङ्गनापि च॥ ३१२॥
पलितं जरसा शौक्ल्यं केशादेः कर्दमं तथा।
समञ्जते स्यादुचितमभ्यस्ते च विलिङ्गकम्॥ ३१३॥
कुङ्कुमे शोणिते क्लीबमरुणे त्रिषु लोहितम्।
शक्ते निवारिते पूर्णे पर्याप्तं विश्वपीप्सिते॥ ३१४॥
आनर्तः समरे नृत्तस्याननीवृद्विशेषयोः।
मिथ्योक्तावाहत क्लीबे ताडिते गुणिते त्रिषु॥ ३१५॥
आनितः स्यात्त्रिषु ध्याने पलानामयुतद्वये।
दुर्जातं व्यसनेसम्यग्जातवस्तुनि तु त्रिषु॥ ३१६॥
विश्वव्यक्तमस्फुटे स्यात्पुमांस्तु परमात्मनि।
त्रिषु प्रणीतो विहिते संस्कृतेग्नौ प्रवेशिते॥ ३१७॥
विप्रलब्धे विप्रकृते निकृतखिम्नयोर्वृतम्।
मुक्तोज्झिते तोलिते च सुकृतं शुभपुण्ययोः॥ ३१८॥
आयस्त तेदितोत्क्षिप्ते कोपिते तेजिते त्रिषु।
निरस्त विश्वभिक्षिप्ते त्यक्ते च त्वरितोदिते॥ ३१९॥

विश्रावसे विद्‌ विश्रवसो विधवायां पुन स्त्रियाम् ।
लिङ्ग स्वभावे प्रकृतिर्योन्यमात्यादियोनिषु ॥ ३२० ॥
सभासमितिषुद्देषु समितिर्निवृति पुन ।
स्वस्थतायामस्तमये निकृति शाठ्यशाठ्ययो ॥ ३२१ ॥
दुर्गतिर्नरके दौस्थ्ये पद्धति पङ्क्तिवर्त्मनो ।
काये रूपे चाकृति स्यात्प्रसूतिर्जन्मपुत्रयो ॥ ३२२ ॥
वसति स्थितियामिन्यो प्रवृत्तिर्वृत्तिवार्त्तयो ।
कर्षे लाङ्गलिदोरेषु रेवत्याद्यपि मातृषु ॥ ३२३ ॥
सितमितेतरलक्ष्मिये निशान्ते गेहशान्तयो ।
अनृते कुकृतासत्ये वाशिता करिणीस्त्रियो ॥ ३२४ ॥
उदितामुद्गतप्रोक्तावर्दित पीडितेर्थिते ।
द्विजातिर्विहगे विप्रे जीवातुर्जायुजीवयो ॥ ३२५ ॥
निमित्तं लक्षणे हेतौ जीमूतो मेघपर्वतौ ।
देवताड्वुरुत्तप्र शुष्कमास वितापितम् ॥ ३२६ ॥
सिकता वालुकाया च देहो च सिकतान्विते ।
विस्तारवल्ल्योर्व्रतति कलित विदितात्तयो ॥ ३२७ ॥
सटयाते तुलिते क्षिप्ते शब्दिते च भवेत्त्रिषु ।
वृहती क्षुद्रवार्ताकी छन्दोभेदे महत्यपि ॥ ३२८ ॥
गर्जित स्तनितेप्राणा पुंसि स्यान्मत्तकुञ्जरे ।
प्रार्थित प्रार्थनात्पेयभियुक्ते सान्त्विते त्रिषु ॥ ३२९ ॥
वितत प्रसृते व्याप्ते विस्तृते च भवेत्त्रिषु ।
परम्पराया पुत्रे च विस्तारेपि च सतति ॥ ३३० ॥
सम्मति स्यादनुज्ञानमभिलाषोपि च स्त्रियाम् ।
रूप्ये हारे च रजतं शुक्रे स्याद्राज्यलिङ्गक ॥ ३३१ ॥
पारावते कपोत स्याद्विहगान्तरवर्णयो ।
सविति प्रतिपत्ति स्याद्यवस्था चाविवादिता ॥ ३३२ ॥
कञ्चिन्द्राख्ये रोहित ना मत्स्यभिद्यरुणे त्रिषु ।
प्रतिपत्पक्षति पक्षमूल च हीपवासदे ॥ ३३३ ॥

अभ्री नदी स्त्री दृष्टान्त उदाहरणशास्त्रयोः।
स्यादायतिर्दीर्घतायां प्रतापागामिकालयोः॥ ३३४॥
विधुतः कम्पिते त्यक्ते नियती दैवसंयमौ।
बीभत्से विकृतोऽस्वस्थे चाप्लुतः स्नातमात्रके॥ ३३५॥
स्नातके चाप्ययोद्घात आरम्भे स्वनिते तथा।
पाणिर्निकुम्भः प्रसृतः स्त्री जङ्घा विस्तृते त्रिषु॥ ३३६॥
दान्ते ककुद्मान्स्त्री कटचां परेतो दूरगे मृते।
दैवतं देवता देवाः सरस्वन्तौ नदार्णवौ॥ ३३७॥
मारजिच्छंकरे बुद्धे शान्तेय भगवाञ्जिने।
पूज्ये द्वयोरयोन्मत्तो धत्तूरे मादिनि त्रिषु॥ ३३८॥
निर्ऋती यमदिक्शान्ती व्यरुद्मीराक्षसाम्बयोः।
आवर्तो रोमभेदेम्भोभ्रमे पतनरूपयोः॥ ३३९॥
एकयोक्त्या पुष्पवन्तौ दिवाकरनिशाकरौ।
रजस्वला पुष्पवती माल्यधारिणि तु त्रिषु॥ ३४०॥
विवृतः कोशनिष्कृष्टे व्याकृतेपि प्रकाशिते।
विकासिते वर्णपाठधर्मे च सुषिरे तथा॥ ३४१॥
एषां भावे तु विवृतिः स्थगितासत्यमूतयोः।
वर्णपाठगुणे गुप्ते संवृतो विवृतेतरे॥ ३४२॥
एषां भावे संवृतिः स्यादेकान्तो निश्चयो रहः।
गुणैकदेशयोरव्यभिचारिणि च पुंस्ययम्॥ ३४३॥
प्रत्यन्तौ म्लेच्छदेशान्तौ देश्यौषधिविशेषयोः।
जयन्तीन्द्रात्मजे पुंसि स्त्र्यास्फोता गिरिकर्णिका॥ ३४४॥
गिरिपर्णी शारिवा च भवेदर्कतरो पुमान्।
साक्षात्कृतोत्पादितयोराढवस्ते भावितं त्रिषु॥ ३४५॥
भक्तवासितयोश्चायाहतमानीतमुक्तयोः।
परावृत्ते च लुठितं भ्रष्टे त्रिषु पराच्युते॥ ३४६॥
तिरोहिते स्रुते मुक्ते पतिते गलितं त्रिषु।
छन्दोविशेषे गलिता निर्मुक्तो मुक्तकञ्चुके॥ ३४७॥

स्यक्के निर्ग्रन्थिके वाच्यलिङ्गो वसुमती भुवि ।
त्रिषु स्फीते चित्रकरे चित्रकृद्दसुले तथा ॥ ३४८ ॥
पर्याप्तिः पूर्णताशक्त्योर्गुडूचीशाकभेदयोः ।
जीवन्ती स्याद्वृक्षरुहा विनीतः शिक्षिते हये ॥ ३४९ ॥
समभ्ये निरस्ते च त्रिष्वथो यशस्त्रके ।
कण्ठालम्बे प्रावृते च निवीतं वाच्यलिङ्गकम् ॥ ३५० ॥
स्वकर्महीने पतितो गते भ्रष्टेपि च त्रिषु ।
यवे स्यादक्षतः पुंसि क्षत्यभावे त्रिलिङ्गकः ॥ ३५१ ॥
कलधौतं रूप्यहेम्नोर्विष्णौ लक्ष्मीपतिर्नृपे ।
अग्रेकृताभ्यर्चितयोर्भवेत्त्रिषु पुरस्कृतः ॥ ३५२ ॥
दुष्टे त्रिष्वपनीतं स्यान्निर्वादे गर्हितेपि च ।
अभिनीतं संस्कृते च प्रापितेमर्षवत्यपि ॥ ३५३ ॥
प्रतिस्खलितविद्विष्टौ त्रिषु प्रतिहतावपि ।
सुकुमारेभिजातं स्यात्कुलीनबुधयोस्त्रिषु ॥ ३५४ ॥
नन्द्यावर्तं ऋस्वेदममकारे तगरद्रुमे ।
स्त्रियामपचितिर्हानौ निष्कृतावर्चने व्यये ॥ ३५५ ॥
अत्याहितं महाभीतिर्जीवे च निरपेक्षता ।
समाहितं समाधिस्थे तथा दत्तोत्तरे त्रिषु ॥ ३५६ ॥
उपाहितोनलोत्पाते भवेदारोपिते त्रिषु ।
उपस्थितः प्रतीहारे हारभेदे समाश्रिते ॥ ३५७ ॥
वाच्यलिङ्गो निन्दिते स्यादवध्वस्तोवचूर्णिते ।
अवसानं गते शाते निर्धनेवसितस्त्रिषु ॥ ३५८ ॥
विजृम्भितं विकासिते चेष्टायां प्रसृते त्रिषु ।
विशाने वेष्टिते प्राप्ते भवेत्परिगतस्त्रिषु ॥ ३५९ ॥
मध्यमानं विस्मृतं च भवेदन्तर्गतं त्रिषु ।
अवदातः सिते पीते विशुद्धे वाच्यलिङ्गकः ॥ ३६० ॥
निराकृते प्रेषिते च प्रतिक्षिप्तं त्रिलिङ्गकम् ।
ऊर्ध्वाहिते भर्त्सिते त्रिष्वधिक्षिप्तो विनिन्दिते ॥ ३६१ ॥

नागानां नगरीनद्यौ भोगवत्यौ शतक्रतोः ।
चाप ऋज्वायते न स्त्री गजे स्वैरावतः पुमान् ॥ ३६२ ॥
अस्त्राध्याये पुमान्स्त्री तु प्रत्यादेशे निराकृतिः ।
प्रतिमायां प्रतीकारे भवेत्प्रतिकृतिः स्त्रियाम् ॥ ३६३ ॥
अभिशापप्रार्थनयोरभिशस्तिः स्तुतावपि ।
जनंगमो दिवाकीर्तिर्नापितश्च भवेद्द्वयोः ॥ ३६४ ॥
प्रागल्भ्यगौरवारम्भाभिबोधाः प्रतिपत्तयः ।
अग्न्युत्पातौ धूमकेतू वप्रा गौरी च काञ्चनी ॥ ३६५ ॥
गङ्गा हरीतकी हैमवत्यस्तज्जादिषु त्रिषु ।
वैजयन्ती पताका स्यात्तर्कारी च यमो मनुः ॥ ३६६ ॥
सौरः कर्णो रविसुतः सुग्रीवश्च निपातितः ।
मारितः साधितश्च स्याद्देवखातं ह्रदो गुहा ॥ ३६७ ॥
प्रजावती भ्रातृजाया प्रजायुक्ते भवेत्त्रिषु ।
स्पृक्का भूमिश्च कार्पासी समुद्रान्ता दुरालभा ॥ ३६८ ॥
राहुग्रस्तार्कशशिनोर्व्यसनार्तोत्तरागयोः ।
उपरक्तोवगमितेप्यास्तनिद्रे प्रबोधितः ॥ ३६९ ॥
समाघातो वधे युद्धे प्रहारेप्य विहंगमे ।
पातेच्छौ स्यात्पिपतिषंस्त्रिषु न्यस्ते समाहिते ॥ ३७० ॥
त्रिषु प्रणिहितं न्यासे समाधौ च नपुंसकम् ।
सक्ताक्षिप्तावभियुक्तौ भूपाले क्षत्रिये तथा ॥ ३७१ ॥
मूर्धाभिषिक्तोप्याम्भोधौ वरुणे यादसांपतिः ।
समन्तादुच्यमाने स्यान्नियमे परिभाषितम् ॥ ३७२ ॥
आदिराजे पृथुर्दीर्घे त्रिषु कृष्णे च जीरके ।
द्वयोः स्याद्द्विजुपर्ण्यां च पृथ्वी धरणिवृत्तयोः ॥ ३७३ ॥
पर्वसंधानपिटकयन्त्रगा मन्ययो नरि ।
अर्थोभिधेयविषयरैप्रयोजनवस्तुषु ॥ ३७४ ॥
सोपानपात्रयोस्तीर्थमर्हद्भिः सेविते गुरौ ।
व्यूतौ सान्निध्युपाये च प्रस्योत्ती सानुमानयोः ॥ ३७५ ॥

वृत्तवाग्भेदयोर्गाथा मन्थो द्रविणशालयोः ।
आस्थान्याशादरावस्थायत्नेष्वास्थाय ना स्पशे ॥ ३७६ ॥
संस्था व्यवस्थामरणयागोपस्करणेषु च ।
वीथी रूपकभेदः स्यात्पङ्क्तिवेश्माग्रवर्त्मसु ॥ ३७७ ॥
सिक्थः पुलाके मदने क्लीबेऽथो पर्णकम्बले ।
द्वयोर्दर्भेषु च कुथः सक्तूनां द्रवताविधौ ॥ ३७८ ॥
मन्थानेक्षिगदे मन्थः सिद्धार्थौ बुधसर्षपौ ।
समर्थस्त्रिषु शक्तिस्थे संबद्धार्थे हिते तथा ॥ ३७९ ॥
क्षवथुस्तु क्षुते कास उपस्थस्त्वङ्कगुह्ययोः ।
निर्ग्रन्थो निष्परीवारे त्रिषु स्यात्क्षपणे पुमान् ॥ ३८० ॥
पाशयन्त्रकमुन्माथं न स्त्री ना वधघातयोः ।
वयःस्थामलकी क्षीरकाकोली यूनि तु त्रिषु ॥ ३८१ ॥
पथ्या कयस्था काकोल्यव्यथा पथ्या हरीतकी ।
कपित्थे मन्मथः कामे मधूकाभ्रमिभेदयोः ॥ ३८२ ॥
वानप्रस्थः क्षीणरागे दशमीस्थो वयोतिगे ।
राजरक्षिण्यनीकस्थो गजशिक्षाविचक्षणे ॥ ३८३ ॥
हृन्मनोवक्षसोः क्लीबे स्त्री मिहारणभेदयोः ।
वन्दी तु पणबन्धः स्याच्छारि चापि हठाहृता ॥ ३८४ ॥
व्यवसाये परित्राणे स्थाने वस्त्वपदेशयोः ।
पादतन्मुद्रयोश्चिह्ने पदं न्यासेक्षशब्दयोः ॥ ३८५ ॥
पादा रश्म्यङ्घ्रितुर्यांश ऋणांशाद्यन्तपर्वताः ।
वृक्षमूलं चाथ संवित्संकेते ज्ञानकालयोः ॥ ३८६ ॥
संभाषणे क्रियाकारे प्रतिज्ञाचारनामसु ।
दशाग्निप्पेषणाद्दिला शिला चाथ विदारणे ॥ ३८७ ॥
उपजापे विशेषे च भेदः स्यात्तु गदो हरेः ।
भ्राता व्याधिश्चायुधे तु स्त्री सपत्न्यौस्तयोश्चयः ॥ ३८८ ॥
मूलसूरणयोः कन्दः पर्णीटगरलभ्रदाः ।
हृदस्तोयाशयः स्रोतो बिन्दुर्वेदितृविप्रुषोः ॥ ३८९ ॥

दन्तक्षतेर्यप्रकृतौ शून्ये भ्रूमध्यतेजसि ।
त्रिष्विष्टमधुरौ स्वादू मृदू चातीक्ष्णकोमलौ ॥ ३९० ॥
अभिप्रायवशौ छन्दावन्दौ जीमूतवत्सरौ ।
घर्मस्वेदनयोः स्वेदः सात्त्विके भावभिद्यपि ॥ ३९१ ॥
भेदो विरामे खण्डे च शादो जम्बालशष्पयोः ।
विमर्दचूर्णयोः क्षोदो नादः स्याल्लाणशब्दयोः ॥ ३९२ ॥
स्त्री शरद्वत्सरर्त्वोः स्यात्कश्यान्मांसाशिरक्षसोः ।
सूदः सूपे सूपकारे वेदो चोपरभूमिके ॥ ३९३ ॥
श्रमे मवेत्सुमान्कुन्दः पुष्पभेदे नपुंसकम् ।
मन्दोपटौ शनैर्यमे मूढे च त्रिषु पुंसि तु ॥ ३९४ ॥
सौरेमजात्योः स्यात्स्नैर्ये गर्वे हर्षमदानयोः ।
मदो मद्ये राजलिङ्गे पृष्ठाङ्गभेदयोः ककुत् ॥ ३९५ ॥
दायादौ बान्धवसुतावामोदो हर्षगन्धयोः ।
निषादो लुब्धके गीतस्वरे सकरजन्मनि ॥ ३९६ ॥
प्रधाने राजलिङ्गे च पृष्ठाङ्गे ककुदोस्त्रियाम् ।
मर्यादा धारणासीम्नोर्विपदो व्यक्तशुक्रयोः ॥ ३९७ ॥
गोष्ठाध्यक्षे च विष्णौ च गोविन्दः कपिनागयोः ।
कुमुदो जलजे क्लीबं कुमुदं वृद्धिजीवने ॥ ३९८ ॥
कुसेशके त्रिषु ज्ञाने तिमौ च प्रविपस्त्रियाम् ।
स्यात्प्रसादोनुपहेपि नैर्मल्यप्रीतिदानयोः ॥ ३९९ ॥
सारावे रुदिते भातर्याक्रन्दो दारुणे रणे ।
पश्चाद्राजविशेषे च गोष्पदे मानसेविते ॥ ४०० ॥
त्रिष्वधृष्टे मवे शुद्धे शारदोपि शरद्भवे ।
अस्त्री संवत्सरे समपर्णे ना शारदी पुनः ॥ ४०१ ॥
लाङ्गली शारदा देवी कुविन्दौ भ्रमिवायकौ ।
प्रमदा तरुणी ना तु हर्षेधिकमदे त्रिषु ॥ ४०२ ॥
धर्मे रहस्युपनिषद्वेदान्ते च शतह्रदा ।
विद्युद्भेदे विद्युति च वह्नीन्द्रकोलतमोनुदाः ॥ ४०३ ॥

मर्यादासहितेभ्यर्णे समर्यादं त्रिलिङ्गकम् ।
अपवादो तु निन्दाशे देशे जनपदो जने ॥ ४०४ ॥
गङ्गा विष्णुपदी क्लीबे हर्यङ्घ्र्याकाशविटपे ।
अभिमर्दो युद्धपीडे धृष्टो ऽथ विशारदः ॥ ४०५ ॥
त्रिषु कोकनदं रक्तकुमुदे रक्तवारिजे ।
निर्वादे वादनोपाये परिवादोप हेमनि ॥ ४०६ ॥
अष्टापदं शारिफले स्त्रियां तु पशुगर्भिणी ।
अपवादस्तु गर्हायां बाधके बाधनेपि च ॥ ४०७ ॥
ऋद्धिरोषधिभिद्वृद्धिलक्ष्मीः प्रभावोतिशयः स्त्रियाम् ।
कुष्ठाख्यायामोषधौ च व्याधिः पुंस्यामये तथा ॥ ४०८ ॥
वसन्तदैत्यभिद्विद्यमधूका मधवो मधु ।
मद्यं पुष्परसः क्षौद्रं मधुरे वाच्यलिङ्गक. ॥ ४०९ ॥
बन्धको व्यसनं चेतःपीडाधिष्ठानमाधय. ।
विधुर्विष्णुः शशी बाधा द्वयोर्दुःखनिषेधयोः ॥ ४१० ॥
नददेशभिदोरब्धौ सिन्धुर्ना सरिति स्त्रियाम् ।
द्वयोर्विधौ प्रकारे च गजाद्ये वेतने विधा ॥ ४११ ॥
वधूर्जाया स्नुषा स्त्री च प्रियङ्गुस्पृक्कयोरपि ।
निधौ निक्षेपगूढार्थौ स्थाने श्रद्धादरः स्पृहा ॥ ४१२ ॥
क्लीबे तमोम्भसोरन्धमदृष्टौ वाच्यलिङ्गकः ।
संधा प्रतिज्ञा मर्यादा मक्षोलामृतयोः सुधा ॥ ४१३ ॥
विधिर्विधायके वाक्ये दैवे स्रष्टृविधानयोः ।
हव्यकव्यविधौ श्राद्धं त्रिषु श्रद्धासमन्विते ॥ ४१४ ॥
सन्धिर्भगे सुरङ्गायां संधानगुणभेदयोः ।
गोधा तले निहाकायां बुधा विद्वद्रहामराः ॥ ४१५ ॥
राधा तु कृष्णजायायां शरव्ये कर्णमातरि ।
मूलाधिकेर्थे वृद्धिः स्यादृधनौषधिभेदयोः ॥ ४१६ ॥
सिद्धिरोषधिनिष्पत्त्योर्बन्धः स्नेहाधिबन्धने ।
वृन्ते च रचनाया च वातादिनियतावधौ ॥ ४१७ ॥

अंसे महीपतौ स्कन्धस्तरुजङ्घासमूहयोः ।
लताविटपयोर्वीरुत्खण्डोर्थोर्थे समेंशके ॥ ४१८ ॥
दोषज्ञे सुगते बुद्धः शुद्धविश्वेकपूतयोः ।
पण्डिते स्थविरे वृद्धस्त्रिषु साधुस्तु शोभने ॥ ४१९ ॥
वार्द्धुषी सज्जने सिद्धो देवे निष्पन्नपूज्ययोः ।
विपलिप्ते शरे दिग्धो लिप्तमात्रे त्रिलिङ्गकः ॥ ४२० ॥
मुग्धं मनोहरे मूढे त्रिषु योषिति तु स्त्रियाम् ।
विद्धं सूच्यादिभिर्भिन्ने सादृश्ये श्रे त्रिलिङ्गकः ॥ ४२१ ॥
घ्राणमाह्यल्पयोर्गन्धो द्रव्ये संबन्धमात्रके ।
लुब्धः स्पृहावान्मृगयुः क्षत्रियायां तु वैश्यजः ॥ ४२२ ॥
वन्दी च मागधः स्त्री स्यात्पिप्पली यूथिका तथा ।
व्यामो वटश्च न्यग्रोधो न्यग्रोधी चोपचित्रिका ॥ ४२३ ॥
प्रबोधी जागरोद्घाटावुत्सेधौ वपुरुन्नती ।
पर्याहाराध्वभारेषु विवधो वीवधोपि च ॥ ४२४ ॥
परिधिर्यज्ञियतरोः शाखायामुपसूर्यके ।
समाधिर्ध्याननीवाकनियमेषु समर्थने ॥ ४२५ ॥
प्रणिधी प्रार्थनचरौ परिच्छेदे विलेवधिः ।
अगाधमतलस्पर्शे त्रिषु गर्ते नपुंसकम् ॥ ४२६ ॥
व्याजे रथाङ्गेप्युपधिर्विबुधौ सुरपण्डितौ ।
वाद्यं मृदङ्गाद्यानद्धं बद्धमात्रे त्रिलिङ्गकम् ॥ ४२७ ॥
उपाधिर्धर्मचिन्ता च कुटुम्बव्यापृतेपि च ।
विशेषणोपार्जनयोः प्रबुद्धो ज्ञानिजागतोः ॥ ४२८ ॥
सम्यक्सिद्धौ स्वभावे स्त्री संसिद्धिः संनिधिस्तु ना ।
प्रत्यक्षे संनिधाने च निरोधो नाशरोधयोः ॥ ४२९ ॥
निषधः कठिने देशे राजभेदे नगान्तरे ।
तोये कबन्धं ना रक्षोभिदे शिरसि न स्त्रियाम् ॥ ४३० ॥
भृशार्थदोषावाबाधौ सबाधौ योनिसंकटौ ।
अतस्त्रिषु तु विस्रब्धो विश्वस्ते प्रोद्भटे तथा ॥ ४३१ ॥

आविद्धौ कुटिलोत्क्षिप्तौ प्रसिद्धौ ख्यातभूषितौ ।
विरुद्धौ वैरिविगुणौ दुर्विधौ खलदुर्गतौ ॥ ४३२ ॥
अविदूरस्ववष्टब्धो बद्धधाप्यवलम्बितः ।
ब्रह्मबन्धुरधिक्षेपे निर्देशे ब्राह्मणस्य च ॥ ४३३ ॥
दोषोत्पादेनुबन्धः स्यात्प्रकृत्यादेर्विनश्वरे ।
मुख्यानुयायिनि शिशौ प्रकृतस्यानुवर्तने ॥ ४३४ ॥
कर्णिकारः परिव्याधो जलवेतस इत्यपि ।
तमालः श्यामखदिरः कालस्कन्धोपि तिन्दुकः ॥ ४३५ ॥
इक्षुगन्धा विदारी स्यात्कोकिलो गोक्षुरोपि च ।
महौषधं प्रतिविषा लशुनं नागरं विषम् ॥ ४३६ ॥
अजमोदोग्रगन्धा स्याद्वचा गन्धोत्कटे त्रिषु ।
पृश्निरल्पतनू रश्मिवर्णभेदे गवि स्त्रियाम् ॥ ४३७ ॥
व्याधिभिद्यक्षयोर्यक्ष्मा मुनिर्बुद्ध ऋषिस्तथा ।
शुष्मा वह्निर्बले क्लीबे शृङ्गी प्रतिविषा विषम् ॥ ४३८ ॥
वृषाख्यौषधिभिद्दान्तपर्वतौ शृङ्गवांस्त्रिषु ।
हनुर्नखौषधिः सृक् जटी प्लक्षतरुर्नती ॥ ४३९ ॥
घनो मेघे मूर्तिगुणे विस्तारे लोहमुद्गरे ।
मुस्ते च न द्वयोर्वाद्ये त्रिषु मूर्तिनिरन्तरे ॥ ४४० ॥
इनः सूर्ये प्रभौ राजा मृगाङ्के क्षत्रिये नृपे ।
स्वग्देहयोस्तनुः स्त्री स्यात्तनुणे त्रिषु पर्व तु ॥ ४४१ ॥
तिथिभेदे क्षणे ग्रन्थौ वर्त्म नेत्रच्छदेध्वनि ।
वेदस्तत्त्वं तपो ब्रह्म पुमान्विप्रे प्रजापतौ ॥ ४४२ ॥
परमाक्षिलोम्नि किञ्जल्के तन्त्वाद्यंशेप्यणीयसि ।
आत्मा यत्नो धृतिर्बुद्धिः स्वभावो ब्रह्म वर्ष्म च ॥ ४४३ ॥
देहप्रमाणयोर्वर्ष्म स्यादाकारेपि सुन्दरे ।
मावाणौ शैलपाषाणौ पत्रिणौ शरपक्षिणौ ॥ ४४४ ॥
नृभौमिः कुक्कुटो बर्ही शिखिनोथ तु सादिनौ ।
द्वौ सारथिहयारोहौ वाजिनोश्वेषुपक्षिणः ॥ ४४५ ॥

स्थितौ क्षेत्रवधौ मार्गे सीमा लक्ष्माप्यविह्वयोः ।
गृहं देहस्त्विट् प्रभावो धाम धन्व स्थलं धनुः ॥ ४४६ ॥
पुमान्मरावय स्वनः स्वापे सुप्तस्य संविदि ।
सूनं पुष्पे वधस्थाने स्त्रियां जिह्वातलेपि च ॥ ४४७ ॥
पुष्पिते त्रिष्वहिहरी चक्रिणौ रयतैलिकौ ।
भूतौ सुवर्णे भर्म स्याद्यर्म स्यात्फलके त्वचि ॥ ४४८ ॥
स्वामिनौ गृहमर्तारौ जनौ लोकपृथग्जनौ ।
जनी वधूश्चन्द्रयुता रात्रिर्ज्योत्स्नी पटोलिका ॥ ४४९ ॥
अश्वकुत्सितयोरर्वा प्रेमाख्यौ स्नेहनर्मणोः ।
मन्दस्वच्छन्दयोः स्वैरी श्येनी श्वेतविहंगमौ ॥ ४५० ॥
गभस्तिप्रभयोर्भानुर्वनं काननतीरयोः ।
समूहे पर्वते च स्यात्तानस्तात्पर्यगीतयोः ॥ ४५१ ॥
मणिप्रकुट्यो रत्नं यानं गमनयुग्मयोः ।
गुणभेदे च नृपतेर्धेनुर्दोग्ध्र्यां तथा गवि ॥ ४५२ ॥
रूपे धने बले शुम्नं विन्नं लब्धे विचारिते ।
सेवके याचके चार्यौ स्थानं स्थित्यवकाशयोः ॥ ४५३ ॥
सादृश्ये गीतविषये स्याच्च योग्यप्रसङ्गयोः ।
वैयापृत्यकरो भोगी त्रिषु राजभुजंगयोः ॥ ४५४ ॥
ज्योत्स्ना ज्योतिष्मती रात्रिस्तथा चन्द्रमसः प्रभा ।
मानं प्रमाणे प्रस्थादौ पुमांश्चित्तसमुन्नतौ ॥ ४५५ ॥
दिग्वासास्त्रिषु नग्नः स्यान्नग्ना वैतालिकादयः ।
संस्कृते दारिते भिन्नस्त्रिषु स्यादन्यवाचकः ॥ ४५६ ॥
शुष्के शुष्कफले धानं तथा सीवनकर्मणि ।
भगाकरौ द्वयोर्योनी कृती सारिकृतार्थयोः ॥ ४५७ ॥
स्नानीये सवने स्नानं धनं गोसंघवित्तयोः ।
पताकालक्ष्मगोधिह्नं स्यादन्नं भुक्तभक्तयोः ॥ ४५८ ॥
छादिते रहसि च्छन्नं पानं पीतौ च रक्षणे ।
खण्डने रक्षणे दानं त्यागे गजमदे तथा ॥ ४५९ ॥

शुद्धिलुन्योभोनगर्भौ हीनन्यूनौ त्रिलिङ्गकौ ।
जिह्वायां रसना क्लीबे ध्वनावास्वादने न ना ॥ ४६० ॥
कुहना दम्भचर्यायामीर्ष्यालौ तु मर्षचित्सु ।
तरुशैलौ शिखरिणौ बली वेगी तरस्विनौ ॥ ४६१ ॥
विषाणिनौ करी शृङ्गी मीणने रक्षणेवनम् ।
स्वच्छे तलिनमल्पे च गम्भीरे गहनं वने ॥ ४६२ ॥
रोदनं त्वश्रुणि क्रन्दे प्रज्ञानं बुद्धिचिह्नयोः ।
भुवने विष्टपजले धावने गतिशोधने ॥ ४६३ ॥
वैवर्णिकेण्डजे दन्ते द्विजन्मा तारकासु च ।
न ना तु परिहारे स्याद्वर्जनं त्यागहिंसयोः ॥ ४६४ ॥
कुले नाशे च निधनं सूचना स्त्रीनपुंसकम् ।
व्यधनेभिनये संज्ञापैशुन्यक्रिययोरपि ॥ ४६५ ॥
जीवनं राजलभ्यांशे जीविते तोयवर्तने ।
उद्दानमुद्गमे चुल्यां शयनं रतशय्ययोः ॥ ४६६ ॥
शासन लेखशाखाज्ञा वर्तनी वृत्तिमार्गयोः ।
तोदनं व्यधने तोत्त्रे प्रसूनं फलपुष्पयोः ॥ ४६७ ॥
दले पतत्रे छदनं विलग्नो लग्नमध्ययोः ।
मेषादौ च तनुस्थे स्यात्प्रभोराराधने भवेत् ॥ ४६८ ॥
सेवनं सीवने पाशे बन्धनं स्नेहवृन्तयोः ।
अब्जाकरेब्जे नलिनी धाहिनी सिन्धुसेनयोः ॥ ४६९ ॥
मैथुने रतसंबन्धौ मिथुने युग्मदंपती ।
सेनान्यौ गुहसेनेशौ ह्रादिन्यौ वज्रविद्युतौ ॥ ४७० ॥
सल्लकी च नदी च स्याच्चिन्त्ययं नादवत्यपि ।
द्वयोर्वंशेशनिः शम्पा रक्षोवृक्षौ पलाशिनौ ॥ ४७१ ॥
अरत्निः कूर्परे हस्ते सप्रकोष्ठततान्गुलौ ।
वाणिन्यौ नर्तकीदूत्यौ भोगिनी देवताभिदि ॥ ४७२ ॥
विहाय महिषीमन्या भोगिन्यो राजयोषितः ।
प्रधान धीमहामात्यप्रकृत्यात्मसु सत्तमे ॥ ४७३ ॥

अश्वादीनां च संनाहे जये च जयनं भवेत्।
व्यञ्जनं लाञ्छनश्मश्रुनिष्ठानावयवेष्वपि ॥ ४७४ ॥
संस्कारके भवेत्क्लीबे वादित्रकरणे पुमान्।
स्यात्कौलीनं लोकवादे युद्धे पश्वहिपक्षिणाम् ॥ ४७५ ॥
स्यादुद्यानं राजमार्गे घनभेदे प्रयोजने।
क्रतौ करकुके चार्त्ते वितानं त्रिषु तुच्छके ॥ ४७६ ॥
मन्दे शून्ये विस्तृतौ ना गृहान्ते नूतमे तथा।
उत्थानं पौरुषे तन्त्रे संनिविष्टोद्गमेपि च ॥ ४७७ ॥
व्युत्थानं प्रतिरोधे च विरोधाचरणेपि च।
अञ्जनं कज्जलं माता कपेः स्त्री दिग्गजे पुमान् ॥ ४७८ ॥
प्रभिन्नोनेकतां प्राप्ते गजे जातमदे तथा।
नालिकेरे हलधरे लाङ्गली जननं कुले ॥ ४७९ ॥
जन्मन्यम्बा च जननी वृद्धौ छेदे च वर्धनम्।
अर्जुनो वृक्षभित्पार्थौ तृणे क्लीबेर्जुनी गवि ॥ ४८० ॥
त्रिषु शुक्ले केतनं तु गृहे केतौ निमन्त्रणे।
आपन्न आपदं प्राप्ते प्राप्ते च स्याच्चिलिङ्गकः ॥ ४८१ ॥
देहवायौ समानो ना सत्तुल्यैकेषु तु त्रिषु।
व्योमयानं विमानोस्त्री सप्तभूमे च वेश्मनि ॥ ४८२ ॥
इन्द्रिये विषये क्लीबे त्रिषु स्याद्विषयान्विते।
तपनोर्को नरकभित्प्राचीनं प्रान्ततो वृतिः ॥ ४८३ ॥
पाठायां स्त्री प्राग्भवे त्रिष्वन्तर्द्वारे रहस्यपि।
प्रच्छन्नं छादिते गूढे त्रिष्वय श्वसनो मरुत् ॥ ४८४ ॥
श्वासयुक्ते मदनके पूतना तु हरीतकी।
भूतभेदे ह्रयोर्लाला स्यन्दिनी निम्नगा तथा ॥ ४८५ ॥
द्राक्षायां गोस्तनी हारभेदे ना धमनी नडी।
सिराग्न्युद्दीपनं भाण्डं नडे नाथ नभोगती ॥ ४८६ ॥
कर्णीरथे च डयनं मार्जनी पांसुशोधनी।
उपस्पर्शोन्पुंसनयोः क्लीबे ना रोध्रपादपे ॥ ४८७ ॥

मार्जना वाद्यविन्यस्यां स्यात्तत्परीक्षार्थमर्दने ।
कुण्डली भुजगे यदकुण्डले तु भवेच्चिषु ॥ ४८८ ॥
त्रिषु शान्तो यदाकश्च तपस्वी स्त्री तु मल्लकी ।
संधिन्यकालदुग्धा गौर्वृषाक्रान्ता च हायनाः ॥ ४८९ ॥
वत्सरार्चिर्व्रीहिभेदाः क्रन्दने ध्यानरोदने ।
विपत्तावशुभे भ्रंशे पानस्त्रीमृगयादिषु ॥ ४९० ॥
दैवानिष्टफले सक्तौ व्यसनं कोपदूषणे ।
निवृत्तौ दापने सिद्धौ गत्यावनुगमे धने ॥ ४९१ ॥
उपायमृतसंस्कारवधभेदेषु साधनम् ।
अयनं पथि सूर्यस्याप्युदग्दक्षिणतो गतौ ॥ ४९२ ॥
पाकस्थाने कुलालस्य पवनं ना प्रभञ्जने ।
सोमनिर्मथने स्नाने सवनं यजने तथा ॥ ४९३ ॥
वामनो दिग्गजे विष्णौ निखर्वे मेघलिङ्गकः ।
अन्तके शमनः क्लीबे वधेय जघनं कटी ॥ ४९४ ॥
पश्चादर्धे नितम्बाग्रे कौपीनं गर्ह्यगुह्ययोः ।
पुमानक्षे जिघांसायां क्रीडायामपि देवनम् ॥ ४९५ ॥
मधूच्छिष्टे स्मरे वृक्षे वसन्ते मदनः पुमान् ।
पिण्डीतके कपित्थे च धत्तूरे मदकारिणि ॥ ४९६ ॥
वेदनानुभवः पीडा यापने त्यागवर्तने ।
कल्पना कर्तने क्लृप्तावुद्देशे गजसज्जने ॥ ४९७ ॥
विकल्पे स्यादाकलने विधानेऽपि विभाजने ।
समीरणः स्पर्शनः स्यात्क्लीबे तु स्पर्शदानयोः ॥ ४९८ ॥
हिंसात्मके सूचने च गन्धनं स्यात्प्रकाशने ।
संतानः संततौ देववृक्षे चापत्यगोत्रयोः ॥ ४९९ ॥
स्तननं कुन्थिते ध्वाने देवशब्देऽथ सज्जना ।
न नेभसज्जीकरणे त्रिषु साधौ नपुंसकम् ॥ ५०० ॥
पट्टगुल्मे चेतना धीः पुंसि प्राणिनि तेजनो ।
मूर्वा शाणोपलस्नेजोवती वेणौ शरे पुमान् ॥ ५०१ ॥

स्पृक्कायां पिशुना दुष्टे सूचके त्रिषु वेष्टनम् ।
उष्णीषे मुकुटे चाथ शकुनी पक्षिणि द्वयोः ॥ ६०२ ॥
शुभशंसिनिमित्ते तु क्लीबेथ वृजिनः कचे ।
चर्मकिल्बिषयोः क्लीबे भूतात्मा धातृदेहयोः ॥ ६०३ ॥
संस्थानमाकृतौ मृत्यौ संनिवेशे चतुष्पथे ।
समासौ च विभक्तो न त्रिष्विसे त्रिष्वयासनम् ॥ ६०४ ॥
करिस्कन्धे च पीठे च मलिनं समलैनसोः ।
आराधनं साधने स्यात्तोषणोपासयोरपि ॥ ६०५ ॥
अधिष्ठानं चक्रपुरप्रभावाध्यासनेष्वपि ।
आतञ्चनं प्रतीवापे जवनाप्यायने तथा ॥ ६०६ ॥
आस्कन्दने रणाक्रान्ती शोषणप्रापणे तथा ।
सूर्यवह्नी चित्रभानू मूर्खनीचौ पृथग्जनौ ॥ ६०७ ॥
कुलेप्यभिजनो जन्मभूम्यां चाथ समापनम् ।
वधेन्ते चापदानं तु खण्डनेद्भुतकर्मणि ॥ ६०८ ॥
निर्यासनं मारणे स्यान्नगरादेर्बहिष्कृतौ ।
शक्रधातुकमत्तेभवर्षुकाब्दा घनाघनाः ॥ ६०९ ॥
अभिमानोर्थादिदर्पे ज्ञाने प्रणयहिंसयोः ।
स्यादावेशनमावेशे शालायामपि शिल्पिनाम् ॥ ६१० ॥
निसूदने निरसनं निष्कासे च विरोचनाः ।
चन्द्राग्न्यर्का विश्वकर्मा मार्ताण्डसुरशिल्पिनोः ॥ ६११ ॥
निर्यातनं वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणेपि च ।
अभिपन्नोपराद्धाभिपस्तव्यापद्गतग्रस्ताः ॥ ६१२ ॥
आच्छादनं संवननमपवारणमित्यपि ।
आयोधनं निघातः स्याद्युद्धं चाथ सनातनम् ॥ ६१३ ॥
नित्ये त्रिषु पुमान्विष्णौ स्तनयित्नुर्बलाहके ।
तद्भूमौ च महासेनो गुहे सेनापतावपि ॥ ६१४ ॥
ब्रह्मा कामधात्मयोनी चित्ते विहननं वधे ।
संस्कारे प्रतियत्नः स्यादुपग्रहणलिप्सयोः ॥ ६१५ ॥

विपर्यस्तमपाचीन त्रिषु क्लीबे त्वपागपि ।
मेखलायां सारसनमुरस्त्रे च नपुंसकम् ॥ ५१६ ॥
उत्पत्तिः स्यादुत्पतनमूर्ध्वगमनमित्यपि ।
ग्रहणे कलनायां च बन्धे चाकलनं मृतौ ॥ ५१७ ॥
त्रिपात्प्रवचनं वेदे व्याख्याने प्रवचस्त्वपि ।
प्रतिमानं प्रतिच्छायागजदन्तान्तरालयोः ॥ ५१८ ॥
सामिधेनी स्रुक्समिधोरग्र्यजन्मा द्विजोग्रजः ।
विनीते त्रिष्वनूचानः साङ्गे वेदे च पाठकः ॥ ५१९ ॥
काषायवस्त्रार्धवृद्धा स्यात्कात्यायन्युमापि च ।
दृष्टौ श्रुते निशमनं कार्यहेत्वोः प्रयोजनम् ॥ ५२० ॥
आवर्जनं दाननती तथा भ्रंशमनोहृती ।
संमार्जनी शोधनी स्यात्क्लीबे क्षालनलेपने ॥ ५२१ ॥
संस्कृतौ क्षीरिकोत्कृष्टभोज्ये राजादनं भवेत् ।
पियालेपोपधानं स्याद्दृष्टान्तप्रतिबिम्बयोः ॥ ५२२ ॥
गण्डके चाथ कारम्भा विश्वक्सेना हरौ गणे ।
पुमानथ क्रतुध्वंसी प्रोक्तः शर्वश्च दानवः ॥ ५२३ ॥
प्रसाधनी कङ्कतिका क्लीबे त्वाराधनार्जने ।
मण्डनायां कृष्णवर्त्मा हव्यवाहनपापयोः ॥ ५२४ ॥
उपासनं शराभ्यासे नमस्यासेवयोर्न ना ।
आम्रातके शिरीषे च अक्षे च स्यात्कपीतनः ॥ ५२५ ॥
चट्टाहितुण्डिकौ व्यालग्राहिणौ मातुलप्रिया ।
मातुलानी तथा भङ्गा विषौषध्योः प्रदीपनः ॥ ५२६ ॥
बोधने प्रतिदाने च भवेत्तु प्रतिपादनम् ।
कुङ्कुमे देववृक्षे च पुंसि वा हरिचन्दनम् ॥ ५२७ ॥
अन्तावसायी चण्डाले नापिते च हिलिङ्गकः ।
वधेतिसर्जनं दाने शुद्धौ त्यागेपमार्जनम् ॥ ५२८ ॥
स्यादुपस्पर्शनं स्पर्शे स्नानाचमनयोरपि ।
विसर्जनीयाक्षरयोरभिनिष्टानमस्त्रियाम् ॥ ५२९ ॥

मेघवाहन इन्द्रः स्याद्वायुध शकुलादनी ।
कटुका लाङ्गली च स्याद्दरिद्रा वरवर्णिनी ॥ ६३० ॥
नायिका च तपस्वी स्यात्सर्पश्च पवनाशनः ।
प्रतिबिम्बे प्रतीकारे न पुंसि प्रतियातना ॥ ६३१ ॥
वेश्या नखौषधिर्हट्टविलासिन्यावपि स्मृते ।
ओड्रपुष्पे जपा मन्त्रावृत्तौ ना भयवेपथू ॥ ६३२ ॥
स्वरभिद्वणः कम्पो भावभेदश्च सात्त्विकः ।
मन्यावृत्तौ पशौ शब्दे नाटकादिस्वभावयोः ॥ ६३३ ॥
सौन्दर्याकारयो रूपं रङ्गसीसकयोस्त्रपु ।
कल्पः शास्त्रे विधौ न्याय्ये संवर्ते ब्रह्मणो दिने ॥ ६३४ ॥
गर्तोदपानयोः कूपस्तथा स्याद्गुणवृक्षके ।
क्षेपणावज्ञयोः क्षेपो लेपो लेपनमृत्क्रिये ॥ ६३५ ॥
आक्रोशे शपथे शापः पुष्पमार्तवसूनयोः ।
द्वयोर्गोपी वल्लवी स्त्री शारिवा पातरीश्वरे ॥ ६३६ ॥
गोष्ठाध्यक्षे ग्रामवृन्दपतौ गोपो भवेत्त्रिषु ।
तल्पं शय्याट्टदारेषूपर्याधारेषु वेश्मनः ॥ ६३७ ॥
तापद्रव्यभिदौ धूपौ वपा विवरमेदसोः ।
वाष्पावूष्माश्रुणी सूपो व्यञ्जने सूपकारके ॥ ६३८ ॥
ग्रन्थिपर्णे तु शष्पं स्याद्व्रीही रूढे हरित्तृणे ।
शाखायां विस्तृतौ स्तम्बे विटपं पुंनपुंसकम् ॥ ६३९ ॥
आक्षेपौ भर्त्सनाकर्षावुडुपः प्लवचन्द्रयोः ।
आवाप आलवाले स्यात्प्रक्षेपे वलये तथा ॥ ६४० ॥
रूढप्रधानयोर्नीतितन्त्रे स्यादथ कल्पने ।
वेशो चाकल्प आच्छादनाम्रे कशिपु ते पृथक् ॥ ६४१ ॥
कुतपो वाद्यविन्यासे दर्भकालप्रभेदयोः ।
छागरोममये वस्त्रे कूर्मी वीणा च कच्छपी ॥ ६४२ ॥
कलापः संहतौ बर्हे काञ्चीतूणीरयोरपि ।
प्रतापावातपख्याती सुरूपो बुधरूपिणोः ॥ ६४३ ॥

प्राप्तरूपाभिरूपौ पावनेर्षी मदगर्हणे ।
परिच्छदे परीवापो वपने सलिलास्थितौ ॥ ५४४ ॥
वृषाकपी विष्णुशिवावग्निरिन्द्रो दिवाकरः ।
हेमपुष्पी तु दुःस्पर्शा बिम्बिका पीतयूथिका ॥ ५४५ ॥
श्रीवासः सिल्हकश्च स्याद्धूपधूपोप वेतसे ।
जले च मेघपुष्पं स्यादुपक्षेप उपक्रमे ॥ ५४६ ॥
कालादेरतिवाहे च रेफः स्यात्पापवर्णयोः ।
कम्बुर्ना वलये शङ्खे शालिभूली च मण्डले ॥ ५४७ ॥
बिम्बोष्ठी प्रतिबिम्बे ना क्लीबे स्याद्बिम्बिकाफले ।
पूर्वोन्यलिङ्गः प्रागाह पुंबहुत्वेपि पूर्वजान् ॥ ५४८ ॥
आद्यर्थे तु भवेत्क्लीबे डिम्बौ तु प्लीहविप्लवौ ।
शम्बः स्यान्मुसलाग्रस्थे लोहे भेयोन्विते पवौ ॥ ५४९ ॥
कादम्बः सायकः पक्षी कदम्बः संहतौ द्रुमे ।
हिजिङ्कः सर्पखलयोर्नितम्बोद्रितटे कटौ ॥ ५५० ॥
अन्तराभवसत्त्वेश्वे गन्धर्वो दिव्यगायने ॥
मृगभेदेप हेरम्बो महिषे विघ्ननायके ॥ ५५१ ॥
संविभज्ये जने गेहे कुटुम्बं स्यान्नपुंसकम् ।
नक्षत्रे भं प्रभायां स्त्री कुम्भी स्यात्कट्फले द्वयोः ॥ ५५२ ॥
जलादिभाण्डे ना हस्तिकटराशिभिदोस्तथा ।
सावष्टम्भे भटे कुम्भा शंभुरर्हन्विधिः शिवः ॥ ५५३ ॥
विभुः स्वामी व्यापकश्च डिम्भौ तु शिशुबालिशौ ।
स्तम्भाः स्थूणागर्वभावाः स्वभूर्गोविन्दवेधसोः ॥ ५५४ ॥
कुक्षिभ्रूणाशया गर्भा बालकाभ्यन्तरेपि च ।
जृम्भा विकासे प्रसरे व्यादाने वदनस्य तु ॥ ५५५ ॥
त्रिषु गात्रविरामेजे शुभो भद्रे नपुंसकम् ।
क्षत्रिये विजिगीषौ च ना प्राण्यवयवे पुन. ॥ ५५६ ॥
नाभिः स्त्री चक्रमध्येपि निभो व्याजे समे त्रिषु ।
संसद्गोष्ठ्योर्गृहे द्यूते सभा जम्भो रयेशने ॥ ५५७ ॥

दैत्यभेदे मुखे शक्तस्वामिनोस्तु प्रभुस्त्रिषु ।
रम्भाप्सरोभित्कदली दण्डे स्याद्वैणवे पुमान् ॥ ६५८ ॥
वीणाप्रसेवे ककुभो गेयभेदेऽर्जुनद्रुमे ।
गीतस्वरे बलीवर्दे श्रेष्ठे च ऋषभः पुमान् ॥ ६५९ ॥
कनिष्ठामणिबन्धान्तरोष्ट्रयोः करभोऽथ गौः ।
सुरभिः स्त्री कामधेनुः सल्लकी चैलवालुकी ॥ ६६० ॥
सुरायां स्यात्सुगन्धौ तु मनोज्ञे त्रिषु ना मधौ ।
ना भेर्यां दुन्दुभिः स्त्री स्यादक्षबिन्दुत्रिकद्वये ॥ ६६१ ॥
स्यान्महारजने क्लीबे कुसुम्भं करके पुमान् ।
पुनर्नवायां वर्षाभूः स्त्री वर्षाभ्वी द्वयोः प्लवे ॥ ६६२ ॥
विस्तारे प्रतिबिम्बे च विष्कम्भो नाटकांशके ।
वल्लभो दयितेऽध्यक्षे हये च प्रणये पुनः ॥ ६६३ ॥
स्यादादरत्रासे च विस्रम्भो वृषभो द्रुष्यभिद्गवोः ।
आलम्भौ स्पर्शनवधावारम्भौ तु क्रमोद्यमौ ॥ ६६४ ॥
जनाभ्यन्तरयोः पुंसि विदर्भस्त्रिषु निष्कुशे ।
विप्रलम्भो विसंवादो विरहो वञ्चना तथा ॥ ६६५ ॥
कुत्साप्रश्नवितर्केषु किं मा लक्ष्मीप्रमाणयोः ।
लक्ष्मीर्हरिप्रिया संपच्छोभा ब्राह्मी तु मातृभित् ॥ ६६६ ॥
वागोषधिभिदौ ब्रह्मभवादौ तु भवेत्त्रिषु ।
रामा योषिद्दाशरथी जामदग्न्ये हलायुधे ॥ ६६७ ॥
मृगभेदे च पुंसि स्यात्कृष्णे चारौ सिते त्रिषु ।
भार्गीभीपद्मचारिण्यः पद्मा अम्भोस्त्रियां पुमान् ॥ ६६८ ॥
संख्यानिधिव्यूहनागभित्क्लीबे गजबिन्दुषु ।
स्याद्धर्ममस्त्रियां पुण्ये क्लीबे तत्साधने पुमान् ॥ ६६९ ॥
स्वभावदेवाभिन्न्यायसमाचारेषु सोमपे ।
अहिंसोपमयोश्चाय जामिः स्वसृकुलस्त्रियोः ॥ ६७० ॥
काम्ये स्वैरे च कामः स्यादभिलाषे मनोभवे ।
अभ्ययं त्वभ्युपगाने सोम ओषधिभेदयोः ॥ ६७१ ॥

यमोन्तकः कर्म च यमितयं सहजयोरपि ।
क्षितिक्षान्त्योः क्षमा युक्ते क्षमं शक्ते हिते त्रिषु ॥ ५७२ ॥
त्रिषु श्यामौ हरित्कृष्णौ स्त्रियां स्यात्सारिवानिशोः ।
कान्ता प्रियङ्गुः कालिन्दी वटभेदे तु पुंस्ययम् ॥ ५७३ ॥
समा वर्षेनुघनीचे त्रिषु सर्वसदृक्षयोः ।
गुल्मो रुक्स्तम्बसेनाभिद्रक्षास्थानेषु गह्वरे ॥ ५७४ ॥
घर्मः स्वेदाम्भसि ग्रीष्मे धर्मो भावभिदातपे ।
त्रिषु लोकमं हरिन्मात्रे न स्त्रियां हरिते यवे ॥ ५७५ ॥
सीमावधौ स्थितौ क्षेत्रे विषये केशभूषणे ।
वृक्षमात्रे पारिजाते द्रुमभेदकुलोद्भवे ॥ ५७६ ॥
कुशले क्षेममस्त्री ना त्वौषधे लब्धरक्षणे ।
ग्रामः सवसथे गेयभेदे वृन्दे सपूर्वक. ॥ ५७७ ॥
भ्रमिर्मोहस्तक्षभाण्डं स्यादनस्मिंस्तु तद्वद ।
भ्रमो मूर्छा तक्षभाण्डे जलमम्बुविनिर्गमः ॥ ५७८ ॥
रश्मिर्घृणिप्रग्रहयोः स्याद्गङ्गादुर्गयोरुमा ।
भीमो रुद्रे सभीष्मस्तु राजभेदे भयानके ॥ ५७९ ॥
अध्यात्मं सूक्ष्ममल्पे तु त्रिषु शीते हिमं त्रिषु ।
क्लीबे तुषारे भूमिः स्यात्स्थाने पात्र धरा दशा ॥ ५८० ॥
वामा योषित्त्रिषु वल्गौ स्यात्सव्यप्रतिकूलयोः ।
वाम्यश्वा हार्यश्वस्त्वर्थवाहयुग्मकृतेपि सा ॥ ५८१ ॥
कुटिले मन्दके जिह्मो दमो दण्डेन्द्रियग्रही ।
श्रमः प्रयत्ने खेदे च क्रिमिः स्यात्कीटरोगयोः ॥ ५८२ ॥
परिपाटी क्रमः कल्पः पादक्षेपः परंपरा ।
आनन्तर्ये पदसंधि शमी शिम्बा द्रुमित्स्त्रियाम् ॥ ५८३ ॥
कूर्मी भवेद्द्वयो प्राणी यमिनामासनेस्त्रियाम् ।
नेमि स्त्री रथचक्रान्ते कूपाङ्गे तिनिशे तु ना ॥ ५८४ ॥
शान्तिर्हस्त शमो राशा व्यवस्था निजमण्डले ।
आमो रोगे त्रिष्वपक्वे स्तोम सघेध्वरे स्तुतौ ॥ ५८५ ॥

पाणेर्मध्याङ्गुलिर्दृष्टरजाः कन्या च मध्यमा।
गीतस्वरे देहमध्ये देशराजभिदोः पुमान्॥ ९८६॥
अन्यूनानतिरिक्ते च तथा मध्यभवे त्रिषु।
भयसवेगादरेषु संभ्रमोथ परिभ्रमे॥ ९८७॥
व्यायामः पौरुषे कृत्ये विद्रुमो वृक्षरत्नयोः।
यन्त्रणायां प्रतिज्ञायां नियमो निश्चये व्रते॥ ९८८॥
हेलाभ्रान्त्योर्विभ्रमः स्याच्छक्तौ क्रान्तौ च विक्रमः।
तलिमः कुट्टिमे तल्पे शास्त्रे महण आगमः॥ ९८९॥
गत्यभावद्दुर्गेष्वगमो बुद्धस्तु गौतमः।
मुनौ द्वयोः संगमस्तु नदीसंभेदसङ्गयोः॥ ९९०॥
आश्रमो ब्रह्मचर्यादौ मठे स्थाने तपस्विनाम्।
वणिक्पथः पुरं वेदो निगमास्त्वित्वतो वणिक्॥ ९९१॥
नैगमो नागरो विप्रः श्रेष्ठः साधुश्च सत्तमः।
आद्ये प्रधाने प्रथमोथाधमौ न्यूनगर्हितौ॥ ९९२॥
बुधस्यथावमोऽप्येवमपिमोप्यप्रधानयोः।
उत्कृष्टे परमश्चाप्यभ्यनुज्ञानेऽव्ययं पुनः॥ ९९३॥
ललामं पुच्छपुण्ड्राश्वभूषाप्राधान्यकेतुषु।
रत्ने शृङ्गे श्वेतगुणे तिलके स्याल्ललाम च॥ ९९४॥
निष्क्रमो निर्गमो बुद्धिसंपद्याय परिभ्रमः।
व्यायामयत्नखेदेषु युद्धे स्वभ्यागमो भवेत्॥ ९९५॥
आभिमुख्यागतौ चोपशमः शान्तिर्विनीतता।
उपक्रमश्चिकित्सायामारम्भोपधयोरपि॥ ९९६॥
अङ्गीकृतावुपगमः समीपगमनेपि च।
जीर्णे च परिभुक्ते च यातयामं भवेत्त्रिषु॥ ९९७॥
ज्या मौर्वी भूश्च नाके द्यौरन्तरिक्षे तथा स्त्रियाम्।
ज्या गव्या गोसमूहे च रागद्रव्ये नपुंसकम्॥ ९९८॥
गोक्षीरादौ त्रिषु पुनः स्यादर्यः स्वामिवैश्ययोः।
कल्यं प्रातः सुरायां स्त्री कल्याण्यां वाच्यवि त्रिषु॥ ९९९॥

सज्जनीरोगदक्षेषु काल्यं तु स्यादहर्मुखे ।
प्रातःकाले त्रिषु भवेद्भाग्यं कर्म शुभाशुभम् ॥ ६०० ॥
यौतकादौ धने दायो दाने भोज्ये च पैतृके ।
विवाहाद्या ज्ञातिभृत्या जन्याः स्निग्धा वरस्य च ॥ ६०१ ॥
निर्वादे जनके युद्धे क्लीबे कार्यं तु स त्रिषु ।
आरम्भो निष्कृतिः शिक्षा पूजनं संप्रधारणम् ॥ ६०२ ॥
उपायः कर्म चेष्टा च चिकित्सा करणं क्रियाः ।
धात्वर्थोपगतसंस्कारा और्ध्वदैहिकमेव च ॥ ६०३ ॥
शालापुरे न ना गृह्यं त्रिषु स्वस्वैरिपक्षयोः ।
गृहासक्ताण्डजमृगे गृधा तु स्याद्गृहिर्भवा ॥ ६०४ ॥
आहते हेम्नि रजते वा रूप्यं रजतेपि च ।
त्रिषु प्रशस्तरूपे स्यान्माल्यं पुष्पेपि तत्स्रजि ॥ ६०५ ॥
हृद्यं हृत्प्रियं हृद्यं हृदयाय हितं त्रिषु ।
वशीकरणमन्त्रे ना सत्यं शपथतथ्ययोः ॥ ६०६ ॥
मन्थौषधधने द्रव्यं गुणाधारगवोस्तथा ।
विशेष्ये परमाणौ च तिष्यपुष्यौ कलौ च भे ॥ ६०७ ॥
पुण्यं तु धर्मे सुकृते त्रिषु पूतमनोज्ञयोः ।
सौम्यो बुधे मनोज्ञे च त्रिषु स्यात्सोमदैवते ॥ ६०८ ॥
पूजार्थं द्रव्यमर्घ्यं स्यादर्घार्घार्होर्हयोस्त्रिषु ।
शरामान्तर्मणौ शल्ये मण्योषधिनृपेषु ना ॥ ६०९ ॥
स्पर्धाकाङ्क्षयोरिङ्गितमध्यरङ्गौ कक्ष्या गृहान्तरे ।
प्रतिज्ञायां तुलायां च पुंसः सारसनेपि च ॥ ६१० ॥
त्रिषु रम्यो रमोद्वाहे स्त्रियां मार्गरथ्ययोः ।
देहसमानलक्ष्येषु कायस्त्रिषु कदैवते ॥ ६११ ॥
क्षयो निलयकल्पान्तरोगापचयमृत्युषु ।
त्रिषु सद्भावियोग्येषु भव्य क्लीबे शिवे फले ॥ ६१२ ॥
मृतावनशने प्रायो बाहुल्ये सदृशे त्रिषु ।
धिष्ण्यं स्थाने गृहे भे ना दैत्याचार्याग्निभेदयोः ॥ ६१३ ॥

सर्वज्ञभिरजौ वैद्यौ स्यात्ङम्या तल्पगुम्फयोः ।
तुरंगगरुडौ तार्क्ष्यौ पूज्यौ श्वशुरसज्जनौ ॥ ६१४ ॥
रिपुतस्करयोर्दस्युर्वर्यः प्रार्थ्यप्रधानयोः।
वामदक्षिणयोः सव्यमर्थ्यो न्याय्यविपश्चितोः ॥ ६१५ ॥
अधमान्त्यभुवोरन्त्यो मध्यो न्याय्यावलम्बयोः ।
अन्तरेणाधिकन्यूने मध्ये तुरिदयबाधकः ॥ ६१६ ॥
इतरासदृशावन्यौ त्रिवेद्यां त्रितये त्रयी ।
रहस्योपस्थयोर्गुह्यं मन्युर्दैन्ये क्रतौ क्रुधि ॥ ६१७ ॥
पूजाव्रतक्रिये चर्ये गेयौ गातव्यगायनौ ।
ययुरश्ववेदश्वमेधाश्वे मूल्यं विनिमये धने ॥ ६१८ ॥
काव्यं मन्ये महे पुंसि कुल्या नीरप्रणालिका ।
नदी च क्लीवमस्थ्नि स्याद्वाच्यलिङ्गं कुलोद्भवे ॥ ६१९ ॥
त्रिषु चोद्यं चोदनार्हे क्लीवे स्याच्चोदनेद्भुते ।
त्रिषु गोप्यं गोपनीये गोप्या दासस्य सूनवः ॥ ६२० ॥
प्रवीणोचितयोर्योग्यस्त्रिष्वभ्यासे भवेत्स्त्रियाम् ।
एकत्वादौ विचारे च संख्या क्लीवे तु संयुगे ॥ ६२१ ॥
प्राप्तव्येम्बुमय चाप्यं याप्ये नेतव्यगर्हिते ।
मुखं मुखान्तरं चास्यमासने स्त्री हरीतकी ॥ ६२२ ॥
पथ्यार्याभिधौषधे तु क्लीबे त्रिष्वगते पथः ।
पाक्यं काचे यवक्षारे विडे पाकार्हणे त्रिषु ॥ ६२३ ॥
भेदनीये त्रिषु भवेत्कृत्यो विद्विष्टकार्ययोः ।
स्त्रियां क्रियादेवतयोर्वाच्यं तु त्रिषु कुत्सिते ॥ ६२४ ॥
उपालभ्ये च चैत्यः स्यात्स्तूप उद्देशपादपे ।
प्राकारमूलबन्धे च संघसंचययोश्चयः ॥ ६२५ ॥
साध्या देवभिदः पुंसि भूम्नि शक्ये पुनस्त्रिषु ।
धन्या वनसमूहे स्त्री वने साधुनि तु त्रिषु ॥ ६२६ ॥
छाया स्यादातपाभावे प्रभाप्रतिमयोरपि ।
सूर्यप्रियायां गङ्गायां संवाहन्याप्ययोरपि ॥ ६२७ ॥

सद्योगे त्रिषु सोढव्य आरोग्ये तु नपुंसकम् ।
वीर्यं बलं प्रभावश्च रेतः स्याद्वीरकर्म च ॥ ६२८ ॥
देवीभेदे जयोचभ्योऽद्रियोर्मा भारते गणे ।
उत्कर्षैभिभवे चार्या ज्येष्ठब्राह्मणसज्जनाः ॥ ६२९ ॥
छन्दोभिरखी चिता निरया स्यादमिचयने न ना ।
सभ्यः सामाजिकेऽपी च तथा प्रत्ययिते त्रिषु ॥ ६३० ॥
दूष्येममभ्यबन्धन्यां क्लीबे पटगृहे त्रिषु ।
दूषणीये बले सैन्यं त्रिषु तत्समवायिनि ॥ ६३१ ॥
माया स्याद्बुद्धजननी वञ्चनाविद्ययोरपि ।
तदधिष्ठातृदेव्यां च आर्यं कुलजकान्तयोः ॥ ६३२ ॥
आदित्यौ सर्वगीर्वाणौ श्वश्रूर्यो स्यात्तदेवरी ।
त्रिषु हर्तुमशक्ये स्यादहार्यः पर्वते पुमान् ॥ ६३३ ॥
स्याद्याद्वेयी भूमिजम्बूलकारी जलवेतसः ।
त्रिषु नद्यां भवे पश्चाज्जघन्यं त्रिषु गर्हिते ॥ ६३४ ॥
अभिलाषविनिर्मुक्ते प्रणाय्यः स्यादसंमते ।
आधार आशयः स्यात्कुशभिप्रायेश्चसंहतिः ॥ ६३५ ॥
अश्वीयं स्यादश्वहिते त्रिष्वपत्यं तु पुत्रयोः ।
ब्राह्मण्यं ब्राह्मणत्वे च तथा तत्कर्मसंघयोः ॥ ६३६ ॥
मलयौ पर्वतारामौ भ्रातृव्यौ भ्रातृजद्विषौ ।
विस्रम्भयाच्ञाप्रेमाणः प्रणयाः सस्तवोपि च ॥ ६३७ ॥
संघाते सन्निवेशे च संस्त्यायः स्याद्गृहे तथा ।
पश्चादवस्थायिबलं संनयो द्रव्यमेलनम् ॥ ६३८ ॥
कषायः सुरभौ स्निग्धे भाविते त्रिषु ना रसे ।
द्रवे वर्णे विलेपनेऽथ देहे स्त्री पुनर्मले ॥ ६३९ ॥
काञ्चिकस्य द्वितीया तु जाया स्यात्पूरणे त्रिषु ।
स्थाने विहंगमावासे कुलायं पुंनपुंसकम् ॥ ६४० ॥
कशेरुदेशोर्गाङ्गेयं पुंसि भीष्मे गणाधिपे ।
त्रिषु वामे प्रसव्यं स्यात्प्रतिकूलानुकूलयोः ॥ ६४१ ॥

शोभायां नाम्नि कीर्तावप्यभिख्या क्षेत्रियस्त्रिषु।
अन्यदेहचिकित्स्यार्हे विपारी क्षेत्रिमे तृणे॥ ६४२॥
असाध्यरोगे दुःशोध्ये तृणादौ पारदारिके।
विषयो यस्य यो ज्ञातस्तत्र शब्दादिकेष्वपि॥ ६४३॥
आधारे ग्रामसंघे च व्यवायो व्यवधौ रते।
हृदयं वक्षसि स्यान्नेभिरायाभ्यन्तरोऽङ्गुके॥ ६४४॥
चित्रादर्शो विस्मयौ तु पर्यायोर्मसमे क्रमे।
निकायः स्यान्निवासे च संघे राशीकृतौ तथा॥ ६४५॥
समयाः शपथाचारकालसिद्धान्तसंविदः।
प्रत्ययोधीनशपथज्ञानविश्वासहेतुषु॥ ६४६॥
रन्ध्रे शब्दे प्रथायां च संवादे मेघकम्बलौ।
ऊर्णायू स्यात्तु सौरभ्यं सौगन्ध्यं रम्यता तथा॥ ६४७॥
मेघे तु सध्वनौ शक्रे पर्जन्यो मेघदैवते।
हिरण्यं हेम्नि तन्मानभेदेऽर्थे स्यादकुप्यके॥ ६४८॥
प्रलयौ मृत्युसंवर्तौ मूर्छा भावश्च सात्त्विकः।
न नातिथ्यमतिथ्यर्थमतिथौ तु नपुंसकम्॥ ६४९॥
व्यसनान्यशुभं दैवं विपदित्यनवाश्रयः।
क्लेशे दण्डे च दोषे च विनाशेतिक्रमेऽत्ययः॥ ६५०॥
पानीयं सलिले पेयरक्षयोस्त्रिष्वयोदयः।
पूर्वाद्रिरुद्गमो वृद्धिः स्येये स्यानहिते पुरे॥ ६५१॥
स्थानीयमुत्तरपदे त्रिषु स्यादुपमार्थकम्।
छायायां पुंसि शालेयः क्षेत्रे क्लीवमयामयम्॥ ६५२॥
मयाभाव च शरीरे च स्त्री पथ्या निर्मये त्रिषु।
राजस्याले राष्ट्रियः स्यात्त्रिषु राष्ट्रभवादिके॥ ६५३॥
शीर्षण्यो निरदे केशे शिरस्त्रे तु नपुंसकम्।
शिरोमते तद्धिते च प्रधाने चान्यलिङ्गकः॥ ६५४॥
संचय संपदे सन आत्रेयी स्याद्रजस्वला।
अभ्यपत्ये त्रिषु फले मदनस्यापि कट्फले॥ ६५५॥

कैडर्यो मुलवृक्षे तु ब्रह्मण्यो ब्रह्मणो हिते ।
श्लिष्टान्वयो वंशवाक्यपदमेलनयोस्तथा ॥ ६५६ ॥
संबन्धेप्यभिचारे च चाम्पेयो नागकेसरे ।
चम्पके चाथ विजयो गणभेदेर्जुने गतौ ॥ ६५७ ॥
पराभिभूतौ देव्यां स्त्री हृषीके द्रौपदीन्द्रियम् ।
हव्यवौ मदनारामानी स्यादाम्नायोन्वये श्रुतौ ॥ ६५८ ॥
निलयः स्यादालये स्थाने निचयौ संघसंचयौ ।
पर्वतारेश्च चमं स्यादुभयोप्युडुव्रसंचयोः ॥ ६५९ ॥
शाण्डिल्यो मुनिभेदे स्यात्पुंसि बिल्वमहीरुहे ।
मन्त्रयौ स्वरभिरसंधौ भूरिमायस्तु राक्षसः ॥ ६६० ॥
सृगालश्चाथ नलदे जलाधारे जलाशयः ।
समवायौ श्लेषसंघौ मेरुस्वर्गौ सुरालयौ ॥ ६६१ ॥
देवागारेप्यथ सुरा सीरिभार्या हलिप्रिया ।
नीपे मायोपकार्या स्यात्पटकुट्यां तथा त्रिषु ॥ ६६२ ॥
संविभज्ये रणे संधि समुदायोपि संविदि ।
आतिथेयी स्त्रियां पूजातिथिसाधौ भवेत्त्रिषु ॥ ६६३ ॥
युद्धायत्योः संपरायो वैरोमस्योः समुच्छ्रयः ।
स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्ये दन्तिनां मध्यमे गते ॥ ६६४ ॥
समुद्गमे समुदयः संग्रामनिकुरुम्बयोः ।
दोषे द्वेषे चानुशयः पश्चात्तापानुबन्धयोः ॥ ६६५ ॥
पुंसां संघे पौरुषेयं त्रिषु तेन कृते वधे ।
विकारे तस्य हुतभुक्पार्थयोः स्याद्धनंजयः ॥ ६६६ ॥
हलीन्दुजौ रौहिणेयौ समाख्याने प्रतिभयौ ।
भयंकरे प्रतिभयं त्रिषु भीतौ नपुंसकम् ॥ ६६७ ॥
भागधेयो बलौ भागे भाग्ये क्लीबे समाह्वयः ।
रणे द्यूते वाससेयी रात्री तत्साधुनि त्रिषु ॥ ६६८ ॥
स्यादभ्यासे परिचयः संस्कारे मेलने तथा ।
चन्द्रोदयो विताने स्याद्द्विजराजोद्गमे तथा ॥ ६६९ ॥

वक्ता प्रवचनीयः स्यात्प्रवाच्यश्च त्रिलिङ्गकः ।
वृषाकपायी श्रीगौरी स्वाहेन्द्राण्यृषिभार्ययोः ॥ ६७० ॥
राः स्वर्णधनयोः श्रीस्तु शोभालक्ष्मीसमृद्धिषु ।
प्रशंसायां पुरे पूः स्याद्गृहे काये स्त्रियामथ ॥ ६७१ ॥
धूः स्यादवयवे स्त्री स्यात्तया वोढ्यमात्रके ।
दुर्द्रुमे विटपे शौरी नारायणशनैश्चरौ ॥ ६७२ ॥
उदर्महांस्त्रिषु स्त्री भूश्रीरी स्याज्झिल्लिका मृगे ।
ना क्लीबे प्रतिमां वक्रे वारः काले क्रमे चये ॥ ६७३ ॥
क्षुच्छौषधाघातपत्रे क्लीबे पदे नखौषधौ ।
खुरः शरो नडे बाणे दधिसारेय वायसे ॥ ६७४ ॥
वाल्यर्जुनजयन्तेषु स्यादिन्द्रिरय राक्षसे ।
रुरुश्चित्रमृगे गुन्द्रा प्रियङ्गुः सैरिकैरका ॥ ६७५ ॥
अक्षमालाप्रफलके मेरुः सुरगिरौ तथा ।
अम्लवेतसवृक्षाम्लाम्लाधुक्राद्विषु तद्रसे ॥ ६७६ ॥
रोमच्छेदककाण्डेक्षू क्षुरौ तीक्ष्णे मतेऽस्त्रिषु ।
शाम्ब्रोपतापिनोर्वर्णे षड्जोदात्तादिषु स्वरः ॥ ६७७ ॥
गौर्गजातरजाः कन्या पार्वती त्रिषु पाण्डुनि ।
पीतेरुणे च राष्ट्रोऽस्त्री विषये स्यादुपद्रवे ॥ ६७८ ॥
मित्रं सुहृदि पुंस्यर्के मरू धन्वधराधरौ ।
अद्रयी द्रुमशैलार्काः करुः कारकशिल्पिनोः ॥ ६७९ ॥
गोत्रा भूर्गोसमूहश्च नाद्री क्लीबेभिधाकुले ।
तिलकालेष्वाद्भुतेषु चित्रं त्रिषु तु कर्बुरे ॥ ६८० ॥
सुमद्रौषधिभेदे स्त्री क्षेत्रं पत्नीशरीरयोः ।
गणितव्यवहारे च तीर्थे केदारयोग्ययोः ॥ ६८१ ॥
ज्येष्ठेमी मार्गवे शुक्रः क्लीबे रेतोक्षिरोगयोः ।
गुरुः सत्कारके पुंसि पित्रादौ सुरमन्त्रिणि ॥ ६८२ ॥
दुर्जरालघुनोः स्थूल आराध्ये च त्रिलिङ्गकः ।
त्रिषु क्षुद्रोल्पकृपणक्रूरगर्हेष्वपि स्त्रियाम् ॥ ६८३ ॥

व्यङ्गा नटी शीतहीना सरणा कण्टकारिका ।
वरो विवाहे देवादेः प्रार्थिते स्त्रीकृतो गवि ॥ ६८४ ॥
श्रेष्ठे विश्वौषधी स्त्री स्यान्मनागिष्टेऽप्ययं पुनः ।
क्लीबे च कुङ्कुमे पारी पात्रं पारा नदीभिदि ॥ ६८५ ॥
तीरात्तीरान्तरे क्लीबं समाप्तौ सर्वसंग्रहे ।
तन्त्रं प्रधाने सिद्धान्ते तन्तुवाने परिच्छदे ॥ ६८६ ॥
आयत्तहेत्वन्नाम्नोभयप्रियाशब्दसिद्धिषु ।
स्वमण्डलादिचिन्तायामौषधाद्युपस्करे ॥ ६८७ ॥
वीणादीनां गुणे नाड्यां तन्त्री स्यादात्मनः पृथक् ।
पुच्छश्च दूरभेद्यादिपूर्वान्या भेद्यधत्परा: ॥ ६८८ ॥
शारीनिले द्यूतभाण्डे त्रिषु वर्णे तु कर्बुरे ।
गर्तदूषणयोश्छिद्रं रन्ध्रं च विवरं तथा ॥ ६८९ ॥
मुक्ताशुद्धौ स्वरेष्वपि स्यात्तारः शुद्धमौक्तिके ।
देवीभनेत्रमध्ये स्त्री क्लीबे रूप्ये त्रिपूद्रटे ॥ ६९० ॥
अभ्युत्कर्षाम्बुवेगादयगतिभेदेषु संतती ।
भमस्कन्धे तु सैन्यस्य धारोत्कर्षौ गवि द्वयोः ॥ ६९१ ॥
दम्भराष्ट्रायुध -- चक्रं सेनारथाङ्गयोः ।
पुटभेदे चये शिल्पिभाण्डे चक्राह्वये पुमान् ॥ ६९२ ॥
परिच्छदाल्पमानेषु धने कर्णविभूषणे ।
तालाङ्गेऽप्यक्षरांशे स्त्री मात्रं कात्स्न्र्येऽवधारणे ॥ ६९३ ॥
यमानिलेन्द्रचन्द्रार्कविष्णुसिंहांशुवाजिषु ।
शुकाहिकपिभेकेषु हरिर्ना कपिले त्रिषु ॥ ६९४ ॥
पुरोधिकमुपर्यर्थं भिक्षाभेदप्रधानयोः ।
गजाग्रजङ्घयोः शक्तौ गात्रमङ्गे कलेवरे ॥ ६९५ ॥
उग्रः शूद्रासुते क्षत्रादुत्कटे त्रिषु ना शिवे ।
दीक्षितस्याधिदैवे च व्याघ्री प्राण्योषधी द्वयोः ॥ ६९६ ॥
नागानां जननी कद्रूः कद्रुस्तु त्रिषु पिङ्गले ।
विपुले नकुलेऽग्नौ च बभ्रुः स्यात्पिङ्गले त्रिषु ॥ ६९७ ॥

नेत्रं पट्टे मन्थगुणे तरुमूले विलोचने ।
वस्तिनाड्यां चाथ पोत्रं मुखाग्रे हलकोलयोः ॥ ६९८ ॥
जरा रुग्भङ्गयोरस्त्री वप्रः प्राकाररोधसोः ।
केदारे सीसके स्वर्गे क्लीबे पितरि ना पुनः ॥ ६९९ ॥
स्नुह्योषध्यौ विद्युति च वयोऽस्त्री हीरके पवौ ।
सुधां रक्तालुणोरस्त्रं पुंसि केशे दरो भये ॥ ७०० ॥
गर्ते दरी गुहाल्पार्थे त्वव्ययं पर्वते धरः ।
धरा भूमावथ क्रूरो नृशंसे कठिने तथा ॥ ७०१ ॥
भयंकरे चाथ सत्त्वं यज्ञेऽरण्ये च साधने ।
सदादाने च दम्भे च धनाच्छादनयोरपि ॥ ७०२ ॥
धारार्तिकोणेष्वभिः स्त्री कारा बन्धे च तद्गृहे ।
राजयाम्नि पुमान्भागेऽथाङ्घ्रिः पादद्रुमूलयोः ॥ ७०३ ॥
करिणां बन्धनोर्व्यां स्त्री वारिस्तोये नपुंसकम् ।
सारं न्याय्ये वस्तुनि च पुमान्मज्ज्ञि स्थिरे बले ॥ ७०४ ॥
त्रिषूत्कृष्टे वस्तुनि तु दुर्वहेतिशयान्विते ।
औषधे द्विसहस्रे च पलानां भार इक्षुभित् ॥ ७०५ ॥
त्रिवर्के देशभेदश्च पुण्ड्रः पत्त्रं तु वाहने ।
पर्णे पक्षे चाथ धात्री स्तनदा क्ष्मामलक्यपि ॥ ७०६ ॥
योग्यभाजनयोः पात्रं नदीकूलद्वयान्तरे ।
सुगादौ नाट्यविषये शास्त्रं ग्रन्थनिदेशयोः ॥ ७०७ ॥
कृच्छ्रं दुःखं तपोभेदः शालमायुधलोहयोः ।
हस्तिभेदे वृषे भद्रो भद्रं शर्म सति त्रिषु ॥ ७०८ ॥
शाखायां स्त्री शारिरक्षे पक्षिपर्यागभेदयोः ।
पीलौ गिरियकक्रीडागुलके पर्वते गिरिः ॥ ७०९ ॥
ताम्रं शुल्बे त्रिषु गुणे तन्द्री निद्राप्रमीलयोः ।
व्यापृताकुलयोर्व्यग्रमत्रिषु भाण्डे हविर्धरः ॥ ७१० ॥
चक्राह्वभौ शीघ्रगे च त्रिषु क्लीबे त्वरं द्रुतौ ।
बलौ मेघोपले हस्तिहस्ते पाणौ करोंऽशुषु ॥ ७११ ॥

क्षारं रसविशेषे च पुंसि स्यात्काचभस्मनोः ।
ध्वान्तदैत्यारयो वृत्रा अभ्रमाकाशमेघयोः ॥ ७१२ ॥
स्त्रीभेदे कातरे भीरुः स्वदर्यूषाङ्गवययोः ।
क्षीरं दुग्धाम्बुनोश्चन्द्रं स्वर्णे कम्पिल्यके तु ना ॥ ७१३ ॥
कर्पूरेन्द्वोश्च कुटजे शक्रः स्यादासवे तथा ।
मर्त्ये नरो देवभेदे भरोतिशयभारयोः ॥ ७१४ ॥
घोरे घरस्त्रिषु घने भूरि स्वर्णे बही त्रिषु ।
मत्याने वर्तनोपाये यात्रा देवोत्सवेपि च ॥ ७१५ ॥
सालपर्ण्यां स्थिरा भूमौ दृढे स्यात्सौ न मेधवत् ।
खरस्तीक्ष्णे त्रिषु क्रूरे गर्दभे तु खरी द्वयोः ॥ ७१६ ॥
रक्षोभेदे पुमान्हारमुपायप्रतिहारयोः ।
इरा भूवाक्सुराम्राप्सराश्चाय पुरं पुरि ॥ ७१७ ॥
न ना देहे सर्वभद्रयागे क्लीवे गृहेपि च ।
धीरं स्यात्कुङ्कुमे सूरो गम्भीरसहयोस्त्रिषु ॥ ७१८ ॥
मारी भृङ्गामृतौ कामे मरणे मारणे पुमान् ।
चारी माण्डनचेष्टायां नृपतिप्रणिधौ पुमान् ॥ ७१९ ॥
संधानाच्छादने वस्त्रे शुभ्रौ दीप्तसितौ त्रिषु ।
संकरो मार्जनक्षिप्ते मेलने लोमजे त्रिष ॥ ७२० ॥
उद्धारः पाठशाकृतौ उद्भवे मार्गणे त्रिषु ।
इन्द्रद्रुर्देवदारुः स्याल्लकुचः कुटजार्जुनौ ॥ ७२१ ॥
मन्दारः सुरवृक्षे स्यात्पारिभद्रकरम्भयोः ।
मयूरस्तुत्थको दीप्योप्यपामार्गश्च बर्हिणः ॥ ७२२ ॥
कुक्कुरं ग्रन्थिपर्णे स्याद्द्वयोः शुन्यथ बर्बरः ।
अजगन्धा वर्द्धकद्रुः शाकभेदे तु बर्बरा ॥ ७२३ ॥
चिकुरः केशपाशे स्त्री भूलये चपले त्रिषु ।
पश्चाज्जङ्घा न नेमस्त्यावरा दक्षिणदिक्स्त्रियाम् ॥ ७२४ ॥
परान्यानन्तरोनाथ त्रिष्वेवमपरोप्यरौ ।
पश्चिमायामेव दिशि चतुरो वेगिदक्षयोः ॥ ७२५ ॥

किञ्जल्केऽस्त्री केसरो ना पुंनागे नागकेसरे ।
सटाबकुलयोर्नीचः पाण्डुरोगी च पामरः ॥ ७२६ ॥
सौवीरमञ्जनं कोल काञ्चिकं त्रिषु देशजे ।
जम्भीरः स्यात्तन्तशठे मरुवे हस्तिपिप्पली ॥ ७२७ ॥
अपामार्गोऽम्लिलवण वसिरो बदरी ढ्रुभित् ।
कर्पासी वल्कले क्लीबे कबरी केशपाशभित् ॥ ७२८ ॥
कडारस्त्रिषु कल्माप उद्धारः समहर्णयोः ।
भुक्तोच्छिष्टे परावर्त उत्क्षेपे चाय बर्करः ॥ ७२९ ॥
युवमेषे द्वयोः सोपहासे स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।
युवराजे शिशौ स्कन्दे कुमारोऽश्वानुचारके ॥ ७३० ॥
द्वीपे कुमारो ना स्त्री तु कन्यकौषधिभेदयोः ।
मत्सरोऽन्यशुभद्वेषे तद्वत्कृपणयोस्त्रिषु ॥ ७३१ ॥
सगराः स्युः क्रियाकारविपदाजिप्रतिश्रवाः ।
क्लीबे शमीफलेऽभहस्ताग्रे व्योम्नि पङ्कजे ॥ ७३२ ॥
वाद्यभाण्डमुखे नीरे तीर्थौषधिविशेषयोः ।
अक्षेः फले पुष्करं स्यादन्तरं त्वन्यभेदयोः ॥ ७३३ ॥
अवकाशावधौ मध्ये व्यवधानपिधानयोः ।
परिधानात्मरन्ध्रेषु स्यानावसरयोरपि ॥ ७३४ ॥
तादर्थ्यस्वकबाह्येषु मध्यगेप्यभिधेयवत् ।
अजिरं प्राङ्गणे काये रूपादिविषये तथा ॥ ७३५ ॥
सैरन्ध्री परवेश्मस्था स्ववशा शिल्पकारिका ।
वर्णसंकरजाता च संस्तरौ सस्तराध्वरौ ॥ ७३६ ॥
प्रकरः संहतौ पुष्पोपकारेयोत्तरा दिशि ।
मे पार्थवध्वां चोदीच्यानन्तरोर्ध्वेषु भेद्यवत् ॥ ७३७ ॥
भेदप्रधानयोश्चापि प्रतिवाक्ये नपुंसकम् ।
विराटतनये पुंसि द्वापरौ युगसंशयौ ॥ ७३८ ॥
स्याद्वाद्यभेदे सुषिरं गर्ते गर्तान्विते त्रिषु ।
नडे तु सुषिराभीरः शातवर्यभये त्रिषु ॥ ७३९ ॥

शिशिरोस्त्री ऋतौ शीते त्रिषु क्लीबे हिमे भवेत् ।
वंशाङ्कुरे करीरोस्त्री मदभेदे घटे च ना ॥ ७५० ॥
इक्षोर्विकारः सूक्ष्माश्मा रोगभेदश्च शर्करा ।
विष्टरः कुशमुष्टौ च पीठपादपयोरपि ॥ ७५१ ॥
गायत्री खदिरे मन्त्रे छन्दोभेदे त्रिलिङ्गकः ।
उदारो दातृमहतोर्दक्षिणोद्भटयोस्त्रिषु ॥ ७५२ ॥
शाक्वरोनडुहि छन्दोभेदे त्रिष्वथ रोगभित् ।
प्रदरः शरभङ्गौ च केदारः क्षेत्रतीर्थयोः ॥ ७५३ ॥
ओष्ठेधरोनूर्ध्वहीने त्रिषु दम्भे मृगेश्वरे ।
मायायां शम्बरः पुंसि जले क्लीबेथ मत्सरे ॥ ७५४ ॥
सृमरस्त्रिषु पुंस्येणे कलत्रं श्रोणिभार्ययोः ।
तमस्तमिस्रं सतमा रात्रिः स्त्री गजसज्जनम् ॥ ७५५ ॥
शृङ्गारो रसराजश्च नूपरोदमभुणि त्रिषु ।
अजातशृङ्गे गवे च सामुद्रं देहलक्षणे ॥ ७५६ ॥
लवणादौ समुद्रस्याथाकारादिचिह्निताकृती ।
मकारे मुखरागादावाह्वाने वर्णभिद्यपि ॥ ७५७ ॥
अम्बरे वसनाकाशौ सुगन्धिद्रव्यमाश्रयः ।
वाप्यालवाले चाधारो विस्तारो तरुविस्तृतौ ॥ ७५८ ॥
विटपेस्त्री भास्वरा स्यात्पाठा त्रिषु तु भासुरे ।
औशीरं चामरे दण्डे सहिते शयनासने ॥ ७५९ ॥
इन्द्रध्वजे विशीर्णे च सच्छिद्रे चापि जर्जरः ।
उर्वरा सर्वसस्याढ्या भूस्तथा भूमिमात्रकम् ॥ ७६० ॥
खपुरो लवकः पूगो विहारः सुगतालये ।
परिक्रमक्रीडनयोः संस्कारः शास्त्रजो गुणः ॥ ७६१ ॥
वासना प्रतियत्नश्चाथाकरो निकरे खनौ ।
आसारः स्यात्प्रसरणे वेगाद्वर्षे सुहृद्बले ॥ ७६२ ॥
निकारः परिभावे च धान्यस्योत्क्षेपणेपि च ।
प्रस्तरो मणिपाषाणशय्यास्त्रिषु मनोहरे ॥ ७६३ ॥

स्वादौ च मधुरो नीचपरयोरितरस्त्रिषु ।
व्यायामे प्रसरो वेगे प्रपञ्चे प्रणये तथा ॥ ७५४ ॥
गोपुरं द्वारि पूर्द्वारि तथा दाशपुरौषधौ ।
दुर्भिक्षादिकृते दुःखे कान्तारं दुर्गमे पथि ॥ ७५५ ॥
माणिक्यमुज्ज्वलं शृङ्गमूर्ध्वाग्रं शिखरत्रयम् ।
गुहादम्भनिकुञ्जेषु गह्वरं स्यात्तु चत्वरम् ॥ ७५६ ॥
चतुष्पथे प्राङ्गणे च नरेन्द्रौ नृपवैशिकौ ।
उदरे जठरं क्लीबे कठिने वाच्यलिङ्गकः ॥ ७५७ ॥
कन्दे राजकशेर्वाख्ये शुण्ठ्यामपि च नागरम् ।
पूर्भेदे वाच्यलिङ्गं स्यात्कुहरं गह्वरे बिले ॥ ७५८ ॥
शार्वरं त्वन्धतमसे घातुकेऽभ त्रिलिङ्गकः ।
वर्णे मोक्षे परब्रह्मण्यक्षरं त्रिषु चाक्षये ॥ ७५९ ॥
आन्डीरो बालके पुंसि सुवर्णे तु नपुंसकम् ।
मन्दिरं नगरे गेहे पिठिरं चरुपस्तयोः ॥ ७६० ॥
किंशारुः व्रीहिशूकेषु विकारी वैरवैकृते ।
ऋषौ मन्त्रे कुशे देवे पवित्रं पाविते त्रिषु ॥ ७६१ ॥
सुवर्णे कर्बुरं पापे कल्माषे तु त्रिलिङ्गकः ।
बन्धुरं संनते रम्ये खर्जूरं फलरूप्ययोः ॥ ७६२ ॥
ना द्रुमेनाकुले तु स्यादेकाग्रं तत्परे त्रिषु ।
आहारः स्वीकृतौ भुक्तौ छन्दःकाव्ययोस्तु शक्वरी ॥ ७६३ ॥
तुषारस्तु कणे क्लीबे तुहिने शीतले त्रिषु ।
कठोरः कठिनेपक्के संहारो नाशसंधयो. ॥ ७६४ ॥
प्रत्याहारे संग्रहे च तथा नारकभूभिदि ।
कर्पूरे पुंसि नासीरो भवेदग्रसरे त्रिषु ॥ ७६५ ॥
कालसूत्रं कृष्णसूत्रे तथा नारकभूभिदि ।
विद्याधरी देवभेदे द्वयोर्विद्यावति त्रिषु ॥ ७६६ ॥
विद्याधरः शक्तिधरः स्कन्दः शक्तिमति त्रिषु ।
तुण्डिकेरी तु कर्पासी बिम्बी च पितृकाननम् ॥ ७६७ ॥

करवीरः पुन्नभिन्नोपनिशा पृश्निपर्णिका ।
दन्ती दण्डधरो राजा यमो दण्डभृति त्रिषु ॥ ७६८ ॥
चतुरश्वधनुः शक्तिविषु वार्तोपयुक्तिवित् ।
द्यूतयुद्धादिविभ्रान्तौ माहाभिख्ये च यादसि ॥ ७६९ ॥
निमन्त्रणोपनेतव्येष्वहारोथ परिच्छदे ।
प्रगाढगात्रिकाबन्धे पर्यङ्कारम्भयोरपि ॥ ७७० ॥
समूहे स्यात्परिकरः स्यात्तु प्रतिसरोस्त्रियाम् ।
हस्तसूत्रे चमूपश्चाद्भागे यागादिके पुमान् ॥ ७७१ ॥
आरक्षे मण्डने च स्यान्नियोज्ये वाच्यलिङ्गकः ।
उपकारस्तूपकृतौ कुसुमस्रक्करेपि च ॥ ७७२ ॥
दुरोदरो द्यूतकरे पणे द्यूते नपुंसकम् ।
उदुम्बरो वृक्षभेदे देहल्यां चाप्यहस्करः ॥ ७७३ ॥
पणकृत्कुष्ठभेदश्च क्लीबे तु स्यात्सरोरुहे ।
शतपत्रं पुमान्दार्वाघाटे स्याच्च सागरे ॥ ७७४ ॥
अकूपारः कूबरे स्त्री भुवि विश्वंभरोच्युते ।
आडम्बरोस्त्री संरम्भे रवे च गजतूर्ययोः ॥ ७७५ ॥
अभिहारोभियोगे च चौर्ये संनहनेपि च ।
शिशुमारो जलोद्भूतजन्तौ तारागमाच्युते ॥ ७७६ ॥
परिवारः परिजने खड्गकोशेप्युपह्वरः ।
विविक्ते च समीपे च महामात्रो महर्द्धिके ॥ ७७७ ॥
हस्त्यारोहाधिपे चाभिसरः स्वबलसाध्वसे ।
युद्धे च व्यभिचारः स्याद्धिंसायामप्यसंभवे ॥ ७७८ ॥
संकरे व्यसने वृत्तान्तेपि व्यतिकरः कृतौ ।
तीर्थेवतारो देवादेरंशे स्यादवरोहणे ॥ ७७९ ॥
वर्धापके पूर्णपात्रं पात्रे पूर्णे जलादिना ।
प्रतीहारो द्वारि तत्स्थे द्वयोर्गुह्येप्यवस्करः ॥ ७८० ॥
वर्चस्के चापचारस्तु दुष्कृतभ्रंशयोरपि ।
आचारे परिचर्यायां प्राभृतारोपयोरपि ॥ ७८१ ॥

उपचारः सहचरी भार्यापत्न्योः परस्परम् ।
लताभेदे द्वयोर्मित्रे सार्धसचारिणि त्रिषु ॥ ७८२ ॥
अर्धचन्द्रा तु पालिन्दी गलहस्ते पुमान्शरे ।
नखक्षतविशेषे च त्रसभित्कौरवस्तथा ॥ ७८३ ॥
धार्तराष्ट्रः कृष्णचारः शवले त्रिषु ना मृगे ।
पारिभद्रः पारिजाते वदर्यां सुरदारुणि ॥ ७८४ ॥
ब्रह्मपुत्रो द्विजसुतो निषभिन्नारदादयः ।
सुकुमारस्त्रिषु मृदौ घृतभेदे नपुंसकम् ॥ ७८५ ॥
उपस्करो वेशचारो गृहमाण्डाद्ययाम्बुदे ।
पयोधरः स्तनेपि स्यादुपस्कारो गुणाहितौ ॥ ७८६ ॥
अध्याहारे वैकृते च दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः ।
तन्तौ च विस्तृते क्लीबे दीर्घनिद्रा मृतिस्तथा ॥ ७८७ ॥
अतिस्वापरतिश्चाय काव्यमण्डलवेश्मभित् ।
निम्बश्च सर्वतोभद्रो व्यूहः कल्याणवांस्त्रिषु ॥ ७८८ ॥
चूडा किरीट केशाश्च संहता मौलयस्त्रयः ।
मातृभेदे क्षारकीटे काली दुर्गानवाम्दयोः ॥ ७८९ ॥
पालिन्दी पाटला कृष्णाजाजी कालापि नीलिनी ।
तिन्दुकेद्री यमे मृत्यौ समये नासिते त्रिषु ॥ ७९० ॥
मूलान्याद्यशिफाभान्ताः कलहेन्त्ययुगे कलिः ।
करोपहारदैत्येषु बलिर्ना गात्रजे स्त्रियाम् ॥ ७९१ ॥
स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषु बलं ना काकसीरिणोः ।
दैत्यभेदे च बलिनि विश्वोपधिभिदि स्त्रियाम् ॥ ७९२ ॥
मेघालिङ्गः शठे व्यालो द्वयोः शार्दूलसर्पयोः ।
कुटीग्रामकयोः पल्लिः स्यल्ली शूलं रुगायुधम् ॥ ७९३ ॥
तच्छिखा वधकं काष्ठ शूला वाराङ्गनासिनी ।
ज्यानाशङ्कु द्वयोः कीलौ कूर्परः प्रतलं रते ॥ ७९४ ॥
कर्णाग्रो भाजने प्रान्ते पालिः स्त्र्यश्र्यङ्कपङ्क्तिषु ।
कलनाव्रातशल्येषु मृदौ मुत्थगस्य च ॥ ७९५ ॥

इन्द्रदोषे तालपुरी नियूहस्यादी छले कला ।
ध्वन्नावव्यक्तमधुरे ध्वाने त्रिषु मनोहरे ॥ ७९६ ॥
माल्यमर्थे सखीपङ्क्त्यो क्षेतो ना वृश्चिके फलम् ।
सस्यादौ फलके लाभ आयुधाग्रे कणेकृते ॥ ७९७ ॥
अम्ब्वम्बुविकृती वेला मर्यादा गिरिकालयो ।
कालो हलाग्रेऽग्रयोर्लोलश्चलसतृष्णयो ॥ ७९८ ॥
लीला विलासेऽनुकृतौ दल खण्डार्धयोऽपरे ।
सुगन्धपत्रोपादानेऽल्वो रन्ध्रगुहे बिलम् ॥ ७९९ ॥
नगौषधिभिदो रागद्रव्ये नीलयम झिल्लिका ।
नीला त्रिषु मणिगुणे कपिरत्नभिदोऽस्तु ना ॥ ८०० ॥
मलोक्ती पापविट्किट्टे कृपणे मलिने त्रिषु ।
भागधारावद्भुदो च कालिन्दि स्याद्भ्रसादिषु ॥ ८०१ ॥
गवाक्षे कोरके वृन्दे दम्भे मरस्यादिबन्धने ।
धूर्तकृत्ये च जाल स्याच्छील वृत्तस्वभावयो ॥ ८०२ ॥
तलं गोधास्वरूपाध पृष्ठेष्वस्त्री पुमान्द्रुमित् ।
चपेटे च वितस्तौ च व्यानस्खलितयोऽस्खलम् ॥ ८०३ ॥
चेलं वस्त्रे त्रिष्वधमे पलमुन्मानमांसयो ।
त्रिषु स्थूल जडे पीने हेलावज्ञाविलासयो ॥ ८०४ ॥
गीतकालक्रियामाने मध्याह्नुठमिते तरौ ।
ताल करतले चाम तुला सादृश्यमानयो ॥ ८०५ ॥
गृहाणां दारुबन्धार्थपीठिका सदृशं तथा ।
जलोद्भवनभाण्डे च राशिभेदे घटे द्वयो ॥ ८०६ ॥
जलं तोय त्रिषु जडे त्रिषु बालोर्भकाश्रयो ।
क्लीबे ह्रीवेरके नाम्रस्हे गोत्रे गृहे तया ॥ ८०७ ॥
कुलं सजातीयगणे संघे श्वासशरीरयो ।
किमासे त्रिषु सुसोरिण क्लीबे सुसी तु पाकम् ॥ ८०८ ॥
खल भूस्थानकर्णेषु क्रूरपामरयोस्त्रिषु ।
सैन्यस्य पश्चिमे भागे कूलमन्तिकतीरयो ॥॥ ८०९

शिला शराधरं दारु दृशाच करका तथा ।
प्राकारवृक्षयोः सालः सर्जे चाथ प्लवे किरे ॥ ८१० ॥
कोलः क्लीवे बदर्यां स्यात्कणा कोलाय भूरिला ।
वाकस्त्वःस्त्री गौर्द्रुशाखायां गेहे गेहैकदेशयोः ॥ ८११ ॥
शाला स्याद्दुरे भेलो मौरके वाच्यलिङ्गकः ।
तूलिश्चित्रोपकरणे शलाकातूलशय्ययोः ॥ ८१२ ॥
खेला क्रीडा विलासाख्ये त्रिषु दोला तु दोलिनी ।
प्रेङ्खा स्थाली पाकभाण्ड पाटलास्त्री तु भाजने ॥ ८१३ ॥
शिली गण्डूपदी भेका शिलोञ्छेषु शिलश्च ना ।
प्राण्यङ्गे तृणकाण्डे च ना नाली धमनी स्त्रियाम् ॥ ८१४ ॥
न ना नालाम्जादिकाण्डे त्रिषु स्याज्जलनिर्गमे ।
कमला श्रीर्मृगे पुंसि क्लीवे स्यात्पद्मतोययोः ॥ ८१५ ॥
सास्नायां नागभेदे चाप्यूर्णमयासत्सि कम्बलः ।
वातूलः पुंसि वात्यायां वाते वातासहे त्रिषु ॥ ८१६ ॥
वातलो वातुलश्चैवमाभीलं भीमकृच्छ्रयोः ।
बहुलाः कृत्तिका गाव एलाः पुंस्यग्निपक्षयोः ॥ ८१७ ॥
प्रभूते च प्रायिके च शितौ च स्यात्त्रिलिङ्गकः ।
उपलेक्षुविकारे स्याच्छर्करायां च नाश्मनि ॥ ८१८॥
रत्ने चाथामृते तोये कीलालं मन्दरक्तयोः ।
छर्दिर्नेत्ररुजोः क्लीवे समूहे पटलं न ना ॥ ८१९ ॥
पुष्पादिभाण्डे नाध्याये प्रियङ्गुर्महिला वधूः ।
पातालमौर्वाग्निरसातलयोः शङ्कुभिर्धिते ॥ ८२० ॥
श्वभ्रे कुकूलं पुंसि स्यात्तुषाग्नावथ केवलम् ।
निर्णीते त्रिषु कृत्स्ने स्यादसहायेऽप शिक्षिते ॥ ८२१ ॥
कुशलस्त्रिषु पर्याप्ते क्लीवे स्यात्क्षेमपुण्ययोः ।
वीणादण्डे प्रवालोऽस्त्री विद्रुमे नवपल्लवे ॥ ८२२ ॥
देवीभेदे करालोऽथे त्रिषु स्याद्दन्तुरभीमयोः ।
खण्डेखी शकृत बल्के रागभेदेऽप्यभिधपि ॥ ८२३ ॥

मृदौ स्निग्धे त्रिषु भवेत्क्ले चारौ च पेशलः ।
मण्डली स्यान्न ना सर्पे देशबिम्बे च मण्डलः ॥ ८२४ ॥
त्रिषु वृत्ते स्थानके तु परिधौ तु नपुंसकम् ।
कर्माङ्गेष्युपलेपादौ कुष्ठं नीलाम्बमुत्पलम् ॥ ८२५ ॥
ऊषणा पिप्पली ना तु तरुवत्काच्छिदाभिदोः ।
क्लीवे जले स्यात्कुद्दालः खनित्रे कोविदारके ॥ ८२६ ॥
संकुलं व्याकुले व्याप्तेविस्पष्टार्थवचस्यपि ।
यवाग्वां तरला रत्ने पुंसि दीप्ते चले त्रिषु ॥ ८२७ ॥
पललं तिलकल्के स्यान्मांसे च जगलस्त्रिषु ।
मेचके पिष्टमद्ये ना मेखला खड्गबन्धने ॥ ८२८ ॥
काञ्च्यद्रिदेशमौञ्जीषु कपालं कर्परे त्रिषु ।
उत्तमाङ्गास्थि मत्स्ये तु शष्कुली कर्णपुत्रिका ॥ ८२९ ॥
तुमुलं व्याकुले शब्दे त्रिषु स्यात्संकुले रणे ।
पाटला त्रिषु वर्णे स्याद्वीहौ ना कुसुमे न ना ॥ ८३० ॥
जाङ्गलो निर्जले देशे विशिते स्यान्नपुंसकम् ।
दुकूलं तनुवासः स्यात्क्षौमं च चपला तडित् ॥ ८३१ ॥
कुलटे स्यान्नयोर्ना तु पारते चञ्चले त्रिषु ।
तण्डुलो धान्यसारे स्याद्विडङ्गे कदली स्त्रियाम् ॥ ८३२ ॥
मृगभेदे ध्वजे रम्भास्तम्भे स्यादथ मञ्जुलः ।
मधुरे भेदलिङ्गो ना जलरङ्कुपतत्रिणि ॥ ८३३ ॥
काकोलो द्रोणकाके स्याद्विषे चाप्योषधौ स्त्रियाम् ।
धवलं सुन्दरे शुक्ले त्रिषु पुंसि गवि द्वयोः ॥ ८३४ ॥
अचलोऽद्रौ स्त्रियां भूमौ देहोन्मानौ तु बाहुली ।
कार्त्तिकः कोमला वृत्तिः स्निग्धे तुल्ये त्रिषु त्रिषु ॥ ८३५ ॥
शृङ्खला पुरुकटीकाञ्च्यां बन्धने चायसादिके ।
रसाला मधुरा भाषा भोज्यं ना त्विक्षुचूतयोः ॥ ८३६ ॥
निचुलो वेतसे चापादिकोशे ———गला ।
न पुमान्यन्त्रणायां च कपितागुरुशिंशपा ॥ ८३७ ॥

हरेण्वाख्यौषधिर्गोध मुनौ ना तरुणे त्रिषु ।
धत्तूरो मातुलो मातुर्भ्राता भार्यास्य मातुली ॥ ८३८ ॥
[शारिकाबीजमाज्ये च राजसर्षप एव च ।]
श्रद्धालुर्दोहदवती श्रद्धाशीले भवेत्त्रिषु ॥ ८३९ ॥
नीलिन्यां श्रीफली बिल्वे नेभरोगे तु पाकलः ।
कुष्ठे क्लीबं फेनिलं तु कुवलेरिष्टपादपे ॥ ८४० ॥
ना फेनयुक्ते त्रिषु च लाङ्गली गर्भपातनी ।
तोयपिप्पल्यथ स्पष्टोशठश्च सरलस्त्रिषु ॥ ८४१ ॥
त्रिवृत्स्त्री ना तु पीतद्रौ पिच्छिलागुरुशिंशपा ।
मोचातरुस्त्रिषु स्निग्धे तिनिशाशोकवेतसाः ॥ ८४२ ॥
वञ्जुलाः कन्दली वीरुच्छ्रेदमृगभेदयोः ।
कपालमूलयो. क्लीबे निष्कला विगतार्तवा ॥ ८४३ ॥
विमले मन्त्रदेवादौ त्रिषु वाद्ये नपुंसकम् ।
विकङ्कतः करीरश्च सन्निवेशविशेषवान् ॥ ८४४ ॥
खड्गादिश्च मन्थिलः स्याच्छमलं कल्मषं शकृत् ।
पुंभूम्नि केशे देशे च द्वयोस्तत्स्थे च कुन्तली ॥ ८४५ ॥
मधुपात्रे भवेत्क्लीबे मरालौ हंसविस्तृतौ ।
स्यान्मङ्गलः कुजे क्लीबे शुभे देव्यां स्त्रियामपि ॥ ८४६ ॥
एकाष्ठीला तु पाठायां ना बुके नडकाशयोः ।
भवेत्स्फोटगलो गन्धफला चम्पकमालिका ॥ ८४७ ॥
प्रियङ्गुः स्यात्पुष्पफलः कूष्माण्डककपित्थयोः ।
धूम्रे त्रिषु महाकालः किंपाके प्रमथे शिवे ॥ ८४८ ॥
यमतद्दूतयोः पुंसि चक्रवालं तु मण्डले ।
लोकालोके पुमान्स्यात्तु विमर्दे परिशीलने ॥ ८४९ ॥
अत्युत्कृष्टे परिमलो गन्धे जनमनोहरे ।
मत्त करी मदकलस्त्रिषु चाव्यक्तवाङ्मदात् ॥ ८५० ॥
ऐरावणे गणेशे च हस्तिमल्लोथ यज्वनि ।
मदिराक्रयशिल्पे च त्रिषु स्याद्दांसुतीबलः ॥ ८५१ ॥

स्वो ज्ञातावात्मनि स्वं त्रिष्वात्मीये स्वोऽस्त्रियां धने ।
स्वर्गेन्तरिक्षे च द्यौः स्त्री दीप्ते मेघे स्वनावपि ॥ ८५२ ॥
दवदावौ वनारण्यवह्नी जन्महरौ भवौ ।
कल्याणप्राप्तिसंसारसत्ताधायाप्सरो हवः ॥ ८५३ ॥
आह्वाने याग योषित्पतिः शाखी नरो भवः ।
भावः सत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु ॥ ८५४ ॥
क्रियासुरतसर्वेगलीलातात्पर्यवस्तुषु ।
स्थायिसात्त्विककर्तृव्यभिचारिविभावेषु च पूज्यवत् ॥ ८५५ ॥
शब्दप्रवृत्तिहेतौ च योन्यैश्वर्योदयेषु च ।
ध्रुवा मभित्याणुकीला निश्चले शाश्वते त्रिषु ॥ ८५६ ॥
सत्यनिश्चितयोः क्लीबे गीतिसुग्भेदयोः स्त्रियाम् ।
शालपर्ण्यां ध्रुवस्तु स्याच्छाद्वर्यां सवपौ तथा ॥ ८५७ ॥
अभयामलकी गौरी शमी क्रोष्टा शिवा पुमान् ।
हरे कीले च कल्याणे क्लीबे तद्वति तु त्रिषु ॥ ८५८ ॥
धर्मं विनाशाभिमुखं तथा परिणते त्रिषु ।
रहस्ये कलहे दुःखे द्वंद्वं मिथुनयुग्मयोः ॥ ८५९ ॥
क्लीबो नपुंसके शण्ढे दैन्ययुक्ते जने त्रिषु ।
यक्षोपायक्षान्तिकं च पार्श्वं कुक्ष्यद्रिभित्तयः ॥ ८६० ॥
ज्या जीवा जीविते न स्त्री पुमाञ्जन्तौ बृहस्पतौ ।
अत्यध्वगोतिप्रणतः माध्वः क्लीबे तु बन्धने ॥ ८६१ ॥
उशनाः काव्यकृद्विद्वान्कविर्नादिवाङ्गणा कवी ।
केलौ लवे द्रवोऽपे छेदेल्पे न कणे लवः ॥ ८६२ ॥
विश्वं जगच्च शुण्ठी च सर्वस्मिन्वाच्यलिङ्गकः ।
स्त्रियां मतिविषायां च पुंबहुत्वे च देवभित् ॥ ८६३ ॥
स्त्रीकटीवस्त्रबन्धे स्यान्नीविः परिपणे स्त्रियाम् ।
आयव्ययविशुद्धे च धने कारागृहे तथा ॥ ८६४ ॥
मन सत्परवात्मभावे पिशाचादौ गुणे बले ।
द्रव्यासुव्यवसायेषु सत्त्वमस्त्री तु जन्तुषु ॥ ८६५ ॥

क्रमनिम्ने भुवो भागे भेकपक्षिभिदोः प्रवः।
प्रवनोडुपचण्डालेष्वोषधी स्यान्नपुंसकम् ॥ ८६६ ॥
देवी मूर्वा द्वयो राजतस्त्रियोर्देवते तथा।
मन्त्री सहायः सचिवौ प्रभवः स्थानमूलयोः ॥ ८६७ ॥
स्यादुत्पादे फले पुष्पे प्रसवो गर्भमोचने।
अपत्येऽप्ययाविश्वासे निह्नवौ चापि निह्नवः ॥ ८६८ ॥
अपलापेऽप्ययाधारानतिरेके च संभवः।
जन्मोपपत्तिसंपेषु गाण्डीवं गाण्डिवं तथा ॥ ८६९ ॥
जिष्णोर्धनुषि कोदण्डे वैशाखे माधवो हरौ।
वसन्ते चाथ राजीवो मृगभिन्मीनभेदयोः ॥ ८७० ॥
क्लीबे पद्मेऽथ वडवा स्त्रीविशेषो हयी तथा।
कुम्भदासी पल्लवोऽस्त्री विटपे क्षेत्रपल्लयोः ॥ ८७१ ॥
वस्त्रैकदेशे रहसि सैन्धवो लवणाश्वयोः।
अभावौ निधनासत्त्वे व्याजे द्यूते च कैतवम् ॥ ८७२ ॥
उत्सेकामर्षयोरिच्छाप्रसरे मह उत्सवः।
विम्रौर्वाश्वा वाडवाः स्युर्वल्लवो गोपसूदयोः ॥ ८७३ ॥
विप्लवौ रणनिर्वापावुत्सवो यदुरुद्भवः।
धत्तूरे ना चम्चकस्तु कितवो द्यूतकृच्चिषु ॥ ८७४ ॥
सामुद्रलवणेऽक्षीवो महानिम्बे च गन्धके।
नील्यां त्रिषु निरुन्मादे कारवी कृष्णजीरके ॥ ८७५ ॥
हिङ्गुपर्ण्यां प्रसेवस्तु भल्लाटे ककुभे तथा।
कैरवं जलजेरौ ना देवरागभिदोर्द्वयोः ॥ ८७६ ॥
भैरवी त्रिषु भीमे स्याद्गन्धर्वो मृगदेवभित्।
ऐरण्डाश्वौ गायनश्च राहूत्पातावुपप्लवौ ॥ ८७७ ॥
अनाश्वासोपलापश्च छेदश्च स्यादपह्नवः।
अनुभावः प्रभावे च सतां च मतिनिश्चये ॥ ८७८ ॥
सवने मद्यसधाने स्नाने चाभिषवः पुमान्।
क्लीवे पारशवं शस्त्रे वर्णभेदे त्रिलिङ्गकम् ॥ ८७९ ॥

द्वौ त्रिशी वैश्यमनुजौ संततौ स्त्री जने बहु।
इङ्गुदी दर्शनेऽध्नि स्त्री दिगुपाये निदर्शने ॥ ८८० ॥
मार्गे ककुभि च स्त्री स्याद्वौ धराभिसरी स्पशौ।
द्वौ राशी पुञ्जमेषाद्यौ लब्धव्ये गणिते च ना ॥ ८८१ ॥
ईशो महेश्वरः स्वामी पृष्ठपास्थ्यस्थ्यादिमध्यभूः।
वंशोऽन्वयः समूहश्च काण्डं वेणुरथो दशा ॥ ८८२ ॥
अवस्था वर्तिरन्ते तु वाससो भूमनि स्त्रियाम्।
कुशा वल्गा कुशी फालो दर्भस्त्री क्लीबमम्बुनि ॥ ८८३ ॥
निधनानुपलम्भौ तु नाशौ क्लीबे पलायने।
पशुर्मृगादौ जगते दर्शनार्थे तदव्ययम् ॥ ८८४ ॥
रुजायां स्पर्शके स्पशौ दानस्पर्शनयोरपि।
आशा ककुभि तृष्णायां दर्शः सूर्येन्दुसंगमे ॥ ८८५ ॥
कृष्णपक्षान्तयागे च पाशोऽक्षे बन्धने तथा।
रज्ज्वादिवलयच्छिद्रे प्रशस्ते तु सपूर्वकः ॥ ८८६ ॥
त्रिष्वायत्ते यन्त्रणेऽध्वा प्रभावः प्रभुता वशाः।
शुन्यां वेश्यावन्ध्यगवीस्त्रीकरेणुषु तु स्त्रियाम् ॥ ८८७ ॥
वेश्यां धने तद्गृहे च नपके पट्टयोनिषु।
दिव्ये च कोशाः पुष्पादिकुड्मलासिपिधानयोः ॥ ८८८ ॥
कायावृतौ द्वयोः पद्मकर्णिकायां समाश्रये।
वेश्यानां वेश आकल्पे दुःस्पर्शा कण्टकारिका ॥ ८८९ ॥
यवाशे पुंसि परुषे निर्दये च भवेत्त्रिषु।
रहःप्रकाशौ बीकाशौ निर्वेशो भृतिभोगयोः ॥ ८९० ॥
प्रसरे चाप निर्देश आज्ञायां कथने तथा।
कृतान्ते पुंसि कीनाशः क्षुद्रकार्षकयोस्त्रिषु ॥ ८९१ ॥
राक्षसे किंशुके पर्णे पलाशो हरिते त्रिषु।
शटीपर्णे भवेत्क्लीबमभीशुः प्रग्रहे करे ॥ ८९२ ॥
निवशः स्यादवश्यादौ त्रिलिङ्गोऽनिष्टदुष्टधीः।
कर्कशः स्यात्साहसिके दुःस्पर्शे कठिनेऽदये ॥ ८९३ ॥

कम्पिल्ये च प्रदेशास्तु मानभित्स्थानभेदयो. ।
वागीशो देवताभेदे ना जीवे हयमूर्धनि ॥ ८९४ ॥
ब्रह्मणि स्त्री त्रिषु भवेत्कलशोऽस्त्री द्रप्सं निधौ ।
दधिमन्थनकुम्भ्यां च कलशी कलशिः स्त्रियौ ॥ ८९५ ॥
निवेशौ शिविरोद्वाहौ बालिशौ मूर्खशावकौ ।
त्रिषु स्फुटे प्रसिद्धे च प्रकाशो भासि पुंस्ययम् ॥ ८९६ ॥
सध्यङ्गभिद्विमर्शो ना स्यात्परामर्शबाधयोः ।
निस्त्रिंशोऽसौ त्रिषु क्रूरे नगेशोऽद्रिपतौ शिवे ॥ ८९७ ॥
भूमिस्पृशो नरा वैश्या व्यपदेशोऽभिधा छलम् ।
अपदेशो व्याजहेतू जीवितेशौ यमप्रियौ ॥ ८९८ ॥
वार्त्ताहरे सहाये च पुरोगे च प्रतिष्कशः ।
पतने स्यादपभ्रंशो भाषाभेदापशब्दयोः ॥ ८९९ ॥
त्विट् शोभा रुक तृड् लिप्सा तर्षो विड् मलगूथयोः ।
ऋग्वेदे वासिष्टादौ भवेद् घोषो गवां गणे ॥ ९०० ॥
गोपपल्लौ गद्गरे च स्वरे नेघादिनि.स्वने ।
उपयुक्तेतरच्छेषं त्रिषु ना नागसीरिणोः ॥ ९०१ ॥
प्रसादान्निजनिर्माल्यदाने स्त्री स्याद्वृषो गवि ।
शुक्ले मूषके श्रेष्ठे शृङ्ग्यावाशिकयोः शुभे ॥ ९०२ ॥
झषा नागबला ना तु मत्स्ये स्याद्दत्सरेस्त्रियाम् ।
वर्षो वृष्टौ लोकधातावुषा बाणसुता निशा ॥ ९०३ ॥
दोषो गुणेतरे रात्रौ स्त्री श्रेषो नाशगर्हयोः ।
वरीषामौ पुमान्कर्षूस्त्रिषु कृष्यल्पकुल्ययोः ॥ ९०४ ॥
शुषि· शोषे बले क्लीबे विष क्ष्वेडे जले तथा ।
स्त्रियां प्रतिविषायां स्याज्जोषस्तानररोगयोः ॥ ९०५ ॥
तुषो विभीतको दोषो धान्यचर्मावृतौ धने ।
तद्रूहे पट्टयोन्यार्दौ कोपः शान्तश्च कैश्चन ॥ ९०६ ॥
शैलूषो नर्तके बिल्वे मनीषा धिषणेच्छयो. ।
अभीषु प्रग्रहे रश्मौ पुरुषा आत्मसाधन. ॥ ९०७ ॥

पञ्चहस्तप्रमाणे च कल्माषो कृष्णकर्बुरौ।
रोहितं रक्तकस्तूर्णं मत्स्यभिदृशिमान्तरम् ॥ १०८ ॥
शुण्डामभागे गण्डूषा द्वयोश्च मुखपूरणे।
प्रसृतोन्मित उष्णीषः शिरोवेष्टकिरीटयोः ॥ १०९ ॥
पुंसः कृत्यविशेषे स्यात्पौरुषं तन्मिते त्रिषु।
आमिषे पललोत्कोचायामिषी स्यात्तु मल्लकी ॥ ११० ॥
पीयूषममृते मूत्रदुग्धकाये घने द्वयोः।
व्यक्तौ भेदे विशेषः स्यात्प्रदोषो दोषिकालयोः ॥ १११ ॥
त्रिष्वाविले स्यात्कलुषं पापे च महिषी प्रभोः।
स्त्रियां द्वयोः पशावंहस्यपराधे च किल्बिषम् ॥ ११२ ॥
आकर्षः शारिफलक आक्षिपे पाशके तथा।
निष्ठुरे वचने रूक्षे परुषं कर्बुरे त्रिषु ॥ ११३ ॥
सद्देशे च जिगीषा स्याज्जवेच्छाव्यवसाययोः।
समर्षी कषणस्पर्धे उपासाभवणेन्द्वयोः ॥ ११४ ॥
शुश्रूषानिमिषा मत्स्याः सुराः शम्यां तु न स्त्रियाम्।
कपिशीर्षं भित्तिशृङ्गे स्याधो दारु कर्षणम् ॥ ११५ ॥
अनुकर्षमनुतर्षोभिलाषश्चषकः सुरा।
परिवेषस्तु वलने परिधौ मण्डले तथा ॥ ११६ ॥
कालमेषी तु मञ्जिष्ठा बृहती सोमराजिका।
पलंकषा भवेल्लाक्षा गोक्षुरो गुग्गुलुस्तथा ॥ ११७ ॥
आ रश्मिदीप्त्योर्ने पुमान्वासौ रतगृहौकसी।
देवा देवभिदोमिष योषञ्चाम्बु च वुके वसुः ॥ ११८ ॥
मासि रवौ धने क्लीबे पाठाराज्ञाभुजो रसाः।
मासे नाट्ये देहधातौ वीर्ये रागे द्रवे विषे ॥ ११९ ॥
स्वादेम्लादौ चर्वणे ना ध्वनौ क्लीबे तु पारदे।
खगयोगिभिदोर्हंसो निर्लोभनृपसूर्ययो. ॥ १२० ॥
विष्णौ प्राणे चात्मनि च ज्योतिर्भेदनिदर्शिषु।
पुत्रादौ तर्णके वर्षे वत्सः क्लीबे तु वक्षसि ॥ १२१ ॥

ध्वान्ते राहौ गुणे शोके तमो वेधा विधातरि ।
विष्णौ विदुषि चाथार्चिर्ज्वालाभासोर्न पुंस्ययम् ॥ १२२ ॥
सरित्प्रवाहे खद्वारे स्रोतः स्यात्करिणः करे ।
वर्चांसि रूपविड्भासो रहः सुरतगुह्ययोः ॥ १२३ ॥
एनोपराधे दुरितेप्यागः पापापराधयोः ।
रजो गुणे च रेणौ च योषितामार्तवेपि च ॥ १२४ ॥
द्वारोर्ध्वदारु नासा स्यान्नासिका चाथ यौवनम् ।
देहावस्था वयः पक्षी मह उत्सवतेजसोः ॥ १२५ ॥
छन्दः पद्येभिलाषे च वेदे चौजो बले रुचौ ।
गृहं सद्माश्रयश्चौकः पयः क्षीरे जलेपि च ॥ १२६ ॥
तेजः प्रभावो दीप्तिश्च बलशुक्रासहिष्णुताः ।
नभा वर्षाः श्रावणोभ्रमन्तरिक्षे नपुंसकम् ॥ १२७ ॥
सहो दीप्तौ बले मार्गशीर्षहेमन्तयोः पुमान् ।
तपास्तु शिशिरे माघे क्लीबं कृच्छ्रादिके व्रते ॥ १२८ ॥
चौर्यादिकर्म हिंसा स्याद्दभश्च जननी प्रसूः ।
श्रद्धा चाथ त्रियामाशीर्हिताशंसाहिदंष्ट्रयोः ॥ १२९ ॥
उषुषाः संध्या प्रभाते तु क्लीबे भासः प्रभांशवः ।
मणिदोषो भयं त्रासः सर्पिर्हुतद्रव्ययोर्हविः ॥ १३० ॥
नाभौ क्लीबे कुशे बर्हिरुरः श्रेष्ठेपि वक्षसि ।
असिः खड्गे तथा चापे शुभाकारे तनौ वपुः ॥ १३१ ॥
अदः परस्मिन्नत्रापि शंसोक्तौ स्तुतिवाञ्छयोः ।
आत्मज्ञे पण्डिते विद्वान्क्लीबे द्यौर्भूश्च रोदसी ॥ १३२ ॥
पुनरर्थेऽव्ययं भूयोतिवह्वर्थे त्रिलिङ्गकः ।
[प्रशस्तवृद्धयोर्ज्यायानुत्कर्षार्थे त्रिलिङ्गकः] ॥ १३३ ॥
मृत्सौषधिः प्रशस्ता मृत्सी शैलूषी नर्तकी ।
भृत्ये द्वयोर्नरासी तु परसद्मोपशाटकी ॥ १३४ ॥
लालसे प्रार्थनौत्सुक्ये महति स्यात्त्रिलिङ्गकः ।
[आशंसा वचनं वाञ्छा स्तुतिः संभावना तथा] ॥ १३५ ॥

स्तुति प्रशंसा श्लाघा च दिवौकाश्चातके सुरे ।
हर्षान्वितत्वभे हृष्टो रभसो हर्षवेगयो ॥ १३६ ॥
अवतंसोऽस्त्री कर्णपूर उत्तंसश्चापि शेखरे ।
सुमना स्त्री पुष्पजात्योर्देवपण्डितयो पुमान् ॥ १३७ ॥
सारसः खगभेदे स्यात्क्लीबे तु सरसीरुहे ।
त्रिषु धानुष्क इष्वासो भवेत्क्लीबे तु कार्मुके ॥ १३८ ॥
व्योम्न्यस्त्रिया विहाय स्यात्पुंबहुत्वे पतत्त्रिषु ।
बलात्कारकृत कर्म साहस दण्डभित्तथा ॥ १३९ ॥
बीभत्सो विकृते क्रूरे निन्द्ये च त्रिषु फल्गुने ।
पुंसि नाट्यरसे च स्याज्जुगुप्साया नपुंसकम् ॥ १४० ॥
वरीयानतिविस्तीर्णे तथा वरतरे त्रिषु ।
बाढसाध्वोरतिशये साधीयान्वाच्यलिङ्गक ॥ १४१ ॥
युवाल्पयोरतिशये कनीयानपि मेदवत् ।
धात्रा हरीतकी हस्तिपिप्पली श्रेयसी त्रिषु ॥ १४२ ॥
शालेय पायस दुग्धसंस्कृते बलिभिद्यपि ।
श्रीवासे नौषधिभिदि राक्षसी रक्षसि द्वयो ॥ १४३ ॥
लङ्घनादौ त्रिष्वभुक्तावुपवासो व्रतस्थितौ ।
मूर्वाद्राक्षे मधुरसे मृद्वीका च शतावरी ॥ १४४ ॥
काकोली परिहास स्यात्क्रीडोपहसनं तथा ।
शेखरे कर्णपूरे चावतंस पुनपुंसकम् ॥ १४५ ॥
जले सान्द्रे च निर्यासे भवेद्घनरसोऽस्त्रियाम् ।
कादम्बे राजहंसे च कलहंसो द्वयोर्भवेत् ॥ १४६ ॥
चन्द्रहासो रावणासावसिमात्रेऽपि संस्कृतौ ।
धूपनल्वादिभिर्वासेऽप्यधिवास पुमानयम् ॥ १४७ ॥
नि श्रेयस शिवे मोक्षे सूर्यवह्नी विभावसु ।
निम्बे स्याद्धिङ्गुनिर्यासस्तथा हिङ्गुतरुद्रवे ॥ १४८ ॥
शिखिपिच्छदले बर्हं ईहा स्यादुद्यमेच्छयो ।
गृह गेहे बहुत्वे तु न स्त्री दारेषु सद्म ह ॥ १४९ ॥

दान्तस्कन्धेद्रत्नावदे योदर्याचरणे तथा ।
वहो धाहे वर्णके च मुद्गपर्णी वचा सहा ॥ ९८० ॥
कुमारी त्रिवु दाक्षे स्याद्वार्त्ताकी वाशिका तथा ।
सिंही द्वयोः प्राणिभेदे वज्रवृक्षोरगेष्वहिः ॥ ९८१ ॥
अविद्यामूर्छयोर्मोहो माहो यादोवहारयोः ।
स्नेहस्तैलादिकप्रेम्णोः सौहार्दे चाथ गह्वरे ॥ ९८२ ॥
गुहा स्यात्पृश्निपर्ण्यां च पुमान्स्कन्देथ संचये ।
सूर्यादौ पूतनादौ च राहुर्निर्बन्धयोर्महः ॥ ९८३ ॥
रात्रुमस्तेन्दुपुष्णोश्च मही भूरुत्सवे पुमान् ।
वाहा बाहुतरे स्त्री स्यात्पुमान्माने हयादिषु ॥ ९८४ ॥
वर्णविन्यासयोर्व्यूहो विस्तारे पृथुले त्रिषु ।
विपुले स्यादिसंख्यायां बहुः स्याद्वाच्यलिङ्गकः ॥ ९८५ ॥
प्रग्रहः स्यात्तुलासूत्रे वन्द्यां रज्जौ हयस्य च ।
हयरश्मौ तुलासूत्रे प्रमाहो जीविकाकृतौ ॥ ९८६ ॥
संवाहः परिचर्यायां विग्रहः कायविस्तरौ ।
वैरवाक्ये तिरस्कारोऽभिध्या भर्त्सा च निग्रहः ॥ ९८७ ॥
स्यादूर्ध्वमाने स्त्रीश्रोणावारोहोऽङ्के तरोरपि ।
तथारवाद्यध्यासितरि स्यात्स्पष्टा मलसमृतिः ॥ ९८८ ॥
प्रवृत्तिर्जलवेगश्च प्रवाहा अथ संग्रहः ।
सचये महदुदारे फलादिस्वीकृतावपि ॥ ९८९ ॥
द्वार्यापीडे क्वाथरसे निर्यूहो नागदन्तके ।
वैदेही पिप्पलीसीते वाराही देवतौषधी ॥ ९९० ॥
राखा शेफालिका गन्धनाकुली सुवहा त्रिषु ।
रम्ये दैर्घ्ये रोगभेदे स्यादानाहोऽपि वन्धने ॥ ९९१ ॥
गजभाले वृष्टिरोधे प्रतिबन्धेप्यवग्रहः ।
पदपर्वविभागे च भूमौ सर्वंसहा सहे ॥ ९९२ ॥
स्यादारम्भे स्त्रीकरणे सैन्यपृष्ठे पतद्ग्रहे ।
द्विजेभ्यो विधिवद्देये तद्ग्रहे च प्रतिग्रहः ॥ ९९३ ॥

पत्नीपरिजनादानमूलशापाः परिग्रहाः ।
समीरणे गन्धवहो नासिकायां त्रियामघ ॥ ९६४ ॥
पितामहः पितृपिता ब्रह्मा पाप तमोपहाः ।
अमीगृह्यौ नृपार्हेये परिग्रहः परिच्छदे ॥ ९६५ ॥
ध्वाङ्क्षः काके बके कक्षः पार्श्वपातकभित्तिषु ।
तृणे वीरुधि च स्त्री तु प्रतिज्ञास्थानभेदयोः ॥ ९६६ ॥
परिधानस्य च बहिः कटीनिगडने भवेत् ।
दर्यामेक्षो दैत्यमिदि पाशाकयूनयोरपि ॥ ९६७ ॥
बीजे विभीतके कर्षे स्रोतोपे क्लीब इन्द्रिये ।
सौवर्चले च पक्षस्तु वर्गे कालसहाययोः ॥ ९६८ ॥
गरुत्साध्यविरोधेषु पुष्पच्छेदेमपार्श्वयोः ।
रुची विकल्पिते पार्श्वे परः केशास्तु संहतौ ॥ ९६९ ॥
प्रजापतौ कुक्कुटे च दक्षः स्याच्चतुरे त्रिषु ।
प्रेक्षा नृत्तेक्षणं प्रज्ञा भिक्षा सेवार्थना भृतिः ॥ ९७० ॥
याच्ञाप्राप्तं तथाघादि न्यक्षं कार्त्स्न्यनिकर्षयोः ।
ऋक्षं भे पुंसि भल्लूके स्नुक्षस्तवमेण्याचिकणे ॥ ९७१ ॥
चोक्षे गीते मनोज्ञे च मोक्षो मुक्तौ च पाटलौ ।
पर्कटयां पिप्पले प्लक्षो यक्षो यक्षेशगुह्यकौ ॥ ९७२ ॥
न वा शतसहस्रं स्याल्लक्षं व्याजशरव्ययोः ।
प्रत्यक्षेऽधिकृते साक्षिण्यध्यक्ष - - धातकी ॥ ९७३ ॥
सुभिक्षा सुलभाम्नत्वे क्लीवे हंसादवभेदयोः ।
मल्लिकाक्षो विरूपाक्षो हरे विकृतलोचने ॥ ९७४ ॥

आ प्रगृह्यः स्मृतौ वाक्य आश्विने कोपपीडयोः ।
आङीषदर्थे व्याप्तौ च मर्यादायां क्रियान्वये ॥ ९७५ ॥
इ दुःखभावने कोप उपादाने विसर्जने ।
पापकुत्सेषदर्थे कु धिङ् निर्भर्त्सननिन्दयोः ॥ ९७६ ॥

चोन्वाचये समाहारेतरेतरसमुच्चये ।
विनियोगे तुल्यकाले हेतौ यदर्थ एव च ॥ ९७७ ॥
स्विलम्भे च वितर्के च तुर्विशेषेवधारणे ।
यद्वाक्योपक्रमे हेतौ यदायदर्थयोरपि ॥ ९७८ ॥
सङ्केतावुपसंहारे तदातदर्थयोरपि ।
सकृत्सहैकवारार्थे सदार्थे चाथ मङ्गले ॥ ९७९ ॥
स्वस्त्वाशी क्षेमपुण्यादौ प्रकर्षे लङ्घनेप्यति ।
प्रतीच्यां चरमे पश्चादाराद्दूरसमीपयोः ॥ ९८० ॥
विकल्पप्रश्नसरयार्थेपूतासत्यविकल्पयोः ।
पुनः सह सदा शश्वत्साक्षात्प्रत्यक्षतच्चयोः ॥ ९८१ ॥
खेदानुकम्पासन्तोषविस्मयामन्त्रणे बत ।
हन्त हर्षे कृपादाने वाक्यारम्भविषादयोः ॥ ९८२ ॥
प्रति प्रतिनिधौ वीप्सालक्षणादौ प्रयोगतः ।
इति हेतुप्रकरणप्रकर्षादिसमाप्तिषु ॥ ९८३ ॥
मतस्वरूपैवमर्थविवक्षानियमादिषु ।
यावत्तावच्च साकल्ये हेतौ मानेवधारणे ॥ ९८४ ॥
सम्प्रत्यवधिभाग्यर्थेप्वीर्प्यापीडाप्रतिभवे ।
पुरस्तात्प्रथमं प्राच्यामानन्तर्येमतेपि च ॥ ९८५ ॥
देशे कालेपि चाधस्ताद्दक्षिणेधोमवेपि च ।
किमुत स्यादतिशये प्रश्नमध्यविकल्पयोः ॥ ९८६ ॥
मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकार्त्स्न्येष्वथो अथ ।
अङ्गीकारेधिकारे च स्याद्वितर्कविकल्पयोः ॥ ९८७ ॥
वृथा निरर्थकाविध्योः सादृश्ये प्रक्रमे यथा ।
प्रकारयोग्यतावीप्सापदार्थानतिलङ्घने ॥ ९८८ ॥
तथातिदेशेनुज्ञाने प्रकारेपि समुच्चये ।
नु पृच्छायां वितर्के च पश्चात्सादृश्ययोरनु ॥ ९८९ ॥
दैर्घ्ये च लक्षणादौ च तस्वाख्यानेप्ययो ननु ।
प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामन्त्रणोत्तरे ॥ ९९० ॥

आक्षेपेच्छानिश्चयेषु वाक्यादिप्रतिवाक्ययोः ।
गर्हासमुच्चयप्रश्नशङ्कासंभावनास्वपि ॥ ९९१ ॥
आक्षेपादौ पदार्थे च वर्जने गर्हणेप्यपः ।
उप. समीप आधिक्ये हीनत्वेङ्गीकृतावपि ॥ ९९२ ॥
किं पृच्छायां जुगुप्सायामाक्षेपेल्पावसानयोः ।
नु वितर्के परिप्रश्ने प्रश्नान्तोक्तिनिवारणे ॥ ९९३ ॥
भयादौ भर्त्सने कोपेनिच्छायामथ कं जले ।
मूर्धनिन्दासुखेषु स्यादा सत्यार्थे स्मृतौ तथा ॥ ९९४ ॥
अमा सह समीपे स्यात्सामि स्वर्धे जुगुप्सने ।
तूष्णीमर्थे सुखे जोष नूनं तर्केर्थनिश्चये ॥ ९९५ ॥
उपांशु वचने तूष्णीमेवमित्यतथार्थयोः ।
निर्देशे चोपदेशे च निश्चये च प्रतिश्रवे ॥ ९९६ ॥
नाम प्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने ।
विस्मयस्मृत्यलीकेषु समं तुल्यसहार्थयोः ॥ ९९७ ॥
अलं भूषणपर्याप्तिसामर्थ्येषु निवारणे ।
साम्प्रतं वर्तमानार्थे युक्तार्थेनन्तरं तथा ॥ ९९८ ॥
मध्येन्तिके च समया निर्निश्चयनिषेधयोः ।
स्वर्गे परे च लोके स्वर्भेदाप्रथमयोः पुनः ॥ ९९९ ॥
प्रातः प्रभाते स्वार्थे च मध्ये बाह्येन्तरेप्यपि ।
स्यात्प्रबन्धे चिरातीते निकटागामिके पुरा ॥ १००० ॥
ऊर्युरर्युररी चैते विस्तारेङ्गीकृतावपि ।
किल संभाव्यवार्तायां हेत्वलीकारुचिष्वथ ॥ १००१ ॥
निषेधवाक्यालंकारजिज्ञासानुनये खलु ।
— ल शंसानिश्चययोर्वा विकल्पोपमानयोः ॥ १००२ ॥
इह समुच्चये च स्यादेवौपम्येवधारणे ।
अवज्ञाया मनागर्थे उत्प्रेक्षातर्कयोरपि ॥ १००३ ॥
तिरोन्तर्धौ तिर्यगर्थे मिथोन्योन्यं रहस्यपि ।
जन्मप्राकाश्ययोः प्रादुरधो बुधनिकारयोः ॥ १००४ ॥

मनः पूजाप्रकृतयोस्तत्त्व मुख्यत्वमञ्जसा ।
कष्टे क्षमौ हशब्दः स्यादा - - र्थस्य सूचने ॥ १००५ ॥
दुःखे शोके विषादे [हा] — — — — — — — — — ।
हिशब्दः स्याद्विशेषा - - - - चावधारणे ॥ १००६ ॥
अह क्षेपे विनियोगेहह खेदेद्भुत - - ॥
अभ्यादानेभ्युपगमे तूष्णींभावे समर्चने ।
दानप्रतिभयादौ स्यादोंकारोपि च मङ्गले ॥ १००७ ॥

॥ इति मङ्खकोशः समाप्तः ॥

EXTRACTS FROM THE COMMENTARY.

[क] चतुर्ष्वाद्येष्वर्थेषु कशब्दः पुंलिङ्गः। उत्तरेषु त्रिषु तु नपुंसकम्। कंपः को वा गुरुस्ते Dhv. 104, 10 इत्यादौ जले। कंपो वरुणः। कं कणविशेष इत्यादौ सुखे। क सुखाय क सुखं वा यथायात् [?]। तया कणति शब्दायते। कमिति प्रकृत्य मस्तके च सुखेपि चेति अव्ययप्रकरणे मेदिनिः। कंशब्द अंकारान्तो [?] वक्ष्यते। अयं च कशब्दः किंशब्दप्रकृतिश्च प्रातिपदिकं च भाष्यकारेण कस्येदित्यत्र स्थापितत्वात् c. Bh. Pâ. 4, 2, 25। ततश्च। कस्मै च काय चेत्यादि लक्ष्यसिद्धिः॥ एकाक्षरः॥ [नाक] नाकतटिनीत्यादावाकाशे। नाकौकसामित्यादौ त्रिदिवे॥ [लोक] भा° Su. 2594 इत्यादौ भुवने। मां° Ra. 14, 61 इत्यादौ जने॥ 10॥

[श्लोक] पद्ये। Ra. 14, 70॥ [टङ्क] दर्पे। दृष्टः स पौरैस्तपगः सटङ्कः॥ [अङ्क] किं तस्य संख्येव नवा नवाङ्का इत्यादावेकादिगणनायाम्। उत्सङ्गे। Ra. 3, 26। चिह्ने। शशाङ्केनेव शर्वरी॥ 11॥

[अर्क] सूर्ये स्फटिके च। H. V. 1, 4॥ [शल्क] वार्क्षत्वचि। भूर्जशल्कं वसानाः॥ [किष्कु] मामात्किष्कुशतं प्रजेदित्यादौ चतुर्विंशत्यङ्गुले हस्तप्रमाणे। किष्कुसंमिताः समिधः। द्वादशाङ्गुला वितस्तिप्रमाणाः॥ 12॥

[निष्क] सह अष्टभिर्वर्तते साष्टम्। बहु° Pâ. 5, 4, 73 इति डच्। सुवर्णे षोडश माषकाः। पलं सुवर्णकाश्चत्वारः। दीनैरर्यते दीनारो रूपकम्। नि.शेषेण कस्यते निष्कः॥ 13॥

[कल्क] समले पापाशये। एनसि पापमात्रे॥ [स्तोक] दमे दमयुक्ते विनीते यथा। स्तोको गुर्वन्तिके भूयात्। पुत्रे। धन्यस्य गृहिणः स्तोको गृहे खेलति खेलनैः॥ [पाक] शावके। काकपाकैरटाद्भिः॥ 14॥

[लङ्का] रावणनगर्याम् । Śi. 1, 68 । वृक्षशाखायाम् । द्रुमलङ्कां समाश्रित्य वानरः कुत्र संस्थितः ॥ 15 ॥

[एक] तथा च कात्यः । प्रधानान्यसहायेषु संख्यायां चैक इष्यते ॥ [पङ्क] इयेपि । पङ्कः पङ्क व्यपोहति ॥ 16 ॥

[भेक] मण्डूके । Su. 843 । उभयत्रापि । भेकाः पान्थमना घनस्तनितत्र-भेकारवेणाप्यलम् ॥ [छेक] छेकानुप्रास इत्यादौ सहृदयश्छेकाः [sic] ॥ 17 ॥

[शङ्कु] आयुधभेदे । शङ्कुः प्रहरणान्तरम् c. Śāśv. 335 । स्थाणौ । मुञ्चन्ति शङ्कुः [sic] परितो निभाय । कीलके । Ra. 8, 92 । संख्याभेदे । शङ्कु° c. Mh 2, 17 । मानभेदे । आयामविभेद [sic] संख्यालक्षणया ॥ [त्रिक] कूपयन्त्रे । त्रिकार्कैकारसूचिताः ॥ त्रिकामामित्यादौ हर्षचरिते गात्राङ्गवर्णने गात्राङ्गे । तत्र ि त्रिकदर्शनमित्यादौ त्रये ॥ 18 ॥

त्रयाणां संघः । त्रिकः । संख्यायाः° Pā. 5, 1, 22 । त्रिलिङ्गः । त्रिकामन्य इत्यादावत्रादिविवरणात् ॥ [राका] नवरजसि कन्यायाम् । राका नान्यसुखं पश्येद्विना भर्तुः ॥ 19 ॥

[शूक] कण्टके । शूकैरिवाचितः कण्ठः । अनुक्रोशे । निःशूक किं भाषसे । शुङ्गे शुङ्गाङ्कुरे । नवचारशूकविशदैः ॥ [शलाका] रत्नस्वरूपभिदि । Ku. 1, 24 । शल्यमाण्डे । Su. 3401 । अञ्जनतूलिकायाम् । Ku. 1, 47 ॥ 20 ॥

परीक्षायाम् । शलाकया कोपि भिनत्ति मन्त्रम् ॥ [दैशिक] सौशिकमुखाम्नायपारंपर्यक्रमागता इत्यादौ गुरौ ॥ देश्ये । अपूर्वो दैशिक इवासीत् ॥ [तूलिका] चित्रकृद्भाण्डे । Ku. 1, 32 । शलाकायाम् । गृहीत्वाञ्जनतूलिकाम् ॥ 21 ॥

[वर्णक] विलेपने चन्दने च क्लीबे । वर्णकं मेकं [sic] संसदि सोपदिश्यादौ परीक्षोद्धृतवस्तुनि ना पुलिङ्गः । वर्णकावृततनवः स हि मत्तो [?] इत्यादौ नान्तवे विकारे वस्त्रविशेषे । वर्णका तान्तवे Pā. 7, 3, 45, 7 इति हि वार्त्तिकमिति द्वयोः । शोधनाय निष्क्रम्य वर्णिका आदाय पुनः प्रविशतीत्यादौ रागे [sic] गैरिकादिषु स्त्रीपुंसयोः । ततः° M. M. 17, 1 इत्यादौ भूमिकायां स्वरूपविपर्यासेन रङ्गोपचरणात् ॥ 22 ॥

पर्यायादिषु । वर्णिकाभिः किमाभिः । किमेतैर्बहुभिर्वर्णनैरित्यर्थः । आदिशब्दादर्हणीवृत्तिषु [sic] । वर्णयितरि । अहं तव वर्णको भवामि ॥ [गणिका] इभ्याम् । ग्रामेषु परिजनेषु गणिकामाहूय ययौ ॥ [गणक] दैवज्ञे । K. V. 9,6 ॥ 23 ॥

[कलङ्क] अपवादे । न जाने कोऽमुष्मिन्रघुकुलकलङ्के कविरभूत् ॥ 24 ॥

[पृथुक] भक्ष्ये खाद्यविशेषे चिवरी इति भाषया प्रसिद्धे खलभृष्टे ॥ [आलोक] दर्शने । Me. 82 ॥ 25 ॥

[नालीक] अब्जे । विधुतेनापि॰ Mh 3, 52 ॥ [पुलाक] तुच्छ॰ । Sp. 4150 संक्षेपे । पुलाककारी विपुलाशयः स्यात् । भक्त॰ । स्थालीपुलाकन्यायेन ॥ 26 ॥

[करक] कमण्डलौ नालिकेरास्थिभवे । करककरः जगाम मस्करी ॥ करककुसुमताम्र इत्यादौ दाडिमे । करिका मद्यभाण्डं प्रसिद्धम् ॥ 27 ॥

[करङ्क] करङ्कशेषानतारित्यादौ मांसरहिते ॥ ताम्बूलादिभाजने । आजुहाव च करङ्कवाहिनीम् ॥ 28 ॥

[वृश्चिक] राशिभेदे प्रसिद्ध एव । मदनिकायाम् । एता॰ Mh. 3, 91 । शूकप्रधानः कीटः कण्टकी क्रिमिः । गोमयाद्वृश्चिको जायते इत्यादौ ॥ [प्रतीक] मत्प्रतीकवाहीत्यादौ प्रतिकूले ॥ अंशे । नाममालाप्रतीकमपश्यम् c. V. K. I, 3, 6, C. । दीपे । आज्यप्रतीकज्वालाभिः शार्वरे शकलीकृते ॥ अङ्गं प्रतीकोऽवयव इत्यादावंशाभिप्रायेणैव c. AK. 148, 70 ॥ 29 ॥

[दीपक] दीपे । Su. 2490 ॥ 30 ॥

[कौशिक] गाधिजे । Ra. 11, 1 । उलूके । M. M. 176, 7 । गुग्गुलौ । अगुरु॰ Mh. 3, 29 । इन्द्रे । Śi. 1, 53 । आहितुण्डिके गारुडिके । उरग इव च कौशिकात्स बिभ्यत् ॥ [क्षुल्लक] के अन्ये [sic] राजानः क्षुल्लका इत्यादौ कनिष्ठादिषु यथायोगं योज्यम् ॥ 31 ॥

[पिण्याक] सिल्हके । पिण्याकगन्ध इव तुष्टिकृदत्र सोऽभूत् ॥ [वर्तिका] वर्तका शकुनौ प्राचामित्यत्र वार्त्तिकविकल्पेनेत्त्वस्मरणाद्वर्तकापि c. Pâ. 7,

8, 45, 8 ॥ [वर्तक] वर्तकक्षुण्णपाद इत्यादावश्वखुरे ॥ [सायक] शरे । Ra. 2, 31 । खड्गे । आकृष्य सायकमुपाद्रवदेकवीरः ॥ 32 ॥

[व्यलीक] कामजे दोषे । मेहे [sic] न गोत्रस्खलितव्यलीकम् ॥ न किंचिदूचे किल स व्यलीक इत्यादौ विलक्षे । विलक्षः सलज्जः । अप्रिये । मया॰ Mh. 3, 86 । विपर्यये । पृष्टो॰ Mh 3, 86 । रोगे । चिरं व्यलीकेन जगाम शान्तिम् । अकार्ये । सुजनो॰ Mh 3, 86 ॥ 33 ॥

[गैरिक] स्वर्णे । जगाल गैरिकं पाकात् ॥ [अलीक] त्रयेपि । Sp. 2606 ॥

[अनूक] इयोरपि । वरस्यानूकवृत्तानि प्रेक्ष्य कन्या प्रदीयते ॥ 34 ॥

[धेनुका] क्षुरिकायाम् । बन्धासिधेनुकैः॥ भक्तजनकामधेनुधेनुक इत्यादावुमायाम् । करेण्वाम् । आदाय वरधेनुकाम ॥ [कालिका] देव्याम् । विशेषः कालिकामते [sic] । नियतकाले निर्वाह्यो लाभः कालिकाख्या वृद्धिः । तया च कारि[ता] कालिका चेत्यादि नारदादौ । स्वर्णमले । विना निकषणं हेम्नः कालिका केन लक्ष्यते । मेघ॰ । Ra 11, 15 ॥ 35 ॥

[कारिका] यातनायाम् । सभा॰ Mh. 3, 18 । वृत्तौ । भंगोक्तकारिकेयम् [sic] । क्रियायाम् । कां कारिकामकार्षीः ॥ [कारक] भृत्ये । कारकेषु नताशौचम् । कारके [sic] । स कर्ता नाम कारकम् c. Kât. p. 497॥ [कर्णिका] कर्ण॰ Pâ. 4, 3, 65 इति कर्णभूषणे तालपत्रादौ । कर्णिकाकिरणवन्धुरितस्येत्यादौ ॥ 36 ॥

करिहस्ताङ्गुलौ पद्मबीजकोशयां च । स्थिता श्रीः पद्मे च भ्राम्यन्मधुपकर्णिके । स्त्रिया नार्यां गदे कर्णिका भगव्याधिरित्यायुर्वेदप्रसिद्धो गदः ॥ [वाह्लीक] कुङ्कुमे । वाह्लीक॰ Mh 3, 87 । हिङ्गौ । वाह्लीकार्द्रकसैन्धवैः सुरभिणी ॥ 37 ॥

[कौतुक] मङ्गलद्रव्ये । Ra. 8, 1 । कुतुके । कौतुकाक्षिप्तचित्तः ॥ [वालिका] सिन्दूरीचिकरानुवाह वहलप्रौढोन्मिषद्वालिकानित्यादौ श्लेषेण वालुकोर्मिकयोः ॥ 38 ॥

कङ्कणे । वालिकालंकृतश्रकोष्ठः ॥ [वालक] अङ्गुलीयकवैरयोः प्रसिद्धः ॥ [प्रियक] मृगभिदि । Śi. 4, 32 ॥ 39 ॥

[उदर्क] उत्तरकाले । सुखोदर्का वनभुवः । उत्तरकालिके फले । कुशलोदर्कं तर्कयामि ॥ [मेचक] शिखि° । मेचकिकुलकोलाहला । मेचकिनः शिखिनः ॥ 40 ॥

[गोलक] गुले । गुग्गुलुगोलकहिङ्गुवचाभिः । गुलं मस्तिष्कम् ॥ पिण्डे । भूगोलः ॥ [तिलक] त्रिरलोक्याम् । युगलकतिलकचकलकानि ॥ 41 ॥

विशेषके वृक्षभिदि च । Ra. 9, 41 ॥ [आतङ्क] निरातङ्कः पङ्क इत्यादौ तापे । आतङ्कः कुसुमायुध इत्यादौ द्वयोरपि । निरातङ्कः प° M. M. 195, 1 इत्यादौ भीरेव ॥ 42 ॥

[रेणुका] भार्गवाम्बायाम् । Bh. II, 37 ॥ [पुण्ड्रक] इक्षौ । स्फुरति च रुचिमत्ता पर्वणां पुण्ड्रके स्यात् ॥ [पुलक] मस्तरे श्लक्ष्णेदमविशेषे । पुलकमृष्टधौताम्बराः । क्रिमिभेदे । वर्त्मनां° Mh. 3, 61 ॥ 44 ॥

[कण्टक] क्षुद्र° । निष्कण्टकं राज्यमथो चकार । रोमाञ्चे । Ku. 6, 15 । तरोरङ्गे । A. S. 60, 4 । अत्र कण्टकं तीक्ष्णलतापर्व ॥ 45 ॥

[सरक] इक्षुशीधौ । वरतनुवक्त्रसङ्गसुगन्धितरं सरकम् । शीधुपाने । सरककेलिमत्ताः स्त्रियः ॥ [तारक] दैत्यभेदे । Ku. 2, 1 ॥ 46 ॥

[तारिका] देवीभेदे । तारिका भवसमुद्रतारिका ॥ [क्षारक] पिटकं भाण्डविशेषः । क्षारकाङ्कितकूर्परा इत्यादौ । कोरके । क्षारकैः कुसुमचापसायकैः । कोरकं मुकुलिका ॥ [जीवक] विषयविषहतानां जीवकस्त्वं पुराण इत्यादौ प्राणके ॥ 47 ॥

जीवकदर्शने सर्वचैतन्यवाद इत्यादौ क्षपणे ॥ [जीविका] द्वयोः । कां जीविकां बिभर्षि ॥ [पर्यङ्क] उभयत्रापि । यदैव पर्यङ्कतले विमुक्ते त्वमिष्टया भावनयापगूढः ॥ 48 ॥

[बन्धकी] इभ्याम् । बन्धकीनिकटमगमन्नृपतिः॥ [बन्धक] आधौ । न वृद्धिर्बन्धके नष्टे सर्वनाशे न रुद्धम् । विनिमयस्याप्यं वस्तुरूपमाधिः । बन्धकारिणि । संसारबन्धिका माया ॥ 49 ॥

[वार्धक] वृद्धसंघाते । वार्द्धकमतानुसारी न व्यापदमेति हन्त तरुणोपि । वृद्धत्वे । Ra. 1, 8 । वृद्धकर्मणि । तरुणोपि शास्त्रदृष्ट्या वार्द्धक एव प्रवर्तते प्राज्ञः ॥ [दर्शक] प्रतीहारे । दर्शक° Mh. 3, 47 ॥ 50 ॥

[स्थासक] चर्चायामुपलेपने । चन्दनस्थासकाङ्कः । हारभेदे । कुचयोः स्थासकमौक्तिकार्चिरामात् । बुद्बुदे । स्थासकायतिनिभेन हसन्ती नर्मदा ॥ [अंशुक] मलयज° K. Pr. 345, 5 । तथा । शुचिनी चीनांशुके बिभ्रतीत्यादौ शुक्लवस्त्रे c. V. Ś. III, 16 । शुक्लांशुकोपरचितं घनसारेत्यादौ वस्त्रमात्रे । उत्तरीये । Ku. 1, 14 ॥ 51 ॥

[मधुक] मधुका वन्दिनः केपि c. Śāśv. 453 इति शाश्वतोक्त्या वन्दिभिदि पुंलिङ्गः ॥ 52 ॥

[खनकी] *शिल्पिनि ष्वुनि c Pâ. 3, 1, 145 । खनकी* ॥ [*खनिका] जलाधारे । खनिका खनिका रथ्या प्रपा सत्त्वावरोहणम् । खनिराकरः खनिरेव* खनिका ॥ 53 ॥

[कार्मुक] चापे । झंकारः स्मरकार्मुकस्य किमपि c. K. Pr. 160, 4. A. S. 37, 7 । कार्मुकः कस्य न प्रिय इत्यादौ कर्मण्ये शक्तमात्रे च ॥ [कञ्चुक] निर्मोकवारवाणयोः । Su. 1219 । कवचे । संनद्धकञ्चुकोद्यद्वक्षसस्ते धनुर्धराः ॥ 54 ॥

[अलका] धनदपुरि । Ku. 6, 37 ॥ [अलक] क्षीकचे । Me. 88 ॥ [अनीक] रणे । सहस्र° V. K. 2, 1, 14, C. । सैन्ये । Ra 18, 9 ॥ [वञ्चक] उभयत्रापि । वञ्चकैरावृता—स्ते दुर्गमा वत भूभृतः c Mh. 3, 84 ॥ [अन्तिका] चुल्ल्याम् । न चुल्येदन्तिकास्थितम् ॥ 55 ॥

[विपाक] पचने । विपाके कटु शीतं च । स्वेदे । आमज्वरे विपाकं प्रयुञ्जीत ॥ देहस्य तस्याद्य विपाक एव इत्यादौ परिणाम उपचारात् ॥ [कृषक] फाले । लाङ्गलं कृषकाङ्कितम् ॥ [कनक] मातुलं धत्तूरबीजम् । स्वर्णे । Me. 74 ॥ [राजिका] रेखायाम् । अराजिके भूर्जपत्रे । आसुर्याम् । राजिकाः सर्षपास्तथा । आसुरी शाकविशेषबीजम् ॥ 56 ॥

[लुब्धक] शाकुनिके । किमिव° Bh. Ś. 73 ॥ [नायक] नेतरि मध्यमणौ च । H. Ch. 9, 10 । नाट्योत्तमपात्रयोः प्रसिद्धः ॥ 57 ॥

[खेटक] गिरिखेटकेत्यादौ ग्रामे । कांस्यधातुकृतखेटकं कटकमित्यादौ फलके । फलकं चर्म ॥ [पेटक] भाण्डे । कनकपेटक तस्करः ॥ [जालिक] जालेन चरति जालिकः । ऐन्द्रजालिकः । जाल्म व्याध । जालिकाकुटनक इत्यादौ धीवरे ॥ 58 ॥

[किञ्जल्क] पुष्परेणौ । किञ्जल्कपुञ्जे परिपिञ्जरमुत्पतीषु c Vik. Ch. 10, 11 ॥ [उद्रिका] भाण्डभेदे । नहि भवति पञ्चानामुद्रिकानां पुष्पो घटः ॥ 59 ॥

[विटङ्क] वितर्दिकायाम् । निर्विघ्नमङ्घ्रिनिकृता विटङ्काः । वलभ्याम् । यस्यां शशी निशि सुदङ्कविटङ्कलग्नः । उन्नते देशे । Kād. I, v. 4 ॥ [पिनाक] शूले । Ku. 5, 53 । धनुषि । Ku. 3, 10 ॥ 60 ॥

[जालक] जालके । Ra. 9, 68 । आनने विलसत् जालक जालाकृतिर्यस्य तं स्वैरं वनानिल आचचामेति तदर्थः ॥ क्षारके । Me. 95 । अभिजालक इत्यादौ मते । मर्कटे । जालक इव निवेशितस्तवः ॥ [जालिका] मुखावृतौ । तां जालिकापहरणे मद- न्यमीलत् ॥ [सेवक] सेवानीते । वद कोऽन्यः सेवकादधम. c. Sp. 4217 । प्रसेवे । वीणादि सेवकवियोगवशात्म सीदेत् । प्रसेवकः ककुभाश्च वीणाकुटम् ॥ [सूतक । सूतिका] मदे । धूप. सूतकनाशनः ॥ 61 ॥

सूत्यर्थे सूतिकायां सूतिका सूतका च । वा सू° Pā. 7, 3, 45, 10 इति विकल्पेनेत्वविधानात् । अथ गावो महिष्यश्च ब्राह्मणी चैव सूतिका इत्यादि लक्ष्यम् । जनने । तदाधिकृत्य सूतकं शौच कुर्वीत सूतकम् । रसे पारदे । सूतकं गन्धनृत्तिकारसेन संमृद्य ॥ [पुत्रक । पुत्रिका] शिल्पिभेदे । समयी साधकश्चैव आचार्यश्चापि पुत्रकः । दीक्षितो दीक्षणीयः शिष्यः ॥ 62 ॥

मा° Ku. 1, 29 इत्यादौ कृत्रिमादौ द्वयोः स्त्रीपुंसयोः स्त्रियां तु द्वैरूप्य पुत्रका पुत्रिका च । वा सूतकेति Pā. 7, 3, 45, 10 विकल्पेनेत्वविधानात् । पालिका° Mh. 3, 68 इत्यादौ लक्ष्यम् । अभ्रातृपितृकपुत्रीकृतायां कन्यायाम् । M. 3, 11 ॥ 63 ॥

[कुम्भिका] जलधान्याम् । प्रपां शीतलकुम्भिकाम् । वलनं क्रोडीकरणम् । नरकास्पदे । पच्यन्ते कुम्भिकासु ते ॥ [कुम्भक] प्राणरोधे । वे॰ Pr. P. 2। तथा । रेचकः पूरकश्चैव तृतीयः कुम्भकस्तथा ॥ [कुलक] श्लोक॰ । Kd. 1, 13 ॥ 64 ॥

श्रेष्ठिनि । कुलकः कुलवर्धनः । श्रेष्ठी शिल्पाजीवी प्रधानात् । श्लोकसंचयसाहचर्यात्सुगन्धद्रव्यसमूहेऽपि कुलकम् ॥ [क्रमुक] क्रमुकः फलेऽप्युपचारादिति नपुंसकं तु ॥ 65 ॥

[कैशिक] केशाश्वादन्यतरस्यामिति पाक्षिके ठकि केशसमूहे c. Pâ 4, 2, 48 । रागभेदः स्वरविशेषः । गीतविषयः । रचितकैशिकमध्यमभीरित्यादौ ॥ [पद्मक] हस्ति॰ । विकसत्पद्मकः करी ॥ 66 ॥

[सैनिक] सेनारक्षितरि । भूभृदर्जुन इवास्त सैनिकः ॥ 67 ॥

सेनासमवेतेषु योद्धृषु । Ra. 3, 61 ॥ [पुष्पक] नेत्ररोगे पुंसि प्रसिद्धः ॥ [पौष्पक] पुष्पाणि शिल्पमस्याः पौष्पिकी ॥ 68 ॥

[वातिक] रोगिणि । प्राक् पिबेच्छ्लैष्मिको मद्यं भुक्तस्योपरि पैत्तिकः । वातिकस्तु पिबेन्मध्ये समदोषो यथेच्छति ॥ मान्त्रिके । असुरविवरमिति वातिकैः H. Ch. 108, 5 c. A S. 47, 10 । मान्त्रिकोऽसुरविवरव्यसनी c. H. Ch. 47, 17 223, 4 ॥ [भावुक] कुशले । ददातु वो॰ K. Pr. 140, 11 ॥ 69 ॥

[रुचक] भूषाभेदे । स्वस्तिकाकृतिरुपमृष्य रुचकाः क्रियन्ते ॥ अधररुचक इत्यादौ ललामनि c. Kâd. 73, 1 । ललाम रत्नम् । अधररत्नमित्यर्थः । सौवर्चले कृष्णलवणम् ॥ [उण्डूक] अन्तरङ्गमान्तरावयवविशेषः । उत्करे केशोण्डुकादौ c. Vyutp. 139, 25 । फेनोण्डुकविपाण्डुकीर्तिलहरीनिर्धौतदिग्भित्तय इत्यादावुत्करेऽपि ॥ 70 ॥

[मल्लिका] दीपपात्रे । मल्लिकाङ्कितकरा विविशुस्ताः । शेफालिकायाम् । Ra. 16, 50 । वाद्यभेदे । मल्लिका झल्लरीध्वनिः ॥ [मोचक] मोक्तरि । तपसा पापमोचकः ॥ 71 ॥

तद्धेतौ मोचयितरि । भवपाशमोचक· ॥ [अम्बिलका] एवौषधिद्रव्यविशेषेष्वम्बिलकाशब्दः ॥ [पदिक] इयेपि । पदिकाः पदिका इवासते प्रभुकार्यायतमानसा रणे ॥ 72 ॥

[उल्मुक] इयेपि । उल्मुकेन द्रुमं भाय सकुचत्पत्रवपदम् ॥ [मड्डुक] वाद्यभेदे । Śi. 5, 29 । फलकमुष्टौ । Śi. 18, 21 ॥ 73 ॥

[खजाक] दारुहस्ते । एताः शिरोधृतखजाकविभूषणाङ्गयः प[रि]भ्रमन्ति शिवरात्रिमुखेष वृद्धाः । मन्थदण्डे । गोप्यः खजाकपरिकर्षणकम्पिताङ्गयो मथ्नन्ति मानसमल सहैव यूनाम् ॥ [पदक] पदा येतूम यमयोः । शिष्याणामिव मुक्तानां मान्यस्यास्त्रिवलीतटे । गुरुणा पदकेनेदमाङ्कित मण्डल महत् [c. H. Ch. 9, 10, C] । चरणक प्रतिदम् ॥ 74 ॥

[पादिक । पादिका] क्रीतादर्थे । मान्यः कामी विपणिसरणौ पादिकीर्वेशयोषाः स्वीकृत्योच्चैर्विलसति लसद्द्रव्यसर्वस्वपूर्णः ॥ उपानहि रक्तुर्येण पारतन्त्रतुर्भागेन स्वर्गादिविषे च । मता पुगारमजुषस्तारक्रियया विनुमतारस्य । जन्मप्रवृत्तयावे [sic] पादिकया चर्मपादिका नास्ति c. Mh. 2, 417 ॥ 75 ॥

[चालक] इयेपि । निर्धूतवीतमपि चालक० Śi 5, 47 ॥ [चन्द्रक] वर्ह्मद० । Śi. 5, 19 । तोयस्य० । Śi. 5, 40 ॥ 76 ॥

[मोदक] इयेपि । मुदितामोदकमुदितरवीन्दुकवलैकगृधुम् c. Mh. 3, 76 [कीचक] विराटस्य स्याला राजपुत्रभेदाः । सस्वनेषु वंशेषु । Ku 1, 8 ॥ 77 ॥

[सिंहिका] राहुमातृसिंहपोतिकयोः । K. Pr 335, 9 10 ॥ [लासिक] इयेपि । अधररसकरूप लासिक येन पीतम् ॥ 78 ॥

[इक्ष्वाकु] राजभेदे । Ra. 1, 72 ॥ [श्यामिका] कालिमनि । Ku. 5, 21 । स्वर्णव्याजे । Ra. 1, 10 । लोहमले । श्यामिकालिप्तहस्ताभा लोहकारा विभान्त्यमी ॥ 79 ॥

[गण्डक] उपधाने शय्योपकरणविशेषे खड्गाख्ये शागिनि च । शय्येव विन्ध्यवनभूः पृथुगण्डकश्रीः । छेदे । गण्डिकाभिस्त्रयेक्षोः ॥ शिखण्डिगण्डिकापद्मरागनगैरगानुजानकैरित्यादो रक्षाया छेदोपचारात् c H Ch. 24,6 ॥ 80 ॥

[क्षीतकिका] एते ओषध्यौ क्षीतकिकाशब्दवाच्ये ॥ [अश्मन्तक] चुल्याम् । अश्मन्तकान्तिकचलाचलकुम्भदासी । वृक्षे यमलपत्राख्ये । M. M. 305, 1 तृणभेदे । M 2, 43 । एवमित्याहुः शिम्बिसंबन्धात् ॥ 82॥

[जैवातृक] आयुष्मति । बालोस्तु जैवातृकः । चन्द्रे । राजीवजैवातृक. । जैनेरात्रिकन् [?] वृद्धिश्च c Un. 1, 81 ॥ 84 ॥

[पिप्पलक] शस्त्रीसीवनसूत्रयोश्चर्मकारे प्रसिद्धः ॥ 85 ॥

[लालाटिक] यः सेवकः कोपप्रमादनिह्नवाय प्रभोर्ललाटमेव पश्यति न च प्रभोः कार्याक्षमः कार्ये कर्तुमक्षमः अशक्तः स लालाटिकः । भावदर्शीति च पाठः। लालाटिकः सदालस्यप्रभुभावनिरीक्षक इत्यजयः c. AK. 290, 17, C. ॥ 89 ॥

[पुण्डरीक] व्याघ्रे । पुण्डरीकैः–हरिणैः ॥ 91 ॥

[प्रतिपादक] बोधके । शिक्षणां [sic] प्रतिपादकः । खट्वाया अङ्घ्रयश्चत्वारः । तदाधारे क्लीबे ॥ 93 ॥

[ख] स्वर्गे । तस्मिन्गते खं सुकृतोपलभ्यम् c Ri. 18, 21 । इन्द्रिये । M 5, 138 । आकाशे । Ku. 7, 49 ॥ [मुख] आदौ वक्त्रे च । Sp. 1311 । उपाये । नृपतिर्मन्त्रमुखेन संस्पृशेत् ॥ [शिखा] अग्रे । आरूढः स सुपर्वपर्वतशिखाम् । ज्वालायाम् Sp. 2497 । केकिचूडायाम् । Me. 101 । शाखायाम् । वृक्षशाखावलम्बिनम् [sic] c. Ri. 15, 49 । शिफायाम् । विटपिनां वातावधूताः शिखाः । शिफा कन्दः ॥ 94 ॥

[शङ्ख] निधौ । Me. 77 । ललाटास्थि । Ku. 7, 33 ॥ न खलु शङ्खधवल शङ्खपालकुल मलिनीकरोमीत्यादौ शङ्खपालशब्ददर्शनाद्भीमोपि भीमसेनवदित्यतः शङ्खपालाख्यो नागः शङ्खः ॥ दिनांशे । स शङ्खमात्रशेषेह्नि । कम्बौ । Ku. 1, 23 ॥ [नख] एवमिति नखौषधावली चेति तयेत्यस्त्रीस्वर्य. ॥ 95 ॥

[व्युङ्ख] मन्त्रे षडोंकाराः । मन्त्रषडोंकारम् । ते व्युङ्ख इत्युच्यन्ते । मनोज्ञे । दिव्यत्वव्यभिचारमेति न सखे व्युङ्खयमस्याकृतिः । मनोज्ञो व्युङ्ख इत्याकारोपि [?] ॥ [लेख] दैवतलेख्ययोः । सलेखवर्गस्य विमुखमाननम् ॥ [लेखा] नवलेखेत्यादि चन्द्रांशे । आभोगे । Ra. 7, 24 ॥ 96 ॥

[रेखा] व्याजे । Bâ. I, 16 । आभोगे । आसीत्° Mh. 2, 24 ॥ उल्लेख्ये । चित्रेपि° Mh. 2, 24 । अल्पके । Ra. 1, 17 ॥ [उखा] यज्ञभाण्डे । उखां सिकताभिः पूरयित्वा ॥ [शाखा] द्रुमांशे । Ra. 13, 24 ॥ 97 ॥

हस्तावयवे । पञ्चशाखेन पाणिना । अङ्‌ग्र्यवयवे । मुकुट° Mh. 2, 26 । द्वारावयवे । दृढतरशाखमिदं द्वारम् ॥ [सखि] मित्रे । Sı. 2, 36 । सहाये । Ra. 14, 87 ॥ [प्रमुख] आदौ । श्लाघ्याः कस्य न ते सन्तः प्रमुखप्रियभाषिण. । प्रधाने । Ku. 7, 71 । अग्रे । Ku. 8, 5 ॥ 98 ॥

[वैशाख] धानुष्क° । वैष्णवं° Mh. 3, 105 ॥ [गोमुख] लेपने । Sı. 3, 48 ॥ 99 ॥

[त्रिशिखा] शतोल्याम् । त्रिशिखायां सौवर्णप्रचारः । खनित्र्याम् । मुनिभिर्विशिखानिखातमृद्भिः । खनित्री मुनीनां मृदवदारणभाण्डं शस्त्रप्रायम् ॥ निधूडे । Ṛigv. 6, 75, 17 ॥ [विशाखा] राधा विशाखेति नक्षत्रे स्त्री । 'अत्र च स्त्रीत्व एकत्वे चामरसिंहेनोक्तम् c. AK. 19, 22 । विशाखयोश्चेति Pâ. 1, 2, 62 द्वित्वनपुंसकत्वं पाणिनिना । कृत्तिकासु विशाखासु मघासु भरणीषु चेति बहुत्वं स्त्रीत्वं च ज्योतिःशास्त्रे स्थितमिति लक्ष्यादनुसर्तव्यम् ॥ 100 ॥

[मयूख] त्विषि । माणिमयूखजातैः । करेषु रश्मिषु । Ku. 3, 65 । ज्वालायाम् । अभ्युद्गता° Mh. 3, 104 ॥ [शिलीमुख] उभयत्रापि । K. Pr. 26, 7 ॥ [अग्निशिख, °खा] भालं वह्निशिखाङ्कितं दधदित्यादावुभयत्रापि c Râj I, 2 । ओषधौ निघण्टुप्रसिद्धः ॥ 101 ॥

[सर्वतोमुख] जले । प्रभासे° Mh. 5, 9 । ब्रह्मणि । Ku 2, 3 ॥ [मकरमुख] मकराकारधारिणि जानुभागे च । H. Ch. 80, 13 ॥ 102 ॥

जानुभागे जलनिर्गमद्वारे च । हिमकरमहसैव निर्मितौ यौ मकरमुखप्रसृतामृतप्रवाहैः c. H. Ch. 25, 13 157, 15 ॥ [गो] स्वर्गे । स गोपतिर्व्यवधिघट्टनेन । इषौ । गोभि स विद्धकवचः । धेनुलक्षणे पशौ रश्मौ च । Sû 9 । लक्ष्यदृष्ट्या पशौ पुंसि । सुखं स्वपिति गौर्गडी c. Sp. 2135 । वाचि । Ra. 2, 59 । वज्रे । गोघातैनैव शैलेन्द्राः । दिशि । गोभ्यः समृतसद्विप्तः । नेत्रे । गोजलार्द्रितकपोततलास्ताः । भूमौ । Ra. 5, 26 । जले । गावो वहन्ति

विमलाः शरदि श्रवन्त्याम् ॥ *नपुंसकत्वं यत्किंचिद्दक्षिणजलविषयमुक्तं तदर्थयुक्तम्* ॥ 103 ॥

[सङ्ग] श्लेषे । Ku. 1, 53 । रोधे । Ra. 2, 42 ॥ [भग] एतदर्कयोनिर्वर्जितं भगवानित्यत्र भग्नविषयमेव व्याख्यानमर्हति ॥ 104 ॥

[मृग] मृगीदृशामित्यादौ कुरङ्गे स्त्रियामपि । पशुमात्रे । Ki 6, 34 ॥ मृगपति॰ H. Ch. 87, 6; Su. 622 इत्यादौ पशुमात्र एव ज्ञेयः । ये त्वेवमादौ हरिणपर्यायं मृगशब्दं मन्वाना दृष्टैणीरेणपतिरित्यादि प्रयुञ्जते । ते नाहं॰ Bh. Ś. 66, Su. 995 इत्यादिवत्सामान्ये शेषाणां स्वीकार इत्यदूरविप्रकर्षे समर्थयन्त इत्याहुः ॥ 105 ॥

[सर्ग] स्वभावे । सर्ग एव महतामविक्रियः । निर्मोक्षे । सुवृष्टिसर्गादिव सस्यसंपदः । निश्चये । Ra. 3, 51 । अध्याये । Kd. 1, 14 । अध्यायः परिच्छेदः । सृष्टौ । Ra. 10, 43 ॥ 106 ॥

[भोग] पालने । राजानो भोगिनो वैद्याः । भोगो पालनं विद्यते येषामिति व्युत्पत्त्या । अभ्यवहारे । Sp 4637 । पणस्त्रीनिर्वेशे । पण्यवनिताभोगैः ॥ वित्ते भोगप्रत्यययोः c. Pā 8, 2, 58 इत्यत्र वित्ते उक्तः । सुखे । Sp. 4631 । अहिफणकाययोः । तान्भोगिनः कुण्डलिनो वहन्ति c. Mh. 3, 359 ॥ 107 ॥

[योग] सन्नहने बन्धने । जटाहियोगाद्दचलोर्ध्वजूटः । उपाये । मार्गे योगवासनां रहस्यदुर्गस्य । ध्याने । Ki. 3, 23 । संगतौ । Ra. 1, 46 । युक्तौ । तस्या दृशोः कार्मणचूर्णयोगः । अलब्धलाभे । योगक्षेमार्थमीश्वरमधिगच्छेत् । भैषज्ये । योगेन रोगान्स निशम्हन्ति । विलब्धघातिनि शूरे । H. Ch 131, 1 ॥ 108 ॥

[मार्ग] मासे । मार्गबहुलपञ्चम्याम् । अन्वेषणेऽध्वनि च । सतां मार्गे मार्गो भवति यदि च । मृगमदे । शिलातले मार्गसुगन्धिनि स्थितः ॥ अदृष्टेनापि मार्गेण मार्गेणैव व्यवेधत इत्यादौ यौगिकत्वान्मृगसमूहेऽपि ॥ [नाग] गजे । Ku 1, 36 । विगलन्नागवेटक [?] इत्यादौ सीसकरङ्गयोः । रङ्ग त्रपु । *ज्योतिःशास्त्रे करणभेदेऽपि* ॥ 109 ॥

[पूग] पूगीफलमित्यादौ स्त्रियामपि ॥ [राग] क्लेशादिके । रागद्वेषौ मनुष्यस्य स्वादितारौ वृकाविव c. Sp 2350, Kāś. Pā 5, 3, 115 । सङ्गे । रागः

प्रतिष्ठां हृदये करोति । पानके । तर्षोपकर्षं रागेण गमितः । लौहित्ये । Sp. 5857 । आदिग्रहणाल्लाक्षादिद्रव्याणि गान्धर्वविद्यया भिन्नषड्जादयोऽपि ॥ 110 ॥

[युग] यानाद्यङ्गे काष्ठविशेषे । Ra. 3, 34 । युग्मे कृतादिषु च । H Ch. 50, 8 । चतुर्हस्तप्रमाणे । विचरेद्युगमात्रदृक् । पृथु त्रिषु नपुंसकम् ॥ [खग] शरविहगयोः । खगपीतासृजो योधाः । अर्के । खगमयूखैररुणिताः ॥ 111 ॥

[लिङ्ग] प्रकृतिबुद्धौ । लिङ्गा॰ Mh. 2, 46 । चिह्ने । K. K. S. 1, 42 ॥ व्यक्तौ स्त्रीपुंनपुंसकादौ च । शिवमूर्तिभेदे च लीनं गमयतीति पृषोदरादिः ॥ [अङ्ग] उपकारिणि । अङ्गेनातिप्रसङ्गेन । उपाये । सर्वाङ्गमाराधितशंकरस्य । गात्रे । Ku. 3, 23 । अधिकृते । Pa. 2, 3, 20 ॥ 112 ॥

[रङ्ग] नृत्तस्थले । M. M 8, 1 । युद्धस्थले । संग्रामरङ्गे हतः । संग्रामो युद्धम् । भूमौ तूपचारात् स्थलशब्दः स्थानपर्यायः । रागे लौहित्यादौ । पञ्चरङ्गः कुरङ्गः । त्रपुणि । रङ्गस्य तु पलान्यष्टौ ॥ [शार्ङ्ग] धनुर्मात्रे । Ra. 4, 62 । विष्णुचापे । Me. 107 ॥ 113 ॥

[शृङ्ग] स्वाम्ये । शृङ्गारूढविभूतयः । स्वाम्यं प्राधान्यम् । अद्रिकूटे । Me. 14 । पत्त्राङ्गे । Ku. 3, 36 ॥ [भाग] भाग्ये । महाभाग रमणीय एव वः संनिवेशः c. M. M. 57, 5 । एकदेशे । Ku. 3, 59 ॥ 114 ॥

[भङ्ग] भेदे । M. St. 14 । ऊर्मौ । रङ्गभङ्गां स गङ्गाम् । भक्तौ विच्छित्तौ । Vik. 115 । कौटिल्ये । Śi. 7 । भये । संसारभङ्गेन तरङ्गिताङ्गः ॥ [वेग] प्रवाहे । बाष्पो॰ Mh. 2, 47 । जवे । Ku. 2, 25 ॥ [भङ्गि] भक्तौ विच्छित्तौ । K. Pr. 222, 2 । तरंगे । Me. 60 ॥ चीनांशुकं भङ्गियुतं दधान इत्यादौ तरंगोपचारात् । भक्तिरत्र विभागवर्त्मनि वेशपर्यायो विवक्षितः ॥ 115 ॥

[भर्ग] भास्करे । S. P. 10 ॥ [वर्ग] पक्षे द्वभये [?] । भार– स्ते वि– नकवचा –ि वर्गाः सहेलम् । कवर्गो भूवर्ग इत्यादौ पक्ष – – । समूहे । Ku. 7, 2 ॥ [त्याग] त्यजने । Ra. 12, 10 । दाने । Ra. 1, 22 ॥ 116 ॥

[वङ्ग] त्रपुणि । वङ्गपत्त्ररचनाविचित्रिताः । राजनि पुंसि । वङ्गो भङ्गं गमितः । नरेशतत्पुत्रयोः पुंभूम्नि । Ra. 4, 36 ॥ [भृगु] प्रपाते । आत्मानं

घातयेयस्तु भृगुरण्यनशमादिभि [sic] । मुनौ । वन्योसौ भृगुनन्दन । तत्पुत्रे पुंसि । भृगौ च जामदग्न्य [?] ॥ 117 ॥

[तुङ्ग] पुनागो नागकेसरवृक्षभेद । तुङ्गात्मनां॰ Sa. 250 तत्र तुङ्गा इत्यादावुच्चे त्रिषु । अत्र तु तुङ्गेति स्त्रियाम् ॥ [फल्गु] असारे । अफल्गु नित्त श्वनरद्विजेभ्य । मोघे त्रि सारे । अफल्गु फल्गु भाषसे । काकोदुम्बरिका ओषधिभेद । तस्यां तु पुंसि c Mh. 2, 35 । सीरीरवदराकोसवल्गुदेल्मातकोद्भेव [sic] इत्यादौ पुंसि ॥ [इङ्ग] इङ्गिते । इङ्गो न ज्ञायते मुने । अभिप्रायसूचकव्यापारे पुंसि ॥ 118 ॥

जगति । इङ्गमङ्ग सफलीकृतं त्वया ॥ [रक्ताङ्ग] अङ्गारके । रक्ताङ्गे पञ्चमस्थे ॥ [आशुग] वायौ । आशुगापहतपुष्पसतति॰ । विशिखे । तीव्रघातिनममुम्बराशुगम् ॥ [भुजग] शिङ्गे विदग्धकामुके । महानयं भुजंग आसीत् c H Ch 67, 13. 97, 3 Vas 273, 3 । सर्पे । M. M. 196, 6 । स्त्रियां तु भुजगी ॥ 119 ॥

[आयोग] गन्धमाल्योपहारे । आयोगयोगविहितारिलदेवपूजः । व्यापृतौ । आयोगो रथकर्मणि ॥ [पराग] कौसुमे रेणौ । परागपटलीपटीनमृङ्गारली । स्नानीये । परागोद्वर्तितैरङ्गै । आदिशब्दारद्दवासादौ । दृष्टा केशरगोपरागहतये- त्यादौ रजोमात्रेपि ॥ 120 ॥

[कलिङ्ग] शाकभेदे । कलिङ्गे चारुचि—टम् । देशे । Ra. 4, 38 ॥ [सारङ्ग] चातके । Me 21 । हरिणे । Sp. 778 ॥ 121 ॥

[पतंग] शालिभेदे । पतगास्तपनीयाश्च ये चान्ये शालयः शुभा । शलभे । Ku. 3, 64 । सूर्ये । Śi 9, 18 ॥ [निषङ्ग] सङ्गे । गहनवननिषङ्गो मोक्षते [sic] न कस्य c. Mh 3, 113 । तूणे । Ra 3, 64 ॥ 122 ॥

[वराङ्ग] मस्तके । गङ्गां वराङ्गे दधत पुरारेः । रत्ने । वराङ्ग॰ Mh 3, 120 ॥ [प्लवग] कपौ । प्लवगसैन्यमु॰ V. K. 2, 1, 13, C. ॥ 123 ॥

[प्रियङ्गु] कङ्गौ लताभेदे । प्रियङ्गुश्यामाङ्गः प्रकृतिसुभग ॥ [निसर्ग] निर्माणे । जगन्निसर्गसंहारकारक परमेश्वरः । स्वभावे । Śi. 1, 8 ॥ [पुनाग] उभयत्रापि । विभूषितकुलोद्यानस्त्व पुनाग ॥ 124 ॥

[विसर्ग] उभयत्रापि । विहितरसविसर्गः साधुशब्दैकपात्रे ॥ [उत्सर्ग] सामान्यविधौ । Ku. 2, 27 । प्रचारे पुरीषादित्यागे । उत्सर्गे मानमाचरेत् [?] । त्यागे । Me 19 ॥ 125 ॥

[समङ्गा] मञ्जिष्ठायाम् । रङ्गरसमङ्गारुचिः ॥ [उद्वेग] खेदे । महानुद्वेगोयं शिशिरकिरणे यत्किल मलम् । उभयत्रापि । आत्मानमेव जनयत्युत्सर्व [sic] उद्वेगबहुलोयम् ॥ 126 ॥

[त्रिवर्ग] धर्मकामार्थेषु । Su 2919 । स्थानवृद्धिक्षयेषु । तेषां सा विलसत्रिवर्गविषया सन्मन्त्रिणां शेमुषी ॥ [अभिषङ्ग] पराभवे । Ku. 3, 73 ॥ 127 ॥

आक्रोशे सवेगे । कोपाभिषङ्गविगलत्सकलाङ्गसंधिः । शापे । चचाल तस्मादभिषङ्गभङ्गात् ॥ [अपवर्ग] क्रियाफले । Ki. 1, 14 ॥ [उपराग] उपरक्तौ विधुंतुदे राहुभेदे च । रत्युपरागवशा— निर्भेदमुपैति का गणना तु स्फटिकमणेः ॥ 128 ॥

व्यसने । द्वेषोपरागकलुषीकृतमानसस्य ॥ [उपसर्ग] त्रयेपि । तुहिनोपनिपातैरप्यस्खल — — संधिनि । विद्वानिदपसर्ग—ां ये काव्यं तु कवेरिव [?] ॥ 129 ॥

[उपयोग] भोगे । मासोपयोगात्स सुखी जीवत्यब्दशतत्रयम् । विषामहणे । आप्यातोपयोगः [sic] ॥ [कथाप्रसङ्ग] द्वयेपि । Ki. 1, 24 ॥ 130 ॥

[ओघ] वृन्दे । Śi 1, 18 । अम्बुवेगे । Ku. 2, 25 ॥ [अघ] दुःखे । हन्त्यघं विपदुद्भवम् । अहसि पापे । Śi. 1, 26 । व्यसने । अनघापि हि संभयक्रमे गर्गग्निपेतनाय [sic] वल्लरी ॥ [लघु] अल्पे । ये गुणा लङ्घने प्रोक्तास्ते — — लघुभोजने । इष्टे । Ra. 11, 12 । असारे । Me. 20 ॥ 131 ॥

[अर्घ] मूल्ये पूजाविधौ च । Ku. 1, 58 । तम॰ Śi. 1, 14 इत्यादौ पूजोपकारके द्रव्ये प्रचरे [sic] चेति शेषः । यथा कालिकाः कलयोति [sic] नूतनविकासिनीर्मधुलिहामर्घः । इत्यादौ ॥ [परिघ] आयुधे । भुजपरिघरगमहणम् [sic] । घाते । Ra. 11, 85 ॥ 132 ॥

[प्रतिघ] द्वेषे । उद्दामप्रतिघानलप्रतिहतप्रज्ञ । शत्रौ । तस्य निष्प्रतिघभावनाविधिं तन्वते ॥ [निदाघ] ग्रीष्मे । Su. 1693 । स्वेदे । निदाघमम्भो मवता-म— —म् । तापे । बहलनिदाघग्लपितैः । तापके त्रिषु । Śi. 1, 24 ॥ [अमोघा] पाटला लताभेदः [?] ॥ 133 ॥

[प्राच्] दिशि । प्राचीबालविडाललोचनदशा [रुचां ?] जातात्त्वपत्रं [sic] ककुप् । देशकालयोः । Sū 12 । आदिग्रहणेन प्रत्यगुदगवागित्यादयः ॥[त्वच्] वल्के । Ku 1, 7 । चर्मणि । Ra. 3, 31 । त्वच सुगन्धद्रव्यभेदः । खलापत्र त्वचो वंश इत्यादौ [sic, c. Mh. 1, 7] । एष्वर्थेषु अकारान्तस्त्वचशब्दोपि ॥ [वाच्] वाण्याम् । Śi 1, 25 । वाचके । Ra. 1, 1 । उभयत्रापि । इत्यत एव वागलंकाराः केचिदुदाहृताः c. Kd 2, 7 । वागलंकाराः शब्दालंकारा अर्थालंकाराश्चेत्यर्थः ॥ 134 ॥

[रुच्] दीप्तौ । नाभीसरोजस्य रुचं जहार । उभयत्रापि । Ra. 8, 94 ? ॥ [कूर्च] मर्मभिदि । तस्योर्ध्वं ह्यङ्गुले कूर्चः [?] ॥ परिहतकारे कुचीकूर्चाकृता इत्यादौ दम्भे दृष्टमन्यत् [sic, c Mh. 2,56] ॥ 135 ॥

[शुचि] पावके । शुचिज्वालाजालाविलजलधिः ॥ 136 ॥

मासि आषाढे । Ku. 5, 20 । अमात्येऽनुपधे परीक्षिते । व्यवहारान्नृपः पश्येद्मन्त्रैः शुचिभिः सह c. M. 8, 1 । धर्मार्थकामभयमुखेन सचिवपरीक्ष [sic] तामतिक्रान्तोऽनुपधः । यत्कौटिल्यः । उपधाभिः शौचाशौचपरिज्ञानममात्यानामिति ॥ [रुचि] इच्छायाम् । M. St 7 ॥ 137 ॥

[अर्चा] आकृतौ प्रतिमायाम् । आभ्यां लिङ्गार्चितः शंभुरर्चायां भवता पुनः ॥ [काच] शिक्ये । आदाय काचमथ पान्यजनः प्रतस्थे । शिक्यं रज्जुयन्त्रम् । मृद्भेदे । Bh S. 3 । मृद्भेदो धातुविशेषः । यत्पकाचा [?] घटिकादिविकारः ॥ [सूचा] व्यञ्जने । सूचामपि नो ‒ ‒त् । अभिनये । अथ सूचाक्रमोपि ॥ [वीचि] स्वल्पेऽन्वेष्यः ॥ 138 ॥

[चर्चा] देव्यां चण्डिकाभेदे । चर्चाव्रत सुचिरं सचिर विचार्य ॥ [नीच] उभयत्रापि । Sp. 2606 ॥ [पिचु] पायौ । विज्ञानमेतत्पिचुवस्त्रनिर्गतम् । उपहासविषयमेतत् ॥ 139 ॥

[मोचा] कदल्याम् । मुमोच मोचारसम् ॥ [मोच] विसेक्षचोचं [sic] मोचेत्यादौ पालेवते फलविशेषे । मोचचोचदलैर्युक्तमित्यादौ द्वयेपि ॥ [काञ्ची] उभयत्रापि । या लग्नकाञ्चीविपर्ययेण कान्तिः N Ch. 1, 43 । द्वयेपि । काञ्च्यां करः पातितः ॥[प्रपञ्च] उभयत्रापि । विरचयपञ्चरचनाचतुराय तस्मै c Su 92 ॥140॥

[सकोच] विकासविपर्यये । इत्याशादर्शनाहितमहासंकोचा ॥ [विकच] द्रव्यभेदे निघण्टौ प्रसिद्धः ॥ 141 ॥

[तुच्छ] लानेल्पे च । तुच्छश्च पुच्छच्छटयेव वाचा [?] ॥ [कच्छ] गहने देशे । कूलकच्छस्थलेषु । तुन्याख्या ओषधी रागद्रव्यभेदः ॥ 142 ॥

[गुच्छ] स्तबके । तापिच्छगुच्छविहितैः ॥ [अच्छ] निर्मले । Sp 7001 । उभयत्रापि । प्रातरच्छजलबिन्दुधारिभिः ॥ [पिच्छ] विशदविपरीते गुणे । सपिच्छः स्तिमितो गुरुः [?] । लोमादि० Pâ. 5, 2, 100 । इति दर्शनात् ॥ 143 ॥

[अब्ज] धन्वन्तरौ । अब्जोपदिष्टैरगदैः स्थिरायुः ॥ [न्युब्ज] ˉज- मत्र चकारेत्यादौ [sic ; c Mh. 2, 70] । न्युब्जः कुशिरित्यादौ कुब्जेऽधोमुखे च ॥ [बीज] रेतसि । Ku 2, 5 ॥ 144 ॥

हेतौ । अस्ति किंचिन्मन्त्रबीजम् । अङ्कुरकार्ये । Ku. 3, 18 । अङ्कुरः कार्यो यस्य । अङ्कुरस्य कार्यमित्यपि च ॥ [द्विज] विप्रेण्डजे च । सत्यक्षो द्विजराज एषः । विप्रधात्रोपलक्षण तेन क्षत्रियवैश्ययोरपि ॥ [व्याज] दोषे । व्याजः सत्यं द्विजस्य यदि । दम्भे । Nag 1 । अपदेशे । Bi. I, 6 । अपदेशश्छलम् ॥ 145 ॥

[अज] ब्रह्मणि । Ku 2, 5 । विष्णौ । Ra. 10, 24 । ईशे महेश्वरे । जयत्यजः प० Mh. 2, 64 ॥ [व्रज] गोष्ठे । Śi. 2, 64 । अध्वनि । व्रजेषु सर्वेषु निरुद्धसञ्चरः ॥ [आजि] समे क्ष्मांशे । उपवनाजिममी नृपसूनवो जगुः ॥ [प्रजा] संततौ । Ra 1, 77 । जने । Ra. 1, 18 ॥ 146 ॥

[ध्वज] चिह्ने । Ku. 3, 62 ॥ [निज] स्वेऽपि । Śi. 1, 37 ॥ [गञ्जा] खनावाकरे । गञ्जाजातो मणिरिव शिशुः कृतसंस्कारचारुः । सुरागृहे । गञ्जासंजातमदः ॥ [गञ्ज] भाण्डागारे । गञ्ज० Mh. 2, 67 ॥ 147 ॥

[कुञ्ज] खमुखकुञ्जेभ्यो दे वक्तव्ययत्रति [sic] हस्तिदन्ते कुञ्जशब्दः c. Pâ. 5, 2, 107, 1 ॥ [गुञ्जा] काकचिञ्चिका रक्तिकाफलम् । पटहे । विरहिणीप्राणभञ्जनगुञ्जा इमाः ॥ [वणिज्] वाणिज्ये शिल्पकर्मणि । वणिक्पथस्थितः ॥ 148 ॥

[सहज] निसर्गे । विशेषतः सहजलङ्घनस्य कुमारीजनस्य c. H. Ch. 23, 4-6 । सहोत्थे भ्रातरि । सहजकालकूटशिक्षितक्रौर्येव लक्ष्मीः ॥ [सामज] हस्तिन्यपि । विस्फूर्जत्सामजस्वरैः ॥ 149 ॥

[बलज] क्षेत्रे । प्रत्यक्षमिक्षुबलजे क्षपितेक्षुयष्टिः । पूर्द्वारे । दृढधुर्बलजं बलाद्दलानि । वल्गुदर्शने भद्राकृतौ । सन्त्यास्ते साधवो बलजाः ॥ [अङ्गज] मन्मथे शोणिते च । अङ्गजरञ्जितगात्रा विलपन्वनितानाम् । पुत्रे । तस्याङ्गजोऽजनि जयन्तसमानसारः ॥ 150 ॥

[अहिभुज्] द्वयेपि । अहिभुजावृतचित्रपत्रशोभा ॥ [अग्रज] भ्रातरि । M. 8, 171 । विप्रे । अग्रजेभ्यो ददौ वसु c. Ra. 17, 17 ॥ [क्रिमिज] कौशेयं॰ AK. II, 6, 111 इत्युक्तया पट्टसूत्रे नपुंसकम् ॥ 151 ॥

[करज] नखे । Dhv. 229, 3 ॥ [अम्बुज] पद्मे । P. St. 8, 1 ॥ [द्विजराज] वीनां प्रवरो विप्रवरो द्विजामश्रेष्ठश्च । द्वयेपि । सत्पक्षो द्विजराज एषः ॥ 152 ॥

[धर्मराज] द्वयेपि [sic] । धर्मराज॰ । Mh. 4, 55 ॥ [ग्रहराज] द्वयेपि । अस्मिन्विग्रहराजे काले कश्चक्षुषामुदयः ॥ [जघन्यज] द्वयेपि । तर्कि॰ Mh 4, 54 ॥ 153 ॥

[ज्ञ] सूरौ । Ra 10, 56 ॥ [अज्ञ] मूर्खे । Sp 105 । अर्भके । जानन्नेवं परिणतवया अज्ञवद्भाससे किम् ॥ सति पादत्रये शास्त्रौ भिषजावत्र कारणम् । इत्युदाहरणम् । पूर्वसूत्रे सूरावत्र मूर्खे स्पष्टम् ॥ [प्रज्ञा] धियि । Ra. 1, 15 ॥ [संज्ञा] चिति चेतनायाम् । त्वग्भेदाच्छोणितस्रावाद्वा मांसव्यधनादपि । संज्ञां न लभते यस्तं विद्याद्गम्भीरवेदिनम् c. Mall. on Ra 4, 39, Śi. 5, 49 । नाम्नि । सर्वज्ञं तदुपज्ञमज्ञ इति तु ख्याता वयं संज्ञया । सूचनायाम् । Ku. 3, 41 ॥ 154 ॥

[सर्वज्ञ] शिवे । सर्वग सर्वेश शर्व सर्वात्मन् । बुद्धे । प्रणम्य सर्वज्ञमभीतिविभ्रमम् ॥ [दोषज्ञ] वैद्ये विदि पण्डिते च । बुद्धिगमलरोगदोषज्ञः । खले । गुणदोषौ दोषगुणौ दोषज्ञो वेत्ति नैव गुणी ॥ [क्षेत्रज्ञ] प्रवीणे । क्षेत्रज्ञः कुरुते, किंचिन्नाविचार्य हिताहिते ॥ 155 ॥

[कूट] मायायाम् । कूटयुद्धविकल्पेपि Ra. 17, 69 v.l । निश्चले । कूटस्थोक्षर उच्यते । यन्त्रे । Ra 13, 39 । मायाकैतवानृतानां बाहुल्येनैकार्थतामाहुः । राशौ । भक्तानामा॰ Mh 2, 83 । अयोघनः । अयःसंस्कारको माण्डविशेषः । सीराङ्ग दारुमयं यस्य लोके कूटमिति प्रसिद्धिः ॥ 156 ॥

हस्तिनखेदश्वशालानिःसरणमार्गे अवाचीने ॥ [घण्टा] किङ्किण्याम् । M. M. 159, 4 ॥ [त्रुटि] क्षणलवमुहूर्ततुटीत्यादौ कालेल्पे । संशये । त्रुटि मात्रे जीवे सपदि जतजे जातविभवे ॥ 157 ॥

[कोटि] अग्रेपि । Su. 2631 ॥ [जटा] मूले लग्नकचे च । कपिशाश्रितजटावल्कलाः कपिलाः c. H. Ch. 56, 5. A. S. 40, 1 ॥ [नट] पक्षोर्णो नडी च तृणवृक्षभेदौ ॥ 158 ॥

[व्युष्टि] फलं सस्यसंपत् । उभयत्रापि । व्रीहीणां व्युष्टिरिष्टेयम् ॥ [दृष्टि] ज्ञानाक्ष्णोः । K. K. S. 1, 3 । दर्शने नयनव्यापारे । तीक्ष्णाः क्षणं दृष्टयः ॥ [इष्टि] यागे । Ra 10, 4 । इच्छायाम् । इष्ट्युपसंख्यानवती Kâś. I., 2॥ [स्पष्ट] अत्रोदाहरणमन्वेष्यम् ॥ 159 ॥

[कट] शवे अस्तमारणे । मचलितकटपूतनोत्तालवेताल c. M. M. 182, 2 । कट इति श्रोणौ । कलिञ्जे । कटं करोति भीष्ममुदारं शोभनं दर्शनीयम् । कलिञ्जः कुनालक इति प्रसिद्धः । अविकटमित्यादौ भृशे संघाते । अवीनां कटः । अविकटः c. Pâ. 5, 2, 29 ॥ [कटु] रसे कृपणे ॥ तत्कटु० Pa. 1150 इत्यादौ तिक्तेपि । अकार्ये । कट्वाचारो हि दुर्जनः । मत्सरे । खलानां० c. Mh. 2, 81 । तीक्ष्णे । Su 692 ॥ 160 ॥

[चटु] प्रिचण्डे । अस्याश्चटुमर्दनैकनिरते । सद्गुणवर्णने । भूयो भूयः प्रियचटुशतैः प्रार्थ्यमानापि तैस्तैः ॥ [कष्ट] कृच्छ्रे । M. M. 183, 4 । गहने । कष्टं व्याकरणं कष्टं तपः ॥ [कृष्टि] कर्षे । Sp. 2463 । बुधे । येषामिष्टाः कृष्टयस्तेपि मन्ये ॥ 161 ॥

[त्वष्टृ] देवशिल्पिनि । Ra. 6, 32 । अर्के । सूर्योर्यमा भगस्त्वष्टा ॥ [पटु] चतुरे । Su. 692 । अरुजि । औषधविशेषयोगाभियतं पटुतां प्रयाति विकलोपि । अगुरौ लघौ । जीर्णान्ते पट्वूषभुक् । लवणे त्रिकटु त्रिपटु भेष्ठेत्यादौ नपुंसकम् ॥ 162 ॥

[दिष्ट] दैवे भाग्ये । Ra. 9, 79 । काले । कष्टैरनिष्टबहलैर्गच्छति दिष्टो विनष्टमतेः ॥ [कुट] कुम्भे । आहृतैः कुटकारकैः । गृहे । Sû. 2 ॥ [अट्ट] अत्यर्थे । सर्वस्वापहृतौ । हि कामुकजनस्याट्टायते कुट्टिनी । अट्टमत्यर्थमाचरतीति । गृहे । वितीर्ण० Ra. 16, 11 । सिद्धान्ने मण्डिकादौ अट्टस्थितोपचारादित्यर्थः । अत्यर्थवणिक्पथयोः । H. Ch. 50, 9 ॥ 163 ॥

[पेटा] दास्याम् । नखमुखपाटितपेटाकुचतटसंघर्षहर्षरभसेन । पेट इत्यादौ द्विलिङ्गायाम् । उभयव्यञ्जना पेटेत्युक्तत्वात् c. Kâś. Pâ. 2, 1, 65 ॥ [सृष्टि] सर्गे । Śa. 1 । स्वभावे । स्त्रीणां सृष्टिर्हि । चापलम् ॥ [पुट] व्याघ्रनखे । Ra. 17, 12 । अभिन्नमत्रस्तं यत्पुट तच्च रक्षार्थं बालाना गले क्रियत इति प्रसिद्धिः । ऊर्णामयः कार्पासो वा कङ्कण इत्यक्षराम्नातम् । करपुटमुकुटाटोपभुग्नोत्तमाङ्ग इत्यादौ हस्तादिसंपुटे ॥ 164 ॥

[मुष्टि] खड्गो मुष्टिनिनट इत्यादौ त्सरौ । विक्रये द्रव्यविशेषे पणः । यदाहुः । शाणं पाणितलं मुष्टिं कुडवं प्रस्थमाढकम् । नीवारमुष्टिपच इति वा c. Bâ. IV, 35. X, 92 । पाणिबन्धे । Sp. 4677 ॥ [पट्ट] पर्यन्ते । तथाष्टमीचन्द्रसहोदरोयं ललाममुक्तः किमलीकपट्टः । वस्त्रे कौशेये । घात्याघट्टितपट्टवस्त्रनिचया यान्ति द्रुत योषितः ॥ [घट्ट] शुल्कदेशे । अलिप्सूनन्तरङ्गांश्च स्वान्घट्टेषु नियोजयेत् । तरोपाये । घट्टान्तर्ह्नितजाह्नवीजलभराः सेभाश्वपारास्ततः ॥ [घटी] अरघट्टघटीयन्त्रन्यायादित्यादौ भाण्डे घटीशब्दः स्त्रीपुंसयोः ॥ 165 ॥

[घटा] गोष्ठ्यां सहृदयासनबन्धे । घटाबन्धे प्रविष्टैस्तैः । हस्तिपङ्क्तौ । विकटकरिघटाकवाटपाटनपटोः । घटनायाम् । एतदत्र घटामुपैति यत् ॥ [दिष्टि] परीमाणे द्वादशाङ्गुले । दिष्टिमात्रास्तु समिधः । आनन्दने प्रियनिवेदने । दिष्ट्या वर्धसे । कैश्चित्तु तृतीयान्तं प्रतिरूपमिष्यते ॥ 166 ॥

[त्विष्टि] आज्ञायां वेगे । विष्टिगामी । वेतनं भृतिः । करणं वैवस्वदाशास्त्रोक्तम् । विष्ट्या शतसहस्रं तु इत्यादौ । कर्मकृति भारिकादौ । विशान्तु विष्टयः शीघ्रं रुद्रा इव महौजसः c. V. A. 21, 27 ॥ [म्लिष्ट] अविस्पष्टे वचसि । रोगावृत० Mh. 2, 94 । म्लाने विच्छाये । म्लिष्टं चित्रममुत्र वासभवने वक्ति त्वदीयं यशः । केचित्त्वत्र वदनगताविस्पष्टत्वोपचाराम्लिष्टत्वमाहुः ॥ 167 ॥

[इष्ट] यज्ञाय दाने । M. M. 12, 2 । तेन क्रतुभिरिष्टं स्यात्सहस्रदक्षिणैरित्यादौ यागेपि ॥ [दृष्ट] ऐहिके इहलोकोपभोग्यफले । दृष्टादृष्टतरः साधुः । दृष्टौ नयनव्यापारे प्रसिद्धम् । ज्ञाते । दृष्टानि विप्रियशतान्यथ शीलितेयम् । अवतारिते प्रचारिते । Pâ. 1, 2, 7 ॥ 168 ॥

[खेट] ग्रामभेदे गहरप्राये । एतैः खेट० Mb. 2, 85 । मलेन्वेष्यम् । कुत्सिते । अरिखेटनिराकृते ॥ [रिष्ट] इयेपि । भवेन्न कस्यापि हि रिष्टमिष्टकृत् ॥ [घृष्टि] घर्षे । वृक्षैर्विभिन्नैरिभकुम्भघृष्ट्या । किरे । वनावनिं घृष्टिनिखातमुस्ताम् ॥ 169 ॥

[हृष्ट] वातवर्षप्रतिहते । शीतहृष्टवदनः सवेपथुः । विस्मिते । दृष्ट्वा कष्टं विधिविनिर्मितं हृष्टबुद्धिः स साधुः । हर्षिते संजातहर्षे । प्रियं० Mb. 2. 100 । एषु त्रिषु । रोमाञ्चविषये । हृष्टैर्लोमभिरेष रञ्जिततनुर्धत्ते कदम्बश्रियम् । केशेषु । दाहव्यापथ्यमनविधये क्लृप्तशीतोपचारैर्हृष्टाः केशा विरहदाखिनो धूमतां यान्ति तस्याः ॥ 170 ॥

[झाट] शुष्यज्जम्बीरझाटेत्यादौ गहने ॥ [सटा] सिंहकुन्तले । Su. 995 । जटायाम् । Ku. 8, 46 ॥ [मृष्ट] स्वादुनि । मृष्टान्नदाता तरुणाग्निहोत्री । शुद्धे । उन्मृष्टपाणिपादास्यो भुञ्जीतान्नं समाहितः । क्षान्ते । मृष्ट एकोपराधस्ते ॥ 171 ॥

[शिष्ट] साधौ । Ra. 1, 28 । खसिते । शिष्टमिष्टैः सहाभीयात् । विहिते । मम शिष्टाप्रतिहतम् ॥ [त्रोटि] पक्षिचञ्च्वाम् । त्रोटि० Mb. 2, 89 । वस्तुद्विधाभावे । कुचतटात्रोटिमापद्य हारः ॥ 172 ॥

[अरिष्ट] आसवे । अरिष्टमिष्टैः सह सेवेत । मृत्युसूचके लक्षणे । षण्मासिकमरिष्टं तत् । सूतिगेहे । Ra. 3, 15 । अशुभे । अरिष्टो जन्मकार्येषु वर्जनीयः प्रयत्नतः । अरिष्टाः सन्तु नः पन्थान इत्यादौ शुभे तद्दति च त्रिषु ॥ 173 ॥

दैत्यविशेषे । दुष्टारिष्टकठोरकण्ठदलनाः । अरिष्टैरिव मूर्तैस्तैररिष्टैर्वलितं गृहमित्यादौ काकेपि । लशुननिम्बफेनिलक्षीरवृक्षा आयुर्वेदप्रसिद्धाः ॥ [चिरण्टी] सुवासिनी गूढा गृहिणी वृद्धापि चिरण्ट्युच्यते । द्वितीयवयास्तरुणी स्त्री सर्वैव चिरण्टीशब्दवाच्या ॥ 174 ॥

[परीष्टि] परिचर्यायामन्वेषणे च । इष्टा परीष्टिः शिष्टानां दुष्टकर्मविपाटनी ॥ [उत्कट] इयेपि । उत्कटकरिकवाटपटुपाटनबद्धरतिः ॥ [कूपीट] उदरे । खतोद्भिन्नकूपीटपीठमकरोदन्धासुर यः शिवः । जले । कूपीटयोनेहृदियाय धूमः c. Ra. 7, 23 । भद्रचो° M. 9, 321 इत्याम्नायः ॥ 175 ॥

[विकट] उभयत्रापि । व्यादाय विकटमास्यम् ॥ [अवट] अवटतटा-

करघटितघटीत्यादौ कूपे । गर्ते । अवटाटनपटुगतिः । भ्रमणे । अवटातट्टसंकेतनिकेतनवमाश्रयम् ॥ [करट] कटु रटत्करटेत्यादौ काके ॥ 176 ॥

[चिपिट] खाद्यभेदे खलभृष्टादौ । पिधितविस्तृते मर्दितविपुले यथा चिपिटनास इति ॥ [अदृष्टि] अज्ञाने । अदृष्टिकलुषीकृते हृदयवारिधौ मज्जते । अदर्शने आन्ध्ये असौम्ये क्रोधाद्युपप्लुते अक्ष्णि च । विवेकाञ्जनदानेन ममादृष्टिं निवारय ॥ 177 ॥

[कवाट] इभगण्डे । Sa. 2461 । द्वारपट्टे । Ra. 3, 34 ॥ 178 ॥

[उच्छिष्ट] भुक्तशेषे । उच्छिष्टभोजी विप्रोऽसौ । क्षते । रेवतीवदनोच्छिष्टमदपूर्णपुटे दृशौ c. Si 2, 16; S. K. 72, 25 ॥ 179 ॥

[करहाट] देशभेदे वृक्षभेदे अम्बुजाङ्कुरे प्रसिद्धः ॥ 180 ॥

[शिपिविष्ट] दुश्चर्मणि चर्मरहितशेपसि पुरुषे ॥ [प्रतिशिष्ट] प्रत्याख्याते । प्रतियाणि° Mh 4, 63 । मैत्रीं प्रति प्रयततः प्रतिशिष्टदूत इत्यादौ प्रेषिते इत्योरपि विदु ॥181 ॥

[तुलाकोटि] उभयत्रापि । अमूल्यस्य मम स्वर्णतुलाकोटिद्वयं कियत् । इतीव कोपादातार्थ° Vik. Ch. 8, 8 ॥ [कोष्ठ] अन्तर्जठरे । कोष्ठे मृदुः । कोष्ठागार इत्यादौ कुसूले । अन्तर्गृहे । कोष्ठात्° Mh. 2, 103 ॥ 182 ॥

[काष्ठा । काष्ठ] दिशि दारुणि च । काष्ठावस्थितमाभयं ज्वलति ते तीव्रः प्रतापानलः । उत्कर्षे । Ku. 3, 35 । मर्यादायाम् । Ku. 5, 28 ॥ [कण्ठ] समीपगलयोः । Ku. 7,51 । शब्दे । Ra 8, 63 । समीपशब्दयोरत्र रूढिलक्षणया वृत्तिमाहुः ॥ 183 ॥

[ज्येष्ठ] ज्येष्ठे मासि निरभ्रेत्यादौ मासभेदे c. Mh. 2, 104 । वृद्धतमे । ज्येष्ठो भ्राता समः पित्रा M. 4, 184 । प्रशस्यतमे । वर्णज्येष्ठान्कुलश्रेष्ठान् ॥ [गोष्ठ] अङ्गने । गोष्ठेश्वर इव सेवकः ॥ 184 ॥

[निष्ठा] निष्पत्तौ । निष्ठां गतं तस्य तपो विलोक्य । नाशे अन्ते च । Râj 4, 637 ॥ [हठ] हयेऽपि । हठैरनुष्ठतो हठात् ॥ 185 ॥

[श्रीकण्ठ] देशभेदो हर्षचरिते व्याख्यातः c. H. Ch. 104 107 ॥ [अम्बष्ठ] संकरोद्भवे । M. 10, 8 ॥ 186 ॥

[प्रतिष्ठा] आस्पदे । Ra. 6, 21 । मर्यादायां शिष्टाचारे । धृतप्रतिष्ठाः क न सन्ति सन्तः । देवादिस्थापने । इष्टे प्रतिष्ठासमये पुरारेः । आदिग्रहणान्मदादौ ॥ 187 ॥

[कमठ] मानभिन्नभागविशेषः । कूर्मे । Su 36 ॥ [नीलकण्ठ] शिवे । Ku. 5, 57 । बर्हिणि । Me. 76 ॥ [कलकण्ठ] कलकण्ठपञ्चमरवेण शुश्रुवामित्यादौ पिके रूढः ॥ 188 ॥

[कुण्ड] पत्यौ॰ M 3, 174 इत्युक्तया जारजाते द्वयोः । परिमालकपादानामुत्सवे चोपयुज्यते । दर्वीवृसीपटलिकाकुण्डभाण्डकरण्डकमित्यादौ भाजने पात्रभेदे स्त्रीपुंनपुंसकेषु ॥ 189 ॥

वह्न्याधारे । क्रियाशक्तिस्तु वै कुण्डं ज्ञानशक्तिर्हुताशनः ॥ [क्ष्वेडा] वंशाङ्कुरे । क्ष्वेडाचर्वणतृप्तसिन्धुरवधूतर्षप्रहर्षापहः । सिंहनादे । एष॰ Mh. 2, 111 ॥ [क्ष्वेड] विषे शब्दमात्रे च । तस्य॰ Mh. 2, 110 ॥ 190 ॥

[विपाठ] इषौ । तत्र पेतुर्विपाठाः ॥ [मण्ड] द्रवे । मण्ड॰ Mh. 2, 124 । [काण्ड] तरुस्कन्धे । आदाय काण्डात्तरुमुज्जिहानम् । लतायाम् । Śi 5, 30 ॥ 191 ॥

दण्डे । दोःकाण्डकण्डूजुषः । बाणे । आसीद्वाघरमस्य शत्रुविजये कोदण्डकाण्डाहतौ । अर्वति कुत्सिते । Śi. 1, 38 c. Gan. 45, 12 । वर्गे । षण्डे तरूणां मृगकाण्डमेतत् । अवसरे । H. Ch. 60, 6 । वारिणि गवेषणीयम् ॥ [भाण्ड] अश्वाभरणे पर्याणादौ । भाण्डत्रासी हय॰ । पात्रविशेषे । Ch. I, 54 । तरीषु॰ Śi. 3, 76 इत्यादौ मूलवणिग्धनोपचारात् ॥ 192 ॥

[दण्ड] तुर्योपाये दण्डनायके । पतिमथ कुलनारी दण्डभीत्याभ्युपैति Sp. 3734 । राजबले । दण्डेन पीडयति शत्रुसमूहमेषः । लगुडे । Ku. 2, 23 । मथि मन्थकाष्ठे । AK. 2, 9, 53 ॥ [गुड] गोले वर्तुले पिण्डे । भक्षितो वाप्ययोगुडः ॥ 193 ॥

[पिण्ड । पिण्डी] संघाते । Sp. 4932 । मांसे । Ra. 2, 59 । पिण्डीमात्रोपहतवदनस्ताडितोऽपि प्रचण्डमित्यादौ मांसोपचारात् । कलेवरे । Ra. 2, 57 ॥ [गण्ड] विस्फोटे । समादिक्षत्यत्युच्चैः पिशितघनगण्डौ॰ Su. 3388 ॥ [मुण्ड]

के शिरसि । आस्वादयामि यदि रोहितमुण्डखण्डम् । मुण्डिते कुम्भके । M. 2, 219 ॥ 194 ॥

स्थाणौ । व्यालैरा॰ Mh. 2, 125 । शावलेयबाहुलेयखण्डमुण्डेत्यादावजातशृङ्गे गवि । अकृतचूडे । जटी मुण्डी शिखी वापि मुच्यते नात्र संशयः ॥ [खण्ड] शकले । खण्डेन्दुचूडामणिः । इक्षुभेदे । खण्डस्य षोडश पलानि शाशिम्रभस्य c. AK. 2, 9, 44, C. । शावलेयो बाहुलेयः खण्डो मुण्ड इत्यादौ स्फुटितशृङ्गके गवि द्वयोः । स्त्रियां तु खण्डेति ॥ 195 ॥

[शौण्ड] वृषभे । Bh. S. 88 । समर्थे । अक्षशौण्डः । मधुसक्ते । शौण्डः पिबति पानागारे ॥ 196 ॥

[रण्डा] विधवायाम् । पञ्चाक्षरी जयति रण्डिकया प्रयुक्ता ॥ [अण्ड] कठिने । खण्डी॰ Mh. 2, 108 । मुष्के । निरण्डास्ते हयाः शूराः । खगादिकोशे । M. 1, 44 । आदिग्रहणात् । अव्यक्तादण्डमभूदण्डाद्ब्रह्मेत्यादौ ब्रह्मकोशे ॥ [क्रोड] उरसि । Sp. 1969 ॥ मुकुल॰ Sā. 2, a इत्यादावुपचारात् ॥ 197 ॥

[पीडा] द्वयोरपि । Bh. Ś 56 । कृपा हि परार्थे दुःखानुभवनम् ॥ [नीड] स्थानमात्रे । स बद्धकक्ष्यः परनीडपीडने । तत्रागत्य॰ K. K. S 1, 61 इत्यादौ द्वयोरपि पुंनपुंसकयोः ॥ [नाडी] कायसिरायाम् । M. M. 158, 1 । नाले पद्मादिषण्डे । आसेदुरुन्नाडिनि पुण्डरीके । षट्क्षणे काले घटिकाद्वये । नाडिकाविच्छेदध्वनिरुदचरत् ॥ 198 ॥

[शुण्डा] सुरायां तत्पानमदस्थाने च । शुण्डायां॰ Mh. 2, 125 । वक्त्रैकदेशे चिबुके । शुण्डा॰ Mh. 2, 126 ॥ [गडु] कुब्जे । असौ गडुर्जानुनिविष्टहस्तः । पृष्ठगले । गडुलश्चापलमाचरत्यसौ ॥ 199 ॥

रोगे । यथेत्थमन्तर्गडुना कौर्यः स्यात्स्थायिनात्मना ॥ [चण्ड । चण्डी] ओषधिभेदे महेश्वरगणे च प्रसिद्धः । कोपने । Dhv. 77, 2 c. Vik. 130 । देव्याम् । चण्डश्चण्डीपतेरंशः । Mh 2, 134 ॥ [षण्ड] गोपतौ वृषभे । हालिकः षण्डमारुह्य । वहयादिसंचये । जम्बूषण्ड॰ Me 20 ॥ 200 ॥

[व्याड] व्यालास्ते° Su. 1007 c Bh. Ś. 83 इत्यादौ लडयोरेकत्वस्मरणात् सर्पे । मांसाशदो क्रव्यादे श्वसृगालादौ । व्याडैर्व्याप्ते वनान्तरे ॥ [इडा] इडामुदस्यत्क्रोड इत्यादौ भूमौ । इडाख्या गौः पयस्विनीत्युक्त्या गवि । वाचि । गीडादिडां नैव ददाति धीरः । अप्सरसि । ऐडः पुरूरवास्तत्र ॥ [प्रकाण्ड] तरुस्कन्धे । कण्डूयमानः सरलप्रकाण्डान् ॥ 201 ॥

[सपिण्ड] पुत्रे । सपिण्डः पितृदायादः । दायादे । एकाहस्तम ----- --तु वै पितुः ॥ [शिखण्ड] बर्हे । Ra 1,39 । चूडायाम् । Ra. 11, 5 ॥ [पोगण्ड] विकलाङ्गे । पोगण्डाः संभवन्ति ते । बालका षोडशाद्वर्षात्पोगण्डश्चाभिधीयत इत्युक्त्या बाले ॥ 202 ॥

[दृढ] शक्ते । उदीर्णे रागाग्नौ सुदृढघनमाश्लिष्यति वधूरित्यादौ c. Sp. 2596 । स्थूले व्यायते । कस्ते स्याद्दृढघातकस्य समरे प्रत्यक्षवर्ती रिपुः ॥ [व्यूढ] विन्यस्ते विपुलीकृते । अनूर्ध्वज्ञुर्व्यूढजानुर्जुहुयात्सर्वदा हविः Śāṅkh. Gṛihy. 1, 10 । संहते घने । Ra. 1, 13 ॥ [मूढ] जडे । मूढे नास्ति मतिः क्वचित् । तन्द्रिते अलसे । किं° Mb. 2, 128 ॥ [रूढ] अङ्कुरिते । निरूढव्रीहयः शष्पम् । लग्ने । Su. 1617 c. Sp. 4554 ॥ रूढे° Ra. 13, 73 इत्यादौ लग्नत्वोपचारात् ॥ 203 ॥

[बाढ] भृशेऽत्यर्थे । बाढमाविद्धकर्णः । प्रतिज्ञायाम् । ओं बाढं क्रियते भवद्भिरर्चितम् ॥ [लीढ] स्वादिते । लीढं मधुकरैर्मधु । श्लिष्टमीषद्व्यक्तम् । लीढमस्य व्याख्यानं जातमित्यादौ ॥ [गाढ] विलोडिते । नौभिर्विगाढां सरयूं विलोक्य c Ra. 14, 30 । दृढे । Pa. 3083 ॥ 204 ॥

[उदूढ] उदूढा [sic] धृतो विवाहितश्च । श्युनेन्वेष्यः ॥ [उद्गाढ] भृशे । Śā. 8 । कृच्छ्रे । निदाघोद्गाढसंताप° c. Su. 1693 ॥ [उपोढ] ऊढमात्रे । Sp. 1311 । समासन्ने । उपोढपाणि° c. Ku. 7, 4 ॥ 205 ॥

[आषाढ] व्रतिदण्डे । Ku. 5, 30 । मासे प्रसिद्धः । भूधरभेदेऽपि ॥ [आलीढ] श्लिष्टे । यत्सालीढं भाष्यम् । स्पृष्टे । Ra. 2, 37 । आस्वादिते । आलीढं मधुसर्पिषा सह कथम् । धानुष्कस्थानभेदे । Ra. 3, 52 ॥ 206 ॥

[अध्यारूढ] सहेवाके । अध्यारूढं तु तं विद्यात्स परीक्ष्यः प्रयत्नतः ।

वृष्ठगते उपरिस्थाने प्राप्ते । गगनमध्यारूढे सवितरि ॥ 207 ॥

[भ्रूण] द्वयोरपि । M. 8, 317 ॥ [बाण] बलिसुते । Kâd. I v. 2। देवभेदे । बाणलिङ्गे० Mb 2, 148 । बाणीबवाणी यदि कर्णगोचरेत्यादौ वाचि स्त्रियाम् । दासीकुरण्टको वृक्षभेदः ॥ 208 ॥

[कण] अल्पे । Ra 1, 85 । विप्रुषि । Su. 37, 7 । अतिसूक्ष्मधान्यांशे । Su. 2446 ॥ [कर्ण] ससारवारांनिधिकर्णधार इत्यादावरित्रे लोके खिडाशब्द-वाच्ये । श्रुतौ । Si 22 । राजभेदे । पङ्क्तिः कर्णो निपातितः ॥ 209 ॥

[गण] प्रमथे । Ku 1, 55 । सख्याभेदे । विवेक्तारो येषां दिशि दिशि गुणानां गणतया ॥ [पण] ग्लहे द्यूतार्थे धने । कोलिद्यूतपणीकृतो विहरता पूतः स विम्बाधरः । अशीतिः श्वेतिका. पण इत्युक्त्या श्वेतिकामाने वराटकपरि-च्छेदे । मूल्ये । दश कार्षापणाः पणः । कार्षापणे रूपकद्वये । नातिरिक्तोधिका-रोस्ति सार्धात्पणसहस्रतः । धने गयादौ स्वे बहुधन आपणिक इत्यादौ ॥ 210 ॥

द्यूतादौ कल्पिते सध्यर्थे मुद्रिकादिदाने । पणबन्ध० Ra. 8, 21 । पणो बध्यतेस्मिन्निति पणबन्धः संधि । बद्धमुष्टौ मुष्टिगृहीतशाकादिपरिमाणे । नासु शाकपणो रटन्न चलति द्वारान्धनी संततम् । भृतौ वेतने प्रसिद्धः । पण्यवनिते-त्यादौ ॥ [गुण] रज्ज्वामुत्कर्षे च । H Ch. 49, 2 e Sp. 7617 । आदौ यस्य गुणास्तत. किल च येत्यादौ तन्तुषु राजसाधर्म्यात् । मौर्व्याम् । Su. 2455। गुणाः खलु गुणा एवेत्यादौ द्वितीयो गुणशब्दः प्रधाने ० Su 2672 । गुणवति यौवनशालिनीत्यादौ रूपादौ द्रव्याश्रिते सर्वत्र । आदिग्रहणाद्बुद्ध्यादौ । कणादोक्ते सत्त्वे निविशत इत्यादौ लौकिके च शुक्लादौ । सूदे भक्तकरे । AK. 2, 9, 28 । धृतराष्ट्रे गुणप्रिय इत्यादौ e Mbh. 15, 1 । अत्र हि विरोधाभासे गुणशब्देन विराट-गृहे भक्तकरावलम्बी भीमसेनो विवक्षितः । इन्द्रिये । Bhag. 3, 29 ॥ 211 ॥

भागे । Ra. 2, 25 । भाण्डेष्वेप्यः । शौर्यादौ । Ra. 1, 22 । सत्त्वादौ । Kâd. I. v. 1 । सध्यादिके । Ra 8, 21 ॥ [क्षण] निर्व्यापारस्थितौ । किं न कुर्वन्ति सक्षणाः । कालविशेषे । Si 4, 17 । उत्सवे । क्षणे रक्ष्या कुल-स्त्रिय ॥ क्षणं० Śi. 1, 4 इत्यादौ प्रकरणमाहात्म्यादुक्तोत्सवे ॥ 212 ॥

[वर्ण] गुणे । Ra 11, 2 । लब्धो वर्णो गुणो यैस्ते लब्धवर्णा विद्वांसः ।

स्वगुणो॰ Śı. 16, 29 इत्यादौ तु स्पष्ट एव गुणे वर्णशब्दः । व्रते । Kı. 1, 1 । यशसि । अवर्णवादाङ्कुशमुद्दिधेन्न कः । शुक्लादिकेपि । दुर्वर्णतामेति च दुर्जनस्य N. Ch. 1, 14, Su. 168 । ब्राह्मणादौ । Ra. 5, 19 । विलेपने । वर्णितं मुखमेतस्याः । कुथायाम् । वर्णास्तरणोपविष्टः । गीतप्रसङ्गे । Ku. 5, 56 । रूपे । Ku 3, 23 ॥ 213 ॥

[स्थूणा] दारुमयः स्त्रीविशेषः सूर्मी यस्यां प्रतप्तायां गुरुतल्पगेन प्रायश्चित्तं चर्यते ॥ [तृष्णा] इच्छेपि । Sp. 4089 ॥ 214 ॥

[तीक्ष्ण] विषे क्लीबे । तीक्ष्णेन नीतः क्षयमित्यवैमि । आजौ । तीक्ष्णेषु शत्रुहननप्रयत्नस्य तस्य । लोहं शस्त्रम् । अभिसरे । यदि तत्र तीक्ष्णाः सञ्चरेयुः । अभिसरो जीवनिरपेक्षश्च । अभिसरो मरक युद्ध चेत्यन्ये । खरे । Śı. 2, 109 ॥ [मणि] अलिञ्जरो घटः । क्रमादपामपि मणौ पङ्कोदय प्रवर्धते । उच्चिष्टेत यथाकालं मलानां शोधनं प्रतीत्यादौ ॥ रत्ने । Sp. 4657 । अजागलस्तने । अजामणेरिवैतस्य जन्म जातं निरर्थकम् c Sp. 3120 ॥ 215 ॥

[कृष्ण] बीभत्सुरर्जुनः । कृष्णद्वैपायन इत्यस्य कृष्णशब्दस्य भीमोपि भीमसेन इति न्यायेन व्यासे प्रयोगः । अथ द्वैपायनशब्देनास्य चण्डखण्डीपतेरंशो मुनिर्द्वैपायनोस्तु वः । रथयोजितगोविन्दो रुक्मिणीकः सदा मुदे ॥ इत्यादौ दुर्वासस्यपि वर्तनात्कृष्णशब्देनैव व्यासवाचिना विशिष्यते द्वैपायनशब्दः ॥ वर्णे । कृष्णस्ते करपुष्करोदरतले खड्गः सदा जृम्भते । तम॰ V S. 4 इत्यादौ पापेपि मालिन्योपचारात् । द्रौपद्याम् । V. S. 22 ॥ 216 ॥

[कोण] वीणावादनोपायेश्रौ च । H V. 1, 9 । लगुडे । उद्दीर्णकोणप्रसादरविद्रुतस्य ॥ [शोण] नदे । हिरण्यवाहनामानं शोणमद्राक्षीत् c H. Ch. 22, 2 । लोहिताश्वे । शोणलङ्घितरणाजिरस्य ते ॥ 217 ॥

[प्राण] बले । भावात् [?] प्राणः कुतस्ते । वायुः शरीरस्थः प्राणः । समानोदानव्यानाश्चेत्युक्त्या । भ्रुवो॰ Bhag. 8, 10 इत्यादौ । असुषु जीवेषु । Bh. S. 102 ॥ [घृणा] इच्छेपि । चेतसि घृणा काये च यस्यानिशम् ॥ [श्रेणि] कुले सविदः । आवलौ । R. K. 1, 1 ॥ 218 ॥

[पार्ष्णि] पादग्रन्थेर्गुल्फस्याधोभागे । Ku 1, 11 । वाहिनीकटौ । Ra. 4, 26 ॥ [जिष्णु] शक्रे । जिष्णुना विजिते वृत्रे ॥ 219 ॥

[द्रोण] काकभेदे । द्रोणैराभितगह्वरे ॥ [द्रोणी] काष्ठाम्बुवाहिनी दीर्घ नौवाहनार्थं दण्ड· । गवाद्यन्नादिभाजने । सुरभिसलिलपूर्णां द्रोणीमवततार ॥ 220 ॥

नीलिनी ओषधिभेद. । गुहायाम् । कुर्याणो रुधिरार्द्रनखमुकरणैर्द्रोणीरियाद्रेर्नैशः ॥ [वेणी] नदीसुतौ । Me. 29 । केशकलापे । Ku. 2, 61 ॥ [उष्ण] त्रयेपि [sic] । अत्युष्णमुष्णाभिगमे हि देहादुष्णं समभुष्णमनाः स जिष्णुः ॥ 221 ॥

[अणु] अल्पे । Bhag. 8, 9 ॥ [चूर्ण] धूलौ । Me. 67 । क्षारभेदे ताम्बूलोपकरणे । न विना चूर्णं रञ्जयति ॥ चूर्णरञ्जितचलालकावलिरित्यादावधिवासके कर्पूरादिक्षोदकृते द्रव्यविशेषे नपुंसके बहुत्वे च । चूर्णानि वासयोगाः स्युरिति चामरसिंहः AK 2, 6, 134 ॥ 222 ॥

[आणि] अक्षस्य रथनाभिक्षिप्यकाष्ठस्यान्ते बन्धार्थं कीलक आणिः । आणीमाण्डव्य इत्यादौ । अश्रिः कोण· ॥ [रण] क्वाणे । कर्वन्ति० Mh. 2, 149 । मृधे । Ra. 12, 72 ॥ [क्षुण्ण] प्रहते । Ku. 2, 43 । दक्षे । क्षुण्णाः शास्त्रेषु सर्वेषु ॥ 223 ॥

[शाण] मानभेदे माषके । सुवर्णशाणं च लोमशसूत्रेण वेष्टयेत् । कषे । Su. 3457 । कषतेस्मिन्निति कषः कुरुविन्दाख्यो द्रव्यभेदः ॥ [स्थाणु] उभयत्रापि । तस्मै जगत्तरुध्वसस्थाणवे स्थाणवे नमः ॥ 224 ॥

[वरण] प्राकारे । प्रोत्तुङ्गवरणावृतः । स्वीकृतौ । कन्यावरणमिच्छन्ति । रोधे । कृतवरणान्यविमुच्य मारुतान् ॥ 225 ॥

[धोरणी] पङ्क्तौ । जलधरजलधाराधोरणीधौतमूर्धा c. Vik. Ch 13, 86 । वाहने युग्यभेदे सर्वस्मिन् स्थितौ नपुंसकलिङ्गे । धोरणं वाहनं पत्त्रमित्यमरसिंहः c. AK 2, 8, 58 ॥ 226 ॥

[ग्रामणी] नापिते प्रसिद्धः । श्रेष्ठे । Bh. III, 10 । ग्रामाधिपे । ग्रामणीदुहितृपालिते रते ॥ [हरिणी] हेमप्रतिमायाम् । हरिणीभिर्हतस्तम्भा भान्ति पूर्वं न देवता· । हरिणीर्ब्रह्मवर्चसकाम इत्यादौ हरितायाम् ॥ 227 ॥

[हरिण] पाण्डौ । हरिण° Mh. 3, 223 ॥ [विपणि] पण्याढ्या हट्टप्रदेशेन जनानां मार्गः । हट्टो वणिक्स्थानम् । द्वयेपि । पूर्णापणं विपणिनो विपणि विभेजुः c. Śi. 3, 24 ॥ 228 ॥

[ग्रामीण] ग्राम्ये । ग्रामीणैः पुनरध्वगस्य वसतिः° Sp. 3158 ।। [करेणु] इभ्याम् । Ku. 3, 37 ।। [द्रविण] बले । उपोढबाहु° Ra 18, 13 । धने । Bh. Ś. 5 ।। 229 ।।

[शरण] गृहे । प्रविशेदमिशरणमुद्धृते दक्षिणे करे । रक्षितरि । शरणमसि संश्रयो ह्यसि गतिरसि ।। [प्रेक्षण] वधे । प्राणप्रेक्षणकेतनेऽत्र विजने किं भीरु बम्भ्रम्यसे ।। [प्रमाण]हेतौ शुविनिमित्ते । प्रत्यक्ष चानुमानं च [sic] M. 12, 105 । मर्यादायाम् । राजानं मा च प्रमाणं कृत्वा यथस्याकुशलं पश्यसि । प्रमाणन्युदशादके शास्त्रे । पश° Mh 3, 204 । इयत्तायाम् । कियत्प्रमाणमुदकम् । प्रमातरि । साहित्यमाणिक्यविदः प्रमाणम् ।। 230 ।।

[करण] साधकतमे । सुभगः करणैर्मन्त्रैः । क्षेत्रे । ग्रन्थिपर्णकरणेषु विचेरुः । गात्रे शरीरे । Ku. 4, 5 । इन्द्रिये । Ra. 2, 11 । क्रियाभेदे । स्पष्टं [sic] करणं स्पर्शानाम् c Ath Prât. 1, 29 । चेतोहराणि करणानि गणाधिनाथा इत्यादौ नाट्यशास्त्रोक्ते । सवेशनं करणमेत्य विभेदि चस्थित्यादौ कन्दर्पशास्त्रोक्ते कार्ये । कायस्थकर्मणि लेख्यादौ । आक्षपटली समस्तकरणपरिवृतः ।। 231 ।।

[निर्वाण] निर्वृतौ । निर्वाणमेति न मनो विषयेषु सक्तम् । शान्तिमोक्षयोः । Ra. 12, 1 । इभमज्जने । निर्वाणमपि सरसीषु गजाधिपेन । शान्ते । Ku. 2, 23 ।। [इन्द्राणी] तथैवमिन्द्राण्यपि पार्श्वयोः स्त्रियाः समास्थितोर्वोः नियजानुयोजनादित्यादिलक्षण इन्द्राणी कामशास्त्रोक्तं करणम् ।। 232 ।।

[काकिणी] वराटके श्वेतके । असिधाराक्रयक्रीता वरमेकापि काकिणी । अशीतिः श्वेतिकाः पणः । तस्य चतुर्भागः c. 210 । मानभेदे प्रसृतिमध्ये । दरिद्रः काकिणीं दद्यात् ।। [सरणि] पङ्क्तौ । सरणिः पिपीलकानां निर्याता वर्षसूचनं कुरुते ।। अपवर्गसिद्धिनगरस्य सरणिरिव ते वधूरत इत्यादौ मार्गे ।। 233 ।।

[तर्पण] सक्तौ । पेयाः स्युर्लाजतर्पणाः । तृप्तिः सौहित्यम् । बृंहणं वातव्याधुद्देशेन स्निग्धौषधदानम् । पोषणे । कुर्याद्ब्राह्मणतर्पणम् । पित्राद्युद्देशदाने । आन्विकयासाः स्थलगो न कुर्यात्तर्पणं बुधः ।। [पारणा] व्रतभोजने । Ra. 2, 39 ।। 234 ।।

[पारण] कर्मान्ते । समीहितं संगरपारणेन ॥ [धर्षण] द्वयोरपि । अविरतधर्षणरसिकः खल इव वेदयाजनो जगति ॥ [दक्षिण । दक्षिणा] अनुकूले श्रद्धादेये च । Si. 14, 33 । ऋजौ । Ra. 1, 31 । निर्दिश्यमानविषय आनुकूल्यम् । आर्जवं तु सर्वविषयम् । दक्षिणदिग्भवे । Ku. 8, 25 ॥ 235 ॥

दिग्भेदे । M. 2, 52 । सव्यहस्ते । धर्मविदक्षिणं पाणिं नाधर्मीचे नियोजयेत् ॥ [अरुण] सांध्यरागे । Ra 5, 71 । सूर्यसूते । अरुणसारथिरेष समुद्गतः । दिवाकरे । Sp 562 ॥ 236 ॥

शोणे । परिरमणम° [sic] R K. 2, 23 । अव्यक्तरागे अस्फुटलौहित्ये ॥ [लक्षण] नाम्नि । Ra 6, 71 । चिह्ने । श्रीलक्षणोत्सङ्गविनीतवेशः ॥ [श्रवण] नक्षत्र° Kâd. 11, 13 इत्यादौ नक्षत्रेपि । श्रुतिकर्णयोः । Kâd I, v. 14, c Ujjv. Un. IV, 233 ॥ 237 ॥

[श्रवणा] श्रावण्याम् । श्रवणायां ददातु ये ॥ [धिषण । धिषणा] द्वयेपि । सुविमलधिषणो धिषण इव ॥ [वरुण] अप्पतौ । Ra. 9, 6 ॥ [हरण] यौतके सुदायादिप्राये आयाते वस्तुनि । सत्त्वानुरूपं हरणीकृतश्रीः c. Ra. 7, 29 v l ॥ 238 ॥

[निर्याण] निर्गमे । ततो° Mh. 3, 200 ॥ [कल्याण] द्वयेपि । त्वया वितीर्णे कल्याणमस्तु देव तदेव ते ॥ [सुवर्ण] सुवर्णस्य सुवर्णस्य सुवर्णस्य वरानने । प्रहितं तव रामेण सुवर्णस्याङ्गुलीयकमित्यादौ द्वयेपि तन्माने षोडशमाषके ॥ [ग्रहण] धने । द्विगुणं ग्रहणम् । सा राहुमूर्तिरिव न ग्रहणं जहातीत्यादौ द्वये वेश्यादिभाटके सोमादिग्रहे च ॥ 239 ॥

स्वीकारे प्रसिद्धः । पन्थां हस्तहतस्त्रियाम् । ग्रहणीकृतरिपुलक्ष्मीः । आदरे । Ku. 7, 35 ॥ [कङ्कण] मण्डलं यागाद्यर्थं नानावर्णो रेखासंनिवेशः । रक्षाकङ्कणबन्धबन्धुरकरैरित्यादौ सूत्रे ऊर्णादिमये रत्नाद्युपकरभूषणे ॥ 240 ॥

[कारण । कारणा] घातने यातनायां च । कारणोपहितमानसस्य ते कारणा निरयवह्निषु स्थिता । हेतौ । किं कारणं नु कविराज मृगा यतेत्से [sic] c. V A 11, 6 । करणे साधकतमे । भक्ति° Mh. 3, 188 ॥ [मार्गण] बाणे याचके च । Su. 2455 । मार्गणाभिः किमाभिरित्यादौ याचने स्त्रीनपुंसकलिङ्गः ॥ 241 ॥

[चरण] वृक्षादिमूले । चरणसेकविवर्धितवृक्षकः ॥ शिष्यद्वयेनेव नूपुरयुगेन वाचालितचरणा H Ch 9, 6 इत्यादौ मण्यङ्के पादे बह्वृचादिके शाखाविशेषे चरणशब्दः शाखानिमित्तकः पुरुषेषु रूढः ॥ [तरुण] तरुणारुणरागभाजीत्यादौ नूतने । यूनि । R K. 2, 22 ॥ [तरणि] अर्के नावि वा । दारिद्र्योदधितरणिः सरणिर्निःश्रेयसस्य नित्यमसि ॥ 242 ॥

[ब्राह्मणी] विप्रश्च विप्रा च तयोरीदृलिङ्गः ॥ [प्रवेणी] इयेपि । प्रवेणी मदनस्येव प्रवेणी कुसुमाञ्चिता ॥ [रोहिणी] नक्षत्रे । तां रोहिणीं विजानीहि ज्योतिषां मिन्नमण्डले [sic] c. V K 4, 2, 7, C । गवि । रोहिणीविपुलापीनस्तुतिसिक्तोटजाङ्गने ॥ 243 ॥

[दुर्वर्ण] द्वयोः । N. Ch 1, 14, Su 168 ॥ [भरण] वेतन जीविकाभरणं भृतिः पूरणम् ॥ [विषाण] पशुशृङ्गे । Ra. 9, 62 । इभदन्ते । Śi. 4, 63 ॥ 244 ॥

[प्रवण] क्रमनिम्नोर्व्याम् । प्रागुदक्प्रवणा भूमिः श्लक्ष्णा यागे प्रशस्यते । प्रह्वे । शंभोर्भक्तिप्रवणमुकुटा । अनयोस्त्रिषु । चतुष्पथे । प्रवणे चरन्ति भूताः ॥ [सकीर्ण] निचितं व्याप्तम् । अशुद्धे । सकीर्णे चरति काकपदेव काकवर्गः ॥ [इरिण] इयेपि । संसारे° Mh. 3, 182 ॥ 245 ॥

[रोहण] रोपणे । कामाव्रणरोहणं मृगदृशो बिम्बाधरस्यामृतम् । रूढौ । स्नेहरोहणमस्तु दुर्लभम् । रत्नसंभवहेतौ पर्वतविशेषे । साहित्यसिन्धुशिशिरांशुरदोषशाक्यसेवावदातमणिसंचयरोहणाद्रिः ॥ [धारणा योगिकर्मणि । पञ्च पञ्चलगर्तान्समीरणान्धारणाभिरभितो निरुद्धवान् । साम्ये ।] धारणायां स्थितो लोकः ॥ बुद्धिरद्भुतशतस्य धारणीत्यादौ धारके त्रिषु ॥ 246 ॥

[वारण] वृत्तिघाते । विषयाकृष्टमनसः शक्यते वारणं कथम् । वारके गजे च । Sp 227 ॥ [चारण] देवभेदे । सिद्धचारणगणैरधिष्ठिते । विटे । चारणगणैरारब्धहास्याकुले ॥ 247 ॥

[सारणा] स्वरसंस्थाने । रचयति परिपाकं सारणा गीतमार्गे ॥ [सारणी] अल्पसरिति । सारणी मन्थिपर्णम् ॥ [करुण] दीने निन्दाये । स्थिराल्पतारां करुणेन्दुमण्डलाम् c. Ra 3, 2, v. l. ॥ 248 ॥

[समीरण] वायौ । Ku. 3, 21 ॥ [आरोहण] सोपाने । आरोहणेषु॰ Mh. 4, 75 । उद्गमे । Ku. 1, 39 ॥ [आस्तरण] द्वयेपि । आस्तीर्णशालास्तरणेषु धन्याः ॥ 249 ॥

[विलक्षण] व्यर्थसंस्थायां निरर्थके चेष्टिते । दृष्टिर्विलक्षणतया तत्र शून्यमायमाख्याति । विदिलष्टे । सदसि तत्र बभूव विलक्षणा । अन्यस्मिन् तस्माद्व्यतिरिक्ते । मूर्खोपि साधुसपर्कोत्पणिताश्च विलक्षणः ॥ 250 ॥

[विहरण] व्यादाने विकासे । Pâ. 1, 3, 20 । मापणे देशाद्देशान्तरनयने । भर्मोविहरणं कुरुत । क्रीडने । वनविहरणलब्धप्रीतयस्ते मुनीन्द्राः ॥ [संसरण] प्राण्युत्पादे पुनर्भवे । तस्मिन्संसरणे विवेकविपदो यान्ति गतिं सज्जनः । असंबाधचमूगतौ असंकटे सेनागमे । एत॰ Mh 4, 91 ॥ 251 ॥

घण्टापथे राजमार्गे । यान्ति द्रुतं संसरणेषु योधाः ॥ [समुद्धरण] वान्ताने भुक्तोज्झिते । अस्मत्समुद्धरणलब्धधृतेस्तवैव गर्व. कथं वद सखे ननु निस्त्रपोसि । उन्नये उत्क्षेपे । देवः समुद्धरणधीरमतिः परेषाम् c V. A. 44, 21 । एतच्च उद्धरणापेक्षया चतुरक्षरमध्ये क्षिप्तम् । यद्वृत्तिर्द्वयोद्धरणमिति लोकप्रसिद्धिरिति पञ्चाक्षरमध्येपि द्रष्टव्यम् ॥ [आवरण] वस्त्रे आच्छादने च । *Ra.* 13, 8 *v. l.* । अजीर्णे अर्गले च । गुर्वावरणनिषिद्धा न दृष्टिर्भक्तेपि नारीणाम् ॥ 252 ॥

[प्रकरण] प्रस्तावे । प्रकरणकथितं वाक्यं भवति हि निष्पत्तये पुंसाम् । कीर्णे प्रक्षेपे । पुष्पप्रकरणरुचिरे ॥ [निरूपण] दृष्टौ चर्चायां विचारे च । उपरागस्य निरूपणं न कार्यम् ॥ [विदारण] लज्जायां भेदे च । हृदयविदारणकृद्भूत् ॥ 253 ॥

[परायण] आश्रये । Ku. 4, 1 । अभीक्ष्णे भर्त्सने चान्वेष्यम् ॥ [पारायण] समासङ्गे समादेलेपे । M. Ch. I, 14 । कार्त्स्न्ये । धातुपारायणादिषु c. Kâś. I., v. 1 ॥ 254 ॥

[प्रविदारण] द्वयेपि । बिभ्यति प्रविदारणात् ॥ [परिभाषण] सनिन्दोपालम्भे । बाला अपि प्रवर्तन्ते कृतेपि परिभाषणे । अनियमेन उक्तौ यो नियमस्तत्परिभाषणम् ॥ 255 ॥

[अधिरोहिणी] निःश्रेण्याम् । स्वर्गाधिरोहिणीमेतां चक्रे क्रतुपरंपराम् । अभिनिवेशे । नो दृष्टाय न दृष्टाय स्यादवस्त्वधिरोहिणी ॥ [अधिरोहण] ऊर्ध्वगतौ । शैलाधिरोहणं कार्यम् ॥ 256 ॥

[अपवारण] छदिः पटलम् । प्रवृत्तिघात इन्द्रियादीनाम् c. Kāś. Pā. 1, 4, 27 । अन्तर्धिराच्छादनम् ॥ [उदाहरण] अभिधाने । Ku 6. 65 । निदर्शने । Ś. 2,33 ॥ 257 ॥

[सत्] सत्ये । यदेवार्थक्रियाकारि तदेव परमार्थसत् । अभ्यर्हिते । Ku. 1, 12 । साधौ । असन्तो नाभ्यर्थ्याः c. Su. 280 । विद्यमानप्रशस्तयोः । Su. 3161 ॥ [सती] दक्षपुत्र्याम् । Ku. 1, 21 ॥ [भृति] भरणे । कुक्षेर्यावदमी भवन्ति भृतये c Sp 7337 । वेतने । भृतिग्रहणमेवैषां फलं मुख्यम् ॥ 258 ॥

[धूर्त] सर्वत्र । धूर्तप्रियस्य किमसाध्यमिहेश्वरस्य (c Pa. 1058) ॥ [खात] वाप्यां रोपिते च । सद्वृक्षैः खाततटेषु खातैः । विदारिते । खाते पुष्पशरेण तस्य हृदये द्रान्तः प्रविष्टः सुखम् ॥ 259 ॥

[सेतु] सीमनि मर्यादायाम् । Ra. 16, 2 । तरणोपाये । समुत्तरणसेतवे ॥ [लता] प्रियङ्गुर्गन्धप्रियङ्गुरिति प्रसिद्धौ । वीरुत्समभा लता ॥ 260 ॥

सरिकायाम् । चतुःषष्टिलतो हारः । आदिग्रहणादाभरणान्तराणाम् । वृक्षसूक्ष्मावयवे । Ra. 2, 8 ॥ [प्राप्त] प्रसक्ते । ग्रामाभितो गमनं वा । आसादिते । Pa. 3668 ॥ [आप्त] संप्राप्ते । Su. 3264 । बान्धवे । आप्तैः सुहृद्भिरपि संदर्शितप्रभावैः ॥ 261 ॥

अविसंवादके । Ra 3, 12 ॥ [पतत्] पक्षिणि । Ra. 13, 19 । गच्छति । Ku. 8, 21 v. l. । अधो तुटति । Ś. 1,12 ॥ [यन्तृ] हस्तिपके । Ś. 5,47 । सूते । M. St. 18 ॥ [भर्तृ] पत्यौ स्वामिनि । Ku. 3, 22 । धरे । Ku. 7, 83 । तत्रोपासितलोकभर्तरीत्यादौ धारकेपि ॥ 262 ॥

[प्रेत] सत्त्वान्तरे । M. M. 174, 1 । मृते । Ra. 11, 16 ॥ [मुक्ति] निर्वाणे । S. P. 19 ॥ 263 ॥

[त्रेता] युगविशेषे । त्रेतायां ज्ञानमुत्तमम् c. M. 1, 86 ॥ [लिप्त ।

चञ्चिते दिग्धे । K Pr. 98, 3 ॥ [केतु] ग्रहभेदे । एकोत्तरं केतुशतम् । ध्वजे । Śi 5, 13 ॥ [सुत] पार्थिवे । असौ सुतः पालनवद्धकीर्तिः । तनये। Śi 1, 13 ॥ 264 ॥

[क्षत्तृ] सारथौ । क्षत्तारं पुरुहूतस्य । द्वाःस्थे । अनेकक्षत्तृसंकुलम् ॥ [धातु] श्लेष्मादौ । धातवोऽस्य स्थिरा बुद्धिः । अस्थिरक्तादौ । Sp 4180 । महाभूतेषु । पञ्चत्वालोकनात्तोका धातवो विहृत्वधारणात् । तद्गुणाः शब्दादयः ॥ 265 ॥

इन्द्रियेषु । धातुपाटवमपेक्ष्य तिष्ठते । अश्मविकारे मनःशिलादौ । Ku 1,7 । शब्दयोनौ । Ra 12, 58 ॥ [शक्ति] कासारामायुधभेदे । H. Ch. 4, 6 । सामर्थ्ये । Bh Ś. 41 ॥ [मूर्ति] काठिन्ये । अद्रवं मूर्तिमत्त्वाङ्गम् Kāś. Pa 1, 1, 54 । काये । U. R 9, 4; M. M. 307, 2 ॥ 266 ॥

[आर्ति] पीडायाम् । शिरोर्त्यर्जीर्णज्वररोगशान्तये । धनुष्कोट्याम् । संग्रामे॰ Mb 2, 156 ॥ [सानि] दाने । यज्ञे धेनुसहस्रसातिरभसात्संपूर्णकीर्तिर्भुवि । अवसाने । संसारसातिकरणप्रवणस्य शम्भोः ॥ [प्राप्ति] उदये उत्साहे । प्राप्तिः कस्य न साधुसंगमवशात्कीर्त्ये भवे जन्मिनः । अधिगमे आसादने । Nāg. 12 ॥ [ईति] डिम्बे उपद्रवे । Ra. 1, 63 । प्रवासे । ईतिवर्धितवियोगपीडया ॥ 267 ॥

[हेति] रवेरर्चिषि वह्निज्वालायां च । उदिते महस्रहेतौ वह्नेर्हेतिर्न दृश्यते क्वापि । शस्त्र आयुधे । Śi 9, 15 ॥ [धूत] त्यक्ते । धूतः पापः समीरैः । कम्पिते । Ku. 8, 25 ॥ [भूति] सुधायां मङ्गले । Me 19 ॥ 268 ॥

[श्रुति] श्रवसि कर्णे । श्रुतिसुखं गायन्ति गुञ्जद्भिरः । वेदे । Ra. 2, 2 । स्वराशे मन्थके । Śi. 11, 1 । श्रवण आकर्णने । श्रुतौ बद्धरतिः ॥ [श्रुत] शास्त्रे । एष श्रुते परिचितः । अवधृते । Bhag. 2, 52 ॥ [कृत] युगभेदे । M. 1, 86 । पर्याप्ते । Bh Ś 9 ॥ 269 ॥

[वार्त्त] निःसारे । वार्त्तमेतदुदितं वृथा त्वया । आरोग्ये । Ra. 5, 13 । अनयोः क्लीबे । नीरुजि । वार्त्ताः किं किं न भुञ्जते । अनुद्वेगो वार्त्तलक्षणानामिति चाप्याख्यायः [?] । वार्त्ता शरदि केरय [sic] इत्यादौ वृत्तिमति जीवि-

कायुक्ते । वार्त्ताकेपि भवेद्वार्त्ता इति शाश्वतोक्तया वार्त्ताके c. Śāśv. 748 । वर्तने । जीवने तस्य वार्त्ता का वार्त्ताका यस्य भोजने । त्रिंशद्यस्य न वार्त्ताका वार्त्ता का तस्य भोजने ॥ उदन्ते वृत्तान्ते । भूतानि कालः पचतीति वार्त्ता c. Sp 1688 । पाशुपाल्यादिके । Ra 16, 2 । विद्यायां तूपचारात् ॥ 270 ॥

[वृत्त] नैरध्ययने वृत्तमिति वचनादध्ययने c. Pā. 7, 2, 26 । वृत्तं श्लोक इति यथा । बहुवृत्तान्तगामिनीत्यादौ पद्ये c. H Ch. 4, 1 । चरित्रे । Sp. 6250 । वर्तने । ऋतेन वृत्तं प्रवदन्ति मोक्षम् । वृत्तमुञ्छशिलम् [sic; c. Mh 2, 194] । मृते । वृत्तास्ते क्षितिपाः प्रतापनिलयः । प्राणिविषयं मृतम् । अप्राणिविषयं स्वतीत यथा । वृत्तोत्सवं तत्पुरमित्यादौ । भल्पाशये । Bh. Ś. 71, Su. 968 । निस्तलेपि । सद्वृत्ते महति स्वभावसरले बद्धोपि यस्मिन्गुणैः । दृढे । वृत्तदेहः खायुसारः ॥ 271 ॥

[कान्ता] योषिति । Sp. 1626 ॥ [कान्त] प्रिये । Me. 1 । मनोज्ञे । M. M. 44, 1 v. l. ॥ [जाति] छन्दसि वैतालीयादौ । सामान्ये । जातिः समाप्ता प्रत्येकम् । मालत्याम् । Pa. 818 । गोत्रे । कठजातिरियं न शक्यते ग्रकुमारैर्वचनैरुपासितुम् । जन्मनि । ततस्तद्विपाकजात्यायुर्भोगाः ॥ 272 ॥

काव्यालंकारभेदे स्वभावे च । H Ch. 5, 4 ॥ [पत्ति] गतौ । पत्तिः स्वर्गगृहे भवेत्सुकृतिनः कस्यापि । पदगे । Ra 7, 34 ॥ 273 ॥

[रीति] प्रचारः । व्यवहारः कुलाचार इति यावत् । प्रचारः शैली इति स्वामी । स्यन्दः स्रवणम् । रीङ् स्रवणे दिवादौ अनेकार्थतया प्रचारे वर्तते इति रीतिः ॥ रम्यरीति° Stutik I, 3 इत्यादौ वैदर्भ्यादौ । वैदर्भी रीतिः । मुख्या प्रणयिनी । पक्षे प्रचारः । व्यवहारः । मर्यादा शैली च ॥ 274 ॥

[श्वेत] राजभेदे । श्वेताभयार्पणविधिप्रथितप्रभावः c. Stutik. II, 21. III, 19 ॥ 275 ॥

[पङ्क्ति] छन्दोविशेषो दशाक्षरः । दशसंख्यायाम् । Ra. 9, 74 । आवली । पङ्क्तौ विशन्तु गणिताः c. Bh. Ś. 11 ॥ [क्षिति] क्षिपु । यत्प्रतापयशसोः क्षितिः क्षितौ वैरिणस्तव समाः किमन्तरम् ॥ [द्युति] कान्तिः सौन्दर्यम् । प्रभा प्रसारिणी दीप्तिः ॥ 276 ॥

[तत] प्राप्ते संभृते [sic] च । ऋत्विजोऽथ विततेऽमहाक्रतौ । वाद्ये तन्त्रीगते । ततघनसुषिरसमत्वयुतम् ॥ [मूत] संकरजातिभेदः सूतः ॥ 277 ॥

रथकारः स्थपतिः । सारथौ रथवाहे । सूर्यसूतोथताद्भः । वन्दिभेदे । सूतमागधवन्दिभिः ॥ [घृत] इयेपि । घृत° Mh. 2, 165 ॥ [हस्त] मानभेदे करे च । कृष्णश्चतुर्हस्तकः । प्रदांशायामुत्तरपदीभूतः । करेण हस्तोपि न केशहस्तः c. Ra. 7, 6 । भभेदे नक्षत्रविशेषे । हस्ताद्याः पञ्च वशादौ मघास्तास्तिस्र उत्तराः c. Mh. 3, 518 ॥ 278 ॥

[वीत] असाराश्वगजे । वीतमात्रावशेषाणि सैन्यानि तव विद्विषः । शान्ते । वीतदावानले वने । अङ्कुशकर्मणि । निर्धूतवीतमपि वालकमुन्नसन्तम् c. Si. 5, 47 । वालको दुष्टहस्ती । सांख्यसाधर्म्यहेतौ । वीतावीतविषाणस्य । विगते । Sā. 4 । वृते आच्छादिते । सवीतचीनांशुकमूर्तिरेषा ॥ 279 ॥

[प्रस्त] इये । प्रस्तवर्गपदतां समादधज्जाति दुष्टकविचक्रमेश्वरः ॥ [तिक्त] शुभगन्धे रसे च । Me. 20 ॥ 280 ॥

[नत] नितम्बेध·कृते च । परिणमति कामहस्ती कामिन्या विचलितांशुके नतेऽमुष्मिन् [c Mh. 2, 173] ।। कुटिले । विडम्बनार्थं नमयन्नतभ्रूः ॥

[भूत] जन्तौ । भूतानि कालः पचतीति वार्त्ता c. Sp 1683 । क्ष्मादौ । Ra. 2, 57 । पिशाचादौ । Ku. 3, 74 । न्यायोपपादिते । भूतम° Mh. 2, 180 । उपमाने । स्वहस्तभूतः शिशिरात्ययस्य c. Ku. 3, 61 ॥ 281 ॥

प्राप्ते । प्रमाणभूताय जगद्धितैषिणे ॥ भू प्राप्ताविस्यस्या — — स्वेति विकल्पितार्णिच्छस्य [?] प्रयोगात् ॥ [युत] वियुक्ते । अयुतसिद्धानामाधार्याधारभाव इह प्रत्ययहेतुः संबन्धः समवायः ॥ [गुप्ति] कारारक्षयोः । Ku 6, 39 । दीर्णे च विवरं बिलम् ॥ 282 ॥

[मूर्त] मूर्छिते । मूर्तत्वहेतुं धिगमुं वसन्तम् । कठिने । Śi. 3, 18 ॥ [वस्ति] शूद्रापनेयादय वस्तिना स्थितेत्यादौ वस्त्राञ्चले । अपानमार्गे । वस्तेरूर्ध्वमधो नाभेः । अपानमार्गकर्मणि । वस्तेर्विना भेषजमस्ति किंचित् । अश्वप्रस्रवणे अश्वस्य मुखे यत्प्रस्रवति तत्र वस्तिशब्दः । अश्वशालीयेषु प्रसिद्धः ॥ 283

[लूता] व्याधिभेदे विस्फोटाख्ये । न तल्लूताहरं चक्रम् । पिपीलके । लूताततिः सूचयतीह वर्षम् ॥ [रति] स्मरकलत्रे । Ku. 3, 23 । रते । तत्सिद्धये रतिविलासमतोऽभिगस्ये । अभिष्वङ्गे । Sp. 1450 ॥ 284

चित्तावस्थाने । Ra. 6, 65 । शृङ्गारभावे । K. Pr IV. 30 । यद्वक्ष्मेन रतिरङ्गसमानकाल इत्यादौ कामकृते ॥ [वित्त] द्रविणे । बहुवित्तव्ययायाससाध्ये कर्मण्यनादरः । हेम्नि । Ra. 5, 21 । ख्याते । विद्यावित्तेष्वनादरः । विचारिते । वित्तानि तानि शास्त्राणि ॥ 285 ॥

[वर्ति] धूपे । परिपीतधूपवर्तिः Kutt. 148 or Kād. 16, 23 । दीपशिखायाम् । Sū. 23 । गात्रानुलेपने । अङ्गैः कुङ्कुमवर्तिपिञ्जरतरैः । आलेख्यभाण्डे तूलिकायाम् । स्वेदकम्पवशसन्नवर्तिकः c. Ra. 19, 19 । दीपदशायाम् । वर्तिर्वः प्रतनुः प्रियेति शमिते तस्मिन्नुदश्माक्षरैः । चक्षुरञ्जने । षोडशाङ्गो भवेद्वर्तिः ॥ 286 ॥

[आति] संबन्धे । न° Mh. 2, 156 ॥ [सृति] गमने । Bh. Ś 93 । पद्धतौ पदपङ्क्तौ । दुर्लक्ष्या विपिने सृतिः ॥ [वृत्ति] वर्तने । वृत्तिरारान्ध्यं च सीधनम् । विवृतौ । Kāś. I., 1.2 । मनस्कृतौ । Y. S. I, 4 ॥ 287 ॥
काव्याङ्गे । परुषा नाम वृत्तिः स्याद्दृढवाद्यैश्च योजिता c. A. S 21, C. । तीव्रा° Ku. 3, 73 इत्यादौ वर्तनं प्रवर्तनमपि वृत्तिः ॥ [प्रीति] कामभार्यायाम् । रतिप्रीत्योः कामं कवलयितुराराधनविधौ । प्रेम्णि स्नेहे । प्रीतिभोज्यानि चान्नानि । प्रमोदे हर्षे । Ra. 11, 12 ॥ [पङ्क्ति] द्वयोरपि । नटप्रतापाग्नितया नृपाणां पङ्क्तिर्न संभूतमुपैति काचित् ॥ [वीति] द्वयोरपि । ते निपेतुरवसन्नवीतयः ॥ 288 ॥

[भक्ति] विच्छित्तौ । Me. 19 । सेवने । Su. 43 ॥ [भित्ति] कुड्ये । K. Pr. 324, 3 । प्रदेशे । गण्डभित्तिषु मदेन दन्तिनाम् ॥ [चिति] चिते । चितिः प्रत्यग्रमद्यौरभा । सङ्घचित्ययोः । चितये काष्ठचितिं तनोति सः ॥ 289 ॥

[दन्त] अद्रिकटके । दन्त° Mh. 2, 169 ॥ [मृत] याचिते । मृतामृताभ्यां जीवेत c M. 4. 4 । मृतं तु याचितं भैक्षमिति स्मृतिः M. 4 5 ॥ [ज्ञात

जन्मनि । तस्य पुत्रस्य जातेभूत् । मकारे । Ra 5, 1 । संपन्ने । जाते देहत्रयव्यपदेशभङ्गे । पुत्रे । जात॰ Mh. 2, 166 ॥ 290 ॥

[व्यक्त] बुधे पण्डिते । व्यक्ताः किल्बिषमोषपेशलतया यान्ति प्रथां सर्वतः ॥ [शिति] शारे धवले । रोमन्थ॰ Mh. 2, 198 । असिते । शितिकण्ठः कालगलः ॥ [यति] विरामे । गोपुच्छवमुखाः क्रमेण यतयस्तिस्रोपि संपादिताः । व्रतिनि । मुदा विकासं यतिमभ्युपेयुषी c Śi 1, 24 ॥ [ऊति] स्यूतौ रक्षणे च । कन्यो॰ Mh. 2, 157 ॥ 291 ॥

[स्थित] ऊर्ध्वे । Ra. 2, 6 । वर्तमानेपि । Ku 1, 1 । प्रतिज्ञावति । अत्र॰ Mh 2, 204 ॥ [रक्त] कुङ्कुमे । हेमन्ते घनरक्तपङ्कमलनक्रीडाजुषो योषितः । क्षतजे सरागे च । V. S. 7 । अरुणे । रक्तासक्तैरिवौघैः c Śâ. 1 । अनयोर्द्वयोरपि ॥ 292 ॥

[मत्त] मरकते करिणि । Bh. S. 66; Bhoj. 53, 12 । मदाध्यक्तवाचि । Śi. 11, 39 ॥ [गति] अवस्थायाम् । इमां गतिमनुप्राप्ताः । यात्रायाम् । Pr. P. 28; Pa. 3282 । अधीनतायामस्वायत्ततायाम् । सर्वेषां पार्थिवो गतिः । उपाये । शरणमसि संश्रयो ह्यसि गतिरसि नाथोसि सर्वभूतानाम् । वर्त्मनि । Ra 1, 4 ॥ 293 ॥

[शुक्त] परुषे । यत्सत्यं पुनरुक्तशुक्तविरसः सर्गक्रमो वेधसः c Pa. 3373; V A. 38, 9; 59, 8 ॥ [ऋतु] मीप्मादौ । Ku. 2, 36 । स्त्रीरजसि । इमां देवीमृतुस्नाताम् Ra. 1, 76 v. 1 ॥ [अन्त] विनाशे । Bhag 2, 18 । अन्तिके । आ उदकान्तात्प्रियं प्रोषितमनुव्रजेत् c. Śâ 54, 21; Bhâshya Pâ. 1, 4, 56 । स्वरूपे गाधे [?] । नान्तोस्य ज्ञायते केैश्चित् । अंशे एकदेशे । Sp. 5714 । अवसाने । Sp. 6948 ॥ 294 ॥

[मातृ] गवि शाश्वतोक्त्या । ओमिति [?] पदद्वय विवक्षितार्थप्रतीतिकृतम् । जनन्याम् । Sp. 2761 । रेवत्यादासु देवीषु । Ku. 7, 38 । कश्चिदेता ब्राह्म्यादिशब्देनोक्ताः । बहुत्ववर्तमाना स्त्रीव स्त्री तस्यां बहुस्त्रियाम् । मातर इत्यादौ ॥ [स्थिति] स्थैर्ये । Ku 1, 18 ॥ [भास्वत्] द्युतौ । H. Ch 9, 10 ॥ 295 ॥

[अर्हत्] द्वयेऽपि । अर्हते श्रुतवतां सदार्हते ॥ [हरित्] सूर्याश्वेषु । Ku. 2, 43 । नीले दिशि च । रीतिश्यामहरित् ॥ 296 ॥

[महत्] राज्ये । महति कृतपदस्त्वमेव नित्यम् । सांख्योक्तबुद्धौ । Sā. Kā. 3 । बृहति । H. Ch. 131, 2 ॥ [जगती] छन्दोभेदे द्वादशाक्षरपादे भुवि च । विकासमीयुर्जगतीशमार्गणाः ॥ [जगत्] जङ्गमे । जयति [sic] जगतां गुरोः K. K. S 1, 2 ५, 1 ॥ 297 ॥

[समित्] द्वयेऽपि । समिति तस्य पुरः पततीह कः ॥ [पित्सत्] पातेच्छौ पक्षिणि वा । पित्सन्तः किलकिञ्चितेन हृदयं द्रक्ष्यन्त्यमी बालकाः ॥ [पृषत्] बिन्दौ । पायःपथे ननु पृषन्त्यपि दूषितानि । हरिणे । रुरुपृषद्गणसंकुलसंचरे । अनयोः पृषतशब्दः अकारान्तः पुंलिङ्गः ॥ 298 ॥

[सीता] हल्यायां भुवि । Ku. 5, 61 । जानक्याम् । K. K. S. 1, 58 ॥ [एत] द्वयोरपि । ईदृग्वर्णा एताः कृतवत्यः किं तयोक्तमत्रैव ॥ [धातृ] ब्रह्मणि । Ra. 10, 43 । धर्तरि । M. M. 40, 1 ॥ [अस्त] पश्चिमाचले । Bā. III, 10 । नास्तमेति भवितव्यता क्वचिदित्यादौ नाशार्थे अस्तंशब्दो मकारान्तोऽव्ययः ॥ 299 ॥

[शीत] गुणे क्लीबम् । Bhag. 2, 14 । तद्वति शीतलगुणवति त्रिषु । Sp. 6410 ॥ [यातृ] भ्रातृजायायां गतिशीले च पुंसि । प्रथमाद्विवचनबहुवचनद्वितीयाविभक्तिवर्जं सर्वत्र सारूप्यम् । यातृशब्दो भ्रातृजायायां साहचर्यात्स्त्रीलिङ्गः । गतिशीले पुंसि । Sp. 668 ॥ 300 ॥

[शुक्ति] मुक्तास्फोटद्व्यावर्तयोः । Śi. 5, 4 । मानभेदे अर्धपले । द्रव्यशुक्ति जलप्रस्थे ॥ [पूत] पवित्रे । Ku. 1, 28 । निःशूकमपासितबुसादिकशाद सस्यादिकम् ॥ [धृत] धारिते । धृतायुधो यावदहं तावदन्यैः किमायुधैः । सुस्थिते । H. Ch. 226, 3; Su. 2269 ॥ 301 ॥

[शान्ति] शमे । तस्य युक्तैव शान्तिः । निर्वृतौ । Ku. 4, 17 । कुशलकर्मणि । आरभ्यत्र्य यथाशक्ति शान्तिस्वस्त्ययनादिकम् ॥ [क्रान्त] संक्रान्ते । Śi. 10, 3 । आक्रान्ते । Sū 7 ॥ [मरुत्] पवने । Ra. 2, 10 । भ्रमरे । Ku. 3 72 ॥ 302 ॥

[तत] मात्रे सभृते [sic] च । कस्त्विजोय विततै महाक्रतौ । वाद्ये तन्त्रीगते । ततघनसुषिरसमस्वयुतम् ॥ [सूत] सकरजातिभेद सूतः ॥ 277 ॥

रथकार स्थपति । सारथौ रथवाहे । सूर्यसूतोधताहः । वन्दिभेदे । सूतमागधवन्दिभि ॥ [धूत] हयेपि । धूत° Mb 2, 165 ॥ [हस्त] मानभेदे करे च । कृष्णधतुर्हस्तकः । मर्शसायामुत्तरपदीभूत । करेण हस्तोपि न केशहस्त c Ra. 7, 6 । भभेदे नक्षत्रविशेषे । हस्ताद्या पञ्च मघादौ मघाहस्तास्तिस्र उत्तरा c. Mb 3, 518 ॥ 278 ॥

[वीत] असारादयगजे । वीतमात्रावशेषाणि सैन्यानि तव विद्विषः । शान्ते । वीतरागानसे वने । अङ्कुशकर्मणि । निर्धूतवीतमपि घातकमुल्लसन्तम् c Si 5, 47। घातको दुष्टहस्ती । साध्यसाधर्म्यहेतौ । वीतावीतविषाणस्य । विगते । SA 4 । प्रसे आच्छादिते । संवीतचीनांशुकमूर्तिरेषा ॥ 279 ॥

[प्रस्त] ग्रस्ते । प्रस्तनगेपदता समाद ग्रहाति कुटकविवलजेश्वर ॥ [तिक्त] शुभगन्धे रसे च । Me 20 ॥ 280 ॥

[नत] नितम्बेध कृते च । परिणमति कामहस्ती कामिन्या विचलितांशुके नतेमुष्मिन् [c Mh 2, 173] । कुटिले । विडम्बनार्थ नमयसतभ्रूः ॥

[भूत] जन्तौ । भूतानि काल पचतीति वार्त्ता c Sp 1683 । क्ष्मादौ । Ra 2 57 । पिशाचादौ । Ku 3, 74 । न्यायोपपादिते । भूतम° Mb 2, 180 । उपमाने । स्वहस्तभूत शिशिरात्ययस्य c Ku 3, 61 ॥ 281 ॥

प्राप्ते । प्रमाणभूताय जगद्धितैषिणे ॥ भू प्राप्तावित्यस्या — — त्वेति विकल्पिताणिच्छस्य [?] प्रयोगात् ॥ [युत] वियुक्ते । अयुतसिद्धानामाधार्याधारभाव इह प्रत्ययहेतु सबन्ध समवाय ॥ [गुप्ति] कारारक्षयो । Ku 6, 39 । शीर्णे च विवर बिलम् ॥ 282 ॥

[मूर्त] मूर्छिते । मूर्तत्वहेतु धिगमु वसन्तम् । कठिने । Si 3, 18 ॥ [वस्ति] शूद्रापनेयादय वस्तिना स्थितेत्यादौ वस्त्राञ्चले। अपानमार्गे । वस्तेरूर्ध्वमधो नाभे । अपानमार्गकर्मणि । वस्तेर्विना भेषजमस्ति किंचित् । अश्वप्रस्रवणे अश्वस्य मुखे यत्प्रस्रवति तत्र वस्तिशब्दः । अश्वशालीयेषु प्रसिद्ध ॥ 283

[लूता] व्याधिभेदे विस्फोटाख्ये । न तल्लूताहरं चक्रम् । पिपीलके । लूताततिः सूत्रयतीह वर्त्म ॥ [रति] स्मरकलत्रे । Ku. 3, 23 । रते । तत्सिद्धये रतिविलासमतोऽभियास्ये । अभिष्वङ्गे । Sp. 1450 ॥ 284

चित्तावस्थाने । Ra 8, 65 । शृङ्गारभावे । K. Pr IV 30 । यद्वल्लभेन रतिरङ्गसमानकाल इत्यादौ कामफले ॥ [वित्त] द्रविणे । बहुवित्तव्ययायाससाध्ये कर्मण्यनादरः । हेम्नि । Ra 5, 21 । ख्याते । विद्यावित्तेष्वनादरः । विचारिते । वित्तानि तानि शास्त्राणि ॥ 285 ॥

[वर्ति] धूपे । परिपीतधूपवर्तिः Kutt. 148 or Kād. 16, 23 । दीपशिखायाम् । Su. 23 । गात्रानुलेपने । अङ्गैः कुङ्कुमवर्तिपिञ्जरतरैः । आलेख्यभाण्डे तूलिकायाम् । स्वेदकम्पवशस्खलद्वर्तिकः c. Ra. 19, 19 । दीपदशायाम् । वर्तिर्वः भवतु: प्रियेति शमिते तस्मिन्नुपभास्करैः । चक्षुरञ्जने । षोडशाङ्गो भवेद्वर्तिः ॥ 286 ॥

[आप्ति] संबन्धे । न० Mh. 2, 156 ॥ [सृति] गमने । Bh Ś 93 । पद्धतौ पदपङ्क्तौ । दुर्लक्ष्या विपिने सृति. ॥ [वृत्ति] वर्तने । वृत्तिरावन्ध्यं च सीधनम् । विवृतौ । Kāś. I, 1.2 । मनस्कृतौ । Y. S. I, 4 ॥ 287 ॥
काव्याङ्गे । परुषा नाम वृत्तिः स्याद्ढह्रयाद्यैश्च योजिता c A. S. 21, C. । नीप्रा० Ku. 3, 73 इत्यादौ वर्तनं प्रवर्तनमपि वृत्तिः ॥ [प्रीति] कामभार्यायाम् । रतिप्रीत्योः कामं कवलयितुराराधनविधौ । प्रेम्णि स्नेहे । प्रीतिभोज्यानि चान्नानि । प्रमोदे हर्षे । Ra. 11, 12 ॥ [पक्ति] द्वयोरपि । नष्टप्रतापाग्नितया नृपाणां पक्तिर्न संभूतमुपैति काचित् ॥ [वीति] द्वयोरपि । ते निपेतुरवसन्नवीतयः ॥ 288 ॥

[भक्ति] विच्छित्तौ । Me. 19 । सेवने । Su. 43 ॥ [भित्ति] कुड्ये । K. Pr. 324, 3 । प्रदेशे । गण्डभित्तिषु मदेन दन्तिनाम् ॥ [चिति] चित्ते । चितिः प्रत्यवमर्शात्मा । सङ्घचित्ययोः । चितये काष्ठचितिं तनोति सः ॥289॥

[दन्त] अद्रिकटके । दन्त० Mh. 2, 169 ॥ [मृत] याचिते । मृतामृताभ्यां जीवेत c M. 4. 4 । मृतं तु याचितं भैक्षमिति स्मृतिः M. 4 5 ॥ [ज्ञात

जन्मनि । तस्य पुत्रस्य जातिभूत् । प्रकारे । Ra 5, 1 । संघे । जाते देहप्रत्यय-ह्रीपमङ्गे । पुत्रे । जात° Mh. 2, 160 ॥ 290 ॥

[व्यक्त] बुधे पण्डिते । व्यक्ताः किल्यिदमोघवेशलतया यान्ति प्रथां सर्वत. ॥ [शिति] शारे शयते । रोमन्य° Mh. 2, 198 । असिते । शितिकण्ठः कालगलः ॥ [यति] विरामे । गोपुच्छप्रमुखाः क्रमेण यतयस्तिस्रोपि संपादिताः । प्रतिनि । मुदा विकासं यतिमभ्युपेयुषी c Śi 1, 24 ॥ [ऊति] स्यूतौ रक्षणे च । कन्यौ° Mh. 2, 157 ॥ 291 ॥

[स्थित] ऊर्ध्वे । Ra. 2, 6 । वर्तमानेपि । Ku. 1, 1 । प्रतिज्ञावति । अत्र° Mh 2, 204 ॥ [रक्त] कुङ्कुमे । हेमन्ते घनरक्तपङ्कमलनक्रीडाजुषो योषितः । क्षतजे सरागे च । V. S. 7 । अरुणे । रक्तासक्तैरियैधिः c Sü. 1 । अनयोर्द्वयोर्विधु ॥ 292 ॥

[मत्त] मदकले करिणि । Bh. Ś. 66; Bhoj. 53, 12 । मदाव्यक्तवाचि । Śi. 11, 39 ॥ [गति] अवस्थायाम् । इमां गतिमनुप्राप्ताः । यात्रायाम् । Pr. P. 28; Pa. 3282 । अधीनतायामस्वायत्ततायाम् । सर्वेषां पार्थिवो गतिः । उपाये । शरणमसि संश्रयो ह्यसि गतिरसि नाथोसि सर्वभूतानाम् । वर्त्मनि । Ra 1, 4 ॥ 293 ॥

[शुक्त] परुषे । यत्सत्यं पुनरुक्तशुक्तविरसः सर्गक्रमो वेधसः c Pa. 3373; V A. 38, 9, 59, 8 ॥ [ऋतु] ग्रीष्मादौ । Ku. 2, 36 । स्त्रीरजसि । इमां देवीमृतुस्नाताम् Ra. 1, 76 v. 1 ॥ [अन्त] विनाशे । Bhag 2, 18 । अन्तिके । आ उदकान्तात्प्रियं प्रोषितमनुव्रजेत् c. Śa 54, 21; Bhâshya Pâ. 1, 4, 56 । स्वरूपे गाधे [?] । नान्तोस्य ज्ञायते केचित् । अंशे एकदेशे । Sp 5714 । अवसाने । Sp. 6948 ॥ 294 ॥

[मातृ] गवि शाश्वतोक्त्या । ओमिति [?] पदद्वय विवक्षितार्थप्रतीतिकृतम् । जनन्याम् । Sp. 2761 । रेवत्यादासु देवीषु । Ku. 7, 38 । कश्चिदेता ब्राह्म्यादिशब्देनोक्ताः । बहुत्ववर्तमाना स्त्रीव स्त्री तस्यां बहुस्त्रियाम् । मातर इत्यादौ ॥ [स्थिति] द्वयेपि । Ku 1, 18 ॥ [भास्वत्] द्वयेपि । H. Ch 9, 10 ॥ 295 ॥

[अर्हत्] द्वयेपि । अर्हते श्रुतवतां सदार्हते ॥ [हरित्] सूर्यादवेषु । Ku. 2, 43 । नीले दिशि च । रीतिश्यामहरित् ॥ 296 ॥

[महत्] राज्ये । महति कृतपदस्त्वमेव नित्यम् । सांख्योक्तबुद्धौ । Sâ. Ka. 3 । बृहति । H. Ch. 131, 2 ॥ [जगती] छन्दोभेदे द्वादशाक्षरपादे भुवि च । विकासमीयुर्जगतीशमार्गणाः ॥ [जगत्] जङ्गमे । जयति [sic] जगतां गुरोः K. K. S 1, 2 ५. 1 ॥ 297 ॥

[समित्] द्वयेपि । समिति तस्य पुरः पततीह कः ॥ [पिरसत्] पातेच्छौ पक्षिणि वा । पिरसन्तः किलकिञ्चितेन हृदयं द्रक्ष्यन्त्यमी बालकाः ॥ [पृषत्] बिन्दौ । पाम.पये ननु पृषन्त्यपि दूषितानि । हरिणे । रुरुपृषद्गगसकुनसचरे । अनयोः पृषतशब्दः अकारान्तः पुंलिङ्गः ॥ 298 ॥

[सीता] हल्यायां भुवि । Ku. 5, 61 । जानक्याम् । K K S. 1, 58 ॥ [एत] द्वयोरपि । ईदृग्वर्णा एताः कृतवत्यः किं तयोक्तमत्रैव ॥ [धातृ] ब्रह्मणि । Ra. 10, 43 । धर्तरि । M. M. 40, 1 ॥ [अस्त] पश्चिमाचले । Bâ III, 10 । नास्तमेति भवितव्यता क्वचिदित्यादौ नाशार्थे अस्तंशब्दो मकारान्तोऽव्ययः ॥ 299 ॥

[शीत] गुणे क्लीबम् । Bhag. 2, 14 । तद्वति शीतलगुणवति त्रिषु । Sp. 6410 ॥ [यातृ] भ्रातृजायायां गतिशीले च पुंसि । प्रथमाद्विवचनबहुवचनद्वितीयाविभक्तिवर्जं सर्वत्र सारूप्यम् । यातृशब्दो भ्रातृजायायां साहचर्यात्स्त्रीलिङ्गः । गतिशीले पुंसि । Sp. 668 ॥ 300 ॥

[शुक्ति] मुक्तास्फोटह्यावर्तयोः । Śi. 5, 4 । मानभेदे अर्धपले । द्रव्यशुक्ति जलप्रस्थे ॥ [पूत] पवित्रे । Ku 1, 28 । नि.शूकमपासितबुसर्किशारु सस्यादिकम् ॥ [धृत] धारिते । धृतायुधो यावदहं तावदन्यैः किमायुधैः । सुस्थिते । H. Ch. 226, 3, Su. 2269 ॥ 301 ॥

[शान्ति] शमे । तस्य युक्तैव शान्तिः । निर्वृतौ । Ku. 4, 17 । कुशलकर्मणि । आरभ्यन्त यथाशक्ति शान्तिस्वस्त्ययनादिकम् ॥ [क्रान्त] संक्रान्ते । Śi 10, 3 । आक्रान्ते । Sû 7 ॥ [मरुत्] पवने । Ra. 2, 10 । अमरे । Ku. 3 72 ॥ 302 ॥

[विवस्वत्] सूर्ये । Ku. 1, 16 । देवैरन्वेष्यम् ॥ [सरस्वत्] द्वयेपि । सरस्वानिव गाम्भीर्ये न समः ॥ [गरुत्मत्] तार्क्ष्ये । Ra. 3, 57 ॥ [शकुन्त] भास पक्षिविशेष एव । द्वयेपि पक्षिणि । पयोधिमध्यस्थितपोतकूपकस्थिता शाकुन्तीव मुहुः प्रकम्पिता ॥ 303 ॥

[स्थपति] कञ्चुकितक्ष्णोः । स्थपतिनियतकक्ष्ये को विशेद्राजमार्गे । बृहस्पतिसवो यज्ञविशेषो वाजपेययज्ञादनन्तरं क्रियते येन स इष्टवान्स स्थपतिः ॥ [हृषित] जातहर्षे । हृषितः प्रियदर्शनेन मन्ये । प्रतिहते । शीतेन हृषिता दन्ताः । रोमाञ्चविस्मये । Śi 7, 16 ॥ 304 ॥

विस्मिते । दृष्ट्वा रूपं हृषित इव स प्रेयसीनां तदानीम् ॥ [अमृत] मोक्षे । Bhag 2, 15 । वारिणि । ववर्षामृतसारौघम् । अयाचिते । M. 4, 4 । यज्ञशेषे । नित्यं चामृतभोजनः M. 3, 285 । हुतशिष्टमथामृतमिति स्मरणात् । देवान्ने । Śi. 2, 107 । सुधायाम् । Sp. 532 ॥ 305 ॥

[अमृता] परस्यां वाचि । वन्दामहे च तां वाचममृतामात्मनः कलाम् c U. R. I, 1; Mh. 2, 466 । अर्करश्मिभेदे । Ra 10, 58 । धर्ममेघाख्यः समाधिरमृताशब्दवाच्यः ॥ 306 ॥

[अनन्ता] दूर्वा शादः । भूमौ । सप्त° Mh. 3. 231 ॥ [अनन्त] अम्बरे । अनन्तमारोहति तेजसा रविः । विष्णौ । लक्ष्मीरनन्तस्य निबद्धभावा । अनाशे अनवधौ च । अनन्तो जगदन्तगः ॥ 307 ॥

[सूनृत] त्रयेपि । Ra 1, 93 ॥ [कृतान्त] यमे । या कुपितकृतान्तमुखग्रस्तानाम् । सिद्धान्ते । कृतान्तमाप्नोति न निर्विवेकः । दैवे । Me. 102 । अकुशलकर्मणि क्रूराचारे । मया कृतान्तेन न सा परीक्षिता ॥ 308 ॥

[वृत्तान्त] प्रकरणे । वृत्तान्ता° Mh. 3, 294 । प्रकारकार्त्स्न्ययोरन्वेष्यम् । वार्त्तायाम् । Su. 2544 ॥ [निवात] आश्रये । एते निवातास्तरवो मुनीनाम् । अवाते वाताभावे । Ku. 3, 48 । शस्त्राभेद्ये वर्मणि । निवातकवच° Mh 3, 261 ॥ 309 ॥

[उच्छ्रित] जाते । उच्छ्रिताङ्कुरविराजितान्तरा । उन्नद्धे ऊर्ध्वप्रसृते । अत्युच्छ्रितेषु गिरितटकूटेषु वायो । प्रवृद्धे । उच्छ्रितविभवो भवोपशान्तिः ॥ [उत्थित]

श्रयेपि । नवोचितताभ्या कुचकुट्मलाभ्याम् ॥ [आदृत] सादरे । पृच्छति स्म वमयेदमादृतः । अर्चिते । अत्यादृत· स तरसा रसवारवद्भिः ॥ 310 ॥

[विविक्त] इयेपि । Śi 3,53 ॥ [मूर्छित] इयेपि । Dhv 113, 11 ॥ [प्रतीत] प्रख्याते ज्ञाते वा । Ra 13, 53 । हृष्टे । अतिप्रतीतेन वदा स चेतसा ॥ 311 ॥

[संस्कृत] कृत्रिमे । स्वप्न च विद्युदभ्रं च पश्येच्च च संस्कृतम् । लक्षणोपेते । संस्कृतं प्राकृतं द्विधा ॥ [पिण्डित] गुणिते । षडंशेन तु पिण्डितम् । घने । M. Ch I, 54 ॥ [वनिता] जनितात्यर्थानुरागायां स्त्रियाम् । Ku 1, 10 । अङ्गनामात्रे । वनितासु वीचिचलचित्तवृत्तिषु ॥ 312 ॥

[पलित] जरसा शौक्ल्ये । M 2, 156 । पानीयनिर्गमनमार्गनिवर्तनेन पाता हृदाः पलितधूसरतामभी यदित्यादौ कर्दमोपचारात्पानीयस्थवर्तमाने मलविशेषे ॥ [उचित] समञ्जसे । किमिदमुचितं शुद्धं स्पष्ट [?] स्वपक्षसमुच्चतेः Bh Ś 67, Su 999 । अभ्यस्ते । Ra 11, 9 ॥ 313 ॥

[लोहित] कुङ्कुमे । गोरोचना° Mh 3, 231 । अरुणे । Ku 6, 28 ॥ [पर्याप्त] शक्ते । पर्याप्तोपि स योद्धुमुद्धतमार्तध्वत्ते न यात्रीचताम् । निवारिते । पर्याप्तोयं न्यायः प्रायेण । पूर्णे । पर्याप्तपुष्पस्तवकस्तनीभ्यः Ku. 3, 39 । ईप्सिते । पर्याप्तमितद्विदुषां सदैव ॥ 314 ॥

[आनर्त] समरे नृत्तस्थाने च । आनर्त° Mh 3, 236 । नीवृज्जनपरो देश इत्यर्थान्तरम् ॥ [आहत] मिथ्योक्तौ । धिग्भिक्षमाहतमिदं वचनं वञ्चनापटोः । ताडिते । Śi. 2, 46 ॥ 315 ॥

[आचित] व्याप्ते । Ra 7, 10 । अयुतद्वयं विंशतिसाहस्री ॥ [दुर्जात] व्यसने । Ra. 13, 72 । असम्यग्जातवस्तुनि । दुर्जाता° Mh 3, 258 ॥ 316 ॥

[अव्यक्त] परमात्मनि । अव्यक्तादण्डमभूत् ॥ [प्रणीत] विहिते । Ku. 6, 31 । संस्कृतेग्नौ । प्रणीते जुहुयादन्यम् । प्रवेशिते । प्रधानवर्गस्य पुरः प्रणीत· ॥ 317 ॥

[निकृत] द्वयेपि । निकृतोपि न याति विक्रियाम् ॥ [उद्धृत] मुक्तोज्झिते । क्षिपेदप्सूद्धृतं ततः । तोलिते उत्क्षिप्ते । Su. 54 ॥ [सुकृत] द्वयेपि । महता सुकृतौघेन प्राप्तोस्यतिचिरान्मया ॥ 318 ॥

[आयस्त] क्लेशिते क्रोधेन वीक्षिते । समीढमायस्तकटाक्षपातैः । उत्क्षिप्ते निपुणे । Śi. 5, 6 । कोपिते । आयस्तशत्रुनिवहादननप्रवृत्तः । तेजिते । आयस्तासिलतोद्गसद्रिपुकुले कालायमाने c. Mh 3, 238 ॥ [निरस्त] अधिक्षिप्ते । Ra. 5, 71 । त्यक्ते । Ki 1, 28 । त्वरितोदिते । एते निरस्तवचनाः सूत्रयन्त्यार्तिमान्तरीम् ॥ 319 ॥

[विश्वस्त] द्वयेपि । Śi. 16, 14 ॥ [प्रकृति] लिङ्गे प्रधाने । Ku. 2, 13 । स्वभावे । Ra. 8, 86 । धात्वादौ । प्रकृतय इव दुर्महा गणिकाः । अमात्यादिषु । Ra. 12, 12 । योनौ । प्रकृतिगुणाः स्थविरकृतिः ॥ 320 ॥

[समिति] द्वयेपि । Śi 16, 13 ॥ [निर्वृति] द्वयेपि । निर्वृतिः सुहृदि शत्रुजने च ॥ [निकृति] शाठ्ये । वर्जय निकृतीः खलानेतान् । शाठ्ये । Ki. 1, 45 ॥ 321 ॥

[दुर्गति] द्वयेपि । त्वत्पादपङ्कजरजधूलिलिप्तो न दुर्गतिं याति जनः कदाचित् ॥ [पद्धति] पङ्क्तौ । पदपद्धतिमायातामपश्यत् ॥ [आकृति] काये । भव्येयमाकृतिर्भाविमौलिमाला विलोक्यते । रूपे । Sp. 5076, c. Mall. Ki. 6, 1 ॥

प्रसूति] जन्मनि । प्रसूतिं भज कल्याणि मर्त्यलोकेतिदारुणे । पुत्रे । Ra 1, 77 । कारणेपि । Ra. 2, 63 ॥ 322 ॥

[वसति] स्थितौ । Ku. 6, 37 । रात्रौ । Ra. 7, 30 ॥ [रेवती] लाङ्गलिदारेषु । Pr. P 52 । मातरो ब्राह्म्याद्याः ॥ 323 ॥

[स्तिमित] द्वयेपि । M. M. 49, 3 ॥ [निशान्त] गेहे । Śi. 1, 61 । शान्ते । निशान्तचित्ते मुनिपुंगवेपि ॥ [अनृत] द्वयेपि । अनृते वर्ततेधमः ॥ 324 ॥

[अर्दित] द्वयेपि । अर्दितो वितरति क्षणाद्रसम् । नार्दितं नवनीतवदित्यादौ शिरोरोगेपि पीडितोपचारात् ॥ [द्विजाति] द्वयेपि । द्विजातीनां° Mh 3, 258 । पुष्पेषुराजवचनेन मतं द्विजानामित्यादौ विपदन्तयोः [sic] ॥ [जीवातु] जाम्बामौषधे । जीवातुरध्यं मथितं महण्याम् । जीवे । U. R 31, 5 ॥ 325 ॥

[जीमूत] मेघे । Me 4 । पर्वते । धन्यास्ते° Mh. 3, 254 ॥ [उत्तप्त] देवताडद्रुर्वृक्षविशेषः । शुष्कमांसे । उत्तप्ते कूमयो यथा । विताविते । उत्तप्तहाटकाचितानि तटानि मेरोः ॥ 326 ॥

[प्रतति] विस्तारे । वात्यासंवेगविष्वग्प्रततिवलयितस्फीतधूपाधिवासा c M. M. 102, 7 । वल्याम् । Śi 1, 5 ॥ [कलित] विदिते । अकलितदैवनियोगाः । आत्ते । शशिकलाकलितावतंसः c. Mh. 3, 247 ॥ 327 ॥

संख्याते । M M. 96, 1 । तुलिते । करकलितहराद्रे° Bā. I, 37; c Bā. I, 47 । क्षिप्ते । संग्रामे कलितोप्यमित्रनिवहस्तुटावकीर्ति तत्र । शब्दिते । कलितकीर्तिषु शत्रुमुखेषु ते ॥ 328 ॥

[गर्जित] मत्तकुञ्जरे भारतादौ प्रसिद्धः ॥ [प्रार्थित] अभियुक्ते आक्षिप्ते । Ra. 9, 56 । सान्त्विते । प्रार्थितापि न विमुञ्चति मानम् ॥ 329 ॥

[वितत] प्रसृते । Ku. 2, 46 । व्याप्ते । विततमतिसिताभिर्व्योम सोमप्रभाभिः । विस्तृते व्याप्ते । भ्रमविततमुखभ्रंशिभिः कीर्णवर्त्मा c. Śā. 7 ॥ [संतति] परंपरायाम् । अभूमिर्मादृशाद्दृशामियमाश्चर्यसंततिः । संतत्यर्थं दारा व्याधिप्रशमाय चेति श्लेष इत्यादौ पुत्रे । विस्तारे । पश्यैतां मरुसंततिं कुसुमितां संतोषतान्तिच्छिदम् c. Mh. 3, 301 ॥ 330 ॥

[संमति] इच्छायामपि । संमतिर्न विमतिर्नियोगिनः ॥ [रजत] रूप्ये । M. 3, 202 । हारेऽप्येष्यम् । शुक्ले । रजतमराजत वसनम् ॥ 331 ॥

[कपोत] पारावते पक्षिभेदे । Śi. 3, 51 । विहगान्तरे एतन्नाम्नैव प्रसिद्धे । Ku. 4, 27 । वर्णे । कपोतपोतकपोताः ॥ [संवित्ति] प्रतिपत्तौ । Bh. Ś. 53 । संवित्तिः कान्तायुगेत्यादावविवादितायां व्यवस्थायाम् ॥ 332 ॥

[पक्षति] इच्छायामपि । गगन० Mh. 3, 268 ॥ [द्वीपवत्] नदे अब्धौ च । द्वीपवत्सु विचरन्ति कीर्तयः ॥ 333 ॥

नद्यां प्रसिद्धः । यथा द्वीपवती ॥ [दृष्टान्त] उदाहरणे । Śi. 2, 31 । शास्त्रे । अभ्यस्तदृष्टान्तशतस्य तस्य ॥ [आयति] सर्वत्र । कुचद्वंद्वेन तन्वङ्ग्या राजता प्रकटायतिः ॥ 334 ॥

[विधूत] कम्पिते । एते विधूततरलायतपक्ष्मयामाः । त्यक्ते । विधूतकल्पमाजालगम्भीरोदारमूर्तये ॥ [नियति] दैवे । नियतिः केन विलङ्घ्यते सखि । संयमे ! नियतिं विधाय चित्ते ॥ [विकृत] द्वेषेपि । विकृततरमिदं निगृह्य चित्तम् ॥ [आप्लुत] स्नातमात्रके । Ku. 6, 5 ॥ 335 ॥

गुरुकुलान्निवृत्तः स्नातक उच्यते ॥ [उद्घात] आरम्भे । Ra. 4, 20 । स्खलिते । Ra. 2, 72 ॥ [प्रसृत] निकुञ्जपाणौ । एतां॰ Mb. 3, 267 । उदाम॰ H. Ch. 13, 8 इत्यादौ जङ्घायां स्त्रीलिङ्गः । विस्तृते च त्रिलिङ्गः ॥ 336 ॥

[ककुद्मत्] दान्ते । Ku. 1, 56 । ककुद्मती तीव्रनखक्षताङ्किता इत्यादौ कट्यां स्त्रीलिङ्गः ॥ [परेत] दूरगेष्वप्यः । मृते । परेतभवने तदा चरणमाशु चक्रे जनः ॥ [दैवत] दैवतशब्दो देवतायामधिष्ठाने देवेषु च जातिविशेषे वर्तते ॥ [सरस्वत्] नदे अर्णवे वा । सर स्वतिप्रसादं मे कुरु चित्तसरस्वति D. Ś. 50, K. Pr. 235, 1 ॥ 337 ॥

[मारजित्] बुद्धेपि । मारजिज्जयति जाह्नवीजले लोलवीचिवलये समादधत् ॥ [भगवत्] जिने । अथ खलु भगवान्स लोकधातौ । पूज्ये । K. K. S. 2, 4 ॥ [उन्मत्त] धत्तूरे । उन्मत्तकरसास्वादात् । मादिनि । Su. 2544 ॥ 338 ॥

[निर्ऋति] सर्वत्र । यः पुण्य॰ Mh. 3, 263 ॥ [आवर्त] रोमभेदे अम्भोभ्रमे च । Śi. 5, 4 । पठने आवर्तो मुखस्थितिर्मन्यस्य । रूपे गणनायाम् । देवा अयुग्मावर्ताः ॥ 339 ॥

[पुष्पवत्] दिवाकरनिशाकरयोरपि । Śr. Ch. 25, 132 । स्पृशति तिलकहेतोः शोणितं पुष्पवत्या इत्यादौ रजस्वलायाम् माल्यधारिणि पुष्पयुक्ते ॥ 340 ॥

[विवृत] कोशनिष्कृष्टे । Ra. 12, 40 । व्याकृते व्याख्याते । विवृतोऽभिनवो मया । प्रकाशिते । विवृतेव रहस्ये । विकासिते । Ku. 4, 26 । वर्णधर्मे । स्पृष्टत्वमीषत्स्पृष्टत्वं विवृतत्वं तथैव च । पाठधर्मे । अभ्यासं विवृतं पठेत् । सुशिरे । M. M. 160, 1 ॥ 341 ॥

[विवृति] एषामेवार्थानां भावे धात्वर्थरूपतायां विवृतिशब्दः ॥ [संवृत] स्थगिते असंपुष्टिते । अयं पटः संवृत एव शोभते Mṛichchh. 33, 17 । असत्यभूते । असंवृतमिदं वाक्यम् । वर्णगुणे । संवृतत्वं च वर्णानामन्तःकरणमि-

ष्यते । पाठगुणे । संवृते संवृते कुर्वन् । गुप्ते । Ra. 1, 20 । वर्णपाठगुण इत्यस्य विशेषणं विवृततर इति ॥ 342 ॥

[संवृति] कठिनहृदये संवृतिरियम् Sp. 1876 इत्यादि पूर्ववत् ॥ [एकान्त] निश्चये । शत्रुः शत्रुर्मित्र मित्रं भवतीति नायमेकान्तः । रहसि । कान्ते कान्तजनान्तिकं तरसि चेदेकान्तमेकान्ततः । गुणे । तस्य त्वेतदेकान्तमेकान्तग्रहणम् । एकदेशे । एकान्तोन्नमितभ्रु विभ्रमभरभ्राम्यद्विलासायुधम् । अव्यभिचारिणि । Ku. 1, 36 ॥ 343 ॥

[प्रत्यन्त] द्वयेपि । प्रत्यन्तेष्वविमूढतामुपगतास्तिष्ठन्ति शिष्टाः कथम् ॥ [जयन्ती] देवी वामस्रोतःप्रसिद्धा ॥ [जयन्त] इन्द्रात्मजे । Ra 3, 23 ॥ 344 ॥

[भावित] साक्षात्कृते । Ra 1, 74 । अन्यत्रान्वेष्यम् [c Mh. 3, 275] ॥ 345 ॥

[आहृत] आनीते । आहृतैर्गुह्यकव्रातैः । भुक्ते । आहृतानि सुरभीणि फलानि ॥ [लुठित] लुठितोत्थितकेशज इत्यादौ परावृत्ते । लुठितश्वेतयते जनोधम इत्यादौ भ्रष्टे पदाच्युते च ॥ 346 ॥

[गलित] गलितस्य स नेत्रगोचरादित्यादौ तिरोहिते । — — — — त्यादौ स्रुते । गल अदन इत्यस्य धातोः प्रयोगे भुक्ते । पतिते । Me. 44 ॥ [गलिता] छन्दोविशेषे द्विपदीभेदे ॥ 347 ॥

[निर्मुक्त] त्यक्ते । निर्मुक्तसर्वभावस्य । निर्ग्रन्थिके । निर्मुक्तकवरीभारव्याप्तवक्षःस्थलाय सा ॥ [वसुमत्] स्फीते । वसुमानम्रमङ्गिरर्च्यते ॥ [चित्रकृत्] वञ्जुलो वेतसः ॥ 348 ॥

[पर्याप्ति] पूर्णतायाम् । पर्याप्तिर्बहुमानस्य । शक्तौ । पर्याप्तिः कस्य तावती ॥ [विनीत] शिक्षिते हये । वनायुजैर्विनीतैस्तैः ॥ 349 ॥

सप्रश्रये । निन्ये विनीतैरवरोधरक्षैः । निरस्तेऽन्वेष्यम् ॥ [निवीत] कण्ठालम्बे यज्ञसूत्रके । वैदयस्य तु निवीतं स्यात् । प्रावृते । निवीतचीनांशुकशुभ्रकान्तिभिः ॥ 350 ॥

[पतित] स्पष्टम् ॥ [अक्षत] यवे । Ra. 2, 21' ॥ 351 ॥

[कलधौत] रूप्यहेम्नोः । कल° Mh 4, 106 ॥ [पुरस्कृत] अग्रेकृते । Ra. 2, 20 । अभ्यर्चिते । हरिर्मरुद्भिः स पुरस्कृतः ॥ 352 ॥

[अनर्गल] दुष्टे । Ki. 2, 7 । गर्हितो निर्मदः । निन्दितो लोकापवादः ॥ [अभिनीत] संस्कृते भागादिनाभिनयविषयतां नीते । अभि° Mb. 4, 95 । भाविते । Ra. 18, 39 v. l. । अमर्षवत्यन्वेष्यः ॥ 353 ॥

[प्रतिहत] प्रतिस्खलिते । Ku. 2, 48 । विद्विष्टे बाधिते । धिग्धिक्दृष्टान्तं प्रतिहतमिदं तीव्रमत्याहितं नः c. 356 ॥ [अभिजात] सुकुमारे । अभिजातां नवमालिकामिव । कुलीने बुधे वा । अभिजाततमेन तेन सा यदि युज्येत हि दैवयोगतः ॥ 354 ॥

[अपचिति] हानौ निष्कृतौ वा । Si. 16, 9 । अर्चने । केचिदपचितिभाञ्जि म-- प्यमपठन् c. H. Ch. 8, 5 । व्यये । गुरु° Mb. 4, 93 ॥ 355 ॥

[अत्याहित] महाभीतौ जीवनिरपेक्षतायां वा । धिग्धिक्दृष्टान्तं प्रतिहतमिद दुष्टम° c 354 ॥ [समाहित] समाधिस्थे । यश्च चञ्चलगर्तान्समीरणान् संनियम्य हृदये समाहितः । दत्तोत्तरे । समाहितो° Mb. 4, 129 ॥ 356 ॥

[उपाहित] अनलोत्पाते । उपाहितोऽङ्गमभियोतिविह्वलाः । आरोपिते । उष्ट्रो° Mh 4, 100 ॥ [उपस्थित] समाश्रिते । Ra. 2, 39 । अन्यत्रान्वेष्यम् ॥ 357 ॥

[अवध्वस्त] स्पष्टम् ॥ [अवसित] अवसानं गते । अवसितमन्त्रसाधन° M M. 160, 5 । ज्ञाते । अवसितमन्त्रो राजा । निश्चिते । M. M. 191, 2 ॥ 358 ॥

[विजृम्भित] विकसिते । पुष्पेषु संततिविजृम्भितपल्लवेषु । चेष्टायाम् । तत्कस्यापि विजृम्भितं भगवतः सन्मन्त्रलीलाजुषः c. Bh. Ś 96, Su. 1019 । प्रसृते । अत्रान्तरे तत्र विजृम्भितेषु तूर्येषु ॥ [परिगत] विज्ञाते । इति परिगतमेतत्स्यानमासाद्य सद्य. । वेष्टिते । कुसुमपरिगतोसौ केशपाशो भवत्याः । प्राप्ते । परिगत° Mb. 4, 119 ॥ 359 ॥

[अन्तर्गत] ह्येपि । हृदयान्तर्गतैः मन्युर्नोदग्ध्वा विनिवर्तते ॥ [अवदात] सिते । कुन्दावदातं यशः । पीते । हरिद्रद्रवनावदातम् । विशुद्धे । सत्यावदाते वचसि त्वदीये ॥ 360 ॥

[प्रतिक्षिप्त] निराकृते । प्रतिक्षिप्तो° Mb 4, 115 । प्रेषिते । पर° Mb. 4, 115 ॥ [अधिक्षिप्त] ऊर्ध्वाहिते । अधि° Mb. 4, 98 । भर्त्सिते निन्दिते च । अधिक्षिप्तोऽपि विकृतिं न याति क्वापि सज्जनः ॥ 361 ॥

[भोगवती] द्वयेपि । भोगवत्यपि वसुधरां भिता ॥ [ऐरावत] कञ्चा-यते शतक्रतुचापे । Ra. 1, 36 । गजे । ऐरावते° Su. 2493 ॥ 362 ॥

[निराकृति] अस्वाध्याये । ब्रह्मबन्धो मुनिखेटे निराकृति· [sic] c. H. Ch 12, 1 । प्रत्यादेशे । पतन्माननिराकृतौ कुलिशतां यातं विभोर्मण्डलम् ॥ [प्रतिकृति] प्रतिमायां प्रतिबिम्बे । रम्यां रघुप्रतिकृति· स° c. Ra. 5, 63 । प्रतीकारे । वैरप्रतिकृतौ दक्ष ॥ 363 ॥

[अभिशस्ति] द्वयेपि । Mh 4, 99 ॥ [दिवाकीर्ति] द्वयेपि । Mh. 4, 110 ॥ 364 ॥

[प्रतिपत्ति] प्रागल्भ्ये । Ra. 1, 1 । गौरवे । Ra. 8, 64 । आरम्भे प्राप्तौ बोधे वा । अर्थानर्थौ विचिन्त्याः स्युः कार्याणां प्रतिपत्तय· ॥ [धूमकेतु । उत्पाते । Ku. 2, 32 ॥ [हैमवती] वचाकाञ्चनीहरीतक्य ओषधिभेदाः । गङ्गागौर्यो· । चुकोप° Mh 4, 132 ॥ 365 ॥

दक्ष जातादिषु त्रितिङ्गयाम् । Ku. 3, 23 ॥ [वैजयन्ती] पताकायाम् । Śi. 6, 69 ॥ [रविसुत] यमे । रविसुतभयं न पश्यति । मनौ । रविसुतग-स्तेन निश्चय. स्यात् ॥ 366 ॥

सौरे । उच्चै· स्थितो रविसुतो विदधाति सर्वम् । कर्णे । तीक्ष्णाः शरा रवि-सुतस्य निपेतुरुग्राः । सुग्रीवे । Ra. 12, 104 ॥ [निपातित] द्वयेपि । निपा-तितपितृभ्रातृमातामहपितामहम् ॥ [देवखात] ह्रदे । M 4, 203 । गुहायां प्रसिद्धम् ॥ 367 ॥

[प्रजावती] भ्रातृजायायाम् । Ra 14, 45 ॥ [समुद्रान्ता] भूमौ । समुद्रान्ता स्थिरां शुद्धाम् । कार्पासी तूलम् ॥ 368 ॥

[उपरक्त] राहुग्रस्तेऽर्के । उपरक्तोपि विवस्वान्न जातु कान्तिं निजां त्यजति । व्यसनार्ते । नैवोपरक्तहृदयस्य हिताहिते स्तः । भास्वरागे । एतन्मे नितरां दुनोति हृदयं कोपोपरक्तं मुखम् ॥ [प्रबोधित] अवगमिते । उपदेशवचः प्रबो-धितस्तव संयाति विहाय संसृतिम् । अपास्तनिद्रे । प्रबोधितो य स्तुतिगीतमङ्गलै· c. Ki. 1, 38 ॥ 369 ॥

[समाधात] एषां यस्मो भेदः ॥ [विपातिपत्] इयेपि । विपतितवतां किमसाध्यं इयभेपि स्वं परिक्षिपताम् ॥ [प्रणिहित] न्यस्ते । मन्दं° Mh 4, 115 । समाहिते । माध्यं त्वया प्रणिहितचेतसा ॥ 370 ॥

न्यासे समाधौ च प्रणिहितं भाश्रमात्रम् ॥ [अभियुक्त] सक्ते। युक्तोभियुक्तो जनः । आक्षिप्ते । अभियुक्त इमान्महीभुजः c. Ki. 2, 46 ॥ [मूर्धाभिषिक्त] इयेपि । Mh. 5, 20 ॥ 371 ॥

[यादसांपति] इयेपि । Mb 5, 21 ॥ [परिभावित] समन्तादुच्यमाने । परिभावितभाष्यशिष्यवर्गं गुरुगेहम् । नियमे । षट्कर्मानुष्टानं द्विजाना परिभावितम् ॥ 372 ॥

[पृथु] आदिराजे दीर्घे च । Su. 2502 ॥ [पृथ्वी] धरण्याम् । Bu. I, 48 ॥ 373 ॥

[ग्रन्थि] पर्वणि यन्त्रणायां च । Śu. 1002 c Bh. Ś. 82 । संधाने । मृगत्वचं ग्रन्थिमतीं वसानम् c Ku 3, 46 । पिटके । ग्रन्थे मा गुरुर्गनेसुदन सते ग्रैवेयकोस्मीति भोः ॥ [अर्थ] अभिधेये । Ra. 1, 1 । विषये । इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु । रायि धने । Sp 606 । प्रयोजने । Su. 1472 । वस्तुनि । सर्वमि° Mh. 2, 209 ॥ 374 ॥

[तीर्थ] सोपाने । Ra 16, 33 । अत्र हि सोपानेन तरणमार्गो लक्ष्यते । पात्रे । Ra. 5, 15 । अर्हत्सेविते । नृणां पापकृतां तीर्थे पापस्य शमनं भवेत् ॥ दक्षस्तीर्थंस्तशास्त्रार्थो दृष्टकर्मा शुचिर्भिषगित्यादावागमे । गुरूपचारात् ॥ स्त्र्यृतौ । कामं तीर्थे स्त्रियं यायाद् ब्रह्मचार्य यथा भवेत् । सच्चिणि यज्ञप्रवृत्ते । फल° Mb. 2, 213 । उपाये । अनेन तीर्थेन हि किं न साध्यते ॥ [प्रस्थ] सानौ । Ku 1, 54 । सर्वारम्भास्तण्डुलप्रस्थमूला इत्यादौ माने । पलानां विंशतिः शतं च प्रस्थः ॥ 375 ॥

[गाथा] या संस्कृते आर्या सा प्राकृते गाथा । वाग्भेदे सा गीतपदपाठे । यथा । गाथाः पठेथ मधुर मदनापदूतीरित्यादौ ॥ [ग्रन्थ] निर्ग्रन्था आर्हता निर्धना इत्यर्थः ॥ [आस्था] आस्थीयतेस्यामित्यास्था आस्थानी । आशायाम् । आस्थापरास्था सदृशी तवैषम् । आदरे । Ku. 6, 63 । यत्ने । आस्थपरेणैव

जनेन लभ्या पदद्वयी ते यदपि त्रिनेत्र ॥ [संस्थ] स्पशे चरे पुंसि । संस्थैः समीक्ष्य परकृत्यमनन्यकार्यः ॥ 376 ॥

[संस्था] व्यवस्थायाम् । संस्थामनालोच्य निकारमेति । मरणे । संस्थां गतो विकारः । यागोपकरणे [sic] । दैवं संस्थां कृत्वा धर्मं सौत्ये प्रयुञ्जीत ॥ [वीथी] वेश्माद्यन्वेष्यम् । वर्त्मनि । विहारवीथीव मनोभवस्य ॥ 377 ॥

[सिक्थ] पुलाक ओदननिष्पत्तिपरीक्षा । अन्तर्निविष्टसिक्थसितौष्ठिककखुरिशकादिचरणत्रः c. Kutt. 64 इत्यादौ मदने नपुंसकम् । एतत्तु मदनमिति वैद्याः । मद्य मुचि कल्क इति धात्वर्थानुगुण्यमस्मिन्नेव पक्षे दृश्यते ॥ [कुथ] दर्भेषु । कुथपवित्रकपूतकरो द्विजः ॥ 378 ॥

[मन्थ] मन्थाने । Su. 35 ॥ [सिद्धार्थ] द्वयेपि । सिद्धार्थता स्फुरति यावदियं स्फुटैव सद्वृत्तता स्फुरति सर्षप तावदेव ॥ [समर्थ] शक्तिस्थे । समर्थो धर्ममाचरेत् । संबद्धार्थे हिते वा । तया समर्थां गिरमूचिवांसम् ॥ 379॥

[क्षवथु] द्वये । सुतीक्ष्णक्षवथुद्गारसंतापाचान्तविग्रहः ॥ [उपस्थ] अङ्के उत्सङ्गे गुह्ये च । उपस्थसंस्थापरिचुम्बनोन्मुखी ॥ [निर्ग्रन्थ] निष्परीवारः परिवारकरहितः क्षपण आर्हतः ॥ 380 ॥

[उन्माथ] पाशयन्त्रके । उन्माथबद्धमार्गस्य गजस्येव विचेष्टितम् । वधो मारणम् । घातस्ताडनं च ॥ [वयःस्थ] यूनि । एते वयःस्थाः स्थपुटेपि मार्गे ॥ 381॥

[मन्मथ] कपित्थः फलविशेषः । कामे । Ku. 3, 21 ॥ 382 ॥

[दशमीस्थ] क्षीणरागः शान्तचित्तः । वयोतिगो वृद्धः । यथा । M. 2, 138॥ [अनीकस्थ] द्वयेपि । अनीकस्थैः स्वस्थैः स्थितिरिह कथं शत्रुनिधने ॥ 383 ॥

[हृद्] मनसि । इत्युन्मादकराः शशाङ्करुचयश्चेतोहरः पञ्चमः । वक्षसि । Ku. 3, 50 ॥ [भिद्] दारणं मारणादि भेदो विशेषः ॥ [वन्दी] मर्यादापालनधनादिनिर्ग्राहणार्थं स्वकपुत्रादिनिवेशनं पणबन्धः । हठहृतायाम् । मोक्ष्यध्वे स्वर्गवन्दीनां वेणीबन्धैर्विभूतिभिः c. Ra. 10, 47 ॥ 384

[पद] व्यवसाये निश्चये । चित्ते विचाररचिते च पदं न किंचित्सम्यक्स्फुरत्यहह कोपि विधेः प्रमादः । परमं पदमार्तचेतसामभविष्यं यदनङ्ककर्मीश्वर इत्यादौ परित्राणे [?c. Mh. 2, 226] । स्थाने । Ki. 2, 30 । वस्तुनि न्यासे चरणक्रमे

च । पदे पदे स स्खलितानि रक्षन् । अपदेशे व्याजे । अनुपदेन विगलितस्वच्छो मानस्तया चाचीत्यादौ । पादे । Ku 5, 85 । तन्मुद्रायाम् । Ku. 1, 6 । चिह्ने । Ku. 2, 64 । अक्षे अक्षांशे । पदमपि वेलापतितं वहति विभवः प्रवासन्ति । शब्दे । यत्पदानि त्यजन्त्येव परिवृत्तिसहिष्णुताम् ॥ 385 ॥

[पाद] रश्म्यङ्घ्र्योः । Su. 547 । तुर्यांशो दीनारादीनाम् । द्विपादा ऋगित्यादौ ऋगंशे । प्रत्यन्तपर्वते । Me. 19 । वृक्षमूले । पादपानेन पादपाः ॥ [संविद्] संकेते । Ra. 7, 28 । ज्ञाने । नष्टाविव दृष्टेषु संवित्सामर्थ्यभाविनः । कालेन्वेष्यम् ॥ 386 ॥

संभाषणे । तदा° Mh. 2, 232 । क्रियाकारे प्रतिज्ञायां मा । संविदि स्मरणीयं मदन्यथा हीयते ततः । आचारे । कर्त° Mh. 2, 233 । नाम्न्यप्यन्वेष्यम् ॥ [दृषद्] निष्पेषणशिलायाम् । संपिष्यतां दृषदि संप्रति चन्द्रमूर्तिः । शिलामात्रे । Me. 55 ॥ [भेद] विदारणे । Ku. 8, 86 ॥ 387 ॥

उपजापे । आकोपितान् भेदसहान्करोति सः । विशेषे । शब्दभेदे स्मृतिः कथम् ॥ [गद] हरेर्भ्रातरि आयुधे च । सगदः सह सारणेन तम् c. Śi. 16, 13 ॥ [संपद्] श्रियाम् । संपदि दानं दीनजने विपदि न धैर्यं यस्य । उत्कर्षे आधिक्ये । Ki 1, 17 ॥ 388 ॥

[कन्द] — — — — इत्यादौ मूले । किं° Sp. 1725 इत्यादौ सूरणाख्ये शाकभेदे । सूरणशब्देन च समस्तशाकोपलक्षणम् ॥ [छद] ओष्ठे । दन्तच्छदे बिन्दुपवित्रितोदरे । गरुत्सु पक्षेषु । सितच्छदैर्मण्डलितोरुपुच्छैः ॥ [ह्रद] तोयाशये । Ra. 7, 27 । स्रोतसि । प्रवृत्तघोरा रुधिरह्रदाकुलाः ॥ [बिन्दु] नयेयं मैन्दवी कलेत्यादौ बवयोरेकत्वस्मरणाद्वेदितरि बिन्दुः । विप्रुषि । Ku. 5, 24 ॥ 389 ॥

दन्तक्षते शून्ये च । एतद्विधं त्वदधरदलं बिन्दुनैकेन युक्तं धत्ते शोभां तव वदने यत्पराशीतिरिक्ताम् [sic] । अर्थप्रकृतौ । बीजं बिन्दुः पताका च c. Daś. I, 17 । भ्रूमध्यतेजसि । S. P. 25 ॥ [स्वादु] इष्टे । Śi. 10, 3 ॥ [मृदु] अतीक्ष्णे । मृदु धनुर्वहता किल कौसुमं किमिव कृत्यमनेन तपस्विना । कोमले । मृदुभाषिणि ते मुखेन्दुना ॥ 390 ॥

[छन्द] अभिप्राये । छन्दानुवर्ती जितरं न याति । वशे । Sɪ. 1472 ॥ [अब्द] जीमूते । शारदाम्बदशाइरं यशस्तव । वत्सरे । लौकिकाब्दान्विनिक्षिपेत् ॥ [स्वेद] घर्मे । स्वेदो नवः किं° c. Ku 3, 33 । स्वेदने । स्वेदोदयो नवज्वरे । स्तम्भः स्वेदोथ रोमाञ्च इत्यादौ कामहेतुके घर्म एव सात्त्विको भावः ॥ 391 ॥

[छेद] विरामे । Ku 2, 41 । खण्डे । Me 11 ॥ [शाद] जम्बाले । क्लास्थान° Mh 2, 232 । शष्पे । Ra 2, 17 ॥ [क्षोद] विमर्दे । क्षोदक्षममभुग्नं° c R. K. II, 8 । चूर्णे । कर्पूरक्षोदधूसरम् ॥ [नाद] शब्दे । बिन्दुनादगमनागमनाभ्याम् । शब्दे । M. M 178, 2 ॥ 392 ॥

[शरद्] वत्सरे । M. Ch. I, 42 । ऋतौ । Su. 965 ॥ [क्रव्याद्] रक्षसि । Ra. 15, 16 ॥ [सूद] सूपे । सूदखादनविशुचिकाचित. । ऊषरभूमिके देशे । सूदे दामोदरीये इ विपशापालसमर्पिताम् c. Râj. I, 157, 167 ॥ 393 ॥

[कुन्द] भ्रमे वल्लखयन्त्रे । An. II, 80; c. Nai. 19, 54 । पुष्पभेदे शैशिरे । कुन्दे नन्दति कैरवे विहरति पङ्केरुहे रोहति ॥ [मन्द] अपटौ हम-जातौ च । Śɪ. 5, 49 । शनैश्चरे । Me. 9 । मूढे । Ra. 1, 3 ॥ 394 ॥

[मद] क्षैब्ये । दृष्ट्वा ततश्च तरुणेन मदेन लब्धाम् । गर्वहर्षयोः । Ra. 4, 22 । श्मशाने । R. K. 1, 1 । मद्ये । Ku. 8, 76 v. l. ॥ [ककुद] राजलिङ्गे । उच्छ्रितककुदि महाबलचतुरङ्गबलान्विते नृपतौ । वृषाङ्गे । आवर्तोन्नतस्यशुभान-मितकाये ककुद्मन्तं मुक्त्वा [c. Pa. 1662] । समुल्लिखन्° Ku. 1, 56 इत्यादौ ध्वतिशायिते वृषाङ्गे रूढः । भेदे प्रसिद्धः ॥ 395 ॥

[निषाद] लुब्धके । Ra. 13, 59 । संकरजन्मनि । M. 10, 8 ॥ 396 ॥

[ककुद] प्रधाने । अस्य राजककुदस्य क्वापि सा कीर्तिरुल्लसति लोकपावनी । राजलिङ्गे । Ra. 3, 70 । वृषाङ्गे । ककुद° Mh. 2, 220 ॥ [मर्यादा] धारणायां स्थितौ । Bh. Ś 92 । सीमनि । मर्यादां सागरस्त्यजेत् ॥ [विशद] व्यक्ते । Ku. 3, 33 । विशदचन्द्रिकया व्यक्तमासिततिमिरयादौ विशदे पिच्छिलगुणविपरीते शुक्लस्योपचारात् ॥ 397 ॥

[गोविन्द] द्वयेपि । गोविन्दता च विहिता भवता यथार्था ॥ [कुमुद] कपिजलजयोः । H. Ch. 5, 5 । नागो दिग्गजः । भुजगविशेषश्च ॥ [कुमूद] वृद्धिजीवने । कुसृदकृषिवाणिज्यैर्वैश्यवृत्तिरुदाहृता ॥ 398 ॥

कुसेयके आलस्योपहते । प्रज्ञा करोति किं तस्य यः कुसूदेन वर्तते ॥ [प्रतिपद्] ज्ञाने । भावैर्निरयानुबद्धा प्रतिपदियमहो दीर्घदीर्घा स्थिता ते । तिथौ । Ra. 8, 64 ॥ [प्रसाद] अनुग्रहे । Ku. 3, 10 । नैर्मल्ये । प्रसादमादर्श इवान्तरात्मनि । प्रीतिदाने । राज्ञा प्रसादीकृतमेतदत्र ॥ 399 ॥

[आक्रन्द] सारावे रुदिते । आक्रन्दस्तनिते° Dhv. 92, 11 ; Su. 1776 । त्रातरि । निराक्रन्दो जीवलोकः । दारुणे रणे । आक्रन्दे महति जहर्ष राजलोकः । पाश्चात्ये राजविशेषे । आक्रन्दसंदीपितजैत्रयात्रः ॥ [गोष्पद] माने । K. K. S. 1, 1 । सेविते देशे । गोष्पदेषु विचरन्न पूयते ॥ 400 ॥

[शारद] अधृष्टनवसंवत्सरेष्वन्वेष्यम् । शारङ्गवे देव्यां च । Su. 1 ॥ मुद्गोपि शारद आयुर्वेदे प्रसिद्धः ॥ 401 ॥

[कुविन्द] भ्रमिः शिल्पिभाण्डम् । वायकेपि । K. Pr. 141, 6 ॥ [प्रमदा] तरुण्याम् । Ra. 9, 41 । हर्षे पुंसि । Ś. 13, 2 । अधिकमदे त्रिषु । प्रमदद्विरदोपबृंहितः ॥ 402 ॥

[उपनिषद्] त्रयेपि । M. M. 14, 3 । रहःशब्देन रहसि भवं यस्तूच्यते ॥ [शतह्रदा] शतह्रदेन्द्रायुधभीमदर्शन इत्यादौ द्वयेपि ॥ [तमोनुद] त्रयेपि । उदिते तमोनुदे हि प्रभवति न तमः क्वचित्स्थातुम् ॥ 403 ॥

[समर्याद] मर्यादासहिते । K. Pr. 121, 3 । अभ्यर्णे निकटम् ॥ [अववाद] निन्दायाम् । दुष्टोयमववादस्ते ॥ [जनपद] देशे । H. Ch. 106, 5 । जने । Ra. 9, 4 ॥ 404 ॥

[विष्णुपद] गङ्गायां हर्यङ्घ्रौ च । स्नात्वा विष्णुपदीतोये याति विष्णुपदं पुमान् । आकाशे विटपे लोकमात्रे च । भ्रान्त्वा विष्णुपदं प्रयाति शनकैरस्ताचलं भास्करः ॥ [अभिमर्द] युद्धे । युक्तं° Mh. 4, 136 । पीडायाम् । तीव्राभिमर्दपरिहारनिविष्टबुद्धेः ॥ [विशारद] द्वयेपि । Su. 1 ॥ 405 ॥

[कोकनद] इयेपि । फुल्लकोकनदकान्तितस्करी ॥ [परिवाद] वादनोपाये । Śi. 6, 9 ॥ [अष्टापद] हेमनि । Ku. 7, 10 ॥ 406 ॥

शारिफले । B Ch. 10, 11 ॥ [अपवाद] गर्हायाम् । जनापवादादपरज्यति श्रीः । बाधके । Ku. 2, 27 । बाधने । दुःखापवादाय भवन्ति शत्रवः ॥ 407 ॥

[ऋद्धि] लक्ष्म्याम् । Ku 7, 52 । प्रभावे । K. K. S. 1, 8 । अतिशये । Bh Ś 28 ॥ [व्याधि] आमये । Su. 1103 ॥ 408 ॥

[मधु] वसन्ते । Ku. 3, 21 । दैत्यभिदि । त्रायन्तां वो॰ Dhv. 1 । चैत्रे । Ra. 11, 7 । मद्ये । Ś 10, 3 । पुष्परसे । मधुपिपासुमधुव्रतसेविभिः c. V K. V, 2, 14, C. । क्षौद्रे । यन्माधुर्यं मधुनि त्रिदशेन्द्रत्र तन्नैव वेधाः । मधुरे । *मधुनि विमले मद्ये चेतो न कस्य विभास्यति* ॥ 409 ॥

[आधि] बन्धके विनिमयस्थापिते वस्तुनि । आधिः सीमा बालधनं निक्षेपोः [sic] स्वामिविक्रय॰ c M S, 149 । व्यसने । Me. 86 । चेतसः पीडायाम् । त्राधि मामाधिपीडितम् । अधिष्ठानेन्द्रेष्वम् ॥ [विधु] विष्णौ । विधुर्दानवनारीणां वैधव्यव्रतदीक्षकः । शशिनि । Śi 2, 61 ॥ [बाध] दुःखे । प्रशान्तबाधं दिशतोभिरक्षयेत् । निरोधे । निर्बाधे विधुरेप्यधीर इति मां येनाभिधत्ते भवान् ॥ 410 ॥

[*सिन्धु*] नदभिदि । Ku. 3, 6 । देशभिदि । स्फूर्जत्सिन्धुरभङ्गुरे रणमुखे जित्वा भटान्सैन्धवान् । अब्धौ । त्वत्स्मृत्या तु मयि लक्ष्मीवोप्यन्धुतामेति सिन्धुः । सरिति । Pa. 1151, Z D. M. G. 36, 535, 2 ॥ [विधा] विधौ विधाने । Ra. 1, 94 । प्रकारे । M. St. 2 । गजान्ने वेतने च । स्त्र॰ Mb. 2, 245 ॥ 411 ॥

[वधू] जायायाम् । Ku. 6, 92 । स्नुषायाम् । Ra. 1, 65 । स्त्रियाम् । M. M. 154, 1 । प्रियङ्गुलता ॥ [निधि] निक्षेपे । अनिक्षिप्ते निधौ यत्र विवादः संजायते । गूढार्थे । तस्य शङ्खनिधिन्यायो न कथं पर्यवस्यति । स्थाने । त्वं तार्थविधिगसामसहना नानोन्नता सा पुन. ॥ [श्रद्धा] इयेपि । Ra. 2, 16 ॥ 412 ॥

[अन्ध] तमसि । अन्धत॰ Mh 2, 234 । जले । आदरेण धृतिं तन्वी सा हमन्धान्धकेलिषु । अदृष्टौ । भुत्वापि नाम बधिरो दृष्ट्वाप्यन्धो जडो विदित्वापि । अज्ञानेऽपि ॥ निद्रासान्ध इत्यादौ इत्यादौ नृपघातात् c Dhv 63, 3, Mh 2 234 ॥ [सुधा] इष्टेपि । Ra 14, 52 ॥ [शुधा] मक्षोले । V Ś III 2 । अमृते ओषधिभेदे च । सुधासारस्यन्दी शिशिरकिरण चम्पकदल ॥ 413 ॥

[विधि] विधायके वाक्ये विधाने च । Ku 5, 32 । दैवे । K Pr 237, 2 । सहरि । कोयं विधेः प्रक्रम K Pr 54, 2 or M M 183, 4 ॥ [श्राद्ध] हव्यकव्यविधौ दैवे पित्र्ये कर्मणि । M 8, 145 । श्रद्धासमन्विते । श्राद्धेयान-मूपश्च c M 4, 158 ॥ 414 ॥

[संधि] भगे सुरङ्गायां च । संधिं भित्वाविशद्धोरश्छिद्रान्वेषणतत्परः । संधाने । दूतोऽङ्ग कामकलहेषु विसर्जनीयः संधिः कथं नु सखि तत्र स यत्र तुभ । गुणभेदे । संधिं करोतु भवतां नृपतिः पणेन ॥ [गोधा] तले ज्याघातवारणे । शरासनाभ्यासविधौ समाप्ते क्षितेश गोधा मकरध्वजेन N Ch 1, 28 । निहाका पञ्चनखो बिलेशय प्राणिविशेषः । यथा । गोधा लङ्गलबद्धेवाक्षिप्यमाणा बलीय-सेत्यादौ ॥ [बुध] विदुषि । Dhv 2, 1 । ग्रहामरयोः । Ra 1, 47 ॥ 415 ॥

[राधा] कृष्णभार्यायाम् । Git 1,1, d । शरव्ये । राधायन्त्रं रचयत पुन-र्विद्धगप्यस्तु विद्धाम् [?] । कर्णमात्रादि । Ki 3, 21 ॥ [वृद्धि] वर्धने । A S 70 9 ॥ 416 ॥

[सिद्धि] निष्पत्तौ । Ku 3, 57 ॥ [बन्ध] खेदे । बिभेद नो तां प्रति तस्य बन्धः । आधिर्विनिमयस्याप्य वस्तु । बन्धने रचनायां च । H Ch 3 3 । वृन्तेऽपि । Me 10 ॥ [स्कन्ध] स्कन्धावलम्बी भगवानेष बालदिवाकर इत्यादौ वातनियताश्रयौ । वातस्कन्ध इति प्रसिद्धः । अंसे च । आदिमहणादीना-रादिनियताश्रयौ ॥ 417 ॥

राजनि । विवेश सहसा तत्र स्कन्धावारमवारित । अत्र हि स्कन्धं राजान-मावृणोतीति स्कन्धावारः सेनासंनिवेश । तरुजङ्घायाम् । Ku 3 26 । समूहे । Śi 2 28 ॥ [वीरुध्] इयेपि । M M 305 3 ॥ [अर्ध] खण्डे । Me 55 । समंशके । Si 9, 29 ॥ 418 ॥

[बुद्ध] दोषज्ञः पण्डिते । सुगते । बुद्ध सधर्ममथ सार्थगणं प्रणम्य ॥ [शुद्ध] एकस्मिन्नसहाये पूते च । K Pr 363, 9 ॥ [वृद्ध] ह्येपि । अनु° Mh. 2, 247 ॥ [साधु] शोभने । Ku 1, 5 ॥ 419 ॥

वार्धुषिर्वृद्धिजीवी । सज्जने । तत्साधवो ननु विदन्ति वदन्ति° Su. 271 ॥ [सिद्ध] देवविशेषे । Ku 1, 5 । निष्पन्ने । M. St 15 । पूज्ये । अवाप्त° Mh 2, 251 ॥ [दिग्ध] विषलिप्ते शरे । अथ तैः परिदेविताक्षरैर्हृदये दिग्धफलैरिवार्दित c. Ku 4, 25 । लिप्तमात्रके । M M 54, 5 ॥ 420 ॥

[मुग्ध] मनोहरे । M M 51, 2 । योषिति । दीप मुग्धा वयमरुता [sic] यत्र शान्ति नयन्ति c Mh 2 242 ॥ [विद्ध] सूच्यादिभिन्ने । विन्यस्तवैडूर्यशिले च तस्मिन्नाविद्ध° c Ku 7, 10 । सम्यग्विद्ध तु तत्तास्मिन्नित्यादावादिमहगाद्रसादिष्वप्यनेपि । सादृश्येन्वेन्यम् । क्षे । किमिव हि न विनेतुं रजते [sic] हन्त विद्धाः c. Mh. 2, 245 ॥ 421 ॥

[गन्ध] घ्राणग्राह्ये । यद्गन्धान्धं भ्रमरपटलम् । स्वल्पे । जलदगन्धिरराजत सानुमान् । अल्पे जलदा यत्र स जलदगन्धिरिति व्युत्पत्त्या । द्रव्ये । गान्धिकैर्विपणयो विराजिताः । अत्र हि गन्धशब्दस्तद्वति वर्तते । संबन्धमात्रके । वशानागौ सगन्धाल्पकलभानुगताविव ॥ [लुब्ध] स्पृहावति । Ku. 1, 34 । मृगयौ ॥ नेपि कूरचमूर° Su 1016 c Bh. S. 87 ॥ 422 ॥

[मागध] वन्दिनि । Ś 11, 1 ।पिप्पली द्रव्यभेदः । यूथिका हरणिका अत्र मागधीशब्दः ॥ [न्यग्रोध] व्यामे प्रसारितकरद्वयवलिते । न्यग्रोधभेयवतुरभनिनम्बविम्बा ॥ 423 ॥

[प्रबोध] जागरे उद्घाटे च । सुखप्रबोधगलिता सुवर्णघटनोज्ज्वला c H. Ch. 7, 1 । उद्घाटोर्थावगम. ॥ [उत्सेध] वपुषि । स्थूलोत्सेधव्यवहितरविस्यन्दनः कुम्भकर्णः । उन्नतौ । Ku. 5, 8 ॥ [विवध । वीवध] पर्याहारे अध्वनि च । Ś 2, 64 । पर्याहारस्तृणजलाद्यादीनामन्यत आनयनम् । भारे । H. Ch. 13, 11 ॥ 424 ॥

[परिधि] उपसूर्यके मण्डले । परिविमुक्त इवाहिमदीधितिः c. Ra 8, 30 ॥

[समाधि] ध्याने । Ku 3, 40 । नीवाकः । नियतं वचनम् । नियमे । यदा फलं सर्वसमाधिसाधनं° c Ku. 5, 18 । समर्थनेपि । कृतसमाधिरपि चपलः ॥ 425 ॥

[प्रणिधि] प्रार्थने । प्रणिधिवशादुपजातसत्प्रभावः । चरे । Ku. 3, 6 ॥ [अवधि] परिच्छेदे । Me. 81 । विलेन्वेष्यम् ॥ [अगाध] अतलस्पर्शे । अगाधसंशयाम्भोधिसमुत्तरणसाधनी । गर्ते । दुष्टा° Mh. 3, 333 ॥ 426 ॥

[उपधि] व्याजे । Ki. 1, 45 । रथाङ्गं चक्रनाभ्यन्तःप्रवेशी काष्ठविशेषः ॥ [विबुध] द्वयेपि । K. Pr 255, 5 ॥ [आनद्ध] द्वयेपि । आरब्धानद्धतूर्यध्वनिमुखरमुखा रेजुरुच्चा निवासाः ॥ 427 ॥

[उपाधि] धर्मचिन्तायाम् । विनोपाधेः शास्त्रं तृणतुषबुसप्रख्यमखिलम् । कुटुम्बव्यापृतेन्वेष्यम् । विशेषणोपार्जनयोः । उपाधि° Mh. 3, 335 ॥ [प्रबुद्ध] ज्ञानिनि जाग्रति च । प्रबुद्धः सर्वदा तिष्ठेत् ॥ 428 ॥

[संसिद्धि] सम्यक्सिद्धौ । संसिद्धिसिद्धविभवा मुनयः प्रयाताः । स्वभावे । संसिद्धि° Mh 3, 313 ॥ [संनिधि] प्रत्यक्षे । यातः सं° Mh. 3, 313 । संनिधाने । Ra. 7, 3 ॥ [निरोध] नाशे । स्थिति° Mh. 3, 338 । रोधे । Ku. 3, 48 ॥ 429 ॥

[निषध] कठिनेन्वेष्यम् । राजभेदे नगान्तरे च । Ri 18, 1 ॥ [कबन्ध] द्वयेपि । स्फूर्जत्कबन्धविधुरारवपूरिताशं संग्रामवारिधिमवलोक्य न दृप्यते कः ॥ 430 ॥

[आबाध] द्वयेपि । आबाधविधुरे चित्ते धृतिः कस्य न हीयते ॥ [संबाध] योनौ । करिहस्तेन संबाधं विलोडयेत् c K. Pr. 190, 1 । सङ्कटे । ययावसंबाधसुखेन मार्गम् c Ri. 2, 72 ॥ [विलब्ध] द्वयेपि । Śā. 39 । इतोनन्तरमप्रष्टव्यावधि त्रिषु ॥ 431 ॥

[आविद्ध] द्वयेपि । Vik. 115, c ॥ [प्रसिद्ध] द्वयेपि । Ku. 5, 9 ॥ [विरुद्ध] वैरिणि । त्वद्विरुद्धवनितासुसततिः । विगुणे । नश्येद्विरुद्धाचरणेन बुद्धिः ॥ [दुर्विध] द्वयेपि । दुर्विधेषु विनयो न शोभते ॥ 432 ॥

[अवष्टम्भ] त्रयेपि । Mh. 4, 149 ॥ [ब्रह्मबन्धु] अधिक्षेपे । आ दुरात्मन्मुनिखेट ब्रह्मबन्धो c. H Ch 11, 14–12, 1 । ब्राह्मणनिर्देशे । ब्रह्मबन्धुरयमागतोऽतिथिः ॥ 433 ॥

[अनुबन्ध] दोषोत्पादे । महतां नास्ति कदाचनानुबन्धः । प्रकृत्यादेर्वितुमत्ययादिमध्याय प्रयोगं नार्हति सोऽनुबन्धः । मुख्यानुयायिनि शिशौ चोदाहरणमन्वेष्यम् । प्रकृतस्यानुवर्तने । Ra 1, 64 ॥ 434 ॥

[महौषध] एते द्रव्यभेदा महौषधाख्याः ॥ 436 ॥

[पृश्नि] अल्पतनौ । पृश्निर्वरवरमुख्यसेविते राजवेश्मनि विवेश सङ्कटे । रश्मौ । अभ्रुवन्ति रविपृश्नयो रसम् । वर्णभेदे ईनद्रक्के । अल्पतनुवर्णयोस्त्रिलिङ्गः। रश्मौ पुंसि । गवि । पृश्नयः पनुरपः समागताः ॥ 437 ॥

[यक्ष्मन्] व्याधिभेदे । यक्ष्मणापि परि° Ra 19, 50 v. l. । यक्ष्मप्रसिद्धः ॥ [मुनि] बुद्धे । मुनेर्मतं कस्य न माननीयम् । ऋषौ । Ku. 3, 24 ॥ [शुष्मन्] वह्नौ । शुष्मणि प्रणयनाभिसंस्कृते c. Śi. 14, 22 । बले । कः सहेत तव शुष्मसोष्मणः ॥ [शृङ्गिन्] मतिविशाविषयोरिन्नन्त एव पुंलिङ्गः । शृङ्गी विषं वत्सनाभोद्य इति निदर्शनात् । केचिच्छृङ्गीशब्दमनयोरीकारान्तं मन्यन्ते । तत्पक्षे गान्तेषु स्त्रीलिङ्गो द्रष्टव्यः ॥ 438 ॥

दान्ते पर्वते च । आरुह्य सौधधवलं शृङ्गिणं व्यहरद्धरः । शृङ्गवति । Sp. 3214 ॥ [हनु] सृक्कणि । Su. 1677, d ॥ [जटिन्] उभयत्रापि । निःसृता मन्मुखाम्भोधेरपूर्वेयं सरस्वती । स्थाणुं त्वां जटिनं प्राप्य सामरस्यमुपैति या ॥ व्रतिनि । जटी मुण्डी शिखी वापि यत्र तत्राश्रमे रत. । पञ्चविंशतितत्त्वज्ञो मुच्यते नात्र संशयः ॥ 439 ॥

[घन] मेघे । Śi. 1, 7 । मूर्तिगुणे काठिन्ये । पेतुर्जनादभ्रनादिवापः । घनादभ्रादिति इत्यर्थः । विस्तारे । अर्धैकादशपुरुषो घनो भवेन्मण्डले तु रथचक्रे । लोहमुद्गरे । अपतत्स घनैरिवाहतः ॥ अथ सुषिरघनानद्धवाद्यध्वनिरहितेन हि रङ्गमङ्गलेनेत्यादौ वाद्ये नपुंसके । अन्यत्र तु पुंसि । मूर्तिनिरन्तरे कठिने । Śi. 5, 29 ॥ क्व प्रस्थितासि करभोरु घने निशीथे Sp 1991, धर्मभिर्घनतमोमलीमसैः Bh. Ś. 6 इत्यादौ मूर्तिमोनैरन्तर्यमात्रे ॥ 440 ।

[इन] प्रभौ । Ra. 9, 5 ॥ [राजन्] प्रवेपि । राजा राजति राजवत् ॥ [तनु] स्वचि । तरुतनुभिः कृतयज्ञसहतिः । देहे । Si 1, 23 । तनुणे । Sp 4554 ॥ 441 ॥

[पर्वन्] तिथिभेदे प्रतिपत्पञ्चदश्यन्तरे । पार्वणेन शशाङ्केन । क्षणे उत्सवे । विलोक्य° Mb 2, 269 ॥ [वर्त्मन्] अध्वनि । Su. 2641 ॥ [ब्रह्मन्] वेदे । Ku 6, 16 । तत्त्वे । Bhag 4, 24 । तपसि । Bhag. 6, 14 । विप्रे । Pr P. 5 ॥ 442 ॥

[पक्ष्मन्] अक्षिलोम्नि । Ku 5, 24 । किञ्जल्के । कुसुमैस्तनुलग्नपक्ष्मभिः कुसुमैर्वोरिव यस्य सायकैः । निसर्ग° Si 1, 8 इत्यादौ आदिपक्ष्मणाक्षिलोममात्रेपि ॥ [आत्मन्] यत्ने । Ra. 7, 12, Ku. 7, 64 । धृतौ । अवष्टभ्यात्मनात्मानं स्वं सारं वक्तुमर्हसि । बुद्धौ । Ku. 5, 76 । स्वभावे । न सन्ति याथात्म्यविदः पिनाकिनः c. Ku. 5, 77 । ब्रह्मणि वर्ष्मणि शरीरे च । Ku. 3, 50 ॥ क्वापि पुत्रेपि दृश्यते । Ku. 2, 61 । तथा । आत्मा वै पुत्रनामासीति निदर्शनात्पुत्रे c. Mahâbhâr. 1, 74, 63 ॥ 443 ॥

[वर्ष्मन्] देहे प्रमाणे च । व्याप्तं व्योमनि वर्ष्मणा यमपुरद्वारार्गलादारुणौ । आकारे सुन्दरे । वर्ष्मणा विदधती जगज्जयम् ॥ [ग्रावन्] दृषेपि । अपि ग्रावा रोदित्यपि दलति वज्रस्य हृदयम् ॥ 444 ॥

[शिखिन्] वृक्षे अग्नौ च । शिखिमूलानि शिरसी निहन्ति चित्रम् । कुक्कुटे । शिखिकुलकूजितसुभगे । बर्हिणि । Me 101 ॥ [सादिन्] हयेपि । सादिभिः सुविहितेव रथाश्वे ॥ [वाजिन्] अश्वे इषौ च । युक्तं चक्रुर्वाजिनो वाजितायाः c. Si. 18, 13 । पक्षिणि । वाजिनो वियति संभ्रममापुः ॥ 445 ॥

[सीमन्] स्थितौ । अनुल्लङ्घितसीमानः सागरा इव साधवः । क्षेत्रे । अथामी सीमानः परिणतशरच्छालिसुभगाः । अवधौ । Bh. 1, 8 । मार्गविषये । यत्राज्ञातचरश्चिरान्नयनयोः सीमानमेति प्रिय ॥ [लक्ष्मन्] अग्र्ये प्रधाने । दृष्ट्वैव तं सूर्यकुलैकलक्ष्मा । चिह्ने लाञ्छने । Su. 1343 ॥ [धामन्] गृहे । Ku. 2, 1 । देहत्विट्प्रभावेषु । आत्मा° Mb 2, 266 ॥ [धन्वन्] स्थले ।

नीलेषु धन्वसु लुनन्ति नदन्ति दान्ता भूमिं खनन्ति रभसान्निशितैः खुराग्रैः । धनुषि । कुन्तवन्त विनद्यत्त्रिशितशरैर्दर्पोद्धुरान्सिन्धुराम् ॥ 446 ॥

मरौ । अन्वानि तृषित पुरुषो रश्मिषु तोयाशया पतति ॥ [स्वन] इयेपि । A N 167, c Dhv 72, 4 Su 2070 ॥ [सून] पुष्पे । S 3, 17 । वधस्थाने । M 3, 65 । जिह्वातले । सूना° Mh 2 286 ॥ 447 ॥

पुष्पितेन्वेष्यम् ॥ [चक्रिन्] अहौ । पदा स्पृशन्ति सहते न चक्री । रथे । वेगा° Mh 2 209 । तैलके । दशासूनासमश्चक्री c M 4, 85 ॥ [नर्मन] मनो । कर्मणे भवति मर्म सर्वथा । सुवर्णे । भाति मर्म परिकर्मनर्मदम् ॥ [चर्मन] फल्के । S 18, 21 । त्वचि । Su 803 ॥ 448 ॥

[स्वामिन्] इयेपि । मतिइतदुग स्वामी ॥ [जन] इयेपि । Su 1141 ॥ [जनी] कन्याम् । यानेति जन्यान° Ra 6, 30 v l ॥ [ज्योत्स्नी] चन्द्रयुताया रात्रौ । V S III, 1 ॥ 449 ॥

[अर्वन्] इयेपि । वल योधा स्थिराणि शत्रोरिव महीपते ॥ [प्रेमन्] स्नेहे । Sp 1939 । नर्माणि । दृढस्थेमा प्रेमा रमयति मनो मार्गविधुरम् ॥ [स्वैरिन्] मन्द शनैर्गामी । स्वच्छन्दे । बम्भ्रम्यन्ते यनभुवि सदा स्वैरिणो वैरिणस्ते ॥ [श्येन] श्वेते । श्येनीभि सुरसिन्धुरोधसि तरुच्छाये कृत मण्डलम् । विहंगमे शाकिकाख्ये । श्येनावदाते चकिता वनर्वर्तिका c M. M 286, 7 ॥ 450 ॥

[भानु] इयेपि । Su 1 ॥ [वन] काननतोरयो । सदृशे वनवृन्दाना कमलाना तदीक्षणे c Mh 3 622 । समूहे । नननलिनवनच्छाया धत्ते विभुरमरभुवि । पर्वते । Nag 4 ॥ [तान] तात्पर्ये । त्वदेकताना तनुना तनोति सा । गीतविशेषे । तानास्त्वेकोनपञ्चाशत् ॥ 451 ॥

[रत्न] इयेपि । Ku 1, 3 ॥ [यान] गमने । दिनै कतिपयैर्यान जीवितस्य विनिन्द्यताम् । युग्ये । Ra 6, 10 । नृपगुणभेदे । यान समाचरेच्छक्ती ॥ [धेनु] दोग्ध्याम् । अजधेनुभि सह समावसेत्स्वयी । गोमात्रे । Ra 11, 74 ॥ 452 ॥

[क्षुण्ण] द्वयेऽपि | Kutt 304 || [विन्न] अनिर्विण्णो विन्नो यदि भवति क्षुण्णः स्मरशरैरित्यादौ लब्धे विद्लृ लाभे इत्यस्य | अन्यत्र विद विचारणे || [अर्थिन्] द्वयेऽपि | Sp 3336 || [स्थान] स्थितौ भावमात्रे | स्थानं यद्यपि ते नास्ति विषयावेशचञ्चलम् | अवकाशे आस्पदे | Ku 8, 33 || 453 ||

सादृश्ये | धत्ते पितृस्थानतया यः स्नेहं सर्वेषु जन्तुषु | गीतविषये | स्थानप्रदायित्व° c Ku 1, 8 | योग्ये | स्थानमेतदुचितस्य वस्तुनः | प्रसङ्गे | दर्भाणां स्थाने शरैरास्तरितव्यम् || [भोगिन्] वैयापृत्यकरो व्यावहारिकः | व्यावहारिकभुजंगयोः | Bh Ś 37 | राजनि | अनयेन नदन्ति भोगिन इत्यादौ || 454 ||

[ज्योत्स्ना] ज्योतिष्मत्यां व्यभ्रायां रात्रौ | ज्योत्स्नासङ्गमसरसुभगे सैकतेस्मिन्सरय्वाः | चन्द्रमसः प्रभायाम् | Ku 1, 25 || [मान] प्रमाणे प्रत्यक्षादौ | मातृमानमिति मेयममीभिरित्यादौ प्रमाणे | प्रस्थादौ | तन्वङ्ग्यो मानमानव्यतिकरविधुराः | आदिग्रहणादुन्मानादयो गृह्यन्ते | चित्तसमुन्नतिश्चित्तोद्रेकः | तत्र पुंलिङ्गः | मन्यतेर्घञि | मानं° Su. 1161 | इत्यादौ || 455 ||

[नग्न] दिग्वाससि | Bh II, 4 | वैतालिके | नग्नाः पठन्तु यदि | आदिग्रहणाद्वन्द्यादयः || [भिन्न] संस्कृते | Ku. 8, 74 | सस्कृतो विशेषितः | दारिते | भिन्नं भासा ननु हिमरुचेर्दण्डकाण्डं द्विजानाम् | अहमद्य प्रभृत्येव भिन्नो भवद्भ्य इत्यादावन्यशब्दाभिधायकः || 456 ||

[वान] शुष्के | Sâ. 37 | शुष्कफले | आवान कस्यचिन्मधु | सीवनकर्मण्यनुसर्तव्यम् | पै — — विशोषणे वेञ् तन्तुसन्ताने इति च धातुद्वयस्य रूपम् || [योनि] भगे | Su. 2823 | आकरे | Ku. 6, 18 | आकर उत्पत्तिस्थानम् || [कृतिन्] सूरौ | कल्यः कलासु च कृती दृढभक्तिराढ्यः | कृतकृत्ये | Ku 6, 18 || 457 ||

[स्नान] सवने अभिषेके | स्नानैर्धूपैस्तथा दीपैर्नित्यमाराधयेच्छिवम् || [धन] गोसंघे | धनमाराधयेत्केशवः || [चिह्न] पताकायाम् | उच्चचिह्नच्छत्रसमगोचरः | लक्ष्मणि | Ra. 2, 22 | लक्ष्म वस्तुनो विशेषकमभिज्ञानम् || [अन्न] भुक्ते | अन्नेन कुक्षेर्द्वावंशौ | अद्यते घासमिति चान्नम् || 458 ||

[छन्न] आदिते । Me 18 । रहसि । Sp. 2173 ॥ [पान] सदा रक्षस्युर्वीं तदपि च न पानग्रहमितित्यादौ प्रकृतत्वेन रक्षणे ॥ [दान] खण्डने त्यागे च । गोत्राणां शतकोटिदाननिरतः । भूमण्डलदानसक्ता इत्यादौ रक्षणे च ॥459॥

संगीयमानत्रिपुरावदान इत्यादौ शुद्धिसम्बन्धाच्छुद्धे कर्मणि c Ku. 7, 48 । लूनौ । नामूल° Mh. 2, 264 ॥ [हीन] ऊने । हीनातिमात्रमवशम् । गर्ह्ये । हीनजन्मा स वर्ज्यः ॥ [रसन] शृङ्गाररसना नाट्य इत्यादावास्वादने । एवं शृङ्गाररसनं नाट्यमित्यपि ज्ञेयम् ॥ 460 ॥

[कुहना] दम्भचर्यायाम् । An IV, 11 । ईर्ष्यालौ त्रिलिङ्गकः । H Ch. 202, 13 ॥ [शिखरिन्] तरौ । नास्त्याकाशः किमु शिखरिणां येन ते स्युः प्रलम्बाः । शैले । Su 2030 ॥ [तरस्विन्] बलिनि । समरमूर्धनि तेन तरस्विना V. K. 5, 1, 9, C. । वेगिनि । *अवनिमेकरथेन वरूथिना जितवतः किल तस्य तरस्विनः* c. Ra. 9, 11 ॥ 461 ॥

[विषाणिन्] करिणि । Śi. 4, 63 । शृङ्गिणि वृषभे । वादे वादिविषाणिनां प्रशमितास्ता दर्पकण्डूतयः ॥ [अवन] प्रीणने तर्पणे । तृष्णालोऽहिं मधुकपानमवनम् । अत्र रक्षणादिषु ॥ [तलिन] स्वच्छे निर्मले । सौधानां तलिनोदरेषु । अल्पे । तलिनोदरीणां निरन्तरकार्यतानाम् c. Mh. 3, 370 ॥ [गहन] गम्भीरे । गहनाशयानाम् । वने वृक्षबहलप्रदेशे । अविशदशनैर्विन्ध्यगहनम् ॥ 462 ॥

[रोदन] अश्रुणि नयनजलविमोचनव्यापारे । नेत्रे विरोदनाताम्रे । क्रन्दे । करुणो रोदनध्वनिः ॥[प्रज्ञान] बुद्धौ । प्रज्ञानमीदृग्विधमस्ति यस्य । चिह्ने । प्रज्ञानेन वृषेण विद्धि गिरिशम् । भावे करणे च ल्युट् ॥ [भुवन] विष्टपे । Ku. 2, 40 । भुवनाभोगभूषणमित्यादौ जलेपि ॥ 463 ॥

[द्विजन्मन्] त्रैवर्णिके अण्डजे तारकासु च । Kād. I, v. 13 । त्रय एव वर्णास्त्रैवर्णिकम् । ब्राह्मणक्षत्रियवैश्याः । विनयादिपाठात् स्वार्थे ठक् । दन्ते । सद्य° Mh 3, 375 ॥ [वर्जन] परिहारे वर्जने पृथक्करणे । खलानां सुमतिः कुर्याद्दूरादेव तु वर्जनम् । त्यागे । रायामगाहर्जनमर्जितानाम् । हिंसायाम् । न स्यात्कृतौ वर्जनमर्जुनीनाम् c. Mh. 3, 402 ॥ 464 ॥

[निधन] कुले । कलिपुरि निधनाधनानि न स्युः । अन्ते लक्ष्यते । अतोऽत्र द्वादश स्थानम् ॥ [सूचन, °ना] व्यधने । सीव्येत्तत सूचनया कर्णपालीम् । विश्वस्तेनेन व्यधनम् । सीवनी ॥ अभिनये । सामाजिका सूचनाभिः सर्वे एवात्र रञ्जिता । सञ्ज्ञाक्रियायाम् । नयनसूचनयाप्यवगम्यते किमुत शब्दपरंपरया न किम् । पैशुन्यक्रियायाम् । न सूचनेभ्यो विरमन्ति दुर्जना ॥ 465 ॥

[जीवन] रागलभ्याशे जीविते च । H Cl 60, 6 । तोये वर्तने च । नावे मरौ जीवनमेव जीवनम् । वर्तनं जीविका ॥ [उद्दान] उद्गमे ऊर्ध्वगमने । उद्दाने वाष्पपङ्क्तेः । चुल्ल्याम् । उद्दानाद्भाण्डमुत्क्षिप्य ॥ सुगन्धिगन्धनद्धो शोषण इति च ॥ [शयन] रते । क्रान्ति° Mh 3, 414 । शय्यायाम् । Su 2112 ॥ 466 ॥

[शासन] लेखे । Ra 3 68 । लेखो हि संदेशप्रधानः । वस्त्रपट्टादि सर्वं ॥ शास्त्रे । शासनोक्तेन कर्मणा । आज्ञायाम् । Ra 1 30 ॥ [वर्तनी] वृत्तौ जीविकायाम् । का वर्तनीमनुसरन्निह साधुमार्गं । मार्गे । V K p 2, 2 ॥ [तोदन] व्यथने भर्त्सनादारभ्य लोहितमुत्पादनपर्यन्ते ताडने । साहस तु दमो दाप्य कृते ब्राह्मणतोदने । तोत्रे प्राजनके । नाल° Mh 3, 373 ॥ [प्रसून] उभयत्रापि । Si 1, 66 ॥ 467 ॥

[छदन] दले पल्लवे । छदनान्तरितातपास्तरून्स । पतत्रे पक्षे । चरन्ति चित्रच्छदना शिखण्डिनः ॥ [विलग्न] लग्ने सक्ते । नमन्ति° Mh 3, 407 । शरीरमध्ये । Ku 1, 39 । मेषादौ । विलग्नभवन गते । तनुस्थे प्राग्लग्नगते ॥ [सेवन] प्रभोराराधने । स्वामिन सेवनप्रीता फलन्ति ॥ 468 ॥

सेवनगृहीताना स्वामिपद्माना क्षति क्व दृष्टेत्यादौ सीवनेपि । इत्यादौ पाठो [sic] ॥ [बन्धन] स्नेहे । किमस्ति मे बन्धनमत्र वस्तुनि । वृन्ते पुष्पनाले । कृत न कर्णार्पितचारुबन्धनम् c Si 345 ॥ [नलिनी] पद्माकरे । Ku 4, 6 अब्जे । नयननलिनीनालापीतं° c Su 2007, V A 54, 16 ॥ 469 ॥

[मैथुन] सबन्धे । मेखलयोस्तत्र मैथुनं मतम् । सबन्ध श्लेषमात्रम् ॥ [मिथुन] उभयत्रापि । चक्रवाकमिथुनानि पीडयन् ॥ मिथुनमुपगतो ब्रह्मणो वधपापेरित्यादौ युग्मरूढ्यैव राशिवाचकत्वम् ॥ [सेनानी] गुहे षण्मुखे ।

Ra. 2, 37 । सेनापतौ । Ku. 2, 51 । गुहे पुंसि सेनेशो तु त्रिषु ॥ [ह्रादिनी] वज्रे । ह्रादिनीव विवृतस्थितिरेषा । विद्युति । तासामासीत्तमसि शरणं ह्रादिनीनां प्रकाशः ॥ 470 ॥

सल्लक्याम् । ह्रादिनीभङ्गिम् । नद्याम् । श्रान्तो याति त्वरितममरह्रादिनीपार्श्वमद्यतः । मादवति त्रिलिङ्गः । निर्ह्रादिन्या॰ Nâg. I, 12 । सल्लकी ओषधिभेदः ॥ [अशनि] वज्रे विद्युति च अशनिः स्त्रीपुंलिङ्गः । वज्रे । Sp 6359 । शम्पायां विद्युति च [५c] । Ku 4, 43 ॥ [पलाशिन्] उभयत्रापि । पलाशिनां कः सहते विजृम्भितम् ॥ पलं मांसमश्नाति पलाशानि पत्त्राणि विद्यन्ते यस्य ॥ 471 ॥

[अरत्नि] कूर्परे बाहुमध्यसंधौ । छिन्नास्ताः प्रसरन्त्वरत्निभिरपि क्रुद्धा हि वीराङ्कुराः ॥ [वागिनी] वागिनी समदस्यतेत्यादौ तन्त्रोक्त्या द्वयोरपि ॥ [भोगिनी] द्वयेपि । भोगिनी भाति सुभगा नरेन्द्रास्ते चकासति ॥ 472 ॥

[प्रधान] धीमहामात्यात्मद्व । वृत्तिः प्रधानानुगता जनस्य । प्रकृतिसत्तमयोः । Śi 15, prakshiptaśl 2 ॥ प्रधाने हि कृते यत्नः फलवान्भवतीत्यादौ तु गुणापेक्षया दान्ते प्रधाने एव ॥ 473 ॥

[जघन] द्वयेपि । जघनमहाहवसरवराः । संनाहः संग्रामैकसात्करणम् ॥ [व्यञ्जन] लाञ्छने । अमात्यव्यञ्जना॰ Śi 2, 56 । अत्र हि अमात्यव्यञ्जनं येषामित्यर्थोर्थः । निडाने संस्कारके च । व्यञ्जनैः प्रवृत्ते सुसंस्कृते वागियं रसवती कवेरिव । निडानमक्षरम् । संस्कारकं दध्याद्यवयवा [?] अत्र व्यक्तयः । जात्यभिव्यञ्जकत्वाद्व्यञ्जनशब्दवाच्याः । यथा । सामान्यव्यञ्जने व्यक्तिरित्यादौ ॥ 474 ॥

वादित्रकरणे पुंसि । व्यक्तिर्व्यञ्जनधातुना दशविधेनाप्यत्र लभ्यामुना । तथा च भरताचार्यः । विस्तारकरणश्चैव आविद्धो व्यञ्जनस्तथा ॥ [कौलीन] लोकवादे । Me. 109 । पश्वहिपक्षियुद्धे । कौलीनकेलिसमये समये क्षितोभूत् ॥ 475 ॥

[उद्यान] राजमार्गवनभेदयोः । उद्यानविहितक्रीडाश्रुडाचुम्बितमस्तका । प्रयोजनेन्वेप्यम् ॥ [वितान] करकुके । Ki 3, 42 । क्रतौ । Śâ 83, d । तुच्छे । चित्ते तेतिवितानमारभति चेद्देवं भवानीपतिम् ॥ 476 ॥

मन्दे । पाण्डुत्वादनुमीयते तव सखे चित्तं वितानं मया । शून्येपि । Śi. 3, 50 । विस्तृतौ विस्तारे ना पुंलिङ्गः । प्रसिद्धमातानवितानत्वात् ॥ [उत्थान] गृहान्तोद्यमपौरुषेषु । उत्थाने सुजने जनस्य रमते चेतो यथा सद्मनि । तन्त्रे राष्ट्रचतुरङ्गसाधने । उत्थाना° Mh 3, 351 । संनिविष्टोऽस्म आसीनस्य ऊर्ध्वक्रिया ॥ 477 ॥

[व्युत्थान] प्रतिरोधे प्रत्यक्षतद्योगादेश्चलने । प्रत्याहाराद्यसंस्पृष्टो विशेषोस्ति महानयम् । योगिभ्यो भक्तिभाजो यद्व्युत्थानेपि समाहिताः ॥ विरोधे । व्युत्थान° Mh 3, 412 ॥ [अञ्जन] कज्जले । Ku 1, 47 । आञ्जनेयेन तस्य तत इत्यादौ कपेर्हनूमतो माता अञ्जना ॥ अञ्जनभूभृद्भाति यथायं परिपतदभिनवदिनकरकिरण इत्यादावञ्जनसंबन्धादेव तद्युक्ते पर्वतविशेषे ॥ 478 ॥

[प्रभिन्न] अनेकतां प्राप्ते । M. St 7 । जातमदे उत्पन्नमदे हस्तिनि । Ku. 5, 80 ॥ [लाङ्गलिन्] हयेपि । लाङ्गलि° Mh. 3, 400 ॥ [जनन] कुले जन्मनि च । जननजने नयनानां ह्लादकमाप्याय नास्ति संतोषः ॥ 479 ॥

[वर्धन] छेदे । M. 2, 29 ॥ [अर्जुन] वृक्षभिदि । M. M. 313, 5 । गवि । अस्ते पुञ्जितमर्जुनीकुलमपरतम्ने पलाशोत्कर इत्यादौ [sic; c. Mh. 3, 453] ॥ 480 ॥

शुक्ले । Śi. 1, 6 ॥ [केतन] गृहे । जनस्य साकेतनिकेतनस्य c. Ra. 5, 31 । केतौ ध्वजे । Ku 5, 84 । निमन्त्रणे । पूर्वेषुः° Mh. 3, 360 ॥ 481 ॥

[समान] सति साधौ । समानः कोपि जायते । सह मानेन वर्तत इति कृत्वा ॥ तुल्ये । समानान्सुहृदश्च बन्धुभिः । एकस्मिन्नसाधारणे । समानस्थानलाभेन हर्षमापत् ॥ [विमान] व्योमयाने । Ra. 14, 20 । ददृश समुत्सुद्गविमानभाज इत्यादौ सप्तभूमे वेश्मनि । सप्त भूमयः कक्ष्या यस्य । कृष्णो° Kârikâ Pâ 5, 4, 75 इति व्युत्पत्त्या ॥ 482 ॥

[तपन] अर्के । तपति ललाटं तपस्तपनः c. H. Ch. 51, 5 ॥ [प्राचीन] प्रान्ततो वृतौ । प्राचीनप्रतिरुद्धः ॥ 483 ॥

प्राचीनमलकोपमानेत्यादौ प्राग्भवे ॥ प्रान्ततो वृतिः पर्णिकाख्या । प्राग्भवे दिशि देशे काले वा । विभाषा° Pa 5, 4, 8 इति खप्रत्ययः ॥ [प्रच्छन्न]

धन्तर्हारे खडक्किकायाम् । अनेन संजनेन प्रच्छन्नेन निर्गत्य । रहसि । Sp 2173 । आदिते । भ्रमन्प्रच्छन्नमस्माकरन् । गूढे । प्रच्छन्नं वहति दृढं चिरं च वैरम् ॥ [श्वसन] महति वायौ श्वासयुक्ते च । श्वसनमरुजवं [?] संत्यजोर्ध्वनवृत्तम् ॥ 484 ॥

कानाग्निः श्वसनेन दीपित इत्यादौ मरुवकेपि । मरुवकं पुष्पभेदः ॥ [पूतन] भूतभेदे स्त्रीपुलिङ्गः । M M 342, 4 ॥ [स्यन्दिनी] लालायाम् । तं स्यन्दिनीलिप्तमुखं कुमारम् । निम्नगायाम् । सा वृन्दारकवृन्दवन्दितजला संक्रन्दनस्यन्दिनी ॥ 485 ॥

[गोस्तनी] गोस्तन्यां [sic] कपिलायां द्राक्षायाम् । सजातो° Mh. 3, 364 । [गोस्तन] हारभेदे । तस्या. कम्पितगोस्तनस्तनतटी ॥ [धमनी] नडीनडयोस्तृणभेदयोर्धमनीधमनशब्दौ निघण्टौ प्रसिद्धौ । अग्न्युद्दीपनभाण्डे । मुखेनोपधमेदग्नि धमन्यन्तरितेन तु ॥ [डयन] नभोगतौ । K.K S. 1, 67 ॥ 486 ॥

कर्णीरथे । डयनगतः स ददर्श मार्गवृक्षान् । कर्णीरथो दोलाकारो वाहनविशेषः ॥ [मार्जनी] पांसुशोधन्याम् । मार्जनीरेणुकेशाम्बु हन्ति पुण्यं पुराकृतम् ॥ [मार्जन] उपमर्दे आचमनादिके । ततः कुर्यात्समार्जनम् । उत्पुंसने मस्मादिशोधने । सत्तभिर्मार्जनैः शुद्धचेलोहं [sic] विण्मूत्रवर्जितम् ॥ 487 ॥

[मार्जना] आसीना किमपि स्थिता ननु सखे मस्तूयतां मार्जनेत्यादौ वाद्यपिण्डयाम् । मृदङ्गमुखे मृदितभक्तादिदाने । तत्परीक्षार्थमादने तूपचाराङ्कुरः ॥ [कुण्डलिन्] हयेपि । जात्यैव° Mh 3, 359 ॥ 488 ॥

[तपस्विन्] शान्ते । Ku. 3, 34 । मत्स्यां निघण्टौ प्रसिद्धः स्त्रीलिङ्गः ॥ [संधिनी] हयेपि । आविकं संधिनीक्षीरं न भोक्तव्यं द्विजातिभिः c. M. 5, 8 । वृषाक्रान्ता तमगर्भा ॥ 489 ॥

[हायन] वत्सरे । M. M. 152, 1 । अर्चिषि । तेनिक्रमान° Mh 3, 429 ॥ [क्रन्दन] हयेपि । किं° Mh. 3, 355 ॥ [व्यसन] विपत्तौ मरणे । रिपुव्यसनदर्शितः पृथुलहर्षवाष्पाकुल. । अशुभे । व्यसने यो जयेच्छत्रुन् । भ्रंशे । नाशे पाते च । Ki. 3, 45 । पानस्त्रीमृगयादिषु । राजा दुर्व्यसनैर्विहीनः c. Ra. 18, 13, K. N 15 1 ॥ 490 ॥

दैवानिष्टफले। व्यसनिनं वातुं समर्थं जनम्। सक्तौ। वनमवनं व्यसनमव्यसनम्। क्रोधदूषणं क्रोधजो दोषः। वाक्पारुष्यदण्डपारुष्यार्थदूषणानि ॥ [साधन] निवृत्तौ निवर्तने। विधानमारम्भमसाधनं वृथा। दापने। साधनं द्विगुणं कार्यमृणिकस्योत्तमे दमे। सिद्धौ निष्पत्तौ कर्तृव्यापारे। स्वार्थ° Mh. 3, 425। गतौ। गङ्गातीरे साधनं सिद्धिहेतोः। अनुगमे अनुव्रज्यायाम्। गुरूणां साधनं कार्यमुदकान्ताग्निति स्थितिः c Śa. 54, 21, Bhâshya Pâ. 1, 4, 56। धने। तपस्वि° Mh 3, 426 ॥ 491 ॥

उपाये उपकरणे। Ku 5, 52। कारणे। Ra 3, 13। सैन्यरूपे उपकरणे। Ra 4, 36। कारके क्रियाभिनिर्वर्तके। Si. 9, 6। अभूव° Ku. 5, 22 इत्यादि च सर्वमुपायग्रहणात्स्वीकृतम् ॥ मृतसंस्कारे दाहादौ। शरीरसाधनं कार्यम्। वधे। अहन्यहनि भूपालः कुर्याद्घोरस्य साधनम्। व्यञ्जकवृत्त्या मेढ्रे। न साधनोपरतिर्या स्यात्फलत्वरतिदायिनी ॥ [अयन] पथि। स्निग्धस्य सूक्ष्मेष्वयनेषु लीनं स्वेदस्तु दोषं नयति द्रवत्वम्। सूर्यस्य दक्षिणगतावपि। Ra. 16, 44। सूर्यस्योद्गतौ। उदगयने शशिसूर्यौ चक्रेऽन्यस्निग्धविपुलाश्च ॥ 492 ॥

[पवन] कुलालपाकस्थाने। अग्नेस्तेजस्तापैरभिनिवेश्य पवने महावीरम्। प्रभञ्जने। Śi. 4, 36 ॥ [सवन] सोमस्यौषधिराजस्य निर्मथने। एतस्मिन्सवनविभूतपापे। स्नाने। मध्यंदिनसवनवेलां नातिक्रामेत्। यजने। H Ch. 16, 4 ॥ 493 ॥

[वामन] काव्यालंकारभूरुर्वी वामनेनैव धारितेत्यादौ दिग्गजे। आलंकारिकभेदेपि ॥ विष्णौ। Ra 11, 22। निखर्वे। Ra 1, 3। वामनोलकारभेद° ॥ [शमन] अन्तके। असिभुजगविभूषणस्तथासाविरिशमनो जयतु क्षितीश बाहु°। वधे। विवर्जयेच्च° शमनं पशूनाम् ॥ [जघन] कटौ। स्फीतमधिमि जघने गुरुपाटलिमि बिम्बाधरे ॥ 494 ॥

पश्चार्धे। पश्यन्ति यत्र रिपवो जघनं हयानाम्। नितम्बाये। Me. 41 ॥ [कौपीन] गर्ह्ये। उत्सर्पत्पीनकौपीननाशिताशेषपौरुष°। गुह्ये। Bâ. II, 2। गुह्यस्थे तृपचारात् ॥ [देवन] अक्षे। देवनाच्छलकृतो हि किमत्र। व्ययेपि। प्रकटीकृतदेवनान्कुरून् ॥ 495 ॥

[मदन] मधूच्छिष्टे । मदनगोलकमुष्टरदच्छदाः । वसन्तवृक्षयोः । उपययौ० Mb. 3, 389 । मदकारी सामान्येन यः कश्चित्तत्र त्रिलिङ्गः । मधूच्छिष्टं सिथ्यकं [sic] तत्र केचन मदनशब्दमाहुः । तत्र च मद मुचि कल्के इति धातुरन्वर्थः साधकः ॥ 496 ॥

[वेदना] अनुभवे । संमू° Mb. 3, 414 ॥ [यापन] त्यागे । प्रबलशत्रुपराभवशङ्कया यदि करोति धनस्य स यापनम् । वर्तने अतिवाहने । मुक्तवर्धी यत्रतत्रस्थः कुर्याज्जीवस्य यापनम् । यापनं च यापना च ते यापने इत्युभयत्रोभयलिङ्गत्वम् ॥ [कल्पना] कर्तने छेदनक्रियायाम् । श्मश्रुकेशनखदैर्घ्यकल्पना । कर्तने छेदनभाण्डेपि । यावन्न सेव्यते शंभोर्भक्तिः संसारकल्पना । कॢप्ती रचनायाम् । आकल्पकल्पनासज्जाः । उद्देशे ब्राह्मणार्थे वस्तुस्थापने । अर्घपाद्यादिकल्पनाम् । गजसज्जने शृङ्गारणे । कल्पनासज्जसेनानीनीतिबन्धुरबन्धुर इत्यादौ ॥ 497 ॥

विकल्पे । विधूतकल्पनाजालेत्यादौ । आकल्पने । त्याज्याः संसारकल्पनाः । विधाने । दिङ्येयं कल्पना धातुः । विभाजने । विध्यर्थवादमन्त्रार्थनामधेयादिकल्पना ॥ [स्पर्शन] समीरणे । स्पर्शनं हि क उपैति चक्षुषा । स्पर्शे । गोः स्पर्शनं ब्राह्मणतर्पणं च c. Mb. 3, 421 । दाने । स्पर्शनं पुण्यदर्शनम् ॥ 498 ॥

[गन्धन] हयेपि । तद्गन्धनं मोदुरकंधराणां नैवाद्रियन्ते सुजनाः खलानाम् ॥ [संतान] संततौ प्रवाहे । अस्यां° Mb. 3, 423 । देववृक्षे वृक्षसंतानादिपुष्पे [?] । Ku. 7, 3 । अपत्ये । Ra. 2, 65 । गोत्रे । संतान° Mb. 3, 422 ॥ 499 ॥

[स्तनन] कुत्सिते ध्वाने अम्भःस्यशब्दे । स्तननितम्बभरास्तननं मुहुः। देवशब्दे । दुन्दुभिस्तननपुष्पवर्षणैरन्वमोद्यत भवः सुरैरपि ॥ [सज्जन] इभसज्जीकरणे साधौ च । किं दुष्करं भवति सज्जनसंस्कृतानाम् ॥ 500 ॥

पटगुल्मे सेनासंनिवेशविशेषे । सैव्येपि सज्जनमुखे सुखमेत्यधीरः ॥ [चेतन] प्राणिनि । Me. 5 ॥ [तेजनी] मूर्वातेजोवत्यौ ओषधिभेदौ । शाणोपले । केनासिर्वो रणभुवि रसत्तेजनीलीढरुक्ः ॥ [तेजन] वेणौ शरे वा । हिमरति तेजनसरलेन्दुदीकान्ते ॥ 501 ॥

[पिशुन] स्पृहा दुरालभा । दुष्टे जने । Sp. 4931 । सूचके । Ku. 8, 86 v. l. ॥ [वेष्टन] इत्येपि । अस्पृष्टालकवेष्टनौ ॥ [शकुन] इत्येपि । अवामवाशितशकुनसूचितशकुनः ॥ 502 ॥

[वृजिन] केशे । क्वचन विजने कुञ्जवृजिन इत्यादौ । वर्मणि । वृजिनधा-रयान्व्यधादरीन् । किल्बिषे । *Bhag.4,36* ॥ [भूतात्मन्] धातरि । स ते भगवान्भूतात्मा श्वःश्रेयसं दास्यति ॥ 503 ॥

[संस्थान] आकृतौ टङ्के । संस्थानमास्थाय मनो जहार । मूर्त्तौ संनिवेशे च । मालाकार इव स्वयं स विदधे संस्थानमुच्चैर्दिशाम् । चतुष्पथे । स तस्मै अपदिशति अमुष्मिन्संस्थाने हस्तदक्षिणो गृहीतव्य ॥ [विच्छिन्न] इत्येपि । Śr Ch 2, 51 ॥ 504 ॥

[आसन] करिस्कन्धे । आसना° Mh. 3, 349 । पीठे । Ki. 2, 57 ॥ [मलिन] समते । Su. 3049 । एनसि पापे । मलिनैः पापकर्मभिः ॥ [आराधन] साधने । न्यस्या° Mh. 4, 159 । तोषणे । शकराराधनं धनम् । उपासायाम् । Ku. 1, 58 ॥ 505 ॥

[अधिष्ठान] पुराध्यासनयोः । उच्चैस्त्वेकस्तूर्णमस्तापगाभ्य. साधिष्ठानास्ते किमा-श्चर्यमत्र ॥ [आतञ्चन] प्रतीवापे द्रवद्रव्यस्य भाण्डाद्भाण्डान्तरक्षेपे आप्यायने वा । सुधारसातञ्चनवञ्चुवञ्चवचन्द्रांशुशुभ्रीकृतचन्द्रलेखा. । जवने वेगे । आतञ्चनं पञ्चशरस्य बाणाः संप्राप्य शीघ्रं भुवनं जयन्ति c. Mh. 4, 161 ॥ 506 ॥

[आस्कन्दन] रणे । आस्कन्दने° Mh. 4, 162 । आक्रान्तौ बलात्स्वीकारे । एते हठास्कन्दनमन्तरेण रणेषु योग्या न भवन्ति वाहाः । शोषणे शापणे वा । भीष्मा° Mh. 4, 162 ॥ [चित्रभानु] इत्येपि । सांध्य° Mh 4, 173 ॥ [पृथग्जन] इत्येपि । Ki 14, 24 ॥ 507 ॥

[अभिजन] कुले । Ku 1, 26 । जन्मभूमौ । यः कान्यकुब्जाभिजनः स राजा ॥ [समापन्न] इत्येपि । राजा° Mh. 4, 197 ॥ [अपदान] खण्डने । सौन्दर्यमालोक्य विलोलचक्षुषामात्मापदानं विधुना विधीयते । अद्भुतकर्मणि । Ku 7, 48 ॥ 508 ॥

[निर्वासन] मारणेपि । मोक्षे चित्तमिव व्यधात्स बहुधा निर्वासनं विद्विषाम् ॥ [घनाघन] शक्रे घातुके वा । परमरानवलोकघनाघनाः । मत्तेभवर्षुकाब्दयोः । घनाघना नीलघनाघनमियां प्रियामिमामुत्सुकयन्ति यन्ति च ॥ 509 ॥

[अभिमान] अर्थादिदर्पे । Ki. 2, 13 । ज्ञाने । दृढाभिमानेन विना न मोक्षः । प्रणये । प्रिया॰ Mh. 4, 156 । हिंसायाम् । यः श॰ Mh. 4, 156 ॥ [आवेशन] आवेशे । दर्पा॰ Mh. 4, 161 ॥ 510 ॥

[निरसन] द्वयेपि । निरसनमरिसार्थस्याय चक्रे स तत्र ॥ [विरोचन] चन्द्रे । वैरोचने महसि मुक्तशुचश्चकोराः । अग्नौ । दधे विरोचनरुचिं निकरो जटानाम् ॥ [विश्वकर्मन्] मार्तण्डे । अम्भानामिव विश्वकर्मकिरणाः । सुरशिल्पिन्यपि । स्वकीयं निन्दति व्याधो विश्वकर्माणमर्जुनम् c. Mh. p. 51, 8 ॥ 511 ॥

[निर्यातन] वैरशुद्धौ । निर्यातनं यातनया रिपूणाम् । दाने । निर्यातनं धनततेः स विधाय पात्रे । न्यासार्पणे निक्षेपप्रतिदाने । ज्ञात्वा॰ Mh. 4, 177 ॥ [अभिपन्न] अपराद्धे प्रमादवति । अभिपन्नेषुरभूदयार्जुनेपि । अभिग्रस्ते । औचित्यं खलताभिपन्नहृदयः कुर्यात्कथं दुर्जनः । व्यापन्नते । त्राणं यदभिपन्नस्य मतमाहुर्मनीषिणाम् । द्रुते अभिद्रुते । अभिपन्न बलवता दुर्बलं हीनसाधनम् c. Sp. 500 ॥ 512 ॥

[आयोधन] निघाते । शस्त्रा॰ Mh. 4, 159 । द्वयेपि युद्धे च । Ra. 5, 71 ॥ 513 ॥

[सनातन] नित्ये । K. N. 2, 42 । विष्णौ । ददृशे तेन सनातनः क्षणात् ॥ [स्तनयित्नु] द्वयेपि । यत्नोयं स्तनयित्नुना विरचितो मन्ये तदुच्छित्तये ॥ [महासेन] द्वयेपि । अपरित्यक्तकुमारभावेपि महासेन इत्यादौ ॥ 514 ॥

[आत्मयोनि] ब्रह्मणि । Ki. 3, 7 ॥ [विहनन] पिञ्जे विघ्ने । वने विहननाकुले । वधे । विहननमबुधाः शत्रोरिच्छन्ति पराक्रमान्न बुद्धिबलात् ॥ [प्रतियत्न] संस्कारे सतो गुणान्तराधाने । प्रतियत्नमपेक्षते नहि प्रतिभातत्त्वसहोदरी सभा । लिप्सायाम् । मिथ्यैव कुरुते मूढः प्रतियत्नं धनं प्रति ॥ 515 ॥

[अपाचीन] विपर्यस्ते अन्यथादृष्टे वस्तुनि । सोपाचीनानि पश्यति Sp. 5360 । अपाक्पश्चादित्यस्यार्थे । सेवेत पाठे प्राचीनमपाचीनमतोऽन्यदा ॥ [सारसन] मेखलायाम् । विश्रंभरासारसनायमाना पुपोष लोकत्रयसामरस्यम् । उरस्त्रे । Si. 3, 10 । कञ्चुकमात्रेऽपि ॥ 516 ॥

[उत्पतन] उत्पत्तौ । लोकत्रयोत्पतनहेतुतया मयायं लोकः करोति हृदयं प्रणतिप्रवीणम् ॥ [आकलन] ग्रहणे स्वीकारे । कलनायां चिन्तने वा । गूढार्थाकलने भाव्यं सावधानेन धीमता ॥ 517 ॥

[प्रवचन] वेदे । AK. II, 7 10 । व्याख्याने सुवचसि शोभने वचने वा । प्रवचनचर्चाचतुरे परिचयमुचितं न मुञ्चन्ति ॥ [प्रतिमान] प्रतिच्छायायां प्रतिबिम्बे । किं तस्याप्रतिमानमानमहसः सिंहस्य गण्यो गजः । गजदन्तान्तराले । Śi. 5, 36 ॥ 518 ॥

[सामिधेनी] ऋचि समिधां प्रक्षेपणमन्त्रे । सामिधेनीरनुब्रुवन् । समिधि प्रक्षेप्ये काष्ठे । दूरेऽप्यशङ्कितधियः कुशसामिधेनीर्नीरं च पुष्पफलमूलमुपाहरन्ते ॥ [अग्र्यजन्मन्] द्विजे ब्राह्मणे । M. 10, 75 । अग्रजे ज्येष्ठे । अग्रजन्मा यदा तिष्ठेदादध्यादनुजः कुशम् ॥ [अनूचान] इयेपि । Ku. 6, 15 ॥ 519 ॥

[कात्यायनी] काषायवस्त्रावनद्धायां [sic] तपस्विन्याम् । कात्यायनी नीतिविशारदा च । उमायाम् । कात्यायनी जरद्वकेसरिणाहरन्तीत्यादौ ॥ [निशामन] इयेपि । निशामनमपि पाप्मनां निषिद्धम् ॥ [प्रयोजन] कार्ये । Ku 3, 1 । हेतौ । तदुच्यतामागमनप्रयोजनम् ॥ 520 ॥

[आवर्जन] दाने । अर्थावर्जनमन्तरेण न भवेत्पुण्यस्य वृद्धिः परा । नतौ मनोहृतौ वा । आवर्जनेन जनसंसदि सज्जनानाम् । भ्रंशेऽपि । योगीव पृथिवीनाथः परावर्जनपण्डितः ॥ [संमार्जनी] शोधन्याम् । संमार्जनीभिः परितः क्रियन्ते विसूत्रितैकावलिमौक्तिकानि N Ch I, 27 ॥ [संमार्जन] क्षालने । संमार्जनं तत्कयितं मलानाम् । लेपने संस्कृतौ च । स्वद्धामसंमार्जनजीर्णपाणिः ॥ 521 ॥

[राजादन] उत्कृष्टभोज्ये । राजादनं पुण्यकृतो लभन्ते ॥ [उपधान] दृष्टान्ने गण्डके मूर्धाधारे च । Śi. 2, 77 । प्रतिबिम्बे प्रतिफले तत्समर्पके वा । अन्यदत्रमुपधानानि स्फटिकस्येव कुर्वते ॥ 522 ॥

[विष्वक्सेन] हरौ । विष्वक्सेनं सेनया सोभ्यगाच्च । गणेत्र तत्संबन्धेव ॥ [क्रतुध्वंसिन्] शिवे । नमोस्तु ते क्रतुध्वंसिन्सर्वकामफलप्रद । दानवे । नात्र क्रतुध्वंसिनमाद्रियन्ते ॥ 523 ॥

[प्रसाधनी] कङ्कतिकायाम् । Mh 4, 163 ॥ [प्रसाधन] आराधनमण्डनयोः । H Ch 6, 1 । अर्जने । अर्थप्रसाधनमनन्यधिया प्रचिन्त्यम् ॥ [कृष्णवर्त्मन्] द्वयेपि । कृष्णवर्त्मास्यदहन इत्यादौ ॥ 524 ॥

[उपासन] त्रयेपि । Mh. 4, 163 ॥ 525 ॥

[व्यालग्राहिन्] द्वयेपि । Sp 6329 ॥ [मातुलानी] मातुलप्रियायाम् । M 2, 131 । भङ्गायामोषधिभेदे । Mh. 4, 187 ॥ [प्रदीपन] ओषधिरेव त्रस्यैव [?] प्रसिद्धा ॥ 526 ॥

[प्रतिपादन] बोधने । शास्त्रस्य शिष्यप्रतिपादनं न यदित्यादौ [?] । प्रतिदाने । फलं तु पात्रप्रतिपादनं श्रियः ॥ [हरिचन्दन] कुङ्कुमे ॥ Ku. 5, 69 ॥ 527 ॥

[अन्तावसायिन्] द्वयेपि । अन्ता° Mh. 5, 24 ॥ [अतिसर्जन] वधे । निविधप्रगत्यातिसर्जनप्रियाः [sic] । दाने । अर्थातिसर्जनपुण्या पुण्यसमाश्रयेत्यादौ [sic] ॥ [अपमार्जन] शुद्धौ । त्रिराचामेदपः पूर्वं द्विः कार्यमपमार्जनम् c. M. 2, 60 । त्यागे । शत्रूणामपमार्जनं यदि भवेद्राभ्यन्तराणां [sic] तत इत्यादौ ॥ 528 ॥

[उपस्पर्शन] स्पर्शे । यूपोपस्पर्शने स्नानम् । स्नानाचमनयोः । कृतोपस्पर्शने शुचौ ॥ [अभिनिष्टान] अक्षरे । नासिक्यस्त्व [?] अभिनिष्टाना निर्यान्ति ॥ 529 ॥

[मेघवाहन] द्वयेपि । मूर्तिमानपि स मेघवाहनः ॥ 530 ॥

[पवनाशन] द्वयेपि । पवनाशना अकुटिलाः ॥ [प्रतियातना] प्रतिबिम्बे । H. Ch. 78, 5 । प्रतिबिम्बद्वारेण प्रतिमायामपि । H. Ch. 63, 18 । प्रतीकारे । K. Pr. 293, 2 ॥ 531 ॥

[हट्टविलासिनी] वेश्यायाम् । नेत्राञ्जने हट्टविलासिनीनाम् ॥ [जपा] हयेपि । Pa 824 c. Su 726 ॥ [कम्प] कम्पः को वा गुदस्ते भवतु बलभिदा जृम्भितेनात्र याहीत्यादौ भयवेपथुसात्त्विकभावभेदयरुणेषु यथायदयत्वं व्याख्येयम् c. Dhv 104, 10 ॥ 532 ॥

स्वरभेदो गान्धर्वशास्त्रप्रातिशाख्यशास्त्रादिषु कृतलक्षण ॥ [रूप] मन्यावृत्तौ । भयुग्मे सपदेटूर्पैर्युग्मे. रक्षसगामि तु [sic] । मृगसौन्दर्ययोः । कूराकारमपि रूपसंपन्नम् । शब्दे । सबोधने चोशनसत्रिरूपम् Kâṅkâ P. 7, 1, 94 । नाटकादौ आकारे च । H V 1, 2 । स्वभावे । तद० Mh 2, 294 ॥ 533 ॥

[त्रपु] रङ्गे सीसके वा । विपलचपुकर्णवेष्टने । एतौ लोहद्रव्यभेदौ ॥ [कल्प] विधौ न्याये [sic] वा । स एव प्रथम कल्पः । संवर्ते प्रलये । Sp. 7371 । ब्रह्मदिने । अनेककल्पजीवी यः ॥ 534 ॥

[कूप] गर्ते । एतन्मूरककूपनिर्गतमहामृत्स्नाकुलं वैरिणाम् । उदपाने । H Ch. 49, 1 । गुणवृक्षके नौबन्धनकाष्ठे । नौः कूप० Mh 2, 293 ॥ [क्षेप] क्षेपणे । Me. 47 । अवज्ञायामपि । क्षेपोन्ये न विहस्यान्य युक्त्या चक्र—धारिनेत्यादौ ॥ [लेप] लेपने । स्तनान्तरे चन्दनपङ्कलेपः । मृत्क्रियायाम् । लेप० Mh 2, 295 । मत्युमेत्र० M. M. 166, 4 इत्यादौ मृत्क्रियात्वोपचारात् ॥ 535 ॥

[शाप] आक्रोशे वाक्पारुष्ये । Ra 1, 76 । शपथे सत्यंकारे । त्वत्० Mh 2, 296 ॥ [पुष्प] हयेपि । पुष्पितवल्लीसंसक्ताः ॥ [गोप] वल्लव्या गोधारिकभार्यायां द्विलिङ्गकः । गोप्यैव कथित. सलेशमवताष्ठोष्ठे हसन्वो हरिः c. Dhv 98, 4 । शारिवा ओषधिभेदः । तत्र च स्त्रियामेव । पातरि रक्षके गोष्ठाध्यक्षे च । Śi 6, 49 ॥ 536 ॥

ग्रामवृन्दपतौ । कुलानि श्रेणयो गोपाः शिल्पिनो वाणिजास्तथा । पात्रादिषु गोपायते इति गोप इत्यादि स्त्रियां गोपाशब्दः । गोष्ठाध्यक्षेपि । गाः पातीति पातेरातोनुपसर्गेति [Pâ. 3, 2, 3] कप्रत्यये तथैव स्त्रियां गोपाशब्द । वल्लव्यां तु जातिवाचित्वात्पुयोगाद्वा ङीपि [sic?] गोपीशब्दः c Pâ 4, 1, 63. 48 ।

शारिवायां जातिवाचित्वादेव गोपीशब्दः । शालिगोप्यो जगुर्यश इत्यादौ [Ra. 4, 20] गोपायतेः कर्मण्यणि Pâ 3, 2, 1 ॥ [तल्प] शय्यायाम् । तल्पमस्तल्पमुर्वी । अट्टदारेषु । यत्राधिरूढगुरुतल्पमतिप्रमदिम भटनभं दुरितराशिरिव प्रचक्रे । अट्टः कोट्टादिप्राकारकोपरि युद्धस्थानम् । विशीर्ण॰ Ra 16, 11 इत्यादौ वेश्मन उपर्याधारे । अस्मद्देशभाषया तालावशब्दवाच्ये ॥ 537 ॥

[धूप] द्वयेपि । H. V 1 1 ॥ [वपा] द्वयेपि । एते वपानिवसनादिव जातगन्धा धूर्ता मुदं समरभूमिमतामदन्ति ॥ [वाप्प] द्वयेपि । Me. 12 ॥ [सूप] सूपकारके । सूपैः सूपायनैरिव ॥ 538 ॥

[शप्प] ग्रन्थिपर्णे सुगन्धद्रव्यभेदे । व्रीहौ रूढे । क्रीवाक्रीणीत शप्पाणि । हरित्तृणे । शप्पैरर्धावकीर्णैः प्रमवितनमुख॰ Sâ 7 ॥ [विटप] शाखायाम् । कुर्वन्त्या विटपानसक्तविलसत्कृष्णाजिनौघानिव । विस्तृतौ स्तम्बे च । वृक्षेष्वपेतविटपेषु विवृद्धिमेति । स्तम्बस्तृणादिगुच्छः ॥ 539 ॥

[आक्षेप] आकर्षणे । य उत्पलाक्षेपचलैर्विलोचनैस्तत्राक्षिसापत्न्यमिव प्रयुञ्जते c. Ku. 5, 35 ॥ [उडुप] द्वयेपि । H Ch. 52, 1 ॥ [आवाप] आलवाले । आवापेषु॰ Mb 3, 430 । प्रक्षेपे । न्यस्तं शरावापमपि स्वहस्तात् । प्रक्षिप्यते अस्मिन् प्रक्षिप्यते अनेन प्रक्षेपणमिति वा प्रक्षेपः । वलये । प्रकोष्ठं शुशुभे तस्या गतमावापशून्यताम् ॥ 540 ॥

रूढे । आवापपूता प्रतिभा विभाति । प्रधाने यज्ञादौ पूर्वोत्तरत्र यो मध्ये पाति हविरादिः । तत्रावापशब्दः । नीतितन्त्रे । Bâ. I, 24 । [आकल्प] कल्पने उद्देशे । Mh. 3, 432 ॥ [कशिपु] आच्छादनान्ने युगपद्भिन्नतया च कशिपुशब्देनोच्यते । द्वयेपि । सतां गृहे यत्करोषि हिरण्यकशिपुस्थितिम् ॥ 541 ॥

[कुतप] वाद्यविन्यासे वाद्यानां ततादीनां सज्जीकरणे । कुतपविधौ भरतः स्फुटं प्रवृत्ता इत्यादौ । दर्भकालप्रभेदच्छागरोममयवस्त्रेषु । त्रीणि श्राद्धे पवित्राणि दौहित्रः कुतपस्तिलाः । कालप्रभेदो दिनस्याष्टमोंशः ॥ [कच्छपी] कूर्म्याम् । कच्छपीमायतां विद्यात्कूर्मं तु परिमण्डलम् । वीणायां वीणाभेदे सारस्वतारव्ये । उद्गच्छत्कच्छपीध्वानभ्रणोन्मुखसंसदि ॥ कूर्मांत्र॰ H V. I, 9 इत्यत्र कूर्मीशब्दः कच्छप्यामेव कविना भ्रमात्प्रयुक्तः ॥ 542 ॥

[कलाप] संहतौ समूहे । भुजंगमोमसद्धजटाकलापम् । बर्हे मयूरपिञ्छे [sic] काञ्च्या च । लसत्कलापाङ्कपृहस्मितम्बे वने च कान्ता जघने च मेदः । तूणीरे इषुधौ । कलापयुक्तं कवचं धनुश्च ॥ [प्रताप] इत्येपि । यत निहितसप्रतापास्तेमी सालाः खलाश्च वर्धन्ते ॥ [सुरूप] इत्येपि । Mb. 3, 438 ॥ 543 ॥

[प्रातरूप । अभिरूप] बुधस्वमिनोरित्येव । इत्येपि । प्रातरूपवरिमादिते यच. कस्य चेतसि चमत्करोति न । अभिरूपाय कन्या दातव्या c. M 9, 88 ॥ [अवलेप] इत्येपि । H Ch. 10, 8 । गर्हणा अयशा ॥ [परीवाप] परिच्छदे परिजने सलिलस्थितौ च जलाधारे । भृतपरिवापा मुनयो वनभुवि राज्यं प्रतायन्ते । वपने केशनिवारणे । एत° Mh. 4, 209 ॥ पर्युप्तानु भाण्डाद्भाण्डान्तरक्षेपे सलिलस्थित्युपचारात् ॥ 544 ॥

[वृषाकपि] विष्णुशिवयोः । वृषे सङ्गं बिभ्रद्वसि सतत तार्क्ष्यवहने रिपोः शूलोद्दरी प्रथम इह सचन्दक इति । सदा शक्रेर्भर्ता भजसि ननु मा चापि भजसे [c. 566, C.] समपानुपाही प्रभवसि वृषाकप्युपमितः ॥ अग्नौ इन्द्रे दिवाकरे वा । वृषाकपिरिन्द्रतपम् ॥ 545 ॥

[मेघपुष्प] वेतसो लतामेदः । जले । मेघपुष्पविनद्धीकृता दिश ॥ [उपक्षेप] इत्येपि । पूजोपक्षेपसक्तो मे कालोपक्षेपहेतुना ॥ 546 ॥

[रेफ] इत्येपि । पापद्विरेफाध्युषितान्वनान्तान् ॥ वाद्यविशेषे तु रेफवर्णसाधर्म्यात्प्रयोगेपि उपचाराद्रेफः ॥ [कम्बु] वलये । शङ्खकम्बुरुचिरीकृतबाहु. । शङ्खे । H Ch 11, 13 । शालिधूलौ । कम्बुकमिव तण्डुलककणविनिविष्ट भिन्नमप्यभिदेत्यादौ । अत्र तु नपुंसकलिङ्गः ॥ [बिम्ब] मण्डलप्रतिबिम्बयो. । Ku 8, 61 ॥ 547 ॥

बिम्बिकाफले । Ku 3, 56 । देवप्रतिमायाकारे तु प्रतिबिम्बोपचारात् ॥

[पूर्व] प्राचि देशे दिशि वा । Ra. 3, 42 । पूर्वजेषु पितृषु पुंवद्भुत्वे । Ra 1, 67 ॥ 548 ॥

आद्यर्थे । Ku. 7, 54 ॥ [डिम्ब] विप्लवे । M. 5, 95 ॥ [शम्ब] मुसलाग्रस्थे लोहे लोहमण्डलके । शम्बाकृत इव क्षेत्रे बीजमाशु प्ररोहति । शम्बाकृतो दारुदण्डाग्रस्थितलोहमण्डलचूर्णीकृतः । श्रेयोन्विते पर्वौ च । अरालकलितापा हंसि शम्ब [sic] स्वस्त परोत्र क इत्यादौ c. Mh. 2, 301 ॥ 549 ॥

[कादम्ब] इषेपि | कादम्बाः स्फुटमभिसस्रुरन्तरिक्षे || [कदम्ब] महती | Śa. 39 || [द्विजिह्व] इषेपि | वंशे कुटिलगतीनां द्विजिह्वतादोषरहितानाम् | [नितम्ब] इषेपि | Sp 4811 || 550 ||

[गन्धर्व] अन्तराभवसत्त्वे अन्तरिक्षवासिनि भूतभेदे | अस्माभि॰ Mh. 3 692 | अश्वमृगभेदयोः | राजधानीव गन्धर्वाधिष्ठिता | दिव्यगायने | Sū. 36 || पूर्वद्विजिह्वगन्धर्वा यान्तु कैश्चित्पाठिताः || [हेरम्ब] महिषे | हेरम्बनादनभयादपयान्ति सन्तः || 551 ||

[कुटुम्ब] संविभज्ये जने | Su 498 | गेहे | M. 11, 12 || [भा] प्रभायाम् | Su. 1999 || [कुम्भ] कट्फल वत्सकरणाख्यौषधिः || 552 ||

सावष्टम्भे पदे | कुम्भावष्टम्भगमनः कुपितेति कष्टम् || [शंभु] अर्हति क्षागजानां देवने | शंभुः॰ Mh 2, 307 | विधिशिवयोः | H. Ch. v. 1 || 553 ||

[विभु] स्वामिनि | Śi 1, 3 | व्यापके | येनोद्धारे धरित्र्याः स जयति विभुनाविर्मितेच्छो वराहः || [डिम्भ] शिशौ | R. K. 7, 32 | बालिशे मूर्खे | पार्थः पातालमूलः प्रविशति नगरं मामडिम्भैः परीतः || [स्तम्भ] स्थूणागर्वयोः | Śi 5, 48 | भावे सात्त्विके | देहस्तम्भः स्थगयति गति॰ M. M. 178, 5 || [स्वभू] इषेपि | देया॰ Mh. 2, 308 || 554 ||

[गर्भ] कुक्षौ | गर्भस्थेन समस्तदा | भ्रूणे तदन्तरस्थे जन्तौ | Me. 9 | आशये | गर्भं न जानाति खलस्य कश्चित् | बालके | सुन्दरा गर्भरूपाः | अभ्यन्तरे | Sū. 3 | भ्रूणत्वोपचारात् | Ra. 13, 4 || [जृम्भा] विकासे प्रसरे वा | M. M. 312, 3 | वदनव्यादाने | H. V. 1, 2 || 555 ||
गात्रविरामे अङ्गमोटने | भ्रूभङ्गोत्कम्पजृम्भा स्मितललितकृता दिव्यनारीजनेन ||

[शुभ] इषेपि | कः स्या॰ Mh. 2, 307 || [नाभि] प्रयुक्त॰ Mh. 2, 305 इत्यादौ क्षत्रिये द्वादशराजमण्डलमध्यगते चक्रवर्तिनि विजिगीषौ जेतुं प्रवृत्ते च

राशि । यथा चक्रमध्येपि ॥ प्राण्यवयवे । Ra. 7, 9, Ku. 7, 60 ॥ निर्नाभि कौशेयमुपात्तबाणमित्यादौ तु भीमोपि भीमसेन इव मृगनाभौ नाभिशब्दः c. Ku 7, 7 । नाभौ कौशेयं नाभिकौशेयमिति तु न व्याख्या । अभ्यङ्गनेपथ्ये प्राण्यङ्गोद्भवानां द्रव्याणां निषिद्धत्वात् ॥ 556 ॥

[निभ] व्याजे । कालकूटनिभात्कण्ठे कालकूटः कृतस्त्वया ॥ [सभा] संसदि गृहे वा । Ku 7 29 । गोष्ठ्या सहृदयसहासनबन्धे । K. K. S. 1, 46 । द्यूते द्यूतक्रीडास्थाने । सभायामुद्योग विदधति यथा धूर्तनिवहा ॥ [जम्भ] रये मुखे वा । अहि° Mh 2, 304 । भक्षणे । सज्जम्भजृम्भं भवति क्षणेन ॥ 557 ॥

दैत्यभेदे । Si 1 ॥ [प्रभु] शक्ते । महेश त्वदृते नास्ति सतारोत्तारणप्रभु । स्वामिनि । Ku. 3, 1 ॥ [रम्भा] कदल्याम् । रम्भोरु सहर रुषम् c M M 268, 4 ॥ [रम्भ] वैणवे दण्डे । अमुष्य सतापमुषा महिम्ना तृष्णा प्रशाम्येद्रमसा सदैव । श्रीमन्महाहंसनिषेवितत्वाददः सरोम्भो न न रोचते मे । अत्र हि सरो रेफसहितोम्भो नव रोचते स चादौ दकाररहित इति व्याख्यायाम् । दम्भो न रोचतेपि तु रम्भो वैणवदण्ड इति सपद्यते । रम्भस्तु वैणवदण्ड इति तु व्याख्या ॥ 558 ॥

[ककुभ] वीणाप्रसेवे वीणाधस्तात्तन्त्रीनिबन्धनस्थाने गेयभेदे वा [sic] । ककुभध्वनिनादितैः । अर्जुनद्रुमे दिशि वा । ककुभ ककुभैरिवाजिता इत्यादौ ॥ [ऋषभ] गीतस्वरे । Si 11, 1 ॥ 559 ॥

[करभ] कनिष्ठामणिबन्धान्तरे । Sp 1991 । उष्ट्रे । Bh S. 22 ॥ [सुरभि] गन्धे । Si 5, 64 । कामधेनौ मनोज्ञे च । Ra 2, 3 । सल्लक्यैलवालुक्यौ लताभेदौ ॥ 560 ॥

सुरायाम् । सुरभिपानमदोत्कटमानसा । सुगन्धौ मधौ च । Si 6, 2 ॥ [दुन्दुभि] भेर्याम् । V S. 25 । अक्षबिन्दुत्रिकद्वये । दुन्दुभ्या कितव किं तया पतितया यद्द्रौपदी हारिता ॥ 561 ॥

[कुसुम्भ] महारजने पद्मके । कौसुम्भाम्बरधारिणी रतिलघुप्रालम्बमुक्ताङ्किता । करके जलभाण्डे । विलम्बेण कुसुम्भसभृतजलैर्यात्रासु जग्मे जनैः ॥ [वर्षाभू] प्लवे । वर्षाभूभिः सवर्या भूः प्रावृषं द्योतयत्यसौ ॥ 562 ॥

[विष्कम्भ] विस्तारे । विष्कम्भस्तत्रभागश्च विष्कम्भत्रिगुणश्च यः । प्रतिबिम्बे । दिशः प्रकाशयत्याशु रविविष्कम्भ--- । नाटकांशे भाव्यर्थसूचकेऽङ्कखण्डे । शुद्धः संकीर्णो वा द्विविधो विष्कम्भकः प्रयोगज्ञैः c Bh N 18, 35 ॥ [वल्लभ] दयिते । राजीविनीजीवितवल्लभस्य Vik. Ch 1, 35 । अध्यक्षे । गोष्ठेषु वल्लभकृतातिथिविप्रियेषु । हये । Śi 5, 56 ॥ [विलम्भ] हयेपि । याचन्ते ये सविलम्भमर्थिनः स्वजना इव ॥ 563 ॥

[वृषभ] द्रव्यमिश्राशकारयः ॥ [आलम्भ] स्पर्शने । दुरालम्भा हि विषयाः कण्टका इव वैरिणः । वधे । गवालम्भः कलियुगे विहितोपि न शस्यते ॥ [आरम्भ] हयेपि । Ra 1,15 1 ॥ 564 ॥

[विदर्भ] जने पुंसि । ततो विदर्भाधिपतेस्तनूजाम् । अभ्यन्तरे पुंस्येव । करकमलविदर्भे वैण्णवी तत्र दध्रे । कुशावियुक्तेनुसर्तव्यम् ॥ [विप्रलम्भ] विसंवादे । सभ्रद्धमेत्य तृषिता जलविप्रलम्भा दुःखात्प्रयान्ति हरिणा मृगतृष्णिकाभ्यः । विरहे । Kd. 1, 17 । वञ्चनायाम् । कं बाधते न सुजनं खलविप्रलम्भः ॥ 565 ॥

[किम्] कुत्सायाम् । Ki. 1, 5 । प्रश्ने । किं कि सिंहतनूरसदृशवपुः । वितर्के । M. M. 178, 5 । प्रश्न एवाक्षेपपर्यवसायिनि । Su. 3451 ॥ [मा] लक्ष्म्यामपि । सदा शक्तेर्भर्ता भवसि ननु मां चापि भजसे see 545, C. । प्रमाणे । मेयानुशङ्किनी मा च ॥ [लक्ष्मी] हरिप्रियायाम् । Su. 79 । संपदि । Su 278 । शोभायाम् । Śi. 19 । ओषधिभिश्चापि निघण्टौ प्रसिद्धा ॥ 566 ॥

[ब्राह्मी] वाचि । चतुर्मुखमुखप्रहृतं चतुर्धा ब्रह्मेत्यादौ ॥ [ब्राह्म] ब्रह्मभवार्थे । ब्राह्मीं कुर्यात्र वा कुर्यादैवीं चैव नियोगतः । आदिग्रहणादिदमाद्यर्थे ॥ 567 ॥

[राम] मृगभेदे । रामसेविता व्यसनता । कृष्णे । रामेण° Mh. 2, 326 । चारौ । विश्वाभिराम तव नाम सदा स्मराम । सिते । रामो यशोरामः ॥ [पद्म] श्यन्नयोः । पद्माकरास्तं गता इत्यादौ ॥ 568 ॥

संख्याभेदे निधिभेदे व्यूहभेदे च । असंख्यैः पद्मैर्यो विजितबहुसंख्यः परिवृतः । गजबिन्दुषु । नागमस्य [sic] चत्वारिंशद्वर्षदेशीयस्य गात्रे शोणा बिन्दवः पद्मसंज्ञा उत्पद्यन्ते ॥ [धर्म]' पुण्ये देवभिदि च । Ki. 3, 4 । तत्साधनोपाये पुण्ये । Pr P. 18 ॥ 569 ॥

स्वभावे । न शक्तिरस्तीह मनुष्यधर्मणः । न्याये । M. 8, 20 । आचारे । Ra. 1, 13 । सोमपे याज्ञिके । धर्मः स्वकर्मकुशलो नयतीह पारम् । अहिंसायाम् । न° Mh 2, 319 । उपमायाम् । अवरेट इव ख्यातः शूद्रधर्मा स जातितः ॥ [जामि] स्वसेपि । Sp 2407 ॥ भर्तृभगिन्यां तत्स्वसृत्वात् ॥ 570 ॥

[काम] काम्ये अभिलाषे च । Sp 3241 । स्मरे । Ku. 1, 50 । मनोभवे । Ra. 16, 50 । अभ्यनुज्ञाने । K. Pr. 98, 5 ॥ 571 ॥

[यम] अन्तके । Ku. 2, 23 । नित्यकर्मणि । M. 4, 204 । यौ यमावधिगतौ सुमित्रया इत्यादौ सहजयोः सहजातयोर्द्वयोः प्रत्येक च तयोर्यमशब्दः । यमस्य यमस्वसुश्चैतौ [?] शब्दायनेनैव निमित्तेन ॥ [क्ष्मा] क्षितिक्षान्त्योः । क्ष्मस्य बाल्यादुदितं क्षमापते ॥ [क्षम] युक्ते । Ki 1, 45 । हिते । स्वत्° Mb. 2, 310 ॥ 572 ॥

[श्याम] हरिति । M M. 161, 5 । कृष्णे । Me. 18 । निशि । K. Pr. 180, 1; c. V S. III, 1 । कान्तायामप्रसूता भवेच्छ्यामा इत्यादिकृतलक्षणायां नायिकायाम् । Me. 79, c. Sp 6542 । प्रियङ्गुलतायाम् । Me. 101 । वटभेदे । Ra. 13, 53 ॥ 573 ॥

[समा] वर्षे । U R. 27, 16 ॥ [सम] अनुच्चनीचे देशे । क्षणशमो वेगश्युपरतिमवाप्नोति च समम् । सर्वस्मिन् । यातः समेषामुपजीव्यतां यः । सदृशे । Bhag. 12, 18 ॥ [गुल्म] सेनाभिदि । न० Mb. 2, 315 । रक्षास्थाने प्रद्वारादौ । ममापि नाम वारणस्य रक्षापेक्षीणि गुल्मकस्थानानि । गह्वरे । अशोकगुल्मे पिहितस्त्वमास्स्व ॥ 574 ॥

[घर्म] उष्णे गुणे । Sâ 6 । स्वेदाम्भसि । M. M. 66, 10 । ग्रीष्मे । Ra. 16, 43 । भावभिदि सात्त्विके भावविशेषे रूढ्या वर्तते । Si 1, 58 । आतपे । Bh. VI, 36 ॥ [तोक्म] हरिन्मात्रे आर्द्रतोपलक्षके । ब्रह्म० Mb. 2, 317 । हरिते यवे । क्लीबः क्षीणीत तोक्मानि ॥ 575 ॥

| [सीमा] अवधौ | M. 6, 6 | स्थितौ मर्यादायाम् | सीमां° Mh. 2, 333 | क्षेत्रे | सीमाः पक्वफला विदन्ति परितः साधुर्यथा सत्क्रियाः | विषये | सीमां यदा याति दृशोः कृशाङ्गी | केशभूषणे | सीमाभूषितसीमन्ताः || [द्रुम] वृक्षमात्रे चैद्यकुलोद्भवे च | Si. 19, 8 | पारिजाते | द्रुमसुचखान तृणवत्तदद्भुतम् | || 576 ||

[क्षेम] कुशले | Dhv 77, 5 | लब्धरक्षणे | क्षेमे सुभिक्षे° Bh. Pâ. 5, 4, 68 vol. II, 438, 9 || [ग्राम] संवसथे वसत्यन्नपानादिविशिष्टे स्थाने | Su. 1771 | गेयभेदे | Śi. 1, 10 | एतेनैव निदर्शनेन करणग्रामः समग्रो गत इत्यादौ वृन्दे समूहे सपूर्वक उत्तरपदीभूतः केवलस्याप्रयुज्यमानत्वात् || 577 ||

[भ्रमि] मोहे | K. Pr. 105, 8 || [भ्रम] अतस्मिंस्तद्ग्रहे | Śâ. 137 | मूर्छायाम् | घटी° Mh. 2, 323 | कुम्भाण्डे | Ra. 6, 32 | भ्रमे | शुशुभे शारदो राजा सिताभ्रभ्रमविभ्रमेण यः [?] || 578 ||

[रश्मि] घृणौ | Śâ. 54 | प्रग्रहे | Ra. 2, 28 | वल्गायामपि || [उमा] भद्रायाम् | समन्ता° Mh. 2, 309 | दुर्गायाम् | Ku. 1, 26 || [भीम | भीष्म] रुद्रे | M. St. 23 | राजभेदे | V. S. 21 | भयानके | भीमां भ्रुकुटिमाबधन् || राजभेदे | Ki. 3, 19 | गाङ्गेयादिपदपरिहारेण पर्यायवक्रतया भयानकेपि तौ भयानकेभिधेयवल्लिङ्गौ || 579 ||

[सूक्ष्म] अध्यात्मविषये | S. P. 20 | अध्यात्ममन्तरात्मविषयं रूपम् | अल्पे | सूक्ष्मार्थरेखागदिवाशयेनैव नित्यम् || [हिम] शीते | Ku. 2, 33 | तुषारे | Ku. 1, 3 || [भूमि] स्थाने आश्रयमात्रे | Ku. 5, 45 | पात्रे योग्ये | H. Ch. 18, 13 | दशायाम् | सा भूमिर्दुर्गमा नृणाम् || 580 ||

[वाम] योषिति प्रतिकूले च | वामा अवामा अपि नैव सव्याः | वल्गौ चारौ | Me. 9 | सव्ये दक्षिणेतरे | Me. 93 || [वामी] अश्वायाम् | तत्रामी वामीभिः सदनसविधा भान्ति सुचिरम् | हार्यवस्त्वर्थवाहयुग्मकृते नेतव्यपदार्थप्रयोजनवाहनद्वयसंपादिते गन्ध्यारो | Ra. 5, 32 || 581 ||

[जिह्म] कुटिले मन्दके वा | Ki. 1, 8 || [श्रम] प्रयत्ने खेदे वा | Ku

5, 45 ॥ [क्रिमि] रोगे क्रिम्युपलक्षिते । मयोष्टकं क्रिमिकरम् ॥ 582 ॥

[क्रम] परिपाटयाम् । Ku 5, 32 । कल्पे न्याये । कोयं क्रमो यस्य-रिपुस्य° Mb. 2, 310 । पादक्षेपे । K. K. S 1, 1 । परंपरायां प्रवाहे । गुरुपर्यक्रमाक्रान्तस्मृतिभवणशालिनीरयादौ । आनन्तर्ये । Ra. 3, 7 । पदसंधौ पदमेलनायाम् । नानुर्विः कुरुते काव्यं नारद्रः क्रमपाठकः ॥ [क्रामी] दिन्यायां फलपूर्णे शाखावयवे । न्यग्रोध° Mb. 2, 330 । द्रुमभिदि । Ra 3, 9 ॥ 583 ॥

[कूर्म] प्राणिनि । Su. 1033 । यमिनामासने । निबध्य कूर्मं निगृहीतचित्तः ॥ [नेमि] नीवैर्ये° Me. 106 इत्यादौ कूपाङ्गे स्वरटिकायाम् [sic] । तिनिशो वृक्षभेदः ॥ 584 ॥

[ग्राम] हस्ते । षट्त्रिंशच्छमषड्भागसंमितं वेदिरुत्तमा । निजमण्डलस्थवस्यायां राज्ञाम् । Bâ. I, 24 ॥ [आम] रोगे । Si. 2, 54 ॥ [स्तोम] अध्वरे । अग्निष्टोमादयो यज्ञाः । स्तुतौ । शंभोः स्तोमविधौ समुद्धतधियो धन्या जनाः केचन ॥ 585 ॥

[मध्यमा] दृष्टरजस्कायां कन्यायाम् । मध्यमा° Mb. 3, 464] [मध्यम] गीतस्वरे मध्यमध्ये स्वरन्यासत्वात् । सुप्रतिष्ठौ स्मृतौ ज्ञेयौ द्वौ मामौ षड्जमध्यमौ । देहमध्ये । Ku 5, 20 । देशभेदे । देशोसौ मध्यमः ख्यातस्त्वन्तरा हिमविन्ध्ययोः । राजभेदे । Ra. 13, 7 ॥ 586 ॥

अन्यूनानतिरिक्ते । द्वयोस्तु सज्ज्ञां प्रवदन्ति मध्यम° c. Su 2019 ॥ [संभ्रम] भये । पौलस्त्यपीनभुजसपदुदस्यमानकैलाससंभ्रमविलोलदृशः प्रियायाः । संवेगे त्वरायाम् । ससंभ्रमा सत्त्वसुहस्तमाहितैः । आदरे । सुभु किं संभ्रमेण ते ॥ [व्यायाम] परिश्रमे । व्यायामक्षुण्णगात्रस्य Kâś Pâ. 6, 1, 63, Susr II, 130, 12 ॥ 587 ॥

पौरुषे । फलन्ति व्यायामा यदि भवति चैवं वशगतम् । कृत्ये चाणक्यलक्षिते कर्तव्यविशेषे । Bâ 1, 21 ॥ [विद्रुम] वृक्षे । वेलातटेषूपनतविद्रुमेषु । रत्ने । Ku I, 44 ॥ [नियम] यन्त्रणायाम् । आकारवांस्त्व नियमाद्रुपास्यो

न वस्त्वनाकारमुपैति बुद्धिः । प्रतिज्ञायाम् । इति° Mh. 3, 459 । निश्चये । अयं मे नियमो देव यस्यां दिशि स वर्तते । व्रते । Ra. 1, 94 । नियमार्थीयं योग इत्यादौ व्यावृत्तौ यन्त्रणापर्यवसायिन्याम् ॥ 588 ॥

[विभ्रम] हेलायाम् । Ku. 1, 4 । भरते हेलाविभ्रमादीनां भेद उक्तः स इह हेलासामान्येन प्रसिद्धत्वा -- लक्षत्वाच्च न गृहीतः । भ्रान्तौ । पुंसोपि मृगतृष्णाया यस्यास्ति जलविभ्रमः ॥ [विक्रम] शक्तौ । विक्रमोर्जित॰ Su. 581 । क्रान्तौ । व्यञ्जितक्रम इव त्रिविक्रमः ॥ [तलिम] इयेपि । V. S. II, 23 ॥ [आगम] शास्त्रे । आगमास्तत्त्वशंसिनः । ग्रहणेपि Ra. 1, 15 ॥ 589 ॥

[अगम] गत्यभावे द्रुसाधर्म्याद्रौ च । U R. 27, 16 । दुर्गे दुर्गमे देशे । अगमशिखरारूढश्चन्द्रः कथं वद जीयते ॥ [गौतम] बुद्धे । गौतमेन यदुदस्यताशयं प्रोद्धतं जगदुपप्लवाशयम् । मुनौ मुनिविशेषे । Ra. 11, 34 ॥ [संगम] नदीसंभवे । ससंगमो यत्र समुद्रकान्तयोर्विहारवीथी ध्रुवमिन्दुलक्ष्मगः । सङ्गे । संगमविरहविवेके° Sp. 6671 ॥ 590 ॥

[आश्रम] ब्रह्मचर्यादौ । Ku 5, 30 । मठे । आश्रमेषु सततप्रवृत्तास्र मन्त्रेषु । तपस्विनां स्थाने । कुसुमशरमुनेराश्रमब्रह्मचारी ॥ [निगम] वणिक्पथे पुरे वा । न खलु निगममार्गे याति साध्वी कदाचित् । वेदे । साम्राज्ये निगमस्य सर्वविषये धर्मोरिवोज्जृम्भते ॥ [नैगम] वणिजि नागरे वा । पुराणि भेगयथैव शिल्पिनो नैगमास्तथा ॥ 591 ॥

विप्रे । नैगमाः सानुमन्तः ॥ अतस्त्रिविति । त्रिविस्येतत्परमशब्दं यावदनुवर्तते ॥ [सत्तम] इयेपि । शृणु त्वं मुनिसत्तम ॥ [प्रथम] इयेपि । इक्ष्वाकुवंश्यः प्रथमो° Ra. 6, 71 ॥ उत्कृष्टो° M. M. 173, 2 इत्यादौ क्रियाविशेषणत्वादादित्वमेव गम्यते ॥ [अधम] न्यूने गर्हिते वा । Pa 3508, d ॥ 592 ॥

बुधस्येपि । अधमात्रयितकुशला न जडा उच्चैःपदं यान्ति ॥ [अवम] एवमिति त्र्यर्थम् । न्यूने गर्हिते वा प्रतिषिद्धे । अथ प्रभृत्यनवमाङ्गि° Ku. 5, 86 । बुधस्येपि । जडैरापूर्यनेम्भोरिवमोसौ किमदु-

तम् ॥ [अग्रिम] अग्रे अग्रभवे । अग्रिमं न परिपीडयेद्दृशम् । प्रधाने । सर्वेषामग्रिमो ब्रह्मा पृणुयात्प्रथमं तु तम् ॥ [परम] उत्कृष्टे । परम यो महत्तेजः परमं यो महत्तपः । अभ्यनुज्ञाने । Ku. 6, 35 ॥ 593 ॥

[ललाम । ललामन्] नवस्वर्थेषु ललामललामन्शब्दौ । ललामन्शब्दो नान्तोऽप्यर्थसाधारण्यादिह गृहीत । उदाहरणमन्वेष्यम् । दिङ्मात्रं तु दर्श्यते । पुच्छे । लीला° Mh. 3, 398 । पुण्ड्रे अश्वस्य स्वाभाविके श्वेते मुखपट्टे । सिन्दूरपूरपरिपूर्णललामभङ्ग्या पत्युः प्रतापमिव दर्शयते करादयः । ललामन्शब्दो रत्ने । Ra 5, 64 ॥ 594 ॥

[निष्क्रम] बुद्धिसंपदि । निष्क्रमो° Mh. 3, 458 ॥ [परिश्रम] व्यायामे यत्ने वा । साफल्यं भजतु परिश्रमो विधातु । खेदे । वृथा कृथा मा स्म सखे परिश्रमम् c Ki. 8, 7 ॥ [अभ्यागम] युद्धे । अभ्यागमो° Mh. 4, 214 । आभिमुख्यागतौ । Śi 1, 23 ॥ 595 ॥

[उपशम] शान्तौ । प्रवाते वाते यत्नादि भवति यद्देरुपशमः । विनीततायाम् । श्रुतमुपशमैकफलम् c. Sp. 5256, b ॥ [उपक्रम] चिकित्सायाम् । असाध्योपक्रमा रोगा नारभ्यन्ते चिकित्सितुम् । आरम्भे । उपक्रमः सर्वति निष्फलो भवेत् ॥ नन्दोपक्रमं प्रमाणानीत्यादौ आरम्भ एव । तद्वाद्यान्विध्यासा तु समाससंनियोगशिष्टानपुंसकलिङ्गादवगम्यते । चिकित्सायामुपक्रमशब्दो रूढ एव न तूपायपूर्वारम्भत्वोपचाराद्वर्तते ॥ उपधायां धर्मादिना सचिवपरीक्षायाम् । उपक्रमैरस्खलितैर्विशुद्धाः c Ra. 18, 14 ॥ 596 ॥

[उपगम] अङ्गीकृतौ । धर्मोपगमशुद्धात्मा । समीपगमने । उप° Mh. 4, 216 ॥ [यातयाम] जीर्णे । यातयामं गतरसं पूतिपर्युषितं च यत् । परिभुक्ते । दर्भाः कृष्णाजिनं मन्त्रा ब्राह्मणा हविरग्नयः । अयातयामान्येतानि नियोज्यानि पुनः पुनः ॥ 597 ॥

[ज्या] मौर्व्याम् । Ra 6, 40 । भूमावपि । ज्याबद्धबाहुः स च तद्रिपुश्च ॥ [द्यो] नाके देवस्थाने मेरुपृष्ठादौ । द्यां मीतपौरा° Ra. 16, 9 । अन्तरिक्षे आकाशे । द्यामालोकयतां कलाः कलयतां छायाः समाचिन्वताम् । द्योशब्द-

स्यैतद्रूपम् ॥ [गव्य] ज्यायां गोसमूहे च गव्याशब्दः । गव्योपचारकुशलः शलमानिवारीन् । रागद्रव्ये गोरोचनाख्ये । गव्यकर्पूरकुङ्कुमैः ॥ 598 ॥

गोक्षीरादौ दधि । Ku. 7, 72 । आदिग्रहणाद्गव्यहितादौ ॥ [अर्घ] इयेपि । Su. 487 ॥ [कल्य] सुरायां विषाम् । कल्यपाठगृहं गत्वा येन्विषन्त्याद्यतीचलम् ॥ 599 ॥

सज्जनीरोगदक्षेषु । कल्यः कलाश्च च कृती दृढभक्तिराद्यः ॥ [काल्य] अहर्मुखे । काल्यमुत्थाय संस्मरेत् । प्रातःकाले । नाकाल्यस्तु कदाचन ॥ [भाग्य] शुभे कर्मणि । अस्मद्भाग्यविपर्ययाद्यदि परं देवो न जानाति तम् । अशुभेपि । सुखं वा दुःखं वा भवति हि नृणां भाग्यविहितम् ॥ 600 ॥

[दाय] यौतकादिधने सुदायादौ । प्रकृतौ° Mb. 2, 357 । दाने । M. M. 106, 8 । पैतृके भोज्ये । M. 9, 158 ॥ [जन्य] विवाहाया शान्तिषु । समेन समयं जन्यैर्ब्रह्मदेयां प्रकल्पयेत् । विवाहाया भृत्येषु । Ra. 6, 30 v. l. । वरस्निग्धेषु । M. M. 197, 4 ॥ 601 ॥

निर्वादे लोकवादे । तत्त्वो° Mb. 2, 353 । जनके । जन्येन तेनाजनि सुनतिष्टः । युद्धे क्लीवे । Śi. 19, 13 । कार्ये उत्पाद्ये त्रिषु । अनन्यजन्यं दौर्जन्यम् । अयमुत्पादितेपि कैश्चिद्दर्शितः ॥ [क्रिया] आरम्भे । मन्त्रमूलाः क्रिया राज्ञाम् । निष्कृतौ । महा° Mb. 2, 344 । शिक्षायाम् । Ra. 3, 29 । पूजायाम् । Ra. 2, 16 । संप्रधारणे विचारे । क्रियां विना कोभिजानाति कृत्यम् ॥ 602 ॥

उपाये । सन सामादिकाः क्रियाः । कर्मणि व्यापारे । Ku. 3, 35 । चेष्टायाम् । Bh. Ś. 77, c । चिकित्सायाम् । अक्रियायां ध्रुवो मृत्युः क्रियायां संशयो भवेत् । करणे निष्पादने । Ku. 1, 7 । धात्वर्थे । विद्योपदर्शनं यत्र क्रिया तत्र व्यवस्थिता । आख्याते तिङन्ते धातौ । AK. I, 6, 2 । संस्कारे । Ra. 3, 10 । और्ध्वदैहिके मृतसंस्कारे । Sp. 6592 ॥ 603 ॥

[गृह्य] शाखापुरे मूलनगरादन्यस्मिन्पत्तने । गृह्ये भीमदवन्तिवर्मनगरे ते भूमिदेवाः स्थिताः । अस्वैरिणि अधीने । स्वा° Mb. 2, 347 । पक्ष्ये तद्गर्भविष्टे । Ki. 2, 5 । गृहासक्ताण्डजमृगे । गृह्यकेलिकलनाकुतूहलात् ॥ गृह्य

एव न ताः पुनः पतिकुलं योग्याः समालम्बितुमित्यादौ बहिर्भवायां स्त्रीलिङ्ग एव निपातितः ॥ 604 ॥

[रूप्य] हेम्नि रजते वाहते टङ्करूपतां नीते। मणि॰ Mh. 2,370 । रजते प्रशस्ते वा। रूप्यभित्तिषु संक्रान्तप्रतिबिम्बाः पुरस्त्रियः ॥ [माल्य] पुष्पे मस्तजि वा। Ku. 7, 19 ॥ 605 ॥

[हृद्य] इष्टवे। जगाद रूप्यं व्यवहारयोग्यं हयोरग शोकस्तु न निर्गाम। हृन्निये सांप्रतिकतुष्टिकरे हृदयहिते परिणामसुखदे वा। Ra. 11,68। वशीकरणमन्त्रे। हृद्यसाधनविधौ निवद्धधीः ॥ [सत्य] शपथे। न पक्षपातेन वदामि सत्यम् N. Ch. 1, 27 ॥ 606 ॥

[द्रव्य] भव्ये योग्ये। न शास्त्रमद्रव्येष्वर्थवत्। औषधे। द्रव्यं पीत्वा तु न स्वपेत्। धने। द्रव्यसंचयपरो नराधमः। गुणाधारे। Ś. 5, 38। गव्यन्वेष्यम्। विशेष्ये। कस्य॰ Mh. 2, 356। परमाणौ। अद्रव्यमनेकद्रव्यं च द्रव्यम् ॥ [तिष्य। पुष्य] कलौ युगविशेषे भे नक्षत्रे च। तिष्योप्यनर्थकर इत्यतिचित्रमेतत् ॥ हर्षेपि। पुष्ययोगपरिपोषितश्रियः ॥ पुष्परागेपि मणिविशेषे पुष्पशब्दं केचिदप्राक्षुः। स च भीमो भीमसेन इतिवद्भविष्यति ॥ 607 ॥

[पुण्य] धर्मे सुकृतफले। Me. 30। सुकृते धर्मसाधने कर्मणि। पूर्वपुण्यपरिपाकलभ्यया। पूते पवित्रे मनोज्ञे रमणीये वा। Me 33 ॥

[सौम्य] मनोज्ञे। कार्यं गरुत्मान्कः च नाम सोमसौम्यस्वभावाकृतिरेव साधुः ॥ 608 ॥

[अर्घ्य] प्रयोपि। Ku. 1, 58। पूजार्थं द्रव्यमुदकतण्डुलादि — र्घरूपमर्घ्यशब्दवाच्यम्। अर्घार्थं चोदकादिभिः - - - ॥ 609 ॥

[कक्ष्या] स्पर्धायाम्। स तुल्यकक्ष्यो रिपुणा धनंजयः। काञ्च्याम्। कक्ष्यावबद्धसिचया किमियं नु शेते। गृहान्तरे। Ku 7, 70। एवं सप्तकक्ष्यं राजवेश्मेत्यादौ शेषम्। प्रतिशायाम्। Nāg. 64। तुलायाम्। वणि॰ Mh. 2, 341। पुंसः सारसने कटीवस्त्रमन्थनमाण्डे। परिधानाद्बहिः कक्ष्या निबद्धा ह्यासुरीभवेत् ॥ 610 ॥

[रथ्य] रथोद्वाहे वाजिनि । हरिरथ्यं रथं° c. Ra. 12, 84 । मार्गे । M. M. 27, 1 । रथसमूहे । अश्वीयरथ्यागजताकुलेस्मिन् ॥ [काय] संघातलक्ष्ययोः शाश्वतोक्त्या गृहीतः c. Śâśv. 490. 748 । उदाहरणं त्वन्वेष्यम् । कदैवते । कायं हविर्निर्वपतीह । कः प्रजापतिर्देवतास्येति व्युत्पत्त्या ॥ 611 ॥

[क्षय] निलये मृत्यौ च । Su. 44, d । कल्पान्ते । क्षयकालेपि निराकुलः कृती । विशिष्टे रोगे राजयक्ष्मणि । क्षयः क्षीयेत नान्यथा । अपचये । Ki. 2, 9 ॥ [भव्य] सति विद्यमाने भाविनि वा । अर्थोयमर्थोत्तरभव्य एव c. Ku. 3, 18 । योग्ये । Ku. 1, 22 । शिवे कल्याणे । भव्यं भव्यमिदं कुतः परिणतं यद्दृश्यते त्वादृश इत्यादौ । फलभेदे । रे भव्य पालेवत रे चिरे रे ॥ 612 ॥

[प्राय] मृतावनशने वा । Ra. 8, 93 । बाहुल्ये । Ku. 3, 28 । सदृशे उत्तरपदीभूतः । क्लार्य° Mh. 2, 361 ॥ प्रायशापं° Me. 71 इत्यादौ प्रायःशब्दः समासान्तो निपातो बाहुल्यार्थः ॥ [धिष्ण्य] स्थाने । Śâ. 83 । दैत्याचार्ये । गोष्ठीषु धिष्ण्यधिषणाविव राजमानौ । वह्निभेदे अग्निविशेषे । ऋत्विजस्तत्र° Mh. 2, 360 ॥ 613 ॥

[वैद्य] द्वयेपि । औरस्यक्ष्यमेहारतिदाञ्ज्ञयान योपूर्ववैद्याय नमोस्तु तस्मै ॥ [शय्या] द्वयेपि । Kâd. I., v. 8 ॥ [तार्क्ष्य] द्वयेपि । वृषे सद्भं विभ्रद्वसि सततं तार्क्ष्यवहनः c. 545, C. ॥ [पूज्य] श्वशुरे । पूज्यागारे° Mh. 2, 362 । सज्जने । सदा सेव्याः पूज्याः प्रचुरतरसंतोषविभवाः ॥ 614 ॥

[दस्यु] द्वयेपि । दस्युदस्यकृपाण° [sic] M. M. 188, 5 ॥ [वर्य] द्वयेपि । वर्याधाम्नल्पचर्चायां न कुर्युर्मानसं बुधाः ॥ [सव्य] वामे । R. V. 1 । दक्षिणे । Ku. 3, 70 ॥ [अर्थ्य] न्याय्ये । Ra. 1, 59 । विपश्चिति । अर्थ्यां० Mh. 2, 336 ॥ 615 ॥

[अन्त्य] अधमे । अन्त्येषु जन्तुषु च यस्तमसावृतेषु M. M. 39, 8; c. 373, 15 । अन्तभुवि अवसानभवे । अन्त्यगुणमादिना विमजेत् ॥ [मध्य] न्याय्ये । मध्ये वर्त्मनि वर्तते नहि खलो दौर्जन्यपण्याश्रयः । अवलग्ने कायस्य

मध्यमे स्थाने । Ku. 1, 39 । अन्तरे । Me. 18 । अनधिकन्धुने । K. K. S. 1, 44 ॥ [मध्ये] स्त्रीणां मध्येनुरागो विगलितहृदयानैव कस्यापि जन्तोरित्यादौ उद्दिश्यवाचक उद्दिश्यशब्दार्थप्रतिपादकः । मध्येशब्दः सप्तम्यन्तप्रतिरूपको निपातः स्त्रीणां मध्ये स्त्रियः प्रतीत्यर्थः H 616 ॥

[अन्य] इतरस्मिन् । अन्या हि सन्ति सखि भाजनमीदृशानां धैर्ये भवेद्यदि न वेपथुरन्तरायः c. S K. 27, 14 । असदृशे असाधारणे । अन्यैव काचिल्लिपिः ॥ [त्रयी] त्रिवेदां वेदत्रयीसमवेते । M. St. 7 । त्रितये । Ś. 2, 3 ॥ [मन्यु] दैन्ये । तीव्राभिषङ्गप्रभवेण मन्युना c. Ku. 3, 73 । क्रतौ । न° Mh. 2, 365 । क्रुधि । Ki. 1, 27 ॥ 617 ॥

[चर्या] पूजायां व्रतक्रियायां वा । M. M. 843, 7 ॥ [गेय] गातव्ये । प्रगे यो गेयानि प्रथयति पुरस्ताद्भगवतः । गायने । साम्नां° Mh. 2, 348 । भव्यगेयेत्यत्र कर्तरि निपातितः c. Pā. 3, 4, 68 ॥ [ययु] अश्वे । ययुयायि ययोयेव इत्यादौ c. D. Ś. 22 । अश्वमेधाश्वे । राजन्यास्ते° Mh. 2, 367 ॥ [मूल्य] विनिमये एव द्रव्यान्तरप्रतिदाने । मूल्यं तस्य ससागरा वसुमती सत्यं कियद्वर्ण्यते । भृतिविनिमये एव । पञ्चकं मूल्यमस्य । धने । पथा० Mh. 2, 367 ॥ 618 ॥

[काव्य] मद्दे । Ś. 2, 2 ॥ [कुल्या] नीरप्रणालिकायाम् । उदीर्णे शीतांशौ मकरमुखकुल्याभिरभित. प्रसर्पन्ति स्फीताः शशिमणिरसौघाः प्रतिनिशम् ॥ कुल्यातुल्यं प्रसरति सदा नेत्रयोरम्बु तस्या इत्यादौ नद्यां कुल्याल्पा कृत्रिमा सरिदित्यादौ लक्षितायाम् c. AK. 1, 10, 34 ॥ [कुल्य] अस्थ्नि । कुल्याभरणभूषिताम् । कुलोद्भवे । Sp. 4102 ॥ 619 ॥

[चोद्य] चोदनार्हे । अधीयानोप्यलब्धार्थो न चोद्यः स्यात्कथंचन । चोदने आक्षेपे अद्भुते वा । Ś. 9, 16 ॥ [गोप्य] दाससूनुषु । आरोप्यते० Mh. 2, 348 ॥ 620 ॥

[योग्य] प्रवीणे । सेवां° Mh. 2, 368 । उचिते । तूष्णीमेवासितुं योग्यं विदुषा वृद्धसंनिधौ ॥ [योग्या] अभ्यासे । Ra 8, 19 ॥ [संख्या] एकत्वादौ । H Ch. 3, 1 । विचारे । संख्यातीतं वेत्ति को वस्तुतत्त्वम् ॥ 621 ॥

[आप्य] द्वयेपि । अनाप्यं जलसंसर्गाद्विरुद्धं खलचेष्टितम् ॥ [याप्य] नेतव्ये । याप्यः कालो भवति विधुरे दैवयोगे कथंचित् ॥ दोषत्वादायुषो याप्य इत्यादौ नेतव्यत्वोपचाराद्रोगे दैर्घकालिके ॥ गर्हिते । M 9, 4 v. । ॥ [आस्य] मुखान्तरे । आस्यं° Mh 2, 337 । आसने स्त्रीलिङ्गः । उपास्या स्यादास्या समवहितचित्तेन विदुषा ॥ 622 ॥

[पथ्या] आद्येषु त्रिषु पादो भवति भवति तु पथ्येत्येवंलक्षणलक्षित आर्याभेदः ॥ [पथ्य] औषधे । पथ्यं° Mh. 2, 360 । अगते पथः । न्याय्ये । Sp 7131 ॥ [पाक्य] विधुरं तस्य किं यस्य पाक्यं ----। पाक्यरसवाक्यविचारणाभिरित्यादौ पाकार्हेणे ॥ 623 ॥

[कृत्य] छेदनीये कार्ये च । कृत्यं कुकृत्यं धिषणाशलाकया । विद्विष्टे परैरवमानिते धनादिभिर्भेद्ये । तान्कृत्यानवमन्यते यदि नृपस्तस्यात्कृतार्थः श्रमः । यत्कौटिल्यः । क्रुद्धलुब्धभीतावमानिताः परेषां कृत्या इति ॥ [कृत्या] देवतायाम् । कृत्यां देवीमबन्धयम् ॥ [वाच्य] कुत्सिते । न वाच्यस्तेन वर्णितः ॥ 624 ॥

उपालभ्ये । Ra. 14, 61 ॥ [चैत्य] स्तूपे बौद्धदेवताभेदे । चैत्यं वन्देत स्वर्गकामः । उद्देपशादपे मसिद्धिहेतौ वृक्षे । Me. 23 ॥ [चय] प्राकारमूलबन्धे सचये च । प्राकारचयहीनः सततं विपरीततां वहति । संघे । Ś. 1, 3 ॥ 625 ॥

[साध्य] द्वयेपि । असाध्यां साध्यपदवीम् ॥ [वन्य] वनसमूहे । वन्यां जगाहे वनलब्धवर्णः । वने साधुनि । Ra. 2, 37 ॥ 626 ॥

[छाया] आतपाभावे । Ku., 1, 5 । प्रभायामपि । Kâd 5, 11 । प्रतिमायाम् । Ra 2, 6 । गङ्गायाम् । Ra. 13, 2 । संवाहे । छाया° Mh. 2, 351 । येन केनचित्प्रकारेण सेवकसंतोषणं संवाहः । न्याय्ये औचित्ये । यः Mh. 2, 351 । उत्तरपदीभूतः प्रायेणात्र प्रतिबिम्बार्थ एव ॥ 627 ॥

[सह्य] आरोग्ये शास्त्रवेत्तृभिरुक्तः c. Śāśv. 485 । उदाहरणं त्वन्वेष्यम् ॥ [वीर्य] बले प्रभावे वीरकर्मणि वा । Ra. 5, 37 । रेतसि । उभे एव क्षमे सोढुमुभयोर्वीर्यमाहितम् c Ku. 2, 60 ॥ 628 ॥

[जया] देवीभेदे । तां जयाविजयाशानसंमुखीम् । ओषधिद्वयोर्द्वयोः स्त्रीपुंसयोः । एका जया अन्यो जयः ॥ [जय] भारते । ततो जयमुदीरयेत् e. g. Mahâbhâr. I, 1, 1 । जयो नामेतिहासोयमिति वचनात् । गणे प्रमथे उत्कर्षे च । तस्मै जयाय निजवर्गजयैककर्त्रे । अभिभवे । Kd. 1, 22 ॥ [आर्य] ज्येष्ठे । M. Ch. I, 54, b । ब्राह्मणे । आर्यकर्म न कुर्वीत शूद्रस्तत्कर्म वा द्विजः । सज्जने । Sp. 4811 ॥ 629 ॥

[आर्या] छन्दोभिदि । जघनचपलाप्यनार्याः Kutt. 312, c. 757 ॥ [चित्या] चितायाम् । चित्यामा° Mh. 2, 349 । अग्निचयने । चित्य° Mh 2, 349 ॥ [सभ्य] सामाजिके प्रत्ययिते अविसंवादके वा । Ku. 7, 29 । भमौ अभिविशेषे शालाग्नौ । सभ्योग्निरिव पञ्चमः ॥ 630 ॥

[दूष्य] इभमध्यबन्धन्यां दूषणीये च । दूष्यो° Mh. 2, 358 । पटगृहे । Śi. 5, 21 ॥ [सैन्य] बले सेनायाम् । Ku. 2, 52 । सत्त्वमत्रायिनि सैनिके । Śi 5, 28 ॥ 631 ॥

[माया] बुद्धजनन्यविद्ययोः । मायाजन्मापि° Mh. 2, 366 । वञ्चनायामिन्द्रजाले । Ra. 2, 62 । वञ्चनाविद्याधिष्ठातृदेवतायाम् । मायादेवी° Mh. 2, 366 ॥ [जात्य] कुलजे । चतुरगमनो यो जात्यश्वः [sic] स गौरिव वाहने Su. 283 । कान्ते उत्कृष्टे । M. M. 110, 1 v. l. ॥ 632 ॥

[आदित्य] सूर्ये । Ku. 2, 24 । गीर्वाणे । आदित्या व्यत्ययं हित्वा स्वां स्तुवन्ति पुरातनम् ॥ [श्वशुर्य] स्याले देवरे च । ज्येष्ठः श्वशुर्यः स्यालो च संमान्यौ गुरुवत्स्मृतौ ॥ [अहार्य] द्वयेपि । Ku. 5, 8 ॥ 633 ॥

[नादेय] भूमिजम्ब्वादयः प्रायो लताभेदाः । नद्यां भवे । नादेयं° Mh. 3, 482 ॥ [जघन्य] पश्चार्द्धे । उत्तिष्ठेत्° Mh. 3, 480 । गर्हिते । Su. 2919 ॥ 634 ॥

[प्रणाय्य] अभिलाषविनिर्मुक्ते । ज्येष्ठाय पुत्राय पिता ब्रह्म प्रब्रूयात्प्रणाय्याय वान्तेवासिने Chh. U. 3, 11, 5 । असंमते चौरादिके । अवाप्नुयाद्दसोप्यचिरेण निग्रहं समं प्रणाय्यैर्यदि संवसेन्नरः ॥ [आशय] आधारे । त्रिर्निमज्जेज्जलाशयम् । हृदि । निर्मलाशयतया जितं जगत् । अभिप्राये । कस्याप्यत्र परिस्फुरन्ति विदुषो गूढाशया उक्तयः ॥ [अश्वीय] अश्वसंहतौ । अश्वीयरथ्यागजसंकुलेस्मिन्समागमर्द्धि प्रसहेत कस्त्वाम् c. Mh. 2, 369 ॥ 635 ॥

अश्वहिते । अश्वीयेषु श्वसितबहला विक्रमन्तेश्ववर्याः ॥ [अपत्य] पुन्याम् । Ku. 1, 27 । द्वयेपि । M. M. 12, 2 ॥ [ब्राह्मण्य] ब्राह्मणत्वे तत्कर्मणि च । जात्याचारकदर्थनाविरहितं ब्राह्मण्यमात्मेच्छया । संघे । दृष्ट्वा ब्राह्मण्यमुत्थेय [?] दक्षिणोद्धृतपाणिना ॥ 636 ॥

[मलय] पर्वते । Sp. 4734 । आरामे । एतेलयो मलयवञ्जुलमञ्जरीषु कूजन्ति मञ्जु घनसौरभवद्धभावाः ॥ [प्रणय] विस्रम्भे । Sp. 2991, d । याच्ञायाम् । Ku 5, 35 । प्रेम्णि । पुष्पैर्मूलफलैः प्रिये प्रणयिनि प्रीतिं कुरुष्वाधुना । संस्तवे परिचये । Ku. 5, 11 ॥ 637 ॥

[संस्त्याय] संघाते संनिवेशे वा । संस्त्यायेन चरन्ति हन्त हरिणा हारिण्यामी कानने । गृहे । संस्त्याये निवसन्त्युपेतमतिथिं कालेयजानाति कः ॥ [संनय] पश्चादवस्थायिनि बले अनुबलाख्ये । संनयोप्यनुमयावसन्नथा [?] । द्रव्यमेलने । आ॰ Mh. 3, 504 ॥ 638 ॥

[कषाय] सुरभौ । Me. 31 । स्निग्धे । Ku. 3, 32 । भाविते वासिते । V. A. 64, 9 । रसे रसषट्कमध्यपतिते तुवराख्ये । कषायतिक्तमधुराः पित्तमन्येपि कुर्वते । द्रवे क्वाथरसे । पीतः शी॰ Mh. 3, 476 । वर्णे वर्णविशेषे । कात्यायन्यवरुद्धा [sic] स्यात्कषायवसनाथ वा c AK II, 6, 17 । चित्तधर्मे अभिष्वङ्गभेदे । मुदितकषायेष्वेवं वाच्यं नो कर्मबद्धेषु । अत्रस्नेहे । Ku. 7, 17 । तथा च । कषायापहृतस्नेहस्ततः स्नातो यथाविधीति । एषु पञ्चसु पुंलिङ्गः । काञ्चिकमले । न जातु काञ्चिकस्य स्यात्कषाया पृष्ठगामिनी ॥ कषाये तव लोचने Su. 1426 इत्यादावुपमानात् । ईर्ष्याकोपकषायितेन मनसेत्यादौ चित्तधर्मोपचारात् ॥ 639 ॥

[द्वितीय] जायायाम् । स॰ Mh. 3, 481 । पूरणे । Ku. 3, 35 ॥ [कुलाय] द्वयेपि । केकान् [sic] कुलायाभिरतानुशन्ति मृगपक्षिणः ॥ 640 ॥

[गाङ्गेय] कशेरुः किंशुकप्रायः कन्दविशेषः । हेम्नि । गाङ्गेयाभरणप्रभापरिकरप्राप्तप्रकृष्टच्छविः । गणाधिपे । गाङ्गेयमभ्युद्धरता सलीलम् ॥ [प्रसव्य] वामे । प्रसव्यमञ्जलिं दद्यात् । प्रतिकूले । प्रसव्यो॰ Mh. 3, 485 । अनुकूलेपि । प्रसव्योऽग्निरिव हुतम् ॥ 641 ॥

[अभिख्या] शोभायाम् । Ku 7, 18 । नाम्नि । असौ॰ Mh 3 471 । कीर्तौ । अभि॰ Mh 3, 471 ॥ [क्षेत्रिय] अन्यदेहचिकित्सार्हे विषादौ । क्षेत्रिय विषमिवातिदुःसहम् । आदिग्रहणाद्रूमहादौ । क्षेत्रजे तृणे तु शोध्यतृणादौ वा । क्षेत्रिये॰ Mh 3, 478 ॥ 642 ॥

असाध्यरोगे । आवेशयति॰ Sp 4023 । पारदारिको यो रक्तपातिकाया मिलितस्तनद्वारेण स्पष्ट हन्तुमशक्य परस्या अनुपादेयाया मेलनं कारयित्वा तदपदेशेन हन्यते अत एव परक्षेत्रचिकित्स्यः ॥ [विषय] ज्ञाने । योऽस्माकीनगुणप्रकर्षविषये शक्तिर्न कस्यापि चित् । शब्दादिके । विषदेऽप्यतिकष्टोय विषयः स्त्रीति नाम यः ॥ 643 ॥

आधारे । M. St 2 । न कस्यापि बुद्धिविषयता यातीति सूत्रार्थ ॥ ग्रामसंघेऽपि । H Ch 60, 4 ॥ [व्यवाय] व्यवधौ तिरस्करणे । Mh 3, 404 ॥ [हृदय] वक्षसि स्वान्ते मनसि च । Śi 1, 74 । अभिप्राये । प्राभाकरोक्तेर्हृदय को वेत्ति निपुणो जन । अभ्यन्तरेऽपि । Bh Ś 25 c । हृदयसरसिजान्तर्जृम्भते कोऽपि भास्वान् ॥ अन्तर्भिन्न॰ M M 178, 4 इत्यादासुण्डुके । अभिप्रायश्चाभ्यन्तर चोण्डुकं च तत् ॥ 644 ॥

[विस्मय] चित्रे आश्चर्ये । M M 87, 3 । अदर्पे दर्परहिते पुरुषे । विस्मापयन्विस्मयमात्मसिद्धौ c Ra 2 33 ॥ [पर्याय] अर्थसमे तुल्यप्रयोजने । माता पिता स्वसा भ्राता कान्तामित्रपदातय इति मूल्यस्य पर्याया । यदेतै साध्यते तन्मूल्येनेत्यर्थ । यथा चेन्द्रशक्रशब्दयो पर्यायत्वम् । क्रमे परिपाट्याम् । Ra 5, 16 ॥ [निकाय] निवासे । कायोऽप्यपायनिचयस्य निकाय एव Dd 1, 44 । संघे । नाकनायकनिकायकामिनीकोपकम्पकुटिलैर्विलोचनै c H Ch 21, 7 । राशीकृतौ । गोमयगोलनिकाये ॥ 645 ॥

[समय] शपथे । समयेनापि शापयेत् । आचारे । Ra 11, 53 । सिद्धान्ते । अस्मद्गुरूणा समयो यतोऽयम । संविदि व्यवस्थायाम् । Ki 1, 45 ॥ [प्रत्यय] अधीने आयत्ते । सौराज्य॰ Mh 3, 484 । शपथे । प्रत्ययो वचनमेव साधुषु । ज्ञाने । विकल्पप्रत्ययोत्पन्ना न शब्दास्तत्त्वदर्शिन । विश्वासे । Ki 4 45 । हेतौ । अपेक्षते प्रत्ययमङ्गलब्ध्यै॰ c Ku 3, 18 ॥ 646 ॥

रन्ध्रे । रिपोः प्र° Mh. 3, 483 । शब्दे । Ra. 11, 56 । प्रयायाम् । तुल्यप्रत्ययतादिषु संशयादुपसीदति । संवादे । Me. 8 ॥ [ऊर्णायु] मेषे । ऊर्णायोर्गृहगस्य किं न कुरुते गोमायुरारादपि । कम्बले । मालिन्य° Mh. 3, 474 ॥ [सौरभ्य] सौगन्ध्ये । एतस्मिन्मलयानिलोऽपि तरसा सौरभ्यमभ्यस्यति । रम्यतायाम् । लोकसमतसौरभ्याः स्त्रियः कं न हरन्त्यहो ॥ 647 ॥

[पर्जन्य] सध्वनौ मेघे । रे गर्ज गर्ज पर्जन्य दर्पाय यदि तेम्भसा । शक्रे । असकृज्जन्यं [sic, c Mh. 3, 487] सौजन्यं यदि भवति पर्जन्य भवतः । मेघदैवते शक्रव्यतिरिक्ते देवताभेदे । पर्जन्यमेघमीरयन् । कचित्तु मेघध्वनावपि दृश्यते । तत्र नूपचाराद्व्याख्येयम् ॥ [हिरण्य] मानभेदे षोडशमाषके । हिरण्यमेकं गामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् । हरन्नरकमाप्नोति c. Ujjv on Un 96, 1 । अकुप्येऽर्थे । पूर्णा हिरण्यैर्बहुभिः कोशास्तस्य महात्मनः । अकुप्यमुक्तं द्रव्यं सुवर्णरजतरत्नादि ॥ 648 ॥

[प्रलय] मृत्यौ । सोऽपि प्रायः प्रलयमुपयात्येव दैवाभियोगात् । संवर्ते कल्पान्ते । भूयो भूयः प्रलयसमये भक्षयित्वा त्रिलोकीम् । मूर्छायाम् । Ku. 4, 2 । सात्त्विके भावभेदेऽपि । K. Pr. 105, 8 ॥ [आतिथ्य] अतिथ्यर्थे । आतिथेयस्तु सातिथ्यविनीताध्वपरिश्रमम् । आतिथी तु कतमां विदध्महे इत्यादौ स्त्रियामातिथीशब्दः । अतिथौ शाश्वतेनोक्तः c. Śāv. 247 ॥ 649 ॥

[अनय] व्यसनेषु पानस्त्रीमृगयादिषु । अनयेनैव राजश्रीर्दैन्येनेव मनस्विता । अशुभे दैवे । सर्वमेतदनयस्य जृम्भितम् । विपदि । किं न पापमनयेन कुर्वते ॥ [अत्यय] क्लेशे । अत्ययो नैव यस्यास्ति शीते वाप्यातपेऽपि वा । दण्डे । कक्षाहतस्यात्ययः शतं वाक्पारुष्येऽत्ययः शतम् । दोषे । Ki. 1, 12 । विनाशे । प्राणात्यये सर्वधनापहारे इत्यादौ । अतिक्रमे । Ku 5, 23 ॥ 650 ॥

[पानीय] पेयेऽपि । Mh. 3, 488 ॥ [उदय] पूर्वाद्रौ । Sū 1 । उद्गमे । उदयो यो लङ्कायां सोऽस्तमयः सवितुरेव सिद्धपुरे । वृद्धौ । Ki. 2, 8 ॥ [स्थानीय] स्थेये स्थातव्ये । भवद्भिः स्थानीयं नरपतिपुरस्तादवहितैः । स्थानहिते । स्थानीयं सततं प्रान्तस्नेघाप्यङ्कुरिताः शिवाः । पुरे । धर्मस्थास्त्रयस्त्रयो मान्या जनपदसंधिसंग्रहणद्रोणमुखस्थानीयेषु व्यावहारिकानर्थान्कुर्युः ॥ 651 ॥

पितृस्थानीयत्वं तव भवति को नु पतिवर इत्यादावुत्तरपदीभूत [sic] उपमानार्थकम् । यद्यपि पित्रा समानस्थान इति स्थाना० Pā. V, 4, 10 इति पितृस्थानीयशब्दो व्युत्पादितस्तथाप्युपमानार्थपर्यवसानादेवमुक्तम् ॥ [शालेय] क्षेत्रे । अथामे शालेयैः फलपरिणतिस्फातिसुभगैः ॥ 652 ॥

[अभय] भयाभावे । Sp 485 । निर्भये । अभयाः सन्तु पन्थानः ॥ [राष्ट्रिय] इयेपि । राष्ट्रियोपि यदि दुर्नयान्वितः सोपि निग्रहमवश्यमर्हति ॥ 653 ॥

[शीर्षण्य] विषदे निर्मलमात्रे । शीर्षण्यास्तत्र° Mh. 3, 501 । केशे । जटाजटदशीर्षण्यो धन्यो ध्यायति शंकरम् । शिरस्त्राणे । शीर्षण्यानां° Mh. 3, 501 । सन्न रूपतया रूढः । शिरोभवे । शीर्षण्यानुच्यते व्याधेः । तद्विते शिरोहिते । उष्णं पयो न शीर्षण्यम् । प्रधाने । शीर्षण्ये त्वयि पूर्वपुण्यविभवैर्लब्धे कुतो मे भयम् । अन्यलिङ्गको विशेष्यलिङ्गः ॥ 654 ॥

[सचय] सचहे । अतिसंनयशीलानां° Su. 474 । संघे । साहित्यसिन्धुशिशिरांशुरशेषशास्त्रगैवात्रदानमणिसंनयरोहणाद्रिः ॥ [आत्रेयी] रजस्वलायाम् । Mh. 3, 473 । अपत्ये । त्वमात्रेयि त्रागं भवसि विधुरे स्याः प्रतिदिनम् ॥ [कैहर्य] मदनो वृक्षभित् कट्फलं वत्सकत्वक् ॥ 655 ॥

[ब्रह्मण्य] भितशाखो जटाधारी ब्रह्मण्यो वल्कलान्त इत्यादौ इयेपि ॥ [अन्वय] वंशे । Ra 1, 12 । वाक्यपदमेलनायाम् । अन्वयेभिहितानां सा वाच्यत्वादूर्ध्वमिष्यते ॥ 656 ॥

सबन्धे । प्राणः शरीरमिति कस्य कुतोन्वयोयम् । अव्यभिचारे । अन्वयव्यतिरेकौ हि प्रयोगे तद्वेदिन इत्यादौ ॥ [विजय] गणभेदे प्रमथविशेषे । विजयश्च जयश्चैव जयन्तश्चापराजितः । अर्जुने गतौ च । विजयो विजयोद्यतो यदा ॥ 657 ॥

पराभिभूतौ । Si. 2, 59 । वेश्याम् । आकाशे परमे रमेत विजया दिव्यप्रकाशार्थिनी ॥ [इन्द्रिय] हृषीके । Ku 8, 20 । शेपसि । वान्य वृद्धिर्बलं प्रज्ञा चक्षुः श्रोत्रं त्वगिन्द्रियम् ॥ [हृच्छय] इयेपि । Mh. 3, 506 ॥ [आम्नाय] अन्वये । आ° Mh. 3, 473 । श्रुतौ । अधीती चरकाम्नाये सोध्वर्यौः [sic].श्रेष्ठ उच्यते । श्रुतिर्वेदः ॥ 658 ॥

[निलय] द्वयेपि । Ra 2, 15 ॥ [निचय] संचे । स्थानप्रापि तृतीये धननिचयमुदा कल्यकृत्रारिहन्ता । सचये । Sp. 6948 । पर्वतस्य वप्रे तटे । - - - - - । एवं चयशब्दोपि ऽयर्थः [c 625] । सचे । Śi 1, 3 । सचये । चयप्रकोपप्रशमा वायोर्ग्रीष्मादिषु त्रिषु । वप्रे तटे । M. M 168, 5 ॥ [उच्चय] उच्चे । विकीर्णनीवारशिलोच्चयेन । संचे । Ki 3, 29 ॥ 659 ॥

[प्रचय] वेदप्रसिद्धे स्वरभेदे एकश्रुत्याख्ये । स्वरितादनुदात्तानां प्रचयस्वर इष्यते । संचे । Vas. 266, 4 ॥ [भूरिमाय] राक्षसे राक्षसभेदे । रे भूरिमाय दृढकाय विशार्यमाशु ॥ 660 ॥

सृगालेपि । भूरिमाया· - - स्वामिन्ननुधावन्ति मे सदा ॥ [जलाशय] नलदं मांसी । जलाधारेपि । मालिन्य परम जडाशय तव स्वान्ते समालक्ष्यते ॥ [समवाय] द्वयेपि । H. Ch 30, 19 ॥ [सुरालय] मेरुस्वर्गयो· प्रसिद्धम् ॥ 661 ॥

देवागारे । सुरागेहे. सुरालये· ॥ [हलिप्रिया] सुरायाम् । हलिप्रियाघूर्णितलोचनस्य । सीरिप्रियायाम् । हलिप्रिया रूपमवाप भर्तु· ॥ [उपकार्या] पटकुटयाम् । Ra. 5, 41 ॥ 662 ॥

[समुदाय] रणे सविदि वा । सह° Mh. 4, 231 ॥ [आतिथेयी] पूजायाम् । कामातिथेयीं विदधाम इत्यादौ । अतिथिसाधौ । Ku. 5, 31 ॥ 663 ॥

[संपराय] युद्धे । Ku. 8, 54 । आयतौ प्रतापे । नृपतेः कर्म कर्तव्यं सर्वदा सांपरायिकम् ॥ [समुच्छ्रय] वैरे । Mh 4, 231 । उन्नतौ । Sp. 6948 ॥

[स्थूलोच्चय] असाकल्ये । निगीर्णमानादवगत्य किंचिस्थूलोच्चयेनेदमिदं प्रमेयम् । दन्तिनां मध्यमे गते अमन्दावेगित्वगतौ । स्थूलोच्चयेन गजयूथमथाजगाम ॥ 664 ॥

[समुदय] समुद्गमे । ज्योतिषां समुदये समर्थिते । संग्रामे । समुदयोदयभाजि जनाधिपे° Mh. 4, 231 । निकुरम्बे । धनसमुदययोगाद्याति जातिर्महत्त्वम् ॥ [अनुशय] दोषे द्वेषे वा । अनुशय° Mh. 4, 220 । पश्चात्तापे । Ra. 16, 45 । अनुबन्धे आसक्तौ । प्रविमुक्तानुशयो यदा मुनि ॥ 665 ॥

[पौरुषेय] पुंसां संघे । Śi 2, 1 । तेन पुरुषेण कृतार्थे । M. M. 302, 8 । यो पुरुषेयसृमामित्यमित्यादौ विकारे sic, c. Mh. 4, 227 । तस्य पुरुषस्येति अन्वयो· संबन्धः ॥ [धनजय] हुतभुजि । दीप्तो धनंजय इवाशु ददाह मोरम् । पार्थे । Ki. 1, 35 ॥ 366 ॥

[रौहिणेय] हलिनि । Śi 3, 60 । इन्दुजे । रौहिणेयसहिताः शुभग्रहाः । [प्रतिश्रय] सभायां स्थाने वा । दिव्यं प्रतिश्रयमवाप्य गुणप्रकाश संशाप्रवा-ष्तु [?] गुणोक्तिविशारदः सः ॥ [प्रतिभय] भयकरे । Ra 11, 61 । भीतो । प्रतिभयचलिताङ्गसंधिबन्ध ॥ 667 ॥

[भागधेय] बलौ राजग्राह्यभागे । शक्तिः Mh. 4, 228 । भागे । Ra. 5, 9 v. l. । भाग्ये । भागधेय° Mh. 4, 228 ॥ [समाह्वय] रणे । तुमुलो बभूव समाह्वय· । द्यूते । धिक्क येन समाह्वयेषु निधनं नीता निजश्रीर्बलात् ॥ [वासतेयी] रात्रौ । तां वासतेयीं स सुखेन नीत्वा ॥ [वासतेय] वासतेयस्व - नुशायिभिरित्यादौ तत्साधुनि । तत्र वसतौ साधुरित्यर्थः c. Pā. 4, 4, 104 ॥ 668 ॥

[परिचय] अभ्यासे । Ra. 9, 49 । सत्कारे । M. M. 163, 2 । मेलने । M. M. 101, 2 ॥ [चन्द्रोदय] इयेपि । चन्द्रोदयोल्लासितसनिवेशे । वितानः करकुद् [sic] ॥ 669 ॥

[प्रवचनीय] वक्तरि । साङ्गस्य वेदस्य प्रवचनीयः । वाच्ये । तत्र प्रवचनीया· स्यु· ॥ [वृषाकपायी] श्रियाम् । वृषाकपायी यदि° Mh. 5, 38 । स्वाहायाम् । वन्द्या वृषाकपायीत्यादौ । इन्द्राण्याम् । वृषाकपायीम° Mh 5, 38 । कपिविशेषभार्यायाम् । वृषाकपायी जलसेकवर्धितैर्मनोहरैराभमवृक्षकैरिमम् ॥ 670 ॥

[रै] इयोरपि । Sū. 11 ॥ [श्री] शोभायाम् । H. V 1, 1 । समृद्धौ । Ki 1, 1 । प्रशंसायाम् । Pr. P. 7, d ॥ [पुर्] पुरे । A S 120, 10 । गृहे । शीलस्य सत्यस्य च पूस्त्वमेकः । काये । अस्या मत्पुरि सनिधानविषये बद्धादरेण त्वया दुःखेनैव निवार्यते इदतरं कोयं प्रकारः प्रभो ॥ 671 ॥

[धुर्] रथावयवे । Sû. 71 । षोडश्यमात्रके । Sp 2135 ॥ [द्रु] वृक्षेपि । द्रुभङ्गध्वनिसंरम्भभीतास्ते तु निशाचराः ॥ [शौरि] नारायणे । K.K. S. 1, 1 । शनैश्वरे । लिखेत्केतुं ध्वजाकारमालुकां शौरिमादिशेत् ॥ 672 ॥

[उरु] महति । K. Pr. 134, 13. 164, 5 ॥ [चीरी] झिल्लिकायां कीटप्राये प्राणिभेदे । उच्चैश्चराति चिरं चीरी वर्त्मनि वरतरुं समारुह्य c. Bh. Ś. 26, Su. 912 ॥ [चीर] मृगे हरिणभेदे भ्रातिबले च । एते चीरवृतं वनान्तमुचितं ग्रामाः स्वतुल्यं द्विजाः ॥ [वार] काले । M. M. 62, 4 । क्रमे । वाराङ्गनासंगमसाभिलाषः । चये । पतिताः शरवारवृष्टयो यदि सोढाः समराङ्गने क्वचित् ॥ 673 ॥

[छत्त्र] आतपत्रे । Ra 3, 16 ॥ [खुर] पादे । Ra. 2, 2 ॥ [शार] नडे । Me 45 । शारशब्दो दधिसारे दुर्गेन दृष्टः । इति तन्मतानुसारेणैव गृहीतः । अन्ये तु सकारान्तं नपुंसकलिङ्गमेतदर्थवाचिनं शरःशब्दमिच्छन्ति तत्तु न युक्तम् । कर्कस्येव तस्याभूत्स्वादवदर्शनात् [?] । लक्ष्ये त्वकारान्त एव । भागुरिरपि द्रप्सं दधिशरं विदुरिति । दधो वा सगुडः शर इति च लक्ष्यम् ॥ [ऐन्द्रि] वायसे । Ra. 12, 22 ॥ 674 ॥

वालिनि । ऐन्द्रि° Mh. 2, 387 । अर्जुने । मुख° Mh. 2,387 । जयन्ते । ऐन्द्रिणापि° Mh. 2, 387 ॥ [रुरु] राक्षसभेदे । रराव रुरुवद्रौद्रो रिपुस्तत्र नराधिप । चित्रमृगे । Ra 3, 31 ॥ रुरुसिद्धान्तससिद्धौ इत्यादौ मुनिविशेषे नोक्तम् [sic] ॥ [गुन्द्रा] एतास्तिस्र ओषधयः । गुन्द्राप्ररोहकवलावयवानुकीर्णमित्याद्युदाहार्यम् ॥ 675 ॥

[मेरु] अक्षमालाप्रफलके । मेरुं नैव विलङ्घयेत् c. Sp. 87 । स्वर्णगिरौ । Ku 8, 22 ॥ [चुक्र] आद्यौ ओषधिभेदौ । अम्ले रसे । चुक्रो रस इवोद्रिक्तः पित्तहेतुतया मतः । तद्रसे चुक्रे रसे द्रव्ये काञ्जिकादौ ॥ 676 ॥

[क्षुर] रोमच्छेदके । नित्यं सनिहितं पापं तैले मांसे क्षुरे भगे । काण्डेक्षु । इक्षुभेदः । तीक्ष्णे कर्कशे उपमानाद्दूरः ॥ [स्वर] शब्दे । Ku. 1, 45 । उदात्तादिनि उदात्तादौ च । स्थानभ्रंशाच्च्युतवर्णविसरं ते स्वरा गर्हयन्ति । वर्णे । स्वरा द्वाविंशतिः प्रोक्ताः । षड्जादिषु । Ś. 2, 72 ॥ 677 ॥

[गौर] अभातरजसि कन्यायाम्। गौरी श्वेता विधाहे स्यात्। पार्वत्या पीते च। गौरी चम्पकगौरीयं [sic] गजाजिनधरो हरः। पाण्डुनि श्वेते। रोहन्मूलाति-गौरेतरगणपतिफणैरत्र पातालकुक्षी। अरुणे। चरणौ हे मुखं पुष्पं यस्य श्वेता-नि गोपतेः। गौरवर्णस्य तं प्राहुर्नीलं तं वृषमुत्सृजेत् c. Sp. 1475, d ॥ [राष्ट्र] विषये। Pa 1407। उपद्रवे। वाच्यं तस्य न किंचनापि विबुधैर्यो दैव [?] राष्ट्राकुलः c Mh. 2, 438 ॥ 678 ॥

[मरु] धन्वनि। Su 938। धराधरे। उत्प° Mh 2, 435 ॥ [अद्रि] द्रुमे। उत्खाया° Mh 2, 382। शैले। Me. 14। अर्के। अद्रिर्भानुसहस्र-नाशिततमःस्तोमोयमभ्युद्यत ॥ [कारु] कर्णे कर्तुर्यस्य भवेत्पिकारवस्तं रञ्ज-यन्त्यत्र न केपि कारव इत्यादौ कारके कर्तर्यपि दृश्यते ॥ 679 ॥

[गोत्रा] भुवि। गोत्रा ग्राससमाकुला मुररिपुं प्राप्ता शरण्यं विभुम्। गो-समूहे। गोत्राग्राणमिषेण दर्शितबलं शौरिः स वो रक्षतु ॥ [गोत्र] अद्रौ। Ra. 13, 7। अभिधायाम्। या गोत्रस्खलितक्रुधं भिनवती दक्षारमजाभापणा-ज्जाति तमग्रमाय मन्मथरिपुस्ता यावदस्मारयत्। कुले। सोयं गोत्रे सवितुरु-दितो वारिधेर्वह्निरिन्दु ॥ [चित्र] तिलके। चित्रकाङ्कितललाटपट्टिका। आ-लेख्ये। Ku 2, 24। अद्भुते। Ra 5, 33। कर्बुरे। मात्य° Mh. 2, 408 ॥ कर्बुरस्योपचारान्नानाप्रकारेपि। चित्र चकार पदमर्धपुलालयेन c. Śi 5, 10 ॥ 680 ॥

[चित्रा] सुभद्रायाम्। चित्र चित्राहरणचतुरे फल्गुणे [sic] स्नेहयोगा-त्स्वान्ति चक्रे भुवनविजयी सोपि कालेयकारि। भे नक्षत्रे। Ra 1, 46 ॥ [क्षेत्र] पत्न्याम्। M 9, 159। शरीरे केदारे च। न महानयं न च बिभ-र्ति गुणसमतया प्रधानताम्। क्षेत्रविदममुमुशन्ति जनाः c Śi. 15, praksh. Śi 2-3। क्षेत्रव्यवहार। ज्योतिःशास्त्रे पटा प्रसिद्धः। तीर्थे। Me. 48। योग्येपि। क्षेत्रादाराय फल क्षोदयितु क्षिप्यते -- यत्र c Mh. 2, 471, p. 69, 26 ॥ 681 ॥

[शुक्र] ज्यैष्ठे मासेऽग्नौ च । शुक्रस्य किं चित्रमिदं त्रिलोकीं यदक्रमेणाततीव्रतापम् । भार्गवे पठ्यते । दृष्टिप्रदीप° Ku 3, 43 । रेतसि । M. 3, 49 ॥ [गुरु] संस्कारके । Ra. 2, 23 । पित्रादौ । Ku 1, 51 । आदिग्रहणात् । श्रुतमनुमतं दृष्टं वा यैरिदं गुरुपातकमित्यादावुपाध्यायेऽपि । तस्मात्गुरुसंनिधौ निगदतस्तस्यैव तारं वधूरित्यादौ श्वशुरयोरपि बोद्धव्यम् ॥ यत्रावलीढ - - - - - - - - - - इत्यादौ सुरमन्त्रिणि स्थूले च ॥ 682 ॥

दुर्जरे । अम्लायकरसमाहि [?] गुरूष्णं दधि वातजित् । अलघुनि द्विमात्रके वर्णेऽपि । धृतगुरुनियमोऽपि वस्तुबन्ध ॥ गुरुभिर° Ra 2, 70 । तथा गुरूभयस्मै गुरुणोरुभयोरथ कार्ययोः c Śi 2, 6 - - - - - - - [c Mh 2, 400] ॥ [क्षुद्र] अल्पे । क्षुद्रा सत्रासमेते विजहत हरयो भिन्नशक्रेभकुम्भा Su. 2283 । - - - - ॥ 683 ॥

VARIOUS READINGS AND CORRECTIONS

I TEXT

C opens with ओं श्रीगणेशाय नमः ओं सिद्धरूपाय नमः ओं

Verse 1 B दुःखपीडितो

2 B निरस्य सहस्त्र B °निमज्जन्मन (?)

6 C तत्र नृपते

13 हेमदले B C V₁

17 मन्दूकर्णदको B ° मदको C

22 शालेषु B (perhaps शाले त ?) शयदधीशेषु [?] V₁

23 B सूर्याभ्यो C सूर्या या

24 C प्रायामिन्द्रके

29 a om MSS

35. B कोष्टु – मेधुका

42. वृक्षे for ना तु° C

43 रेणुकोपधि° MSS

46 दधिकुमारेन B C तारक मे C

48 पद्माहितकायां B C

56 ° कार्यको B C S

57 Comm on Stutik IX 46 मूल्गुणमे इयं

58 C (and A sec m ?) विपश्चा B and a sec S विपेतो

62 B Tic ce (in text and comm) दीक्षाने?

67 S कस्माने broken off in A

70 S कन्दुकमन्दरे

71 S शैलालिका बाधनितु – सोमकजनी

77 S सत्वरा (but in comm सत्वरेण वेगेन)

84 शालाडु° B C वैतानिक A B C S V₁

85 A pr m. हेतन° S om from 85 b to 93

86 b om B.

89 A भावदर्शी

91 After 91 a B and C add मन्दरक रवे राहि कथितश्च तदोपमे – A pr m and V₁ बाह्यावर्जित A sec m B and C वाकू निवर्जिते

96 C and S sec m ग्युहयो C रुके

97 कलेके B C

104 अतो B वार A S पर्णाद्विकोतितु B C

107 पणारिय MSS

108. S चर (text and comm).

114. भूपाटे B C broken off in A

115 B C, S यते S om from 115 b to 146

117 B नष्ट

118 A sec m and C दद्दो B हर्दे नेति°

113 B शिरमर्यपो .
124. C ककुमस्यचौ
134 B पदिनते C and Vi देशकलयर्गदिपेदे
135 C केशरञ्जनभाजने.
140 C, Vi त्वचि
144. A, C धान्यतरै
150 S बलज
151 परमूरे B (text and comm) and S in comm
154. S and A pr m सूचका C सूचिका
156. मायानिश्चित° S स्युराद्रे S pr m
158. पत्तोर्णो C नाद्या A pr m , C, S
159 स्पष्ट A B S, Vi., सृष्ट C
162 B पटौर्णी C पत्ले
165 C and A sec m. पर्यङ्कसमो Vi पर्यङ्कबन्धयो.
169. C किरौ
171 A स्पष्ट.
172. क्षतिते A B, C, S, Vi. द्विधाभक्तेषु वस्तुषु C
177. चिचित° B, S.
179 पत्रोर्णाकर C.
180. न पुम्यपत् S
184. कुत्रनीपकरोगयो B, C and S in comm
191. a om. C.– तरो B, S, तरुस्कन्दलते अपि C.
192. °मर्गा° A sec m.
200. रोगेयोभर्° A.
202. चाशीरशान्तर. C. After 202 C adds तम्बूलकन्के पुसि स्यादाधीद शीक्षरेपि च
203 सक्° A, B S.
204 °स्मालेष्टयो B, श्लिष्टयो° C.
205. कनीक गुडमाने A pr m., कन्दमाने C.
206. श्लिष्ट° Vi.
207. A चाध्याकर्दे, B and A sec. m. प्रत्यालीढ, S pr m. प्रत्यानीढ MSS. seem to be defective here.
220. B (and A sec. m. ?) गवामत्तादिभाजने, C and Mh. 2. 144 गवादन (दिभाजने.
225. मकुन्ते A, B
226. चाथ for स्यातु A pr m.
227. इन्दिरेणी C.
235. भवेण वर्° A, B S.
239. कल्याणे A (?) B.
240. चंदले मूने C.
248. करणविषु C.
250 काश्मीरा A, कश्मारी B, काश्मीरी C
261 समर्क° A
262. पतत्र° A B S compare 29ª v 1
264 कार्णेश्वर A, B, S.

265 श्लेष्मादि रसात्कादि B C
269 भवने पै च B
2 3 वेशाभिवेशे C
275 a om C
281 ध्यायो° B C S
288 ताके व्यवस्थितै B
292 C om from रक्त to अनेकाग्यथोनुरागा (verse 312)
298 पित्तस्या° A B compare 262 v 1
312 °नुरागाया च योषिति B
314 निर्भिरिते C
316 om. C
319 A C S केशिने छिने B केशिनाशिने see commentary
320 विपस्ता S विरक्त A pr m
322 B शीरस्य
324 कृषावसरयेन्यनुतं C
325 पीडिते रिपते B After छिने B and S add रदे च
327 B विदितामयो (but भार्गे in comm) C विदितांनयो
33? C transposes 332 b and 333 a
333 कोटित S
334. स्पादायाति पीबतायां C
340 एकयुक्या A pr m
341 तुषिरे B C
345 गिरिमही C
350 समन्यये C
352 रौप्य° S
357 कपास्थित मनीहारे हारदेशे C
358 पि घूर्णित B विघूर्णिते A pr m and S sec m ?
360 विघृत A B विस्तृतं C
361 वि निम्रिते C वि निम्नते S
368 सुका S
369 वातभिदे C
379 सुभसंपौ MSS
381 पादयन्त्रक° C
382 कायस्था C वयस्था S
385 पाततन्मुद° A
387 द्वन् C
393 मांसाशिपक्षिणो A सूनकारे C
394 भ्रमी C and S pr m
396 After हृद्रोगभयो C inserts भर्बुदो रोगभदे च संबन्धापवर्तभेदयो
397 विपादे B C
398 कुसीद B C
400 सारावरुदिते C

401 मनसों C.

403 तमेनुग A, प

408 प्रसातातिशय S and A pr m

409 पुष्पत्ने A, C, S, cfr. comm on Statik VII, 39 —

418 मंत्रे S and A pr m

424 कलाविर्ना धर्मचिन्ता कु° B वैद्यन्तोपार्जनीय C S and A pr m.

429 च for वा B

431. विषम्नेनुद्रे C

432 कुन्तिलक्षिनी B, C

433 कदितुर्न° A, अकभुन° C.

435 स्मान A.

437 दर्निर्ह° C

439 मृका B C, S

440 मूर्ने निरन्तर C

441 पूर्वे om B, S; कविरे तथा C cfr. comm on Statik. III, 14.—

455 तथा चिनलद्गुनतौ C.

466. वहन° C A sec. m.

467 मदने व्यपन C.

468. विलम्ने C.

469 पद्मकरे C.

470. गुणाम्पती B, C.

472. कानिन्यौ B, C.

475. सम्कारके भवेत् C, समारके भवेत् Vi, संस्कारे केवले A B, S.

476. करककेे C, Vi. कदन्वक A pr. m.

478. a om. C.

479 नारिकेलो इलधरे° C, नारिकेले इल्भरे S.

482. शतमयौ A, B, S.

484. अम्नदीर A.

489. ममशी C corrected into शमशी.

491. निर्तनौ C.

495. जिगीगाय C. परिप्लवम् S

499. मूलके B.

501. B and S दुर्गे A and C indistinct.

502. शकन S.

507 सौगन्धे मापन तगे A.

508 अवदाने S pr m.

509. °कर्पूरकाच्छ A, B; °मेनया कर्पूरक पराजन C, °कर्पूराच्छे पनावन S.

511 मातुलङ्ग B.

512. अभिसारीनि° A, C, °पुन A.

513 a om S आच्छन्न for आच्छादन A, B.

514 स्नानसिल्लाम्न् वादि C.

516 त्वचारि A and S pr m.

517 मनेन्द्रकान्त B

519 अन्यवन्या A *C* (*cfr H* Ch 101 4) अचवन्या B *S*
520 कथाय° C काचावचकावनद्य S (text and comm)
522 त्रियाने S sec m
523 विप्रस्तेषा B सर्वेष B कतुभ्यवी शिरस्तेष दायव C कतुभ्यवी शिरव [pr m शयव] दान्वं S
525 °वेश्योऽस्तु C
526 S has a gap here extend ng from 526 b to 534.—
528 a om A विलिगक B
533 सत्वभिद् A, B सुराभिद् C सुरभिद् Vi
534 °न्यायो B °न्याये C
535 लेपे लोपन° B
537 लोकान्यवमावहृन्दवश्यनोचा S
541 भेदे B
543 Between this verse and 544 C inserts मानम कश्चलो गाव सूर्यं प्रतिविधेय च । तिला दर्भेष मानव मवेते कुतपा स्मृता ॥
549 मायार्थं C S मुहूलायस्थे C, S and A pr m
552 हविभाजे C
555 बालके B S बालकाभ्यन्तरे मति C
556 नावविनाये C Vi
559 मीतभेदे A तृणम S
560 कामधेनुर्वेनकी [!] S
565 a om C
566 °विकल्पेषु C
571 कामे A B मोचविचन्द्रयो C
573 कालिन्दी C.
575 भावभिदावयो C
579 हठेपि भीष्मच B
584 °न्यकाये B कृपान्ते A
591 निगम B निगम वे° C
596 चोपगम A अथ पगम B आरम्भपक्षयोरपि [?] B
598 गम्या तु गोसमरे च C
605 रजतरूपे B
607 °धने B मन्योचये धने C, मन्योचधिधन S
609 b om S पूजार्थे A स्यादर्थादर्थादियोगिषु S
611 °लक्षेषु A
612 अर्थे निलयकल्याम्तौ B S
615 °न्याय° C S
616 °न्याया° A C S
621 एकदादौ B S(?) and A sec m
623 कामयवशादे S पावये कामयवशादे विदे C
624 भविष्यकार्ययो B विषु गर्दने [?] B
625 चे य C
627 °न्य ययोरपि B C

629 रैरनेर B विभर भार्यो न्यडमाकणवान्थया C
630 मल्यापिरे A, Vi om C
633 यवागुरैं S
635 अभिनन्दविनिर्दुके C
637 प्रथम B
639 बाडेरे A B, S वद्दइ C, cfr अवडेइन Mb 3, 476 p 133, 2.
644 मन्दिशय C
645 विवरे B विवरौँ C इन्दिकाने C
649 स्तनान्तकम् C
652 शालेय A, बैलेय S
654 विधुरे B विधुरे केनो विरकाये नृत्तकम C प्रभावैरलेन्क B
656 केयूरे B, कैतवर्के [?] S कैतव Vi — °मालनयोस्तथा B C °नालनयोस्तथा A
659 स्यालरे B स्याज्यने A pr m C S Vi
661 वनरे corrected to जलरे in the margin of C वलेभ्यवघौ B S.
662 हरिमाय B and A sec m. हरिप्रिया C
663 हविर्भक्ष्य C
667 रैहणयौ A
669 मौलरे A, B, Vi After 669 B adds विलयनो मृषिके स्यात्कुमरोरे वन्धन ॥ रत्नम् ॥ This line is taken from the Visvaprakasakosa.
670 B मौलेरे, After 670 B adds Vi.va 1428 (Benares ed)
671 कार्ये A, B, S
672 वैरिणो S
675 हैरकैरिका C
676 अद्यमलाध्यकलके S हव्यगेरी C and A sec m.
682 ज्येष्ठे C ज्येष्ठाने B
683 °कतमरम्यरे S दुर्बलतमना C, V.
684 स्त्रीकृतस्यरे comm on Stutik I, 4.
686 ताद तीरान्तरे C
687 °कुण्डकरे C
688 भट्टेश्वरपुष्पास्य ?? A
691 °स्वदनायत° C
692 °पुष्पिश A (?) C पदे for भवे A
693 कालिङ्गे A pr m तालाङ्गे (or कालाङ्गे ?) A sec m., तालाङ्गु C
694 विड्रमाच्य A कविलयु च C
695 b पूतानुषङ्गया A pr m
696 स्याद्रे C
697 कर हस्तविद्गले विर A बकुले for विपुले A pr m बकुले गौरी for नकुल गौ च C
698 पदे A sec m कपिकारया C
700 हेरके C
701 कलिङ्गे विर C
702 मनाक्कारस्वरोरति A धना° C, cfr Mb 2,454 p 67, 19

"04 स्याये C पुमान्मते C
705 हे मदले C
708 दार्मरति C
709 पीनौ MSS read गौर्भी ?
711 चकारश्च्यौ C युते C, probably correct
71° हारो A
715 न्याशो मर्येपि च C
717 मृगाद्° C
718 गीरौ C भीरा गम्भीरा° A
719 मन मृगी C 719 b is inserted by second hand in A
"20 सद्गुरो A ? मार्जन C मंगले A C
721 स्यात्तस्य A sec m., स्याज्ज्य ? C
2° °भद्राक्षरेणैयो C and A sec m probably correct
23 कुकुरा A कर्कश ? C शकमदाय कर्कट A pr m corrected into ककुदोर्य
कर्कश (?) शोकभेदे तु कर्कट C
"25 परो for प्यारो A sec m
726 पान्द्रुम A pr m
727 गम्भीरा दन्तशम्ये C
7 9 कवरा त्रिच C
730 सौरहासे ? A सौरहास्ये C
731 C कपाटी ना C om from 31 b to 733 a
735 तारापत्य° A
7"6 प्रस्तराश्मनौ C
739 शुषिर A नके तु शुषिराभीह शतावधमथा C
741 मृत्पात्रयोगभेदे C
44 भेदेश्वरे नर्तकीनो C
745 गजमण्डनम् C and A sec m
748 वसनाकाश C चन्धारौ C तजर्ने? A pr m ,ज्ञ° C
749 विश्लोकी भास्वर C तु भास्वर A C
751 कङ्कक C A's reading supplied by second hand is not clear to me
753 मनोगामन्मथया° C
756 दन्तज्वलशृङ्ग° C
757 नृपदाम्भिको C
760 गुन्द्रोरौ A pr m वल्कले C °महतया C A adds next cf MI 3 v 1
पुस्तके लेप्यकर्मणीति मन्त्र
761 किम्पाक मौलिग्लेच C वैदेहकृती A pr m वन° sec m वणिक्ने C
62 कन्धये C
763 वा for ना A pr m
66 विद्याधरो A pr m
67 विद्याधरा A
708 करवार C करीर A

770 चतुर्मुकि° A, चतुर्भि° C

771 गात्रकार्म्ये A pr. m., गत्रिकरस्ने C

772 स्या निजोज्य A

774 दर्शपिटे A.

775 कुर्के] sic MSS आनुस्मारे श्री A

776 श्रीर्के A pr. m. नारगनास्नुते supplied by second hand in A नारम्यकाप्युते C.

778 सर्निमर A sec. m.

779 कुनाग्रे A pr. m., cfr. Mh. 4, 279 व्यतिकरे कतो C.

782 सहवते A pr. m. सत्मधारिणि C.

783 कुनारूढ C कुरवन्नमा C

785 निर्मित Vi., and A pr. m.

786 वेशधारे A pr. m. अग्रान्ते C.

787 वैकन्ते C तन्वीं नु C

788 निम्नत्र A pr. m.

789 श्रीरकेटि A, pr. m. श्रारकूटे C, Vi. °नवाभयो C.

790 पटला C न तनते A pr. m.

791 काकोपहारदैन्येषु C

793. पत्रिकर° A.

794 दन्त्रिका A (?) and C sec. m.; cfr. Mh. 2, 502. नूरा A.

795. मोक्षेते C. पालिकय° A, पात्नी comm. on Stutik. VIII, 13. From कतना° to
मनोहरे (796) quoted in comm. on Stutik. II, 17, see also Mh. 2, 466.

796 कान्गुरे निर्दुन्यादी C.

798 फाले C.

799 दन्द्र° MSS. read दान्द्र° ?–नुपर्वि° Mh. 2 482.–दम्भे नुरे A.

800 भाग्योगर्शिदे C.

801. व्यायनादौ, see comm. on Stutik. XXX, 39.

802. कुर्वे C. मत्स्यनिवम्भने (?) C.

803 गतेषु A.

805. सत्यमानसोः A.

807. हुनीरके A. नाइरे गोरे C.

809. कर्णेषु MSS, read कल्केषु?

810. कृाथ A. (करका i. e. वर्षोपल Mh. 2, 501.)

811. बारजश्री C.

812. मीला A, मली C. शालाक° C.

813 हेला S. हेनारे°गानिलनाडये C.–Read नीलिनी for दोलिनी ?

814. नेका A (compare AK. I, 10, 24); शुकयुगेन्धेषु C.

815. वात्यासनेरे C.

817. वान्तूना for वातनी A.

819 पदिवनकश्री A. छिन्निकैनहने C. पटनी C.

821. श्रीने for कुन्ने A pr. m.

823 देवंभदे e चण्डिकाफम् cf Ml 3 6 ு
8 4 दशे वि वे C मण्डम fo मण्डम (s d A pr m ?
825 वृते ः e वर्तुते cfr Ml 3 669
8 8 मेचके A C V मेदके Hemacl andra Anek 3 643 (see comments y) and otl er au horit es
831 अङ्गला C
83 कुलटी C तन्तुलं C
834 शुके C
83ა विटु o ly once n A
837 निपुला C नारकेलेला (or तान्केर्गला ?) C A s read ng wh ch l as been suppl ed by second hand s not clear to me
838 मरो ना C तण्डले विटु A भार्या तु मातुली (
83) a does not seem to belong to Ma kl a cfr the quotat on g ven by Mahendra 3 6 1
840 भोफले तिस्वे A
841 गर्भपातने A
84? रिधिरला C
845 केशदरो A तु कन्तली C
846 b om C it s g e n tl e ma g n n A
847 ना तुके नेत्रकाशयी C पोटगला C भण्यकमालिका C
848 पुष्करूल C भवे ? A
850 मदकलो मदेनाभ्यक्त° A cfr Sa vata ° 7
851 स्यादमतीशत C
854 °बेटासु व मतु C
855 पुष्पवत् MSS
8 6 भ ेरवयोदयेपि च । भवो भभितास्थियाणुकीन C
8 7 गीतिसुग्मेद्योधेत A cfr Sasvata 4
8 8 काले A
860 चण्डे देन्यवत्ते भवचितु C
86? कल C Both MSS have a gap a er वश the aksha a द n C only marg nal co rec on n A ot clear to me
866 भवो भावे A
868 अथ विश्वासे MSS
872 निधनाघनी A
873 °प्रसवे C cf Ml 3 689
876 भखार C देवगाग° A see m ?
8 9 Af er त्रिलिङ्गकम् C adds विष पारिवशो द र्व ल ले चोक मनीषिभि
880 ज्ञ C
881 घराभिसरो C
88C र — वादितम्य C
887 वश for ने या A वशा C See Mh 540 । 9 8

888 Compare 906 below and Mh 2 534 -

890 विरहा A

891 दर्शिवते C The spelling अभान recurs below 907 [अर्भंदु]

893 विनाश स्तरतिगदे A विलङ्ग नव° C

894 Read वर्णीया ?

895 कलशि।भयम C

897 पद्मसर्वदाभया A

899 च रपुरे च A

900 विद् कमा रुद च A, विद् कार्ण (in the margin corrected to ?) हरू च C गजा गज A गजा गजे C read गजाङ्कन or गजाङ्कने?

901 हक्रते A?

902 प्रसादनिवृ° C

904 भये वगान्हयो C

905 वते cfr Mh 2 560 केड A

906 Compare 898 above

907 अर्भंदु cfr अर्भोंदु 891 मन्मथमथा C

908 रक्तकं तृपा A दौहिर रक्तवचन C

909 म्पडवा A म्पडवा C, and A pr m ?

910 आर्णिव for आमिव C सक्कौ? A

911 दुग्धकाश्यपने C व्यका A व्यक C गोवक म्गी C but cfr Mh 3 732 दाषवन्याम मदव..

912 विश्वासिल C

914 सदर्वे C

915 सुर A

916 चर्के A

918 वसो C यात्वान च तुको C

919 मसी C perhaps correct

921 क्र वे च A

926 सदाभयभक्त A °भाका C

927 वव C

929 तास्तु comm. on Stuti. ४, 22 तास्तु ताते C

933 b om A

935 b is given in the margin in A

936 हर्वे° indistinct in A

940 कम्पुले A न दुस्यपस्तु A see m

944 तद्वात्वदी C दुर्वाशे C

949 दुवहो for सेवए C

950 See Mh 2, 548.—रम्भस्कन्दे C

951 कपिता C वन° cfr Mh 2 583 —

952 मदोवासरयो] cfr Mh 2, 585 —

954 वस्त्र broken off in A वाहुतर] sic MSS

957 सेवाए not printed distinct in A विपदी C probably correct विपदा C
958 स्यात्मृता C
960 नागते A pr m — A om from 960 b to 100 three leaves being missing
966 Compare Mh 2 547 —
967 968 Compare Mh , 513 and commentary on Sutk VIII 3
969 गरूडा यातिरेषु C
9 ° कर्केन्द्या C
9 3 वाणिज्यवत्ता भि धातकी C
990 जपनेन्यति C
981 Read विनवंशमस यवर्धन यर्थविकृत्वयो
983 Read प्रकाशादि for प्रकर्षादि ?
84 यावत्तावदसाकल्ये C
999 भेदपधयो पनर् C
1003 स्यादिवै पश्ये C
1004 जन्यप्रकाशयो A
1005 First pada om C ; the minus apt e ds ab u; lv w 1 तस्ते मदपत्नमघता । इति सम्मा ॥
1008 अता? A sec m

II COMMENTARY

Page 1 line 13 वाक्षे° and st nct. 20 MS भरपरप

2 3 MS कान्य 11 Perhaps पिविकदर्शनामित्यादी 15 MS नि सूक 23 MS वर्णिका

3 5 See Balarâmâyana VI 15 d — 6 MS वालत्यन 11 Perhaps प्रजनाय 26 MS वर्तका शकनी

4 3 Perhaps सेहे c Mh 3 86.—8 MS वरयानकव्य° c Mh 3 2 —11 MS नित तकालो 13 नारदादी] See Nâradasmṛti I 102 p 75 n Jolly s ed t on 17 MS तनाशेषम 24 25 S वालिकार्मया

5 4 S om the gloss मेचकित शिबिर 8 B om पञ्च 12 B adds रत्नपत्रोत्तमविशेष प्रस्तर तदुक्तं पुलकं क्षीवे 15 B तीक्ष्णं 20 पुराण broken off in S Read पुराणे with Mh 3 41 — 25 S बन्धकीविकटमवसाति 26 B सर्वानाने इदम्

6 4 S om its the example for हारभेद 12 B om वालिका 18 After वालिका B adds रत्न स्याकार 20 Thus S (but it does not indicate the gap) B वन्धकैराज्ञा एते दुर्गमयत° c Mh 3 84 — 25 B राजिका सर्वपस्तथा S असुर्यम् and असुरी also B o originally but corrected into आ°

7, 2. After °पञ्चयो B adds नायकनायिकयो:. 5. S अलिकाकिटनट. 7. परिपिंजराणि (and om. स्थलीषु) B. 9. निर्विघ्नमहस्था (?) हि इना S, निर्विघ्नमहस्थादिभूता a gloss in A. 12. B substitutes स तावदो for तं. 15. Sic S; अलिकापहरणे म मीलमित्यादौ B. 18. विकल्पनस्ते B. 19. अजाणावो S sec. m. 21. Read संमर्दे with B (and S?). 22. S omits the gloss on दीदव. 24. B वा पुंसिकेति विकल्पेनेत्यभिधानात्.

8, 1. क्रीडीकरणम् S 5. Before प्रधानात् B adds वहुधरवात्. 12. नेत्ररोगेषु S. 15. S in the margin : समदोष· पुरुष: स्वस्थ इत्यर्थे स आदावन्ते मध्ये वा मये दिवेत् इति यथेच्छतीत्यस्यार्थः ॥ 18. B स्वरितकाकृतिमामाय हवका क्रियते. 19. S omits अवरत्नमित्यर्थ:. 21. B कर्नाडकाविपाडकोति°.

9, 3. मानवा B. 6. प-भ्रमन्ति S °णान्यो मध्ये भ्रमन्ति B. 9. °नेदं रंजितं B. 11. पादकीर्वे° S. 13. मूषरम° S.

10, 5. जीवैतावित्कड्डन् (?) S, जीवेधोतोरवित्कन् (?) B. 6. S has a gap here extending from प्रविद्ध to तस्मिन्नाते (line 13). 10. MS. पुण्डरीकिरसु (?) 11. Correct शिष्याणां. 16–17. S omits the example for शाखा.—B has विविनाना वातभूता शिखा. 21. S °वदित्यादि. 24. क्षुद्रा उच्यन्ते S. 25. मनोहो om. S. 26. इत्याकरोमि S.

11, 5. S om. इद. 10. B सौरसेनसर: ; see Kautilya quoted in Z. D. M. G. 28, 105.— 13. एकत्वेनामरसिंहेनोक्तम् S. 14. B द्विल्वे. 15. कृतमिति B. 22. हिमकरमहसेव B.

12, 2. B adds इषु: शार: पृषि: रश्मि: लक्ष्यवृष्ट्या मयोगदर्शनेन अर्जुन्यादौ स्त्रियां स्वर्गादौ पुंसीत्यर्थः. 3–4. पतयोनिर्वर्जितं सर्वमेव भगशानित्यत्र व्याख्यानमर्हति B. 7. दृष्टेनीमे° B, °णयतिमित्यादि S. 8. इत्यदूरविप्रकर्षे B. 10. स्वद्रष्ट° B, and S pr. m. 13. Read भोग: पालनं. 17. B जटाहियोगाविश्वलोध्वंसुट शंभुः. 19. ईश्वरम् explained by राजतं in S, sec. m. 20. धरे S. After शरे B adds विष्कम्भादौ च. 24. S omits the example विगल.° 25. S omits the additional meaning.

13, 3. After कार्यविशेषे add पुमान् 5. S has जगमयूखेत्यादावर्के. 7. S omits this line. 18–19. B तरंगितागामित्यादौ. S has a gap here extending from line 19 to page 17, line. 18.—23. MS. आरभाडस्ते विद्गतकवणा वृहि (?) वर्या:. 24. Perhaps वङ इव. 26. MS. भंगां गामित इत्यादौ.

14, 4–5. MS. स्यतवद्विशेष्य:. 6. Probably सौवीर.° 11. MS. शिरे. 15. MS. रयो. 25 MS. कोकौ.

15, 2. MS. तत्सर्गे मानोमर.° 8. MS. मर्मविशो. MS. 9. चपात तदादाभि°; c. Mb. 4, 47.–11. The missing syllable is द् or इ in the MS. 13. Perhaps इव्यलद्रम्भसंविनि । विशमिरपसर्ग°. 14. MS. पुद्यी 17. MS. विनदुभवम्, 27. MS. पद्लातदभेद:.

16, 1. Taken from Viddhaśâlabhañjikâ I, 11, d. Correct accordingly. 8. MS. कायौ सरोजास्य. 9. MS. परिहतेकाले कुशौत्रणेरसदाने की तावादे (see text) चीकृत्याकृता. The commentary is defective here; see Mh. 2, 56.–12. MS. व्यवशात्तृक: पचे°? 14. MS. पल्कीटिण्व:. See Kshîrasvâmin on AK. II, 8, 21; Z. D. M. G. 28, 105.—19. MS. नीरदकादित्यादौ (?). 22. Comm. on उष (and text) is missing in the MS. 24. MS. कुमचो. 26. MS. कांतिरित्यादौ. Read कान्तिम्.

17, 7. Perhaps गुरु. 8. The gap is marked as such. 9. MS. न्युक्जे for कुब्जे. 12. सत्यहो; see p. 18, 9.–18. Perhaps अयु: Commentary on मजा (and text) missing in B. Of the first quotation under मज, nothing but शताद्र वा is left in S. 22. B मुजमुखारकुंजेत्यादौ हस्तिदंते भत इव कुंजर:.

18 2 S बलाइवनी यादौ 3 B तिलापत्वनिवशाग्यादौ 9 B इवेषि The quotation has occurred already p 17 12—12 After the quotation B adds इति राजतरङ्गिण्यां विषराजा नाम कश्मिरे (?) को राजापुत्र आप विगत महाराज मथा दिशा महाराजश्च अथ राशी यवता तादृशो काले कश्चुग तास्य अस्मातामुदय इति तस्य राज मभार्य हकर्ने लिखित 10 B पर्वमूले—अथे मरारव अत्र मूर्ध पादत्यपिकित्सया रागी इत्यमुतस्थता इति 21 B मरा मन् 23 S गुणदागो गुणी वै यादौ बले 24 B हिताहितम् 26 B °हस्पीहरमभुत 27 B रागो पुच्छे 28 S मूराह्य B कूलमिति

19 1 B °मार्गेर्वाचीने 2 B लेशे for कालेन्दे 6 नदी तृणपद a gloss in A 11 B गवे मतये 12 B भोगो कर्गी for कट इति भोगो B om गोभन 13 Compare Hemachandra, Unadigunasutra 4 6 कुणाल कुतमाल कन्दविशेषश्च 15 Read अकार्यादि with MSS 17 B अलहर्ता चटुमन्दैकनैरत इत्यादौ लिखद कुक्षौ अलहस्तावग्रलिकाद्ये कविरत्नपर c Mh 2 87 23 B त्वगे तु 26 S विवहमतिरि यादौ 28 B विशीर्ण

20 1 B omits पोट इ यादौ रि° but has a note on the etymology of पोट 4 After यत्नुत B continues ज्यापनश्च सिंहनर्द नव रक्षा वै शालानां गले बध्यते इति भाकरशिष्टि तथाम कार्यंनाम वा कडूणो बालानां रक्षार्थं मणिबद्धे बध्यते इति च प्रसिद्धि 8 S नागण वेतते.— S °पचार B इत्यादौ चानभेदे 13 S अदपट° 15 S घटनामुखैति 16 B निपदोने 17 B तु रतन 23 B inserts यथादौ before यथाय 26 मध्यादिते om B

21 3. S विनाशने 6 B and Mh 2 100 विविनिस्सिते 7 After रोमाञ्चविषये S inserts इति कदम्बे B inserts क्षीवे हृष्टा हृष्ट रोमविशेषणत्वात्— B हृष्टे रामीभरेषु cfr Mh 2, 100 p 19 7—10 cfr Mh 3 550 p 141, 3—15 B यश्चा° Example for शिक्षित missing in MSS 16 S हारम् 17 MSS om the example for तक 19 S इत्यादौ तद्रति मद चतु 25 With टङ्कट° compare p 20 15—28 S sec m व्याहाय B अथन्तने°

22, 1 B अवन्टने 3 After खलभ्यादौ B adds चिविरी इति मथया प्रसिद्धे cfr p 3 6—MSS write विचत° 8 B रत्नोदशन रिउट° 19 S कड° 21 B निरतन ि यादौ 2? B कद for कल 24 S अन्तधौ for अ ते च 25 A gloss in S निशा नाशा नदीतोलतरदर्थके अग्रचर्य नियमा यस्य स नैष्ठिक — B explains पार्श्विक by सेन (?) या पश्च गामी 27 MSS om सकाइवे

23 7 B परिपालक° 8 B पाम्लिका 9 B पात्रभे च 19 B माण्डभाली 21 S पतिपथ A (marginal gloss) पतिपथि B and S दण्डनीपा 23 S भक्षित See Charaka quoted by Gold Stukr Dict s v मधोगुड

24, 1 B adds रोहितश्च मत्स्यभेदस्य मुण्डे शिर स्तस्य खण्ड त 9 B inserts मधु after विपति 10 B adds भकन्नोस्कन्धपीखाण्ड रण्डया मुण्डितो भग महारुत्कट्ये लोदशाम्रहामतमायते इ यादौ च विधवायां 18 MSS. आलीडु° 22 S पतुक° 25 For the complete verse see below p 27, 15

25 3 S इलामुदह° 6 Both MSS are defective here 7 तु om S 8 After विकलाङ्गे B adds कर्मक्रियाक्षमस्तावे 16 B लग्नस्तोपचारार्थे 17 S अ 19 B लेडपध 20 Comm. on कद missing in S B says only इत्र 24 B quotes Mc 2 for मास 27 MSS omit the commentary on verse 207 a

26 6 B मरेते कण्डयक इति भाषया 9 गणतया corrected into गणनया in S गणतिया B 10 S and B रवेतिको cfr p 29 21—11 MSS नाति रक 12 B दे for रवे 13 पुलादौ क ष्पिते om S 14 B नातु शकरगा 19 B omits कथादौ 20 B विनिशते पतिवेति इत्यादौ S भक्कटे superscr ल्यभ्रते 22 B inserts गुणसूगो (?) before भीमसेनो

27. 5. MSS, add अवरे पुनर्दुमकयो 6 B मुहतम्ने मरणानके मा°. 15. B ध्यासे कृष्ण इति प्रयोगः. 17. B विशेष्यते.- MSS. बर्णिते. 23. B तावान्मात्र.

28. 1. B काकभेदे कृष्णवर्णे. 2. B सुरभि 5. B वसन्तुष्णमना (?). 8. B ताम्बूलेनोपकरणे. 11. B अनस्य नामितैन्दस्य काव्यमाने. 16. B कुविदोक्यो. 24. B हरितैभिर्घुरै° (?). 25. B हरितनीलवर्णे नविरैरैरिणीत्व°.

29. 5. B पाणमोक्षणकेतवे. 7. B प्रथनं मा च प्रमाणं कृत्वा यदस्या कुशलं पत्यासीत्यादौ. The quotation is, according to Kshirasvâmin on AK, taken from the Kautilyaśâstra. 10. Read सुवर्णकरणैनैन्द्रे. B explains सप्तकरणे by क्रियासिद्धौ प्रकृष्टे हेतौ. 14. B मन्नपटली. 20. B अभिभारावयकाण्ड. 21. S अशीति शतैरैकाचतुर्भाग. After चतुर्भागः B adds विंशतिः वराटकाः काकिणी and a quotation from the Siddhântaśiromani 26. B सिद्धेश्वयाने.

30. 13 B हृत्तिमलविपण. 14 S omits वस्त्रानुरूप. 16. MSS. omit the example for इमाइ. S has a gap, B says only इमस्य इतिनन अर्थ तत्र 17–18 S has the following gloss सुवर्णस्य शोभनवर्णस्य। सुवर्णस्य वैडालपशकस्य सुवर्णस्य हैमोहूर्तीयक। एकं सुवर्णपदं विकार्ये अर्थेन यथा शोभनो वर्णं स्तुतिर्मन स। सुवर्णस्तम्य॥ 19. Read द्विगुणमूल्यम् (?). S indistinct; B omits the example. 22. B रेखादिसरिवेश. 25 — 26 Compare also Prabandhachintâmani, Bombay, 1888, p. 92, 10.

31. 5. S दारियाइभिरापि. 9 S सको. 15. B वार्ति सदैव काकवर्णं 18. B (after the quotation मार्तिन्ता) इत्यादौ दुर्विरोहमे इत्यादौ च रत्नसम्भवहेतौ पर्वतविशेषे. 19. B वैस्त्वयात (*i. e.*, वैश्यवात). 26. B पणिपर्णाद् स्थितात्पापारा.

32. 9. B दिवैकविशते. 12. B गर्वं, cfr. Mh. 4, 75.— 14. B. °मिति च लोकपालिकमिति.

33. 7. परमार्थमत B; c. Mh. 1, 9 (p. 4, 14). 9. MSS. दशात्मजायां. 14. B कान्त-.

34. 1. S अभिते. 5. B स्मरकादौ. 12. S sec. m. धनुष्कोटी. 14. कारण S; om. B; read कारण? 13. B कारि. 20. B मर्कीते. 22. B स्वराशि मकके. 26. B अनुदेशा. 27. B वाग्याश्रयाः.

35. 2. B योजने तदन कारबद्धका अन्तकामस्य योजने. 7. S writes वृत्तम्। वज्ञशिलम्. B is defective. 13. B adds वायनैनाम विधिप्रविधानवस्त्यादिति वाति अननं च. 18. The commentary on the words रीति, श्वेत and सित (v. 274-75) is missing in S. 19. Correct रीङ् स्तवने.

36. 1. A (marginal gloss) पाणे विस्तृते च.—अधे तत्वनीगौते. 5. S pr. m. and B चतुर्हस्तकः. 12. S दृढकरान्. 14. S कामिन्या विचल — — मिन्द् (*sic*). 19. Both MSS. are defective here. 20. B अनुव्रतिद्वादशाभ्यासवेदभाव. See Goldstücker's Dictionary, p. 444, b. 18.

37. 2. With तुलाकोटि सुखशीर वर्वन् compare p. 29, 22.—5. B काले. 14. B om. from वर्वने to योजिता (line 16). 21. B adds वेति वाति वीतिः अवन इति स्वामी ग्रन्थकृतापि क्षीरस्वाम्यनुसारेणैवेतदुदाहृतं, then follows an extract from the रायमुकुटीका. 24. MSS. तडाचित्यो:

38. 8. S पतिशासति corrected into ? 9. MSS. मलिन for मनन. 12. B बहुलस्वरूपाचि. 15. cfr. p. 29, 4.—17. The passage is taken from VŚ I, 14, *d* or Bâ. II, 17, *d*. 20. Compare also Mh. 3, 426: मुहूर्ता वाबनं कार्यमुदकान्मागिति स्थितिः. 21. B मापी.—कश्चित्. 23. B omits from मरे to °कुनन् and substitutes व त्वमेकान्तरां तस्या मुद्गीयां वत्स मातरम् (Ra. 1, 81 v. l.) यत्र श्रीवल्लिभदेवे दिलीपनृपति प्रति वशिष्ठे वत्स इत्यनम् माता ममां मातरं धेनुं तस्या सुरभिकामधेनोरनान्तरा शिमिरेपि आराधय इति व्याख्या. Then it quotes Śâśvata and Viśva. 23. S तस्या. 26. B om. इत्यादौ

39 ९ S गाथ पाथे 17 Read n h B पत्नुयान्दो भाद्रम याथां क्रियां गतिर्न ह च पश्च 18 ९ हर्ष चर्यां ९९ S धृते for भातिते B दुते

40 1 S pr m इदेते for पूर्वं and om देवे वदयम 4 यदि तत (i e पक्ष्यते) इ यादि ९ 6 B क्रियते येन ये इदवान् दयपति

41 ० B ह तरसा तरस रविरि 6 S पद्यदर्श 11 B यमिन्यादौ S कदंबीपाध्याय 12 रवर्दं a gloss n A 15 B वर्षं चत म 19 B विचित्कुर्यातमिदं 21 S विद्यातिहस्ती 24 B कादंबमन्द cf p 24 1०

42 3 S भतिविता मलेन्दरो 4 B कटाक्षमागते 7 सर्व प स्था° B 11 B हृयदिदृष्टि 19 Of the commen a y on यज्ञान no l ng but इत्यादौ कार्णायाम् s left n the MSS c MI 3 271

43 4 B वायासवगविष्मा°तानि° 6 B भास 7 B कटकालितकराये 8 B भ्रमाय for भ्रमित 14 B सत पक्षमात्रा व्याधिपत्नायमाय च यदिना देवेन इत्यादौ पुत्रे 15 S यदेवतां B तद्दतानि कपूर्मितां सताप 20 B कर्ते तो पोत° After the example t adds कपाते विहग पतो (i e) भांक कपोता वन पते पाते ९1 B om ts the syllables त्यागुणे 22 MSS om t the commentary on रहित 26 B om रामता

44 2 cfr Kd 2, 1 2 निपति केन तद्रूपते 10 B om च 14 B भक्षमाल भगवान्स & कथाता 17 18 Compare Mh 2 294 (p 46 13) and Bull r s Ind an S ud es V p 12-14 — 25 B has a gap l e extend ng to p 45 l ne 2

45 5 S तदप स्विदे° 13 B केश for कराज 15 Bo h MSS are defec ve he e 19 B रथकमया 27 S दैत्यदेशो

46 2 B °भिनायसतां नीते 9 B स्वक्षमन् 11 पश्च] A quotat on beg nn ng w h the same wo ds a g ven p 31 19 —16 S om स्वग्न् The original com me a y on अवधस्त s probab y lost 19 S हम्मन्त्र B सहमन्त 20 B मनेष

47 3 B यमवन्धु मुनिपतो 7 For दिवाकीते barber B quotes Va 19 55 Su 2 (9 — 10 B विभाग 14 B रविद्रुतवर्तनं न

48. 17 S भव ? शोपाने 19 B दुःहसतीभौत° B सुरासुरधाते 20 B अक्षमार्थ यदा B quotes Yājnava kya 1 79 —27 B भारण पनारथा सदृशी तवैव Probably co rect c Mh 2209 — MSS om the example for भारवास.—S अभादरे B अभादवे for भादरे

49 1 B पादहयी 4 B धर्मसाध्यो 7 B मदनभि त 8 B मद भवि 16 B गजरत्न 19 B has a note about the दशमी अवस्था It quotes AK 2 6 43 (corrupt) and Na 19 1.—22 B मेरो विरुद्ध 23 S मोक्ष्यति 26 B भमविस्व

50 4 See V K 1 3 16 C 7 B तृष्टेवैदेइ 15 S पिवे 17 S defec e here B has मार्गे निगद व्याख्यात मध्यदेशादौ सुरण इति भद्र ज्यमीकन्द (?) इति च प्रसिद्ध इ यादौ पूते 24 B मत्परशीलितुकाम्

51 3 B and Mh 2 234 हरेदो देयो नवज्वरे 4 B कमहेतको 9 S कसहाते 11 B विपसारा स्तसवें ताम 14 B विहरते पहुँदवे यशेति 18 B भावसानत्यज्ञानात् 22 S कापयावनी

52 3 B कुसीदकृषि° 4 B कुसीदेश वर्तते 8 B सत्कन्या स्तनितै 21 Both MSS om t the second example s v भवदाद

53. 12 B निशायोग्यामादि म 25 B समवसेते

54, 3 Before अज्ञानेति B inserts अभ्यस्य मे हतविवेकमहाधनस्ये पारावदृशी c Su 3516 and Mh. 2, 234 —7 B त्रिधा 13 S निहाक 14 B लाङ्गल° 16 S omits the commentary s. v. राधा 18 B adds आर्याभिधा वैवधान्यस्य सेद 20 B विनमयार्थं प्य वस्तु 24 B एक वाक्यसमन्वित

55 4 S पुष्टिर्जं व B व न विश्रान्ति विहर्ति 8 B om दीर्घ and वयमहता 11 B राजते

56 6 समन्तारण B 9 MSS रेजहध्वा 10 B °भावमखिल 18 B °पुरैतारा (probably correct) S °वतिविभिमवलोक्य 21 B करा हस्तेन सम्वाचे साधन न्तर्विलोदिते (c K Pr 100, 1) 22 The same passage (Ra 2 72) is quoted above at p 44 6 for कदाल'

57 6 प्रकृतस्य explained by आरब्धस्य in S The term सानुबन्ध Ra 64 is explained by निरन्तरप्रवृत्तेन A marginal gloss says निरन्तरप्रवृत्तिरनुबन्ध 8 S विशवसकूटे 15 B इति दर्शनात. 17 B यङ्गवति परौ 20 See p 24 4 — 24 S om अथ 27 S om भूरितमो

58 4 B पश्चादयता तौ 8 S pr m लम्प for लग्न 10 S सहाते 13 S दृश्यते च

59 6 MSS quote besides नमो मथितदुर्वारदैत्य (B दैरि) चक्राय चक्रिणे इत्यादी हरौ, from the Introduction to the Harshavardhanalinganusasana see Buhler s Kasmir Report p cxxxvii 11 B adds जर्नो वहन्ति जया तान 14 B भ्रमदति 15 B सधम्यते 17 B मेषा (read मेषा) यथनावगतन चकिता वनवर्तिका 20 B नयनलिनवनच्छायो धत विदूरमरो भुवि

60 5 B om य 7 B गौरे स्वरितभ्यव 8 B अनयन शान्तिभोगिन 11 B and Mh 2 274 मात्मनमिति 18 S सवन° B सवितकर्मण्यनवस्यं 19 Both MSS are defective here 23 Example for सार्नीय missing in both MSS 24 B धनमाराध्यकृष्ण 25 B अभिधान 26 Commentary on अश्व defective in S (?) missing in B

61 2 B रक्षणे पीतै च 4 B °स्फुटिकभणि 5 S in the margin नामूल वहियो दान कुर्यात्स्पर्धेषु कर्मेषु । समता येव वर्द्धति न्स्तानि भाद्रकर्मेषु ॥ शस्तानि प्रशस्तानि 6 B नाटघे —एवं ति 9 किल (?) for किंतु B 10 MSS प्रलम्भ 16 B निरन्तर˜ ˜ ˜ कवितानाम 21 B प्रज्ञावमिति भावे 25 B वर्जेन पृथक्करणे 26 B राया स्यधाट्ट °/ B adds अर्जुनीनां गवान् (sic)

62, 1 B कल्पिरे निधन नै न च (?) c Mb 3 378 —B om from भन्ते to स्थानम 2 S स्तुभ्यन pr m सूर्येन 4 B अभिगम्यते 5 B सूचनाभ्यो (?) 7 S in the margin वहान कारमीरभाषया दान दान इत्यर्थे दाना कराय दानम विव व 8 B वहाने वाचस्पंके 9 S om इति 11 B वमपदाधिक सवे 13 S रञ्जनागें pr m 14 B वाहते 15 B प्रवञ्चके 21 MSS are corrupt and defective here Mahendra reads the example thus सवनदृढीकृतानां स्वमित्रनानां यति क सेरा 24 B नयनन लिनीनावेतं 25 B मेखल्पाहतये स्तव 26 B मिथनुभ्रकृतो

63, 4 B भद्रम् —चरितममृत° 8 B अभातीति 9 B अस्थेति 10 MSS कुर्वेरे 11 B समरस्यत (समरस्यत ?) इ यशो 14 See Bhashya Vol I, p 1 20 — 15 B दाम प्रभाने च 16 B समाभे कामन्करणम 19 B रूपायवयव च 20 S sec m explains करकुके by तालवे 27 MSS °हारमति

64 6 B om मध्यश्रुतपाणादबलन 7 S अकमाजाय यु° 10 तदुक्ते refers to दिग्गजे (see Text) B has तदुक्ते 13 B श्लाघकमाप्याय 15 MSS भवस्तम्भे 20 B omits the example for एक 22 MSS समभूमौ 25 B माधीनप्रतिबद्ध

65, 1 B सज्जनेन (?) 3. S स्वसनमहजेव 7 B °पदा सकदलस्यदिनी 11 B सुषेमप भवेद 14 S pr m पुरातनम्. 16 B भुवैलोहितिम्नुयवर्ह्नित्य 25 B तिरोगर्भसतिहर पृथक्°

66 1 भर्त्ते for मानु B 6 Compare also p 34, 20 above. 9 B क्रियाभिनेदर्के

12 B यस्य for या स्यात् B quotes besides साधन सुमह यस्य c K Pr 13: 3 — B दिग्धस्य 13 B स्वहस्तु 15 S °तिनैवेय 17 S °वलतिकामेतु 19 B बामनेव S दिग्ध अपि om आलकारिक° 20 B om वामनोलकारभेद 21 B तथा for तथा; c Mh 3 414 —

67 1 For second meaning of मदन MSS quote H V 1 7 — 3 Both MSS write सिन्धक Compare p 49 8 above 7 B इति मुग्धस्य° 11 B शृङ्गारकरोमे — ° वधुर वधुरा 13 For first example see p 41 1 — 2 — 25 S दूर्तेन वन्यो B सूर्य°

68 3 B सयासवासित° 9 S आदि दिगन्ते 17 MSS पवनवेगे 18 B सन्पदीर्घ 24 B सुरामा

69 8 S शुक्रगुरु° 10 S स्यापे B स्वकार्यनिर्मिते विधौ

70 2 B सेवते — °स्यथा 3 B यकीयोकरपसामरस्यम 9 S मवचनमर्थाचनरे 13 B कशंश 76 B कुरायरकजुडायां 26 MSS om च B मतिफलने

71 5 B and S sec. m विचित्रम् 6 B कुरण — स्वदाहन 8 S om from मनुलानी to p 79 1 10

72 3 MS महदयस्य 6 Compare p 44 18 and B 1ler's Indian Studies No III p 13 — 12 After वैरिणो B adds गहेम (i e गेहम) 14 B धोरेणा 19 B भग (i e भृङ्ग) यवामधु (?) मत शुचिनतलेषु संसक्त 24 B गतायाते इति गाथा इत्यादि क्रियां गोपशब्द. B om from गोशब्दपङ्क्ति to गोपाशब्द (line 25) 26 B जीवि, read जीवि

73 3 B अहि हारेषु च 4 S दचकु After स्थान B adds गुरुतल्पे जनगद धनुर्वेदाश्च गुरुभार्या भावे गुरुतल्पग इति च 5 B कश्मीरभाषाया मालव° 7 B धूतारम्भ सभाभूमिभासत इति cfr Mh 2 295 — 9 B क्रीडा क्रीडन्ति cfr p 78 28 — 10 B explains हरितृण by नीलतृण B माध्वेरशबलैर्हे° 18 B प्रधान यद्दौ पूर्वोत्तर पान्मस्यायाति हविरारे. 20 B om च 23 MSS seem to be defective here B has मर्यादा for मकृता and for दर्भ° it reads दोहिने कानमध्ये च छागरोमयवके च

74 1 B मयूरपिच्छे 3 S ते तत्र for तेषी B शुचो 5 B परिभवितं 9 After यमे B adds केशनिवसणे 17 B मार for पार probably correct 19 B तण्डुलकण 26 S सुसुलामध्ये 27 B दारमवलकामयूलेहेमंडनपूर्णं कृत भरत्वलितापीई परीक्षक भेद देते पवे च शांविग्यतस्य शाधु भार्य वित

75 2 B वेश 10 B कुपितोतिकाह्वम् 15 Read पान्थ with S पान्थ पालान्भल B

76 8 B मज्जंभशुभ भव भिक्षणन 13 B रजमादरैव and न च for न न 14 B सम न रोचते S चाद 16 B तु च व्याख्या 17 S वीणाधरया° B गेयभेदे ने 18 B ककुभोर्वरान्विता° 22 B मलकी वेलवालुकी च

77 1 Read कौसुम्भाम्बरधारिणीरतिलघुमालम्बमुक्ताङ्कुता 10 B कश्चित् वशिकास्य वाशा औषधि । वाशायां विद्यमानायामाशायां जीवितेस्य च । रक्तपित्ती क्षयी काशी किमर्थमवसीदति इति वैद्यशास्त्र 24 S मवा दौ 26 S pr m श्यामनिता om B 28 B कृता for गता

78 1 S omits च 2 Read नागस्य गजस्य ¹ 7 अवरेट son born in adultery of parents belonging to the same caste Vaijayantī p 341 — B adds धर्मसाधन तु यागदो क्लीवे धनुष्मति तान धर्माणि प्रथमान्यासन् Rgv 1 164 43 — 12 13 Instead of the clause यमस्य to रमितस्य B has यमश्च यमश्च तौ यमौ 20 B क्षणे माना वेरे 23 कदार्थ cfr Journal As Soc

Beng., vol 64, Part I, p 333, n — B पदवारणस्य for वारणस्य 28 S omits कीन Read क्षाइत्? See p 73, 9.

79, 2 B विरति, c Mh 2, 333 — 6 S सुमिश्री° 8 करणग्राम, cfr. Mh 2, 347, p. 54, 15 Vâsavadattâ 108, 1 155, 3 156, 3 256, 1 — 12 B विभ्रमे च, cfr. Mh 2, 323 — 17 B पर्यायवक्रतया भयानकेऽपि तीभ्मो गागेय भयानक खेदार्थे तौ च भीमभीष्मो भयानकेऽभिधेयेऽसिगो 25. B (and S pr m ?) inserts मतास between इव and सतदिते.

80, 5 B पदमीलनया 9 The MSS. are apparently defective here, cfr Mh 2, 320 — 13. B सुयतधियो 21 B omits ते 24 B देव, probably correct.

81, 2 S देव 3 B विवक्तौ 5 B न गदित 11 S pr m यदुदस्यतास्य 13. S नदीसमुद्रसङ्गमे 16. S सचेष्ट (?), B मंत्रेषु 23 B आदिन्त्येवागमयने 26 B एवमिति त्यये. It omits प्रतिविद्धे

82, 22 Compare Goldstucker's Dictionary, p 43b, a, 40.

83, 10. S स्वदायादौ 17 S omits the example for निष्कृति 20. S सामाधिका 21 B adds स्तने स्यामिष्किमो जन्तु प्रलवे नष्टचनेन इत्यादौ च वेदायां c Mh 2, 343 —

84, 1 B परितुकले. 4 B सकान्तपतिमारन - 6. B व्यवहारयोरुने द्योकोरय इयातु न 14. S इत्यहि-मिश्चमेतत् 15. See Sahridayalila, Pischel's ed., p १०१ १०२ — 21 Both MSS are defective here S सर्वेकदम°, om B 22 B चेदकश्चिदिति भिवमध्यमयो——— For the commentary on ग्राम्य, see Mh. 2, 373

85, 2 B गजसुतेरिमन् cfr. p 83, 29 — 6 B क्षीयते. 7. S is defective here. 22. B चर्यावा. 23 S omits the example for न्याय्य 26 S म - इन्त्यगुणमादिना

86, 6 S नवे पटुरन्तराय. 7. B वेददये समुदिते. 12. B inserts साधु after कर्तरि. S यपुवपि.

87, 8. S omits the example विधुर°, B is defective. 13 B कृत्यादेवीम् 17 S विपरीता वहवि.- Compare p. 93, 3.—19 B अनायय 23 Read न्यये with Mh 2, 351.

88, 1. B भोवस्थो जायमयानास्यो इयो क्षीपुसयो-. 3. cfr. Nilakantha on Mahâbhâr. I, 1 1. 16 B जात्यारर 19 B इवत्स्व Mh. 3, 500 वपालो च 24 B प्रवर्ध्यायानोत्तविने क इत्यादौ. 28. S °भवदीयरथ्यासातकुलेरिमन्, cfr. p 85, 2.

89, 3 B दृष्ट भाग्यमर्थेयं 6 B गुजते, 10. B निविदन्युपतेमतिथिं, c Mh. 3, 503 — 11. S °सत्रय, B समनोप्यमयातसनया 15. B कात्यायन्यवृद्धा स्यात्कायरसंनाधावा. 17 MSS. असेहे(S इत्यादा असेहे, B इत्यादौ असेहे), cfr. Mh 3, 476, p 133, 2.—22. B केका 23 A gloss in B कटोर मवलोत्पत्रकिवाधातिरेव जलोत्पत्रो मधुर इदाविहेन कसेरौ इति मध्यदेशभाषया. 24. B adds another example तथा यदुवनैने चवेन गागेयेनन्निज मना कांचनेन भिय दत्ते इत्यादौ ते हेवि.

90, 1 For शोभा B quotes besides Ra. 1, 46 — 5 B अवदेवारि S रक्तपतिकाया. 6. B कारयित्वा तदुपदेशाने इन्येते 7. S परे खेचविकित्सया 8—9. See Pa. 4190.—11 B मामसधो राहायरयवेि. ग्यथौ निरोधनो. 12 B explains प्राभाकर by ततत्क (?). 15. S °बुडुके and चोडुक. B adds अभिप्रायत्यत्तरोडुक तद् 18 B देदेते सादिते 19 B यथा च इदसावुर्धवशन्दयो पर्यायत्वमर्थेवमत्वे. 26. B दृर्वे.

91, 3. S ज्यर्यु° 5. S क्लि. 6 B रे रे चहञ्चे पर्जन्य दर्शयपति. 7. B न्यं (omitting भरफूर्जे). Read भज यं with Mh 3, 487. Both MSS. are apparently corrupt here, स्फूर्जे probably belongs to the first example (c Mh 3, 486, p 134, 14) 11. B अकुप्यके for अकूर्येयं B कृताम्बन.

19 B मनेदेव S मनरिक्षा 21 B om कश्चनदत्तदत्त प्राते 23 B सर्वसमाप्त 27 B नश 28 MSS व्यवहारिकाण —From the Kautilyasastra ?

92 1 B reads वदमार्ते a l om ts from यदागे to ककम (line 3). 4 B एकति 8 B विदा 14 Compare p 31 19—17 S defective B बहुगने बन्धना 4द 18 B बाक्षरानवनीतनयो 20 B प्राणा 28 Both MSS write तोरयाँ

93 1 B दया नतीमहतुनीये धननिधयपुद 3 Both MSS are defective here 4 S oms धीरमादिदु विदु 5 B बरहतिने 6 MSS पमन हार 9 Thus S भुविमाय हाय स्वामिनुपायति ने सका B 14 B मुदितिथ्याँ 17 Compare p 91 16—2? S भकन्दायागिनुयतो B भन्दरे गित्वगतो

94 2 B (omitting यो) वैश्येदमूका गिरयाणे विकारे 3 B भतरो — दीवो 7 B and Mh 4 225 वनु for वनु 11 B वधूर च वयाद्वयोनिदिरयाद 12 B om s the example कसतेय° 15 B मीलते 17 B करकक °o S पुरुषवेदम् 26 B मभो

95 2 S in the margin बनुन्यरिता शते यादव सूरेष । पुरहरयन्ते शैरे नारायणरानेवरुच । 3 B माछको corrected into मान्नको ? 5 S om विर 10 B पादे बनुन्यदनाय 11 S नग्न तानुनतेनेव 12 B om s from भ वे to एव (line 13) 17 S om भनाहिरे 18 S दधिसार्द 18 B °सविद 20 S prm (?) and B भारवीयत् 21 S in the margin has the sign of the svastika and the following gloss भेद अनुमतादा भवताकरे । मध्य प्रधान फलके कारयिराथया फलक फलो । दयाफलो एकडिकफलो अध्यफलक प्रधानफलक मेहरिन्युपपते मदफलो इत्यई — B मेद रैवलपरेत S om s the example 22 B भल्दरे S वेतन

96 4 गोपते explained by इयपदर (marginal gloss) in S गौरवनैरन in both MSS 5 S c B विदुरैन (देहदन see m. ?) S 9 B भ पुरन 11 B गे वाबदलवाकुला परिगता दीना दर्पन विपुम् 12 S is defective here 14 B क्षारिं S यादरसमादयन 15 B दयाधिके कवि तिलके 19 Both MSS are corrupt and defective here — S फलगुनेव B फल्गुला S om ts कालिय B writes कालयकारि 22 S दय°न 23 S om from बेदयदहार to प्रविद B सपटो is unintelligible to me 24 So S B reads केय दादाय कर्तव्येतु निक्षिप्यते यदया मिन्यादो केदार योग्ये च

97 1 B मशकयेणातद 3 B om ts दिवारे 4 After गहनतकय B adds मत्सवरयुगिविर्मे योरै विहितधायुधे 5 B ends with यथासनिड 11 S ends with इत्यतोमे कुन्ते तात दर्शन रियतम (नाद्दीत see m in the margin) ॥—

---

23 19 read M Ch 30 5 नाय शै॰ 46 3 Ra 13 39 v 1 49 2° विहृत 56 9 ध्वानिमुखर मुखा 57 13 separate सुम्म सदिवन 63 24 read हिते मनु 64 16 read Mh 3 345 —64 24 join कल्पान्तरस्तरम 65 13 read बाहनविशेष 77 21 भेयानुपहिनो 79 4 तुणवत 79 7 वसन्य° 81 17 हाम्बी 82 2 वर्मे 87 16 दशानादये 89 9 हरित्वनी

I. INDEX OF THE ANEKARTHAS.

आ.

इ.

ई.

उ.

ख.

II INDEX OF RARE OR REMARKABLE WORDS AND PROPER NAMES

A FROM THE TEXT.

B. FROM THE COMMENTARY.

ABBREVIATIONS.

AK Amarakosa, Bombay Gov Edition, 1877
An. Anargharaghava (Kâvyamâlâ)
A S Alamkarasarvasva
Ath Prat. Atharvavedaprâtiśâkhya
Ba. Balaramayana Benares 1869
Bh Mahâbhâsbya (Kielhorn)
Bhag Bhagavadgitâ
Bh N Bharatiya Natyaśâstra
Bhoj Bhojaprabandha Calcutta, 1872.
Bh S Bhallataśataka
c, cfr compare
C commentary
Chh U Chhandogyopanishad
Das. Dasarûpa (Hall)
Dd. Kshemendra's Darpadalana
Dhv Dhvanyâloka
D Ś Devisataka
Gan Ganaratnamahodadhi.
Git Gitagovinda
H Ch Harshacharita, with the commentary of Samkara, Bombay, 1892
H V. Haravijaya.
I. Introduction
Kâd Kâdambari, Peterson's ed , Bombay, 1879 83
Kâś. Kâś kâvrtti.
Kât. Kâtantra (Eggeling)
Kd. Kavyadarśa
Ki. Kirâtârjuniya.
K K. S Kâdambarîkathâsâra.
K. N Kâmandakiya Nitisâra
K Pr Kâvyaprakâśa; Calc ed of 1866
Ku Kumârasambhava, Bombay, 1879 (Nirnaya Sâgara Press)
Kutt Kuttanîmata
K V Kalâvilâsa
M Manu,
Mall Mallinâtha
M Ch Mahâviracharita; Doroobh's ed 1877
Me Meghadûta (Stenzler)
Mh Mahendrasûri s commentary on Hemachandra's Anekârthasamgraha.
M M Mâlatîmâdhava; Bo Sanskrit Series, 1870
Mrichchh Mrichchhakatikâ (Stenzler)
M St Mahimnah Stavah. Lithogr. Bombay, Śake 1785
Nâg Nâgânanda ; Calcutta, 1873
Nai Naishadhacharita
N Ch Navasâhasâṅkacharita Bo Sanskrit Series, No LIII
Pa Paddhati of Śârṅgadhara.
Pâ Pânini
Pr P. Prachandapândava (or Bâlabhârata) ; Cappeller s edition
P St Pañchastavî
Ra Raghuvamśa, Bo Sa Series For various readings, see also G R Nandargikar s edition, Bombay, 1891
Râj Râjataramgini Stein's edition, 1892

R K Rudrata's Kāvyālamkāra
R V Ratnākara's Vakroktipañchāśikā
S See
Sā. Śakuntala (Bohtlingk)
Sā Kā Sāmkhyakārikā, Lassen's ed
Śāsv Śāsvatakosa, Zachariae s ed Berlin, 1882
Śi Śisupālavadha
S K Sarasvatīkaṇṭhābharana, Borooah s ed, Calcutta, 1883
Sp Bohtlingk s Indische Sprüche, second edition
S. P Śāmbapañchāśikā
Śr Ch. Śrīkaṇṭhacharita
Stutik. Stutikusumāñjali
Su Subhāṣitāvali of Vallabhadeva
Sū Sūryaśataka
Susr Suśruta, Calc ed, 1835 36
Suv Suvṛttatilaka.
Ujjv Ujjvaladatta
Un Uṇādisutra, ed Aufrecht, Lonn, 1859
U R. Uttararāmacharita Calc ed of 1831
V A Vāgbhaṭa's Alamkāratilaka or Kāvyānuśāsana (Kāvyamālā)
Vās Vāsavadattā (Hall)
Vi Viṣṇurahasyakośa
Vik Vikramorvaśīya (Bollensen)
Vik Ch Vikramāṅkadevacharita
V K Vāmana's Kāvyālaṃkāravṛtti (Cappeller)
V Ś Viddhaśālabhañjikā
V S Veṇīsaṃhāra, Grill s edition, 1871
Vyutp Mahāvyutpatti, ed Minayeff, St Petersburg, 1887
Y. S Yogasutra.
Z D M G Zeitschrift der Deutschen morgenländischen Gesellschaft.

ADDITIONAL CORRECTIONS.

In the Text, v 42 read गुणाइइ, 43 separate अथ शिलान्यनु 44 read पुरन्दरौ, 8 भर्गेऽदके, 90 पुमान्, 106 मृगी, 108 विलम्बयतिति, 385 join the meanings of पाद, 642 re केरके, 760 चरतुरतयो, 734 चमकं, 851 आकृतिवल

In the Commentary, p 14, 4 read विर्त 21, 2 अतिदेश विराजते (c. 47, 3), Ch 30, 5 नाथ शौच, 46, 3 Ra. 13, 30 v l, 49, 22 विशेष, 56, 9 ध्वनिपुरःसरमुखा, 57, 13 separate पुष्प से नगन्; 63, 24 read भित्तीपुर, 64, 16 read Mh 3, 345; 64, 24 join त्त्वान्तरस्तरज, 65, 13 read वहनवीचि, 77, 21 मेयानुवर्तिनी 79, 4 नूतन, 79, 7 वदन्य°, 81, 17 सार्थ, 82, 2 वरम, 87, 16 हरीतरदने, 89, 9 हरिण्यमी

Printed in India by
Skylark Printers, 11355 Id-Gah Road New Delhi-55